

ศึกษาวิเคราะห์กรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

AN ANALYTICAL STUDY OF KAMMA OF THE VATATTA IN
THERAVADA BUDDHISM

พระปลัดกำพล ปญญาวุฑฺโฒ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

ศึกษาวิเคราะห์กรรมของพระเวททัตที่ปรากฏในพระพุทธรศาสนาเถรวาท

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

AN ANALYTICAL STUDY OF KAMMA OF THEVATATTA IN
THERAVADA BUDDHISM

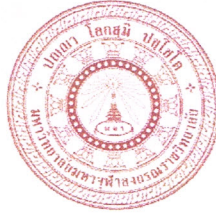

Phra Palat Kamphon Panyawuttho

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาวិเคราะห์กรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ฉบับนี้ เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ., ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาเกษม ตรีโณ, ผศ., ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระราชวชิรเมธี, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.อานนท์ เมธีวรฉัตร)

กรรมการ

(รศ.บุญเรือง อินทวัฒน์)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชวชิรเมธี, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.อานนท์ เมธีวรฉัตร

กรรมการ

ผู้วิจัย

พระปลัดกำพล ปณณวฑฺฒโน (กวฬังแก้ว)

ชื่อวิทยานิพนธ์	:	ศึกษาวิเคราะห์กรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธานุชาตนา เถรวาท
ผู้วิจัย	:	พระปลัดกำพล ปณญารุฑโฒ (กวางแก้ว)
ปริญญา	:	พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธานุชาตนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	:	พระราชวชิรเมธี ดร. ป.ธ.๙., พธ.บ., อ.ม., กศ.ด.
	:	ผศ. อานนท์ เมธีวรณัฏฐ์ ป.ธ.๖., น.ธ.เอก., พธ.บ., กศ.ม.
วันสำเร็จการศึกษา	:	๑๒ เมษายน ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์กรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธานุชาตนาเถรวาท” มีจุดประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาหลักกรรมที่ปรากฏในพระพุทธานุชาตนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาการกระทำกรรมของพระเทวทัต ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธานุชาตนาเถรวาท

ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ได้อย่างชัดเจนถึงหลักกรรมในฐานสูตร และจุ่มกัมมวิภังคสูตร ว่า “เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น” จากพุทธพจน์นี้ ถู้อได้ว่าเป็นหลักกรรมที่ครอบคลุมและชัดเจนมากที่สุด กรรมนั้นย่อมให้ผลอย่างแน่นอน กรรมจึงเปรียบเสมือนสมบัติที่ตนเองพึงจะได้รับทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมีกรรมเป็นของตน ตามความหมายของกรรม ประเภทของกรรม ลักษณะของกรรม และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกรรมในพระพุทธานุชาตนาเถรวาทตัวการสำคัญที่กำหนดให้มนุษย์หรือสัตว์กระทำดีหรือเลวนั้นก็คือเจตนาตนเอง

ในอดีตชาติ พระเทวทัตมีเจตนาที่เป็นอกุศลกรรม กระทำกรรมทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ด้วยเหตุนี้ กรรม หรือ การกระทำในอดีตชาติของพระเทวทัตจัดเป็นกรรมชั่ว หรืออกุศลกรรม ในทางพระพุทธานุชาตนา

ในปัจจุบันชาติ ก่อนบวชเจ้าชายเทวทัตมีเจตนาเป็นอกุศลกรรม ต่อมา หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงออกบวชได้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า เจ้าชายเทวทัตมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า เกิดเจตนาที่เป็นกุศลกรรมได้ประพฤติกกรรมดี ละลายมานะ และมีจฉาปฏิญญู

ได้หมด มีความประพจน์ดี สามารถประพจน์ปฏิบัติบำเพ็ญสมณะธรรมจนได้ฌานมีฤทธิ์มาก แต่ภายหลังถูกอำนาจของกิเลสครอบงำทำให้ก่อกรรมชั่ว จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตได้สำนึกผิดในการกระทำของท่าน ได้ถวายกระดุกคางเป็นพุทธานุชา สุดท้ายแล้วท่านก็ได้ยึดถือเอาความชั่วเป็นหลักในการดำเนินชีวิตเพียงอย่างเดียว ท่านยังมีความสำนึกผิดถึงกรรมชั่วทำอะไรก็ไม่สามารถทำให้ชีวิตมีความสุขสงบได้อย่างยั่งยืนถาวร กรรมดีหรือความดีเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความสุขสงบได้อย่างยั่งยืนถาวร

ผลกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในอดีตชาติ ทั้ง ๗๘ ชาตก เป็นอกุศลกรรมตามหลักกรรม ๒ ผลกรรมส่งผลให้ประพจน์ทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ตามหลักกรรม ๓ ซึ่งเป็นช่องทางการทำกรรม จัดว่าเป็นกรรมดำ ตามหลักกรรม ๔ กรรมนี้ส่งผลให้พระเทวทัต หรือ พุณณณุมาร ได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน เสื่อมจากลาภ เสื่อมจากยศ และเสื่อมจากการสรรเสริญตามหลักเกณฑ์การให้ผลของกรรม

Dissertation Title : AN ANALYTICAL STUDY OF KAMMA OF THEVATATTA
IN THERAVADA BUDDHISM

Researcher : Phrapaladkamphon Pannavutto (Kwangkaew)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Dr. Phrarajavachiramethee Pali. IX., B.A, M.A., Ph.D.

: Asst. Prof. Anond Methevarachatra Pali VI., B.A, B.Ed., M.Ed.

Date of Graduation : 12 April 2014

ABSTRACT

This research is "The fate of the Satan appearing in Theravada Buddhism" has 3 objectives : 1) to study the main action appears in Theravada Buddhism 2) to study Dhavadhat's deeds 3) to analyze the Dhavadhat's retribution which appears in Theravada Buddhism.

Results of the research

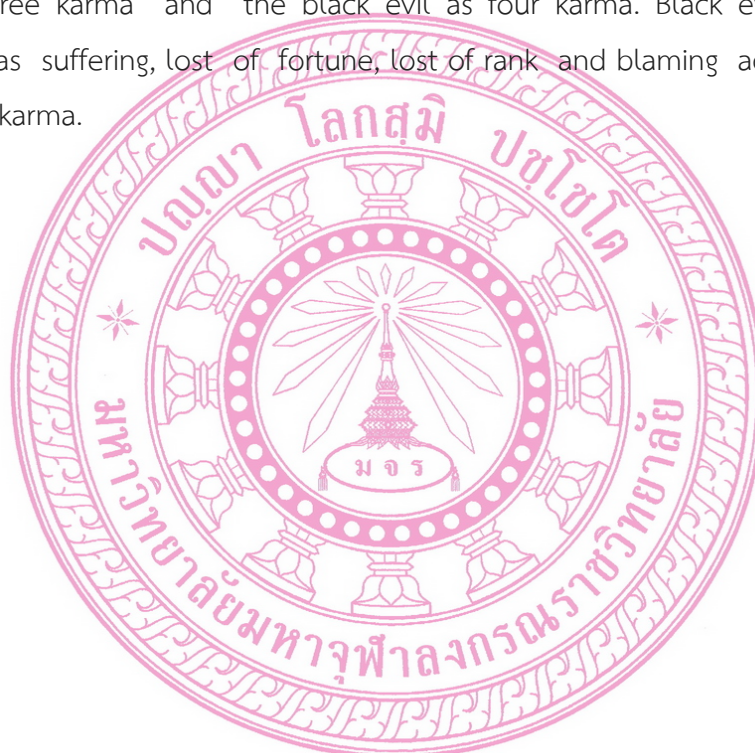
The results showed that the Buddha has said clearly the main action in a recipe and Cukhamviphungkhasute, " We have our fate, the result of Karma is a generator . We do the good or evil deeds ,we will receive the result of karma." According to Buddha's quote, it's clearly and represent Karma principles. Karma is like a treasure that they will get both today and in the future. For this reason, human beings have karma as their own. The meaning of karma , types of Karma and the Karma Theories in Theravada Buddhism is the importance given to human or animal actions, good or bad, is depended on its intention .

In Dhavadhat's previous life ,he intended a bad deed by physical deeds, speech and mental corruption in Buddhism.

Later he is the principal devotion in the Buddhism. After Prince Sitdhata's achieving. He had the good deeds and was a well-behaved practitioner until he had a lot of power of passion. But later he was the power of passion overwhelming cause of the evil deeds. At the end of life, he repented of his

deeds, he dedicated his bones to Buddhism . He did not taken only major evil in his lifestyle but he accepted Karma, which makes a happy life, a peaceful , and sustainable.

Dhavadhat's retribution which appeared in Theravada Buddhism in the 78 sections were the process and the effect of two karma; Akusala-kamma and kusala-kamma. The retribution resulted in body actions, verbal actions, and mental action which were three karma and the black evil as four karma. Black evil and his resulted , he was suffering, lost of fortune, lost of rank and blaming according to the results of karma.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์กรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก พระราชวชิรเมธี, ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ. อานนท์ เมธีวรฉัตร กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ชี้แนะและตรวจแก้วิทยานิพนธ์นี้ กระผมต้องขอขอบพระคุณ คณะครูอาจารย์ บุคคลากร ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ พระเทพปริยัติเมธี, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ที่ได้ให้โอกาสเปิดการเรียนการสอนในระดับปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนาชั้น อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาของนิสิตทั้งภิกษุ สามเณร และประชาชน ขอขอบคุณ เพื่อน ๆ สหธรรมิกนิสิตปริญญาโท รุ่นที่ ๖ ทุกรูป ทุกท่าน ซึ่งเป็นกัลยาณมิตรที่ดีเสมอมา ขอเจริญพรขอบคุณ เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ทุกท่าน ช่วยอำนวยความสะดวกติดต่อประสานงานต่าง ๆ ให้เกิดผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ขอคุณงามความดีที่เกิดจากการศึกษา การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบูชาคุณ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์และบูชาคุณของบิดา มารดา ญาติ มิตร ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ โดยขออัญคุณของพระศรีรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายโปรดจงดลบันดาลให้ทุกท่านมีสุขภาพ แข็งแรงปราศจากโรคร้ายอันตรายต่าง ๆ ขอจงมีแต่ความสุขด้วยกันทุกท่าน เทอญ.

พระปลัดกำพล ปญญาวุฑฒ (กวางแก้ว)

๑๕ กันยายน ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
บทที่ ๒ หลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๐
๒.๑ ความหมายของกรรม	๑๑
๒.๒ ประเภทของกรรม	๑๕
๒.๓ ลักษณะของกรรม	๒๕
๒.๔ สรุปลักษณะทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๓๑
บทที่ ๓ การกระทำกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๓๒
๓.๑ ประวัติของพระเทวทัต	๓๒
๓.๑.๑ ประวัติในอดีตชาติ	๓๒
๓.๑.๒ ประวัติในปัจจุบันชาติ	๕๘
๓.๒ การกระทำกรรมของพระเทวทัต	๖๐
๓.๒.๑ ก่อนพระเทวทัตบวช	๖๐

สารบัญ (ต่อ)

	๓.๒.๒ หลังพระเทวทัตบวช	๖๑
	๓.๓ ผลกรรมของพระเทวทัต	๖๖
	๓.๓.๑ ผลกรรมในอดีตชาติ	๖๖
	๓.๓.๒ ผลกรรมในปัจจุบันชาติ	๖๗
บทที่ ๔	วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธานุชาดก	๘๙
	๔.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในอดีตชาติ	๘๙
	๔.๑.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในอดีตชาติตามหลักกรรม ๒	๘๙
	๔.๑.๒ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในอดีตชาติตามหลักกรรม ๓	๙๒
	๔.๑.๓ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในอดีตชาติตามหลักกรรม ๔	๙๕
	๔.๒ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในปัจจุบันชาติ	๙๘
	๔.๒.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในปัจจุบันชาติตามหลักกรรม ๒	๙๘
	๔.๒.๒ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในปัจจุบันชาติตามหลักกรรม ๓	๑๐๑
	๔.๒.๓ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในปัจจุบันชาติตามหลักกรรม ๔	๑๐๒
	๔.๓ สรุปตารางการกระทำกรรมและผลกรรมของพระเทวทัต	๑๐๕
	๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๑๔
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๑๖
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๖
	๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๑๙
	๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๑๙
	๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์	๑๑๙
บรรณานุกรม		๑๒๑
ประวัติผู้วิจัย		๑๒๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕ และอรรถกถาภาษาไทย ชุด ๙๑ เล่ม ใช้ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เรียงตามคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก				
วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก จูฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
พระสุตตันตปิฎก				
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ช.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชนธวารวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ทกนิบาต	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.ชา.วิสตี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก วิสตีนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์		(ภาษาไทย)
---------	-------	---	-------------	---------	--	-----------

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	สมันตปาสาทิกา	ปราชิกกัณท-สังฆาทิเสสชาติ-	มหาวิทยาลัยอรรถกถา (ภาษาไทย)
-------	-------	---	-----------	---------------	----------------------------	------------------------------

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ม.ม.อ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปัญจสุทนี	มัชฌิมปิณาสก์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.อุ.อ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปัญจสุทนี	อุปริปิณาสก์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ส.สพ.อ.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	สารัตถ์ปกาสินี	สหายนอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.อ.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มโนรลปุรณี	เอกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ติก.อ.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มโนรลปุรณี	ติกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย		ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย		ปรมัตถทีปนี อุทานอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.วิ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย		ปรมัตถทีปนี วิมานวัตถุอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย		ปรมัตถทีปนี เถรคาถาอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย		ชาดกอรรถกถา	(ภาษาไทย)

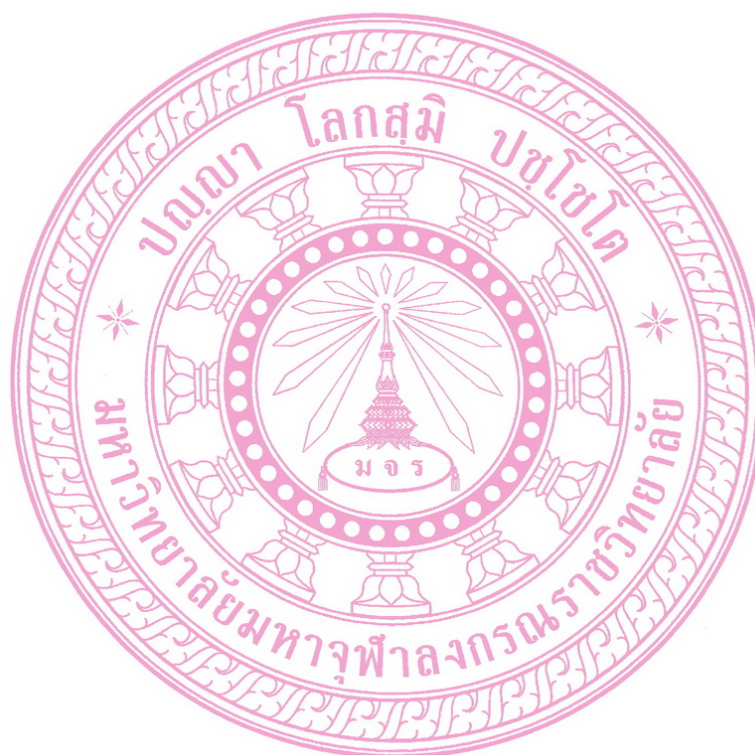
ปกรณ์วิเสส

มิลินท.	(ไทย)	=	มิลินทปัญหาปกรณ์			(ภาษาไทย)
---------	-------	---	------------------	--	--	-----------

คำชี้แจงในการใช้หมายเลขในคัมภีร์พระไตรปิฎก

๑) การใช้หมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก โดยใช้อักษรย่อแทนชื่อเต็มของคัมภีร์ตามระเบียบการอ้างอิง คือ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๗๕/๔๒. หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อ ๗๕ หน้า ๔๒ เป็นต้น

๒) การใช้หมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์อรรถกถาฉบับแปลเป็นภาษาไทย โดยใช้อักษรย่อแทนชื่อเต็มของคัมภีร์ตามระเบียบการอ้างอิง คือ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๑/๑. หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา พระไตรปิฎกอรรถกถาแปล เล่มที่ ๔๐ ข้อ ๑๑ หน้า ๑ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา (ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ) อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสุจน์ทราบข้อเท็จจริง เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง ด้วยความไม่ประมาทในชีวิตให้มีความสุขในทั้งชาตินี้ชาติต่อ ๆ ไป หลักกรรม เป็นหลักธรรมสำคัญหนึ่งที่สอนให้เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม โดยมีประเด็นว่า เมื่อบุคคลได้ก็ตามจะทำการทำให้เกิดขึ้นต้องทำความเข้าใจถึงธรรมชาติของกรรมทางพระพุทธศาสนา ให้ดีเสียก่อน เพราะคนหรือสัตว์โลกทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนเอง ในจุฬารามวิภังคสูตร สุภมาณพโต เทยบุตรได้กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์ที่เกิดเป็นมนุษย์ ปรากฏเป็นคนเร็วและคนดี คือ มนุษย์ทั้งหลายยอมปรากฏว่ามีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรคนาน มีโรคน้อย มีผิวพรรณทราม มีผิวพรรณดี มีอำนาจน้อย มีอำนาจมาก มีโภคน้อย มีโภคมาก เกิดในตระกูลต่ำ เกิดในตระกูลสูง มีปัญญาน้อย มีปัญญามาก” พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “มาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เร็วและดีต่างกัน”^๑ เรื่องคุณสมบัติของกรรมนี้ต้องทำความเข้าใจกันให้มาก เพราะคำว่ากรรมคือการกระทำ ที่เราดีหรือเลวนั้นไม่ต้องไปโทษใครอื่น กรรมของเราเองจัดสรรมา หน้าที่ของกรรมหรือธรรมชาติของกรรมส่งผลอย่างนี้

พระเทวทัต “คือใคร” ตามพุทธประวัติ กล่าวไว้ว่า พระเทวทัตเป็นเจ้าชายแห่งโกถียวงศ์ เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุปปพุทธะ ในพระนครเทวทหะ กับพระนางอมิตา พระกนิษฐภคินี (น้องสาว) ของพระเจ้าสุทโธทนะ (พระพุทธบิดา) อีกทั้งพระเทวทัตยังเป็นพระเชษฐา (พี่ชาย) ของ

^๑ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๘/๓๔๙-๓๕๐.

พระนางโยธธาพิมพา ซึ่งเป็นพระมเหสีของเจ้าชายสิทธัตถะ^๒ ก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะทรงออกบวช และบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระเทวทัตเป็นลุงของพระราหุล เป็นเพื่อนเล่นกับศากยกุมารทั้งหลายที่ออกบวช โดยเป็นเพื่อนเล่นกันตั้งแต่เป็นพระกุมารพร้อมกับศากยกุมารอีก ๔ พระองค์ คือ ภัททิกุมาร อนุรุทธกุมาร กิมพิลกุมาร และภคกุมาร จากพุทธประวัติ ถึงแม้พระเทวทัตจะประพฤติดัวเป็นศัตรูกับพระพุทธเจ้า แต่สิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ ก็คือ พระเทวทัตก็ยังเป็นสาวกรูปหนึ่งของพระพุทธเจ้าที่ได้กล่าวคำขอบวชต่อพระพุทธเจ้า อีกทั้ง พระเทวทัตยังไม่ต้องอาบัติปราชิก สถานะความเป็นพระภิกษุยังคงมีอยู่ในพระเทวทัต และในตอนต้นที่พระเทวทัตออกบวชนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการออกบวชด้วยศรัทธา มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติ เพื่อการพ้นทุกข์ สามารถปฏิบัติธรรมจนได้ฌานมีฤทธิ์มาก^๓ เนื่องจากบุคคลบางพวกในสังคมไทย มีความเห็นหรือทัศนคติที่มีต่อพระเทวทัตไปในทิศทางเดียว กล่าวคือ เห็นว่าพระเทวทัตมีความประพฤติไม่ดีกระทำสิ่งที่ไม่ดีแล้วนำไปเปรียบเทียบกับบุคคลบางคนในสังคม ผู้วิจัยมีความเห็นว่าบุคคลที่กล่าวถึงพระเทวทัตลักษณะนั้นอาจก่อเวรกรรมขึ้นมาโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ถ้าจะกล่าวถึงในลักษณะของความเป็นจริง ยกตัวอย่างว่าพระเทวทัตทำอย่างนี้ เป็นสิ่งที่ไม่ดี โดยไม่นำความรู้สึกส่วนตัว ความไม่พอใจเข้าไปขณะที่กล่าวถึง เพื่อที่จะยกตัวอย่างเป็นอุทาหรณ์แก่บุคคลทั่วไป ก็น่าจะเป็นการกระทำที่เหมาะสมกว่า

พระเทวทัตเป็นบุคคลที่มีประวัติการศึกษาเป็นอย่างยิ่งในแนวของความเห็นผิด อันนำมาสู่การกระทำความชั่ว และผลกรรมจากการกระทำดังกล่าวมานำเสนอในแนวทางป้องกันการทำความผิด พระเทวทัตเป็นผู้ที่พุทธศาสนิกชนรู้จักกันเป็นอย่างดีจากเรื่องราวในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พระเทวทัตได้ทำกรรมที่เป็นอกุศลกรรม ประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ อาทิเช่น ในชาติก่อนที่จะเกิดเป็นพระเทวทัตตามประวัติได้กล่าวถึงพระเทวทัตในชาติต่าง ๆ ในลักษณะเป็นคู่เวรของพระพุทธเจ้าเฉพาะที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดกทั้งหมด ๗๘ ชาดก^๔ โดยชาติแรกที่เป็นปฐมในการจองเวรนั้นคือ ในเสรีรวาณิชชาดก ซึ่งพระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าชื่อเสรีวบัณฑิต ฝ่ายพระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพ่อค้าชื่อเสรีวพาล เขาได้หลอกซื้อขายสินค้าแก่

^๒ ชู.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๖๑.

^๓ ชู.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๘๗.

^๔ ชู.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๔๐๑-๔๐๒.

ประชาชน ถูกพระโพธิสัตว์ซื้อสินค้าตัดหน้า ทำให้เขาเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ได้ผูกอาฆาตในพระโพธิสัตว์^๕ นับแต่ชาตินี้ พระเทวทัตได้คอยจ้องล้างจ้องผลาญกับพระพุทธเจ้ามาจนถึงในชาติปัจจุบันและได้บวชเป็นภิกษุ ชื่อว่า พระเทวทัตเป็นพระสงฆ์ที่ทำให้ชาวพุทธเข้าใจในสำนวนที่ว่า “ถ้ามารไม่มี บารมีไม่เกิด” พระเทวทัตได้ทำกรรมไว้มากมายในฝ่ายอกุศลกรรม อาทิเช่น มีความอิจฉาต่อพระพุทธเจ้าเกิด ความโลภในเอกภพปรารถนาเลี้ยงชีพด้วยการหลอกลวงพระเจ้าอชาตศัตรู อีกทั้งยังลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าและก่อการทำสังฆเภท^๖ ทำให้คณะสงฆ์แตกแยกกัน ซึ่งเป็นกรรมหนักทางพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นอนันตริยกรรม และในท้ายที่สุดด้วยผลกรรมส่งผลให้พระเทวทัตถูกแผ่นดินสูบลงไปตั้งแต่ข้อเท้า สะเอว จนถึงคาง ในขณะที่จมลงถึงคาง ท่านคิดว่า บาปกรรมของท่านถึงที่สุดแล้ว ก็ทวนระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า และได้กล่าวคำสรรเสริญพระพุทธคุณว่า “ข้าพเจ้าขอถึง พระพุทธองค์ ผู้เป็นบุคคลเลิศ เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ เป็นสารถี ฝีกนรชน มีพระจักขุเห็นรอบด้าน ทรงบุญลักษณะนับร้อยพระองค์นั้น ด้วยลมปราณกับกระดูกทั้งหลายเหล่านี้”^๗ จนถึงแก่กรรมภาพและไปบังเกิดในอเวจีมหานรกสิ้น ๑ กัป

พระพุทธองค์ทรงทำนายให้พุทธบริษัทฟังว่า พระเทวทัตเมื่อเสวยทุกข์อยู่ในนรกอเวจี ๑ กัปแล้ว ภายหลังจักได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์และจะได้ตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า อัญญิสสระด้วยอำนาจผลบุญที่ถวายกระดูกคางเป็นพุทธบูชา^๘

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ก็เพราะเห็นว่าสิ่งที่พระเทวทัตซึ่งเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดพระพุทธเจ้ามากที่สุดผู้หนึ่ง แต่กลับประพฤติกกรรมชั่วมากมาย หาได้ส่งผลให้พระพุทธศาสนาเกิดความมัวหมองไม่ แต่กลับทำให้พระพุทธศาสนาปรากฏเด่นชัดขึ้น เปรียบเหมือนกับสีดำทำให้สีขาวเด่นชัดขึ้น จึงถือว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากผู้หนึ่งในทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์กรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทสามารถนำมาสั่งสอนประชาชนได้อย่างถูกต้องและการทำกรรมของพระเทวทัตนั้นมีผลเป็นอย่างไร เพื่อชี้แนะให้พุทธศาสนิกชนเลือกถือปฏิบัติเอาแต่สิ่งที่ดีละเว้นชั่วทำแต่ความดี

^๕ ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๑-๑๗๐.

^๖ วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๔/๑๕๘.

^๗ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๙๘.

^๘ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๙๘.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักกรรมที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการกระทำกรรมของพระเทวทัต
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท

๑.๓ ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์กรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท โดยชี้ให้เห็นถึงกรรมในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท กรรมของพระเทวทัต ผลกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท

๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๑.๔.๑ มีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และงานวิจัยตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษา
- ๑.๔.๒ วิเคราะห์การกระทำกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท
- ๑.๔.๓ สรุปผลการศึกษาการกระทำกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท
- ๑.๔.๔ เสนอแนะเนื้อหาเพิ่มเติมบางประเด็นที่ได้จากการศึกษาเพื่อประโยชน์ทางด้านวิชาการอย่างยั่งยืนต่อไป

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจทำ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม
ผลกรรม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นกับการกระทำ เรียกว่า ผลของกรรม ในที่นี้หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำดี หรือสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำชั่ว

พระเทวทัต ในคัมภีร์ทั้งหลายมีใช้ทั้งคำว่า เทวทัตต์ และ เทวทัต แต่ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่า พระเทวทัต

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วศิน อินทสระ ได้กล่าวถึงพระเทวทัตไว้ในหนังสือ หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด ในหัวข้อ ผลแห่งกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังนี้ว่า ชาตินี้ พระพุทธเจ้าทรงฆ่าน้องชายต่างมารดาเพราะอยากได้ทรัพย์เพียงผู้เดียว โดยผลก้น้องชายลงชอกเขาเอาหินทุ่ม ด้วยผลแห่งกรรมนั้น ในพระชาติสุดท้ายที่เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว จึงถูกพระเทวทัตปองร้ายเอาศิลาทุ่ม แต่เพราะกรรมนั้นเบาบางมากแล้วจึงไม่ถูกอย่างจัง ถูกเพียงสะเก็ดเล็กน้อยที่นิ้วพระบาทเท่านั้น^๙

เจือ สตะเวทิน กล่าวถึงพระเทวทัตไว้ในหนังสือ วรรณคดีพระพุทธศาสนา เล่ม ๒ สรุปเป็นใจความได้ดังนี้ พระเทวทัต เป็นบุคคลที่มีอุปนิสัยเยอทะยานเป็นอย่างยิ่ง และยังเป็นผู้ที่มีจิตใจประกอบด้วยความอิจฉาริษยาและอาฆาตมาดร้ายด้วย ท่านเกิดมาเพื่อเป็นอันธพาลโดยแท้ เมื่อท่านออกผนวชแล้ว ทรงคบคิดกับเจ้าชายอชาตศัตรูให้กระทำการปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งเป็นพระราชบิดา และตั้งตัวเป็นปรปักษ์กับพระพุทธองค์เพราะต้องการจะเป็นใหญ่ในพระศาสนา ท่านได้ประกอบกรรมร้ายต่อพระพุทธองค์หลาย ๆ ครั้ง เป็นต้นว่าปล่อยช้างนาฬาคีรีซึ่งกำลังตกมันไปทำร้ายพระพุทธองค์ในระหว่างที่เสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์ แต่ก็ไม่สำเร็จ เพราะอำนาจแห่งเมตตาบารมีของพระองค์ ทำให้ช้างเปลี่ยนท่าที่ดุร้ายกลับกลายเป็นแสดงความเคารพต่อพระองค์ หรือแม้กระทั่งการที่พระเทวทัตกลิ้งหินลงมาเพื่อจะให้ทับพระองค์ถึงสิ้นพระชนม์ แต่ด้วยอำนาจบารมี มีเพียงสะเก็ดศิลาชิ้นหนึ่งแตกออกมาต้องพระองค์ให้หือพระโลหิตเท่านั้น แต่กระนั้น ก็นับว่าเป็นอนันตริยกรรมส่วนหนึ่ง ในบั้นปลาย พระเทวทัตจึงได้มรณภาพอย่างสยดสยอง คือถูกแผ่นดินสูบ^{๑๐}

สมักร บุรวาศ กล่าวถึงพระเทวทัตไว้ในหนังสือ ปรีชาญาณของสิทธัตถะ สรุปได้ใจความดังนี้ พระเทวทัตเป็นคนพาลสันดานหนา เป็นคู่สร้างเวรกรรมมาแก่พระพุทธองค์ ท่านมาเกิดเป็นศัถยราชกุมารร่วมพระวงศ์ เมื่อออกบวชแล้วก็ได้บรรลุฌานโลกีย์ มีความปรารถนาในลาภและสักการะ ก็เข้าฉานทำปาฏิหาริย์ให้เจ้าชายอชาตศัตรูเห็นจนได้รับลาภและสักการะมากมาย แล้วยุยงให้เจ้าชายอชาตศัตรูกระทำปิตุฆาต และด้วยความที่มีจิตอาฆาตในพระพุทธองค์เป็นทุนเดิมจึงได้

^๙ วศิน อินทสระ, **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**. (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชุมทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๙๒.

^{๑๐} เจือ สตะเวทิน, **วรรณคดีพุทธศาสนา เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ, ๒๕๑๕), หน้า ๖๔-๖๕.

ลอบปลงพระชนม์พระพุทธองค์หลายครั้งหลายครา แต่ผลก็คือพระพุทธองค์ทรงชนะอย่างอหิงสา และกาลต่อมา ท่านเสื่อมจากลาภสักการะจึงประสงค์จะปกครองสงฆ์เอง แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต ท่านจึงกระทำสังฆเภทและทูลขอวัตถุ ๕ ประการ สุดท้ายของชีวิตท่านได้ถูกแผ่นดินสูบจนถึงแก่กรรมภาพ บทบาทของพระเทวทัตหาได้ทำความมัวหมองใด ๆ แก่พระพุทธองค์ไม่ มีแต่จะเพิ่มพูนเกียรติคุณให้แก่พระพุทธองค์มากขึ้นอย่างเดียว^{๑๑}

อดิศักดิ์ ทองบุญ กล่าวถึงพระเทวทัตไว้ในหนังสือ คำให้การของพระเทวทัต สรุปเป็นใจความได้ดังนี้ พระเทวทัต ถึงแม้ว่าท่านจะทำการที่ไม่ดีมาจนตลอดชีวิต แม้แต่หลังจากที่บวชเข้ามาแล้วก็ตาม ด้วยความที่ท่านเกิดความน้อยใจที่คนทั้งหลายเมื่อเข้ามาวัดก็ถามหาแต่พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ และพระอานนท์เป็นต้น ไม่มีใครถามหาท่านเลย ท่านก็เลยเกิดมานะถือตัวว่าตัวท่านก็เป็นกษัตริย์เช่นเดียวกัน จึงแสวงหากันมาเป็นพวก ก็ไม่เห็นใครเหมาะสมเท่ากับเจ้าชายอชาตศัตรู จึงได้ทำปาฏิหาริย์ให้เจ้าชายเสื่อมใส แล้วคบคิดกับเจ้าชายทำการชั่วหลายประการ แต่ในบั้นปลายของชีวิต ท่านเกิดสำนึกผิดและได้ถวายร่างกายของตัวเองและลมหายใจเป็นพุทธบูชา เพื่อเป็นการไถ่ถอนความผิดที่ได้ทำไว้แก่พระพุทธองค์ และก็ได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธองค์ว่าหลังจากที่ท่านพ้นจากเวจีมหานรกแล้วก็จะได้มาบังเกิดเป็นมนุษย์อีก และจะได้สำเร็จเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่าอัญญิสสระ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ท่านจะเป็นคนที่ต้นคุด แต่ว่ามีปลายตรง^{๑๒}

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือกฎแห่งกรรมว่า “อันโชคดีหรือโชคร้ายที่เราได้ประสบอยู่ปัจจุบัน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับอำนาจภายนอกหรืออำนาจดวงดาวใด ๆ เลยแท้ที่จริง ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่เราได้สั่งสมไว้ในอดีต ติดตามมาให้ผลในปัจจุบันนั่นเอง และการที่เราจะได้รับความสุขหรือความทุกข์อยู่ในปัจจุบัน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับกรรมที่เราได้สร้างไว้ในปัจจุบันอย่างเดียว อาจขึ้นอยู่กับกรรมในอดีตด้วย เราต้องยอมรับอดีตชาติ ต้องยอมรับการกระทำของเราในวัน ในเดือน

^{๑๑} สมัคร บุราราศ, **ปรีชาญาณของลัทธิธรรมา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม บริษัท เคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑๐-๑๑๔.

^{๑๒} อดิศักดิ์ ทองบุญ, **คำให้การของพระเทวทัต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), คำนำหน้า ๒-๔.

ในปี และในชาติที่ผ่านมา ว่าเป็นสิ่งที่เราทำไว้เอง และสิ่งที่เราทำในปัจจุบัน เราก็ต้องยอมรับด้วยว่า นั่นคือสิ่งที่ตกลงตาลชีวิตของเราให้เป็นไปในอนาคตและเป็นไปตามกฎแห่งกรรมนั้น”^{๑๓}

อิทธิพล แก้วพิลา กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังฆเภทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มีใจความว่า พระเทวทัต มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาจนถึงกับเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุได้บำเพ็ญสมณธรรมจนสำเร็จชั้นโลกีย์ฤทธิ มีจิตใจกำเร็บโอหังปรารถนาจะบริหารคณะสงฆ์แทนพระพุทธองค์ด้วยอำนาจแห่งลาภสักการะครอบงำแต่พระองค์ไม่ทรงอนุญาต จึงเกิดความอาฆาตปรารถนาจะทำร้ายพระพุทธองค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ส่งนายฆมังธนูไปดักข่มทำร้ายพระพุทธองค์ในระหว่างทางเสด็จก็ไม่สำเร็จ สั่งให้ราชบุรุษปล่อยช้างนาฬาคีรีเพื่อทำร้ายพระองค์ก็ไม่สำเร็จ แล้วตนเองขึ้นไปบนภูเขาศิขณภฏเพื่อถ่มก้อนหินลงไปทับพระองค์ก็ไม่สำเร็จ และในที่สุดจึงเสนอวัตถุ ๕ ประการให้พระภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตามพระเทวทัตได้กระทำอนันตริยกรรมถึง ๒ อย่าง คือ โลหิตุปบาท คือ ทำร้ายพระวรกายของพระพุทธเจ้าจนพระโลหิตห้อขึ้น และทำสังฆเภท คือทำลายสงฆ์ให้แตกกัน^{๑๔}

พระมหาสมชัย สิริวฑฒโน ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องกรรมเก่ากรรมใหม่ของคนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา ไว้ในวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย” ตอนหนึ่งดังนี้

“คนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา ส่วนมากมีความเชื่อเรื่องกรรมเก่ากรรมใหม่ โดยมีความเชื่อว่า เป็นเพราะกรรมเป็นตัวผลักดัน จึงทำให้มีชีวิตในชาตินี้มีความแตกต่างกัน และมีไม่น้อยที่พยายามยกเอาเรื่องกรรมเวร ไปสอดคล้องกับเรื่องของความรัก และยังนำไปตัดสินในเรื่องของความจน รวย โดยเชื่อว่าคนที่ร่ำรวยในชาตินั้น เป็นเพราะกรรมดีที่สร้างไว้ในชาติปางก่อน แม้กระทั่งการพลัดพรากจากกัน ก็ยังมีความเชื่อว่าเป็นเพราะเวรกรรม”^{๑๕}

^{๑๓} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **กฎแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓.

^{๑๔} อิทธิพล แก้วพิลา, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังฆเภทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

^{๑๕} พระมหาสมชัย สิริวฑฒโน (ศรีนอก), “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๔๙.

พระมหาไถรวรรณ ชินทตติโย ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระเทวทัตที่ปรากฏใน คัมภีร์พระพุทธศาสนา จากการศึกษา พบว่าท่านเป็นผู้มีอุปนิสัยไม่ดี ถูกความโลภครอบงำ เหตุเนื่องมาจากท่านน้อยใจในเหล่าอุบาสกอุบาสิกาที่ให้ความสนใจแต่กับพระอริยสงฆ์เท่านั้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการทำความไม่ดีในชาติปัจจุบัน และเมื่อท่านได้อาตมคติตรูกรมารมาเป็นอุปัฏฐาก จึงถูกลาภสักการะครอบงำ แล้วความทะเยอทะยาน ความมักใหญ่ใฝ่สูงก็ติดตามมา จนเป็นเหตุทำลายตนเองให้ย่อยยับ

แต่ในอีกแง่หนึ่งนั้น ท่านถือได้ว่าเป็นบุคคลที่เก่งมากคนหนึ่ง ดังที่ท่านสามารถพุดจูงใจ อาตมคติตรูกรมาร นายควาญช้าง รวมไปถึงภิกษุเหล่าวัชชีบุตร ๕๐๐ รูปให้หลงเชื่อท่านได้ และท่านยังเป็นนักวางแผนชั้นยอดดังได้กล่าวแล้วในเรื่องของนายขมังธนู

ถ้าหากว่าท่านได้เชื่อฟังปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ ก็คงจะเป็นพระสาวกที่น่าเคารพนับถือรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา

อาจกล่าวได้ว่าสาเหตุที่ทำให้ท่านมีอุปนิสัยในทางไม่ดีนั้น เป็นเพราะว่าในอดีตชาติท่านมีความเห็นผิด จึงได้ทำแต่สิ่งไม่ดี จนเป็นอุปนิสัยติดอยู่ในกมลสันดานข้ามภพข้ามชาติมาจนถึงชาติปัจจุบัน ยิ่งพิจารณาเฉพาะปัจจุบันชาติแล้ว ท่านนับว่าเป็นบุคคลที่น่าสงสารเป็นอย่างนัก เพราะท่านได้พบกับพระพุทธองค์ ได้ฟังธรรม และประพฤติปฏิบัติธรรมของพระองค์ กระทั่งได้บรรลุฌานและได้ฤทธิ์ของปุถุชน แต่ที่ท่านกลับถูกความโลภครอบงำ เป็นเหตุให้ทำตัวกระด้างกระเดื่อง และไม่ยอมรับความช่วยเหลือจากพระพุทธองค์ จนในที่สุด ก็แพ้ยัยตัวเอง ต้องถูกแผ่นดินสูบ แต่อย่างไรก็ตาม ท่านก็ถือว่ายังได้ทำความดีส่งท้าย คือได้ถวายกระดุกกางเป็นพุทธบูชา แม้ว่าจะได้ไปบังเกิดในอเวจีมหานรก แต่ในอนาคต ท่านก็จะกลับมาเกิดเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า^{๑๖}

พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง) ได้เสนอวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน” มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“พุดถึงความแน่นอนของกรรมแล้ว นักศึกษาธรรมะที่กล่าวว่าเป็นกฎธรรมชาตินั้นมักนำไปเทียบกับความแน่นอนของพืช กล่าวคือ พืชพันธุ์ใดก็ตามเมื่อปลูกลงไปในดินแล้ว ก็จะผลิดอกออกผลมาเป็นพันธุ์เดิมของตน โดยสิ่งแวดล้อมไม่สามารถเปลี่ยนแปลงไปเป็นพันธุ์อื่นไปได้ กรรมก็

^{๑๖} พระมหาไถรวรรณ ชินทตติโย (ปุ่นขันธ), “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระเทวทัตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๕-๑๐๖.

เช่นเดียวกันเมื่อทำไปแล้วทั้งดีและชั่ว สิ่งแวดล้อมหรือกาลเวลา ไม่สามารถเปลี่ยนกรรมดีให้เป็นกรรมชั่วและกรรมชั่วให้เป็นกรรมดีได้”^{๑๗}

สรุปได้ว่า เรื่องกรรมเป็นเรื่องที่ชาวพุทธทุกคนมีความเชื่อเป็นส่วนใหญ่ในอดีตแต่ปัจจุบันก็จะเห็นได้จากข่าวต่าง ๆ ได้แพร่กระจายให้เห็นว่าคนทุกวันนี้ไม่ใส่ใจเรื่องกรรมสักเท่าไร เช่น จี้ ปล้น ลัก ขโมย ช่มชู้ จนถึงฆ่า เป็นต้น สมัยพุทธกาลก็มีพระเวททัตผู้ซึ่งมีบทบาทอย่างมากที่เป็นตัวอย่างเป็นแบบอย่างในการศึกษาในการปฏิบัติถึงการกระทำหรือกรรมนั้นมีผลเป็นอย่างไร

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๗.๑ ทำให้รู้ถึงหลักกรรมที่ปรากฏในพระพุทศาสนาเถรวาท
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงการกระทำกรรมของพระเวททัต
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบผลของกรรมที่เกิดจากการกระทำของพระเวททัต

^{๑๗} พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง), “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕.

บทที่ ๒

หลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สำหรับบทที่ ๒ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาเรื่องกรรม ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏเป็นหลักคำสอนในพระสูตรต่าง ๆ และคำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องกรรมในพระไตรปิฎกซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาเรื่องกรรม โดยศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ (๑) ความหมายของกรรม (๒) ประเภทของกรรม (๓) ลักษณะของกรรม (๔) สรุปลักษณะของกรรมที่เกี่ยวข้องกับกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา พระพุทธองค์ทรงสอนให้ศาสนิกชนใช้เหตุผล และการทดสอบด้วยตัวของเราเองก่อนจะเชื่อ มีบางเรื่องเท่านั้นที่ทรงสอนให้เชื่อโดยไม่ตรัสสอนให้ทดสอบก่อน ทั้งนี้เพราะ (๑) เกินปัญญาของคนธรรมดา และ (๒) ทดสอบแล้วอาจเกิดความเสียหาย เช่น ไปทำปิตุฆาต เพื่อพิสูจน์กรรมชั่ว เรื่องที่ทรงสอนให้ใช้ศรัทธาเป็นตัวนำ มี ๔ ประการ เกี่ยวข้องกับกรรม ๔ ประการ คือ

๑. กัมมสัทธา เชื่อกรรม, เชื่อกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไร โดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งที่รู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดี มีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัย ก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มีใช้ด้วยอ้อนวอนหรืออนอนคอยโชค เป็นต้น

๒. วิปากสัทธา เชื่อวิบาก, เชื่อผลของกรรม, เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

๓. กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

๔. ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๙ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

ศรัทธา ๔ อย่างนี้ มีมาในบาลีเฉพาะข้อที่ ๔ อย่างเดียว เพราะว่าโดยใจความแล้ว ศรัทธา ๓ ข้อต้น ย่อรวมลงในข้อที่ ๔ ได้ทั้งหมด^๑

๒.๑ ความหมายของกรรม

ความหมายของกรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสแสดงไว้ในแต่ละคราวนั้น มีความหมายเป็นนัยเดียวกัน คือ ต้องประกอบด้วยเจตนา และจะแสดงออกได้ ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ อย่างในนิพเพธิกสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงคุณลักษณะของกรรมเอาไว้ว่า

“...เรากล่าวไว้เช่นนี้แล้ว เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม^๒ เพราะอาศัยเหตุอะไรเราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการด้วยกาย วาจา ใจ”^๓

ในอรรถกถาของพระสูตรนี้ พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายคำว่าเจตนาเอาไว้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายเอาเจตนาที่มีการจัดแจง (สัมปยุตธรรม) ที่รวมธรรมทุกอย่าง (กุศลธรรมและอกุศลธรรม) ไว้^๔

ใน กัมมนิโรธสูตร พระพุทธเจ้าทรงให้ความหมายของคำว่ากรรมเก่า และกรรมใหม่ ว่า **กรรมเก่า** คือ จักขุ (ตา) โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น) กายและมโน (ใจ) อันบังเกิดขึ้นเห็นว่าเป็นกรรมเก่า ถูกปัจจัยปรุงแต่ง สำเร็จด้วยเจตนาเป็นที่ตั้งแห่งเวทนา นี้เรียกว่า **กรรมเก่า** **กรรมใหม่** คือ กรรมที่บุคคลทำด้วยกาย วาจา ใจ **ความดับกรรม** คือ นิโรธที่ถูกต้องวิมุตติ เพราะดับกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมได้ **ปฏิบัติที่ให้ถึงความดับกรรม** คือ อริยมรรคมีองค์ ๘^๕

ในพุทธพจน์ที่กล่าวมาข้างต้น พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าอายตนะทั้ง ๖ มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ดังที่ปรากฏในอรรถกถากรรมสูตรว่า “จักขุ ไม่เป็นของเก่า กรรมต่างหาเป็น

^๑ อัง.สวดตก. (ไทย) ๒๓/๔/๕-๖, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๙๓/๕๐๙. ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, ๒๕๔๓, หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

^๒ เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม หมายถึง เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม เหตุเกิดแห่งกรรม ความต่างกันแห่งกรรม วิบากแห่งกรรม ความดับแห่งกรรม และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม (อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๑, อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗-๕๗๘.)

^๓ อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

^๔ อัง.ฉก. (ไทย) ๓๖/๓๓๔/๒๗๕.

^๕ ส.ส. (ไทย) ๑๘/๑๔๖/๑๗๙, ส.ส.อ. (ไทย) ๒๘/๒๒๗/๒๗๕.

ของเก่า ตามชื่อแห่งปัจจัยเพราะเกิดแต่กรรม”^๖ ดังนั้น อายตนะทั้ง ๖ นี้ มีจักขุเป็นต้น เป็นตัวรับรู้ผลกรรมที่ได้ก่อไปแล้วทางกาย ทางวาจา ทางใจ ซึ่งต้องประกอบด้วยเจตนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของกรรมไว้ใน พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ว่า **กรรม** การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจหรือจงใจทำ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เช่น ขุดหลุมพราดคักคนหรือสัตว์ให้ตกลงไปตาย เป็นกรรม แต่ขุดบ่อน้ำไว้กินใช้สัตว์ตกลงไปตายเอง ไม่เป็นกรรม (แต่ถ้ารู้ที่อยู่ ขุดบ่อน้ำที่ตนขุดไว้อยู่ในที่ซึ่งคนจะพลัดตกได้ง่าย แล้วปล่อยปละละเลยมีคนตกลงไปตาย ก็ไม่พ้นเป็นกรรม) ว่าโดยสาระกรรมก็คือเจตนา หรือเจตนาอันเองเป็นกรรม การกระทำที่ดีเรียกว่า กรรมดี การกระทำชั่ว เรียกว่า กรรมชั่ว^๗

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงอธิบายความหมายของคำว่า กรรม โดยทรงให้ความหมายตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ที่ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กम्मํ วทามิ” ซึ่งแปลว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม เอาการเป็นความหมายหลัก แต่พระองค์ท่านได้อธิบายเพิ่มเติมว่า

“พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ แปลความว่า เรากล่าวเจตนา (ความตั้งใจ) ว่าเป็นกรรม เพราะคนตั้งใจ คือ มีใจมุ่งแล้ว จึงทำทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง ฉะนั้น กรรม คือ กิจที่บุคคลจงใจทำ หรือทำด้วยเจตนา ถ้าทำด้วยไม่เจตนา ไม่เรียกว่ากรรม อย่างเช่นไม่มีเจตนาเหยียบมดตาย ไม่เป็นกรรม คือ ปาณาติบาต ต่อเมื่อเจตนาจะเหยียบให้ตาย จึงเป็นกรรม คือ ปาณาติบาต แต่เมื่อจัดอย่างละเอียด สิ่งที่ทำด้วยไม่เจตนา ท่านจัดเป็นกรรมชนิดหนึ่ง เรียกว่า กรรมสัควาทำ เพราะอาจให้โทษได้เหมือนกัน เหมือนอย่างที่ถูกหมายถือว่าผิดในฐานประมาท”^๘

จากพระดำรัสของพระองค์ท่านข้างต้น นอกจากกล่าวถึงความหมายคำว่ากรรมตามนัยของพระพุทธเจ้าที่ทรงหมายถึงต้องมีเจตนาประกอบแล้ว การกระทำที่ออกมาทางกาย ทางวาจา และทางใจ ก็จะทำให้เกิดกรรมใหม่ขึ้นถึงแม้ว่าจะไม่มีเจตนาก็ตาม ดังนั้นจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าทำไมพระพุทธองค์จึงทรงให้เราท่านทั้งหลายสำรวมกาย วาจา และใจ และไม่ประมาทในธรรมทั้งปวงเป็นการรักษาตนเอาไว้ว่า

^๖ ส.สพ.อ. (ไทย) ๒๘/๒๗๖.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด), ๒๕๕๓ หน้า ๓-๔.

^๘ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), หลักกรรมในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

การสำรวมกายเป็นการดี การสำรวมวาจาเป็นการดี
 การสำรวมใจเป็นการดี การสำรวมในที่หึ่งปวงเป็นการดี
 บุคคลสำรวมในที่หึ่งปวงแล้วมีความละอายต่อบาป เรากล่าวว่ารักษาดน^๙

ส่วนในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “กรรม” ไว้ว่า กรรม คือ “การกระทำ, การงาน, กิจ, เป็นการดีก็ได้ ชั่วก็ได้”^๙ ซึ่งมีความหมายเป็นกลาง ๆ และมีความหมายกว้างมาก คือ ไม่ว่าจะ เป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม หรือการกระทำทั้งที่มีเจตนาหรือไม่ก็ตาม หรือการกระทำในลักษณะสักแต่ว่ากระทำก็ตาม จัดว่าเป็นกรรมทั้งสิ้น และจะส่งผลต่อไปภายภาคหน้า

ดร. วัชระ งามจิตฺตเจริญ ได้อธิบายความหมายรากศัพท์คำว่า กรรม ทั้งที่มาจากภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต และอธิบายเปรียบเทียบกับหลักคำสอนเรื่องกรรมของศาสนาฮินดูและศาสนาเชน โดยให้เหตุผลว่า การกระทำที่จัดเป็นกรรมหมายเอาเฉพาะการกระทำที่มีเจตนา การกระทำที่มีเจตนาคือการกระทำด้วยความตั้งใจหรือตั้งใจ มิได้หมายถึงการกระทำที่ทำโดยไม่มีเจตนา ดังพุทธพจน์ในนิพเพติกสูตรที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการกรรมด้วยกาย วาจา ใจ”^{๑๐} จากพุทธพจน์นี้ จึงถือได้ว่า กรรมกับเจตนาซึ่งเป็นเหตุการณหรือพฤติกรรมทางจิตอย่างหนึ่งเป็นอันเดียวกัน และอาจกล่าวได้ว่า คำว่า “กรรม” ยังมีความหมายครอบคลุมถึงการกระทำที่เกิดจากเจตนาด้วยเพราะเป็นการแสดงออกของเจตนา ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่าคิดแล้วจึงกระทำการกรรมด้วยกายวาจาและใจ แต่แนวคิดสายอภิธรรมถือว่าการกระทำคือการเคลื่อนไหวทางกายและวาจาที่เกิดจากจิตเป็นสมุฏฐาน (จิตชรูป) ไม่ใช่ตัวกรรมแต่จัดเป็นสิ่งที่เกิดร่วมกับกรรม ซึ่งเป็นการถือเอาความหมายอย่างตรงตัวหรือถือเอาตามองค์ธรรมในจิตที่เป็นตัวการสำคัญในเรื่องนี้เท่านั้น กรรมในทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาทจึงต่างจากศาสนาฮินดูที่เห็นว่าการกระทำที่แสดงออกทางกายโดยเฉพาะในการประกอบพิธีกรรมคือตัวกรรมและต่างจากศาสนาเชนที่เห็นว่า “กรรม” เป็นสาระประเภทหนึ่งที่ทำให้ชีวะสกปรก^{๑๑}

พระญาณติโลกะ (Nyanatiloka) อธิบายว่า กรรม คือ การกระทำที่มีพื้นฐานมาจากกุศลกับอกุศล ทำให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิด หรือเจตนาเป็นตัวกำหนดที่ไป เจตนาของกรรมคือ การ

^๙ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๖/๑๓๕.

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

^{๑๑} อภ.มก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

^{๑๒} ดร.วัชระ งามจิตฺตเจริญ รศ., พุทธศาสนาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖๗-๒๖๘.

แสดงออกของการกระทำที่เป็นกุศลหรืออกุศลมีกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม กรรมทาง พระพุทธศาสนา จึงมิใช่ตัวกำหนดโชคชะตาหรือสังคมของมนุษย์ แต่เป็นเรื่องของการกระทำ ซึ่งทาง ตะวันตกมีความเข้าใจว่า พระเจ้าเป็นผู้กำหนด^{๑๓}

บรรจบ บรรณรุจิ อธิบายว่า กรรม คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาของคนที่ยังมี กิเลส ซึ่งยังมีการให้ผล แบ่งออกได้เป็น ๓ ทาง คือ กายกรรม (การกระทำทางกาย) วจีกรรม (การ กระทำทางวาจา-พูด) และมโนกรรม (การกระทำทางใจ -ความคิด) กรรมทั้ง ๓ มีทั้งฝ่ายดีและฝ่าย ชั่ว^{๑๔}

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ) อธิบายว่า กรรม แปลว่า การกระทำ กรรมนี้เป็น คำกลาง ๆ ถ้าหากว่าเป็นการกระทำดี ท่านเรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากว่าเป็นการกระทำชั่วท่าน เรียกว่า อกุศลกรรม^{๑๕}

แสง จันทร์งาม อธิบายว่า กรรม แปลว่า การกระทำ (action) ที่ประกอบด้วยเจตนาหรือ ความตั้งใจ (volition) อันมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน ฉะนั้น กรรมที่สมบูรณ์จะต้องมีตัวประกอบกรรม ๓ เสมอ คือ มีกิเลสเป็นแรงกระตุ้น มีความตั้งใจหรือเจตนา มีการกระทำหรือการเคลื่อนไหว^{๑๖}

อวย เกตุสิงห์ กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนาสอนว่า คนเรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผล ของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย หากทำกรรมใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตามย่อมต้องรับ ผลของกรรมนั้น^{๑๗}

พระอรยันทมนี (พุทธทาส อินทปญโญ) ท่านได้อธิบายถึงความเข้าใจความหมายที่ คลาดเคลื่อนของคำว่า กรรม ทาชาวโลกโดยเฉพาะคนไทยเข้าใจผิดกันอยู่ โดยเปรียบเทียบกับ

^{๑๓} Nyanatiloka, **Buddhist Dictionary Manual of Buddhist Terms and Doctrines**, (Kandy : Buddhist Publication Society, ๑๙๘๐), P. ๙๒.

^{๑๔} บรรจบ บรรณรุจิ, **ปฏิจจนุสุมปาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พรบุญการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๗๖.

^{๑๕} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ), **กฎแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๑๖} แสง จันทร์งาม, **พุทธศาสนวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ธีระการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๒.

^{๑๗} อ่างโนวคิน อินทสระ, **สรวรรค์ นรก บุญ บาปในพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : เม็ดทราย, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

ความหมายของภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาต้นตำรับเดิม งานนี้ของท่านปรากฏอยู่ในหนังสือชื่อ “โอสาเรตัพพธรรม” โดยอธิบายว่า

“คำพูดหาเป็นภาษาบาลี เช่นคำว่า กम्म อย่างนี้ มันมีความหมายจำกัดชัดเจน เป็นอย่างอื่นไม่ได้ แต่ในภาษาไทย ชาวบ้านพูดกันอยู่นี้ คำว่า กรรม นี้ เปลี่ยนความหมายไปเป็นอย่างอื่นก็มี ดิ้นได้ก็มี ภาษาไทยเขาพูดกันว่า กรรม คือการกระทำ ทีนี้ การกระทำนี้มันมีหลายชนิด การกระทำที่เป็นกรรมก็มี การกระทำที่ไม่เป็นกรรมก็มี ฉะนั้น พูดว่า การกระทำคือกรรม นี้มันไม่ถูก แต่ถ้าภาษาบาลี พูดว่า กम्म แล้ว หมายถึงกรรมทีเดียว หมายความว่า การกระทำ ที่ประกอบไปด้วยเจตนาของสัตว์ที่มีความรู้สึก นี้ขอให้สังเกตไว้ด้วย

คำว่า กรรม ในภาษาไทยเปลี่ยนความหมาย มากกลายเป็นของบางอย่าง เป็นสิ่งบางสิ่ง เช่นว่า ถึงแก่กรรมอย่างนี้ ก็หมายความว่าตาย ภาษาบาลีไม่มีอย่างนี้ ไม่เคยพูดอย่างนี้ ไม่เคยพูดว่า ถึงกรรมแล้วก็ต้องตาย เด็ก ๆ ร้องกันอยู่ ได้ยินบ่อย ๆ ว่า กรรมแล้วแก้วตาเอ๋ย อย่างนี้ คำว่า กรรม อย่างนี้มันเปลี่ยนความหมายหมดแล้ว มันหมายถึง การรับผลกรรม หรือกรรมมาถึงเข้าแล้ว คือหมายความว่า ได้รับผลกรรม ไม่ใช่กรรม”^{๑๘}

สรุปได้ว่า ที่ท่านผู้รู้ทั้งหลายบรรยายถึงความหมายของคำว่า “กรรม” เป็นไปในทางเดียวกัน กล่าวคือ ก็ยังยึดความหมายจากพุทธพจน์ที่ว่า เจตนาหิ ภิกขเว กम्मัม วทามิ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ กรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีเจตนาที่ประกอบด้วยกิเลสตามหลักของวิภูฏาสงสาร เมื่อมีกิเลสเป็นตัวขับเคลื่อน ก็จะเกิดเป็นกรรม และต้องเสวยวิบากกรรมต่อไป และทำให้เกิดกิเลสและต้องสร้างกรรมต่อไป

๒.๒ ประเภทของกรรม

กรรมเป็นหลักกรรมที่สำคัญ ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา โดยมีการแบ่งกรรมออกเป็นประเภทต่าง ๆ คือ ๑) ประเภทของกรรมในพระไตรปิฎก, ๒) ประเภทของกรรมในอรรถกถา มีดังต่อไปนี้

๑) ประเภทของกรรมในพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกได้แบ่งประเภทของกรรมไว้หลายประเภทด้วยกัน โดยแบ่งตามคุณภาพหรือมูลเหตุที่เกิดกรรม แบ่งตามทางที่ทำกรรมและแบ่งตามกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก

^{๑๘} พุทธศาสนิกฯ, โอสาเรตัพพธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๑๗), หน้า ๒๖๑.

(ก) กรรมตามคุณภาพหรือสาเหตุที่เกิดกรรม

กรรมที่แบ่งตามคุณภาพหรือสาเหตุที่เกิดกรรมนั้น พระไตรปิฎกได้กล่าวไว้ใน อกุศลมูลสูตร^{๑๙} สรุปได้ว่า

อกุศลมูล (รากเหง้าแห่งอกุศล) มี ๓ อย่าง คือ โลภะ โทสะ โมหะ บุคคลทำกรรมเพราะมี โลภะ โทสะ โมหะ ทางกาย วาจา ใจ จัดเป็นอกุศลกรรมและมีผลทำให้เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้น เตื่อตร้อนในปัจจุบัน หลังการตายแล้ว ย่อมไปเกิดในทุคติ

กุศลมูล (รากเหง้าแห่งกุศล) มี ๓ อย่าง คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ บุคคลทำกรรมโดยไม่ มีโลภะ โทสะ โมหะ ทางกาย วาจา ใจ จัดเป็นกุศลกรรมและมีผลทำให้อยู่เป็นสุข ไม่ลำบาก ไม่คับแค้น ไม่เตื่อตร้อนในปัจจุบัน ย่อมปรินิพพานในชาติปัจจุบัน

กรรมที่แบ่งตามคุณภาพหรือสาเหตุการเกิดมี ๒ อย่าง คือ ๑. อกุศลกรรม หมายถึง กรรมชั่ว มีสาเหตุมาจากโลภะ โทสะ โมหะ ๒. กุศลกรรม หมายถึง กรรมดี มีสาเหตุมาจากอโลภะ อโทสะ อโมหะ เรียกว่า กรรม ๒^{๒๐}

(ข) กรรมแบ่งตามทางที่ทำ

กรรมแบ่งตามทางที่ทำ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงกรรมตามที่เกิดไว้ในพระสูตร อุปาสิทาสูตร ไว้ว่า

...ตปัสสี เราบัญญัติในการทำชั่ว ในการประพฤติชั่วไว้ ๓ ประการ คือ (๑) กายกรรม (๒) วจีกรรม (๓) มโนกรรม... ตปัสสี กายกรรมก็อย่างหนึ่ง วจีกรรมก็อย่างหนึ่ง มโนกรรมก็อย่างหนึ่ง... ตปัสสี บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการ ที่จำแนกแยกออกเป็นอย่างนี้ เราบัญญัติมโนกรรมว่ามีโทษมากกว่าในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติชั่ว มิใช่กายกรรมหรือวจีกรรม^{๒๑}

กรรม ๓ กรรมจำแนกตามทวาร คือทางที่ทำกรรม มี ๓ คือ^{๒๒}

๑. กายกรรม การกระทำทางกาย
๒. วจีกรรม การกระทำทางวาจา

^{๑๙} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๗๕/๒๗๗.

^{๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔.

^{๒๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๖/๕๕.

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔.

๓. มโนกรรม การกระทำทางใจ

มโนกรรมหรือความคิดจัดเป็นกรรม เพราะทุกขณะจิตที่คิดของปุถุชนมีกิเลสเกิดขึ้นกำกับ อยู่เสมอ และเป็นจุดเริ่มต้นของการทำกรรม ที่มีผลสืบต่อให้กระทำกรรมทางกาย และทางวาจา ซึ่ง พระพุทธศาสนาจัดว่า มโนกรรมเป็นกรรมที่สำคัญที่สุด มีโทษมากที่สุด มโนกรรมที่ให้โทษร้ายแรง ที่สุด คือ มิจฉาทิฎฐิ และมโนกรรมที่เป็นความดีสูงสุดคือ สัมมาทิฎฐิ^{๒๓} อันเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของ บุคคลและสังคม

เมื่อบุคคลทำกรรมตลอดเวลาที่ตื่นอยู่ ไม่ทางมโนกรรมก็ทางกายกรรม หรือวจีกรรมซึ่ง วจีกรรมนอกจากคำพูดแล้ว ยังหมายถึงผู้ที่ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการทำ^{๒๔} กรรมอย่างหนึ่งอาจต้อง ใช้การกระทำมากกว่าหนึ่งทาง การจะตัดสินว่าเป็นกรรมทางใดให้ดูว่ากรรมนั้นสำเร็จบริบูรณ์ด้วย อะไร กาย วาจา หรือด้วยใจ ถ้าสำเร็จด้วยทวารใด ฟังถือว่าเป็นกรรมทวารนั้น^{๒๕} เช่น การฆ่าคนที่ ไม่ได้ลงมือเอง แต่ใช้วาจาจ้างให้ผู้อื่นทำแทน จัดเป็นกายกรรม แต่ใช้วาจาประกอบ เพราะถือว่าจุด สมบูรณ์อยู่ที่กาย หรือการเขียนหนังสือโกหก ให้คนอ่านเชื่อ จัดเป็นการกระทำทางวจีกรรม เพราะ เป็นเรื่องของภาษาการสื่อสาร

กรรมที่แบ่งตามทางที่ทำ มี ๓ อย่าง คือ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม เรียกว่า กรรม ๓ และถ้านำไปรวมกับสาเหตุแห่งการเกิดกรรมจะได้กรรม ๖ ประเภท คือ ฝ่ายกรรมชั่ว มีกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตและฝ่ายกรรมดี คือ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต

สรุปได้ว่า กรรมแบ่งตามทางที่ทำมี ๓ อย่างคือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ มี ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายชั่วเรียก ทุจริต ฝ่ายดีเรียก สุจริต มโนกรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการทำกรรมทางกายและวาจา พระพุทธศาสนาจึงจัดว่า มโนกรรมสำคัญที่สุด มโนกรรมที่มีโทษมากที่สุด คือ มิจฉาทิฎฐิ มีประโยชน์ มากที่สุด คือ สัมมาทิฎฐิ

(ค) กรรมแบ่งตามกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก

การแบ่งกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก นอกจากการแบ่งกรรมตามสาเหตุและทางแห่ง การกระทำแล้ว พระพุทธเจ้ายังได้ตรัสถึงกรรม ๔^{๒๖} ไว้ในพระสูตรต่าง ๆ หลายพระสูตรด้วยกัน เช่น

^{๒๓} บรรจบ บรรณรุจิ, ปฏิจจสมุปบาท, หน้า ๗๙.

^{๒๔} ปิ่น มุฑกันต์, พุทธศาสตร์ ภาค ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๔๔๖.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๖.

^{๒๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

สังคีตสูตร^{๒๗} กุกกุรวตติสูตร^{๒๘} และในหมวดกรรมวรรค^{๒๙} สรุปได้ว่า กรรม ๔ มีดังนี้

๑. **กรรมดำ มีวิบากดำ** คือ กรรมชั่ว ให้ผลชั่ว หมายถึง กรรมชั่วที่บุคคลทำทางกาย วาจา ใจ ที่เป็นอกุศลกรรมบถ ๑๐ เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับแต่ความทุกข์ฝ่ายเดียวเหมือนสัตว์นรกที่ได้รับโทษทัณฑ์

๒. **กรรมขาว มีวิบากขาว** คือ กรรมดี ให้ผลดี หมายถึง กรรมดีที่บุคคลกระทำทางกาย วาจา ใจ ที่เป็นกุศลกรรมบถ ๑๐ มีผลไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับแต่ความสุขฝ่ายเดียว เหมือนอยู่บนสวรรค์ชั้นสุกภินิหะ

๓. **กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว** คือ กรรมทั้งชั่วและทั้งดี ให้ผลทั้งชั่วและดี หมายถึง การที่บุคคลกระทำทั้งกรรมชั่วและกรรมดี ทางกาย วาจา ใจ มีผลเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้ได้รับมีทั้งความทุกข์และความสุขสลับกัน เหมือนมนุษย์ เทวดาบางจำพวก และวินิปาติกะ^{๓๐}

๔. **กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว** เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม คือ กรรมไม่ชั่วและกรรมไม่ดี มีผลทั้งไม่ชั่วและไม่ดี เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม หมายถึง การที่บุคคลมีเจตนาละกรรมทั้ง ๓ ดังกล่าวข้างต้น โดยปฏิบัติตามหลักกรรมโพชฌงค์ ๗ หรือมรรคมืองค์ ๘^{๓๑}

กรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก ประเภทที่ ๑ กรรมดำมีวิบากดำ และ ประเภทที่ ๒ กรรมขาวมีวิบากขาว เป็นการให้ผลที่ตรงกับเหตุ แต่ในการดำเนินชีวิตของปุถุชนจะทำความดี หรือ กรรมชั่ว เพียงอย่างเดียวตลอดชีวิตเป็นไปไม่ได้ กรรมประเภทที่ ๓ จึงเป็นกรรมที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ที่มีการทำทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ปะปนกันไป เพียงแต่กรรมประเภทไหนจะมากกว่ากัน เป็นผลทำให้ได้รับทั้งผลดี (สุข) ผลชั่ว (ทุกข์) สลับกัน กรรมประเภทที่ ๔ คือ กรรมไม่ชั่วและกรรมไม่ดี มีผลไม่ชั่วและไม่ดี เป็นไปเพื่อละกิเลส หมายถึง การที่บุคคลมีเจตนา กระทำกรรมลงไปเพื่อละกิเลสและกรรมทั้งหลาย เพื่อบรรลุพระนิพพาน ด้วยองค์ธรรมอันมีโพชฌงค์ ๗ และมรรคมืองค์ ๘

^{๒๗} อังแล้ว, หน้า ๒๙๑.

^{๒๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๘/๗๕.

^{๒๙} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๒-๒๓๘, ๓๔๕-๓๕๕.

^{๓๐} **วินิปาติกะ** หมายถึง เวมานิกเปรต ได้แก่ เปรตผู้อยู่ในวิมานเสวยสุขและทุกข์สลับกันไปบางตน ข้างแรมเสวยสุข บางตนข้างแรมเสวยทุกข์ เวลาเสวยสุขอยู่ในวิมานมีร่างกายเป็นทิพย์สวยงาม แต่เวลาจะเสวยทุกข์ก็ต้องออกจากวิมานไป และร่างกายก็กลายเป็นร่างกายที่น่าเกลียด น่ากลัว. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒๘๘.

^{๓๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๐.

พระไตรปิฎก ได้แบ่งประเภทของกรรมไว้ตามสาเหตุการเกิดตามทางแห่งการทำความกรรม และตามความสัมพันธ์กันของกรรมและวิบาก ซึ่งเมื่อสรุปแล้ว อกุศลกรรม (กรรมชั่ว) ให้วิบาก (ผล) ชั่ว หรือทุกข์ และเกิดจากกุศลกรรม (กรรมดี) ให้วิบาก (ผล) ดีหรือสุข โดยทั้งกรรมชั่วและกรรมดี มีทางกระทำกรรมทางกาย วาจา ใจ ผลที่ได้รับระดับชั้นใน คือ จิตใจเป็นความทุกข์ หรือสุขใจ

๒) ประเภทของกรรมในอรรถกถา

ในพระไตรปิฎก ได้แบ่งกรรมไว้เป็นประเภทต่าง ๆ แล้ว ยังได้แบ่งระยะเวลาการให้ผลของกรรม ไว้ในนิพเพติกสูตร ว่า วิบากแห่งกรรมเป็นอย่างไร คือ เรากล่าววิบากแห่งกรรมว่ามี ๓ ประเภท คือ ๑. กรรมที่พึงเสวยในปัจจุบัน ๒. กรรมที่พึงเสวยในชาติถัดไป ๓. กรรมที่พึงเสวยในชาติต่อ ๆ ไป”^{๓๒} การแบ่งระยะเวลาการให้ผลของกรรมนั้นมี ๓ ระยะ กล่าวโดยสรุป คือ ชาตินี้ ชาติหน้า และชาติต่อ ๆ ไป ไม่ได้กล่าวถึงอโหสิกรรม ซึ่งมีการแบ่งกรรมออกเป็นหมวดหมู่ที่ชัดเจน

กรรมนอกจากปรากฏในพระไตรปิฎกแล้ว ยังมีกรรม ๑๒ ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคซึ่งจัดเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาชั้นอรรถกถา แต่งโดยพระพุทธโฆษาจารย์ได้รวบรวมกรรมในพระไตรปิฎก โดยยึดพระพุทธพจน์เป็นหลัก จัดแบ่งกรรมออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามผลของกรรมที่ได้รับ มี ๓ ประเภท ประเภทละ ๔ อย่าง ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้^{๓๓}

(ก) **กรรมประเภทที่ ๑** กรรมที่ให้ผลตามหน้าที่ มี ๔ อย่าง คือ

๑. **ชนกกรรม** กรรมสง่ให้เกิด
๒. **อุปัถฌมกกรรม** กรรมสนับสนุนส่งเสริม
๓. **อุปปีฬกกรรม** กรรมเบียดเบียน
๔. **อุปฆาตกรรม** กรรมทำหน้าที่ตัดรอน

กรรมให้ผลตามหน้าที่ หมายถึง กรรมที่ทำไปนั้น ทั้งดีและไม่ดี ย่อมทำหน้าที่ให้ผลเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเรานี้

๑. **ชนกกรรม** กรรมสง่ให้เกิด หมายถึง กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำไว้ ส่งให้เกิดในภพภูมิต่าง ๆ ถ้าเป็นกรรมดีส่งไปเกิดในสุคติ ถ้าเป็นกรรมชั่วส่งไปเกิดในทุคติ^{๓๔} และยังทำหน้าที่หล่อเลี้ยง

^{๓๒} อ่างแล้ว, หน้า ๑๖๐.

^{๓๓} สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์ พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๙๖๙-๑๗๑.

^{๓๔} ทุคติ หรือ อบายภูมิ มี ๔ ภูมิ คือ นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน สุคติ หมายถึง โลกมนุษย์ และสวรรค์. พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), กรรมที่ปีน, เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า), หน้า ๕๒๓.

ชีวิตใหม่ให้ดำรงอยู่ และดำเนินกิจกรรมตามสภาพของกรรมจนครบอายุขัย^{๓๕} ขณะที่ชนกรรมทำหน้าทีปฏิสนธิ กรรมอื่นจะแทรกแซงไม่ได้เลย ชนกรรมเปรียบเหมือนมารดาคลอดบุตร จะมีใครมาแย่งหน้าที่เป็นผู้คลอดรวมไม่ได้^{๓๖}

๒. อุปถัมภ์ภกกรรม กรรมสนับสนุนส่งเสริม หมายถึง กรรมที่ทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมชนกรรมที่ไม่มีโอกาสให้ผลให้ได้ผล และชนกรรมที่กำลังให้ผลให้ได้ผลเต็มที่ตลอดจนสนับสนุนส่งเสริมชีวิตที่ชนกรรมให้เกิดและหล่อเลี้ยงไว้ให้เจริญเติบโต และดำรงอยู่ได้นาน^{๓๗} ดังนั้นอุปถัมภ์ภกกรรมต้องเป็นกรรมประเภทเดียวกันกับชนกรรม เช่น ชนกรรมนำไปเกิดเป็นลูกเศรษฐี อุปถัมภ์ภกกรรมฝ่ายกุศลจะมาสับสนุน ให้เด็กคนนั้นมีความสุขสมบูรณ์ตลอดไป

๓. อุปปีฬกรรม กรรมเบียดเบียน หมายถึง กรรมที่เบียดเบียนชนกรรมที่ให้ผลอยู่ อ่อนกำลังลง เบียดเบียนชนกรรมที่กำลังจะให้ผล ให้ผลไม่เต็มที่ ตลอดจนเบียดเบียนชีวิตที่ชนกรรมให้เกิดและหล่อเลี้ยงไว้ ไม่ให้เป็นไปตามสภาพของกรรมนั้น อุปปีฬกรรมจะตรงกันข้ามกับชนกรรมและอุปถัมภ์ภกกรรม คอยบั่นทอนผลของกรรมทั้งสองให้สั้นลง ถ้ามีความสุข ก็จะสุขไม่นาน ถ้ามีความทุกข์ก็จะทุกข์ไม่มากและไม่นาน เช่น เกิดเป็นลูกเศรษฐีมีความสุขสบาย แต่ต่อ ๆ มาฐานะตกต่ำลง

๔. อุปฆาตกรรม กรรมตัดรอน หมายถึง กรรมที่ตัดรอนชีวิตที่ชนกรรมให้เกิดและหล่อเลี้ยงไว้มิให้ให้ผลและสูญสิ้นไป ตลอดจนตัดรอนชนกรรมอื่น ๆ ไม่ให้มีโอกาสให้ผลอุปฆาตกรรมเป็นกรรมที่สนับสนุนอุปปีฬกรรม และตรงกันข้ามกับชนกรรมและอุปถัมภ์ภกกรรม เช่น ถ้าชนกรรมและอุปถัมภ์ภกกรรมเป็นฝ่ายกุศล อุปปีฬกรรมจะเป็นฝ่ายอกุศลและอุปฆาตกรรมจะเป็นฝ่ายอกุศล เช่นเดียวกับอุปปีฬกรรม กรรมชนิดนี้ เมื่อให้ผลจะตัดรอนชนกรรมและให้ผลแทนที่ทันที เช่น ชนกรรมฝ่ายกุศลนำไปเกิดเป็นลูกเศรษฐี อุปถัมภ์ภกกรรมส่งเสริมให้มีความสุข สมบูรณ์ มีชีวิตที่เจริญรุ่งเรือง เมื่ออุปฆาตกรรมตามมา ทำให้เกิดอุบัติเหตุเสียชีวิต ทั้งที่อยู่ในวัยไม่สมควรตาย หรือชนกรรมนำไปให้เกิดเป็นเปรตประเภทปรหัตตูปชีวิกเปรต อุปถัมภ์ภกกรรมเข้าสนับสนุนชนกรรมทำให้เปรตนั้นได้รับความทุกข์ตามสภาพของเปรตวิสัย ญาติพี่น้องในโลกมนุษย์ได้ทำบุญแล้วอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้ ถ้าบุญกุศลที่ญาติทำแล้วอุทิศไปให้ยังมีกำลังแรงมาก เปรตนั้นได้รับส่วนกุศลนั้นแล้ว ก็พ้นจากภาวะของเปรตจตุติไปเกิดในสุคติเป็นมนุษย์หรือเทวดา บุญกุศลในกรณีนี้ คือ อุปฆาตกรรมที่เข้าให้ผลตัดรอนผลของชนกรรมและอุปถัมภ์ภกกรรม^{๓๘}

^{๓๕} บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑, หน้า ๑๒๗.

^{๓๖} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), กรรมทีปนี เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า), หน้า ๒๖.

^{๓๗} บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑, หน้า ๑๒๗.

^{๓๘} สุนทร ณ รัชชี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๒๐๒.

เห็นได้ว่า อุปฆาตกรรมไม่ใช่กรรมที่หักล้างหรือลบล้างกรรมอื่น เพราะกรรมแต่ละประเภทให้ผลของตนเอง ลบล้างกรรมอื่นไม่ได้ การให้ผลของกรรมมีเงื่อนไขที่ว่า กรรมที่กำลังให้ผลเกิดอ่อนกำลังลง กรรมอื่นที่กำลังแรงกว่าก็จะให้ผลแทนที่ เปรียบเหมือนกับนักกีฬาวิ่งแข่งขันกัน นักกีฬาคนใดวิ่งเร็วจะแซงนักกีฬาคนอื่นที่วิ่งนำหน้าได้ และเป็นผู้ชนะ^{๓๙}

(ข) **กรรมประเภทที่ ๒** กรรมให้ผลก่อนหรือหลัง (กรรมให้ผลตามลำดับ) มี ๔ อย่าง

๑. **ครุกรรม** กรรมหนัก
๒. **อาสันนกรรม** กรรมใกล้ตาย หรือกรรมใกล้ดับจิต
๓. **อาจิณณกรรม** กรรมที่ทำจนชิน
๔. **กตัตตากรรม** กรรมสักว่าทำ

กรรมให้ผลก่อนหรือหลัง หมายถึง กรรมที่ทำไปทั้งดีและไม่ดี ย่อมมีผลให้ไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ กัน ขึ้นอยู่กับกรรมหนักหรือกรรมเบา กรรมที่เป็นกรรมหนักจะมีกำลังมากกว่าและให้ผลก่อน

๑. **ครุกรรม กรรมหนัก** หมายถึง กรรมที่ทำแล้วให้ผลเป็นตัวกำหนดชีวิตหลังความตายได้แน่นอน ให้ผลแก่เจ้าของกรรมในชาติที่ ๒ หรือชาติหน้า ไม่มีกรรมใดมีอำนาจกั้นการให้ผลได้นอกจากครุกรรมด้วยกันที่แรงกว่า ครุกรรมที่กำลังอ่อนกว่าจะเป็นเพียงกรรมที่ช่วยอุดหนุนในฐานะอุปถัมภ์กรรมเท่านั้น^{๔๐}

ครุกรรมฝ่ายอกุศลและฝ่ายกุศลจะนำเจ้าของกรรมให้ไปเกิดในทุคติหรือสุคติในชาติหน้าทันที โดยไม่มีอำนาจใดมาเป็นอุปสรรคขัดขวางได้ ครุกรรม กรรมหนักฝ่ายอกุศล ได้แก่ กรรมอันเป็นบาปหนัก ได้แก่

ก. **นियตมิจฉาทิฐิ** ความเห็นผิดอันดิ่งลงไปแก้ไขไม่ได้ ได้แก่ ความเห็นว่าทานที่ให้แล้วไม่มีผล การเช่นสรวงการบูชาไม่มีผล ผลของกรรมดีและกรรมชั่วไม่มี โลกนี้โลกหน้าไม่มีบิดามารดาไม่มีสัตว์ผู้อุปปาตีกะไม่มี (สัตว์ผู้ผูกเกิดเองไม่มี)

ข. **อนันตริยกรรม** ได้แก่ กรรมอันเป็นบาปหนัก มีอำนาจให้ผลในชาติหน้าตามลำดับ มี ๕ ประการ คือ

๑. **มาตุฆาต** ฆ่ามารดา
๒. **ปิตุฆาต** ฆ่าบิดา

^{๓๙} วัชระ งามจิตเจริญ, **พุทธศาสนาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๐.

^{๔๐} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), **กรรมทีปนี เล่ม ๑**, หน้า ๑๑๗.

๓. อรหันตชาติ ฆ่าพระอรหันต์
๔. โลหิตุปบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงยังโลหิตให้หือขึ้นไป
๕. สังฆเภท ยังสงฆ์ให้แตกกัน

ครุกรรมฝ่ายกุศล หรืออนันตริยกรรมฝ่ายกุศล ได้แก่ รูปมาน ๔ และ อรูปมาน ๔ เรียกว่า สมบัติ ๘ สมบัติหรือมานเพียงขั้นใดขั้นหนึ่ง เช่น รูปมานที่ ๑ เป็นต้น ครุกรรมฝ่ายกุศล ถ้าผู้ที่ได้มานสมบัติอยู่แล้วเสื่อมลงสามารถทำได้ใหม่ แต่ผู้ที่ทำอนันตริยกรรมฝ่ายอกุศลจะติดตัวอยู่ตลอดเวลาไม่มีการเสื่อมแบบฝ่ายกุศล แม้ผู้ทำจะสำนึกผิดแล้วก็ตาม ก็ไม่สามารถใช้ความเพียรพยายามเจริญสมาธิให้เกิดมานได้ เพราะกำลังกรรมของอนันตริยกรรมฝ่ายอกุศลจะเป็นนิเวศปิดกั้นจิตไม่ให้บรรลุองค์มานได้ ดังนั้น จึงมีคำกล่าววาทอนันตริยกรรมฝ่ายอกุศล ย่อมห้ามทั้งสวรรค์และมรรคผลนิพพานในชาติปัจจุบัน^{๕๑}

๒. อาสังนกรรม กรรมใกล้ตาย หรือกรรมใกล้ดับจิต หมายถึง กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำในเวลาใกล้ตาย กรรมดีหรือกรรมชั่วที่จิตระลึกถึงเมื่อคราวกำลังจะตาย บางทีเป็นกรรมที่ทำไว้นานแล้ว ต่อมาระลึกถึงเมื่อตอนใกล้ตาย แต่ไม่ใช่กรรมที่เป็นครุกรรม ถ้าไม่มีครุกรรมอาสังนกรรม ให้ผลก่อน อาสังนกรรมถึงจะเป็นกรรมที่มีพลังสูงกว่ากรรมอื่นไม่ได้ แต่สามารถให้ผลของกรรมได้ก่อนกรรมอื่นเปรียบเทียบอาสังนกรรมได้กับโคที่แอด้อยู่ในคอก มีโคแอกอยู่ปากคอก เมื่อเปิดคอก โคแอกสามารถออกจากคอกได้ก่อนโคที่แข็งแรงที่อยู่ข้างใน^{๕๒} อาสังนกรรมจะทำหน้าที่นำบุคคลไปเกิดตามกรรมที่ทำ ถ้าเป็นอกุศลกรรมจะนำไปเกิดในทุกคติ ถ้าเป็น กุศลกรรมจะนำไปเกิดในสุคติ^{๕๓} อาสังนกรรม หมายถึง ชนกรรม ในประเภทของกรรมที่ให้ผลตามหน้าที่

เห็นได้ว่า อาสังนกรรมเป็นกรรมเพียงเล็กน้อย ไม่มีความรุนแรงมากก็ตาม แต่บุคคลไม่ควรประมาทในการทำกรรม ควรรักษาจิตให้ผ่องใสคุ้นเคยกับความดีเอาไว้ เพราะผลของกรรมที่บุคคลทำไว้นั้นแม้เป็นความชั่วเพียงเล็กน้อย ก็สามารถทำจิตให้เศร้าหมอง ส่งผลให้เกิดในทุกคติได้ อาสังนกรรมอาจหมายถึง ชนกรรมก็ได้

๓. อาจิณณกรรม กรรมที่ทำเป็นประจำ หมายถึง กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำเป็นประจำสม่ำเสมอ ส่งผลให้กลายเป็นนิสัย แม้ว่ากรรมชนิดนี้จะเป็นกรรมที่ทำเพียงครั้งละเล็กน้อย แต่เมื่อทำมากเข้า ก็กลายเป็นกรรมที่มากเปรียบได้กับน้ำที่หยดลงตุ่มทีละหยด บ่อย ๆ ใช้น้ำก็เต็มตุ่มได้ อาจิณณกรรมจึงเรียกได้อีกอย่างว่า พหุกรรม อาจิณณกรรม อาจหมายถึงกรรมบางอย่างที่ทำด้วย

^{๕๑} สุนทร ญ รังษี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๒๑๘.

^{๕๒} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ ๒, หน้า ๑๒๘.

^{๕๓} สุนทร ญ รังษี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๒๑๙.

เจตนาอย่างแรงกล้า ทั้งก่อนทำ ขณะทำ และหลังทำ แต่เป็นกรรมที่ทำไว้เพียงครั้งเดียวและนานมาแล้ว และผู้ทำไม่ได้คิดถึงกรรมนั้นบ่อย ๆ จนเกิดความเคยชิน เมื่อทำเสร็จแล้ว ผู้ทำไม่ได้คิดถึงกรรมทำนั้นบ่อย ๆ ทุกครั้งที่คิดถึงกรรมนั้น ถ้าเป็นกรรมดีก็จะมีความรู้สึก สุข ปิติ และถ้าเป็นกรรมชั่วก็จะมีรู้สึกเป็นทุกข์ เศร้าหมอง อาจิณณกรรมจะเป็นตัวกำหนดคติชีวิตที่ไปหลังความตาย ซึ่งขึ้นอยู่กับว่า กรรมฝ่ายกุศลหรืออกุศลจะมีมากกว่ากัน จึงเปรียบเทียบอาจิณณกรรม ทั้ง ๒ ฝ่าย เหมือนน้ำหนักมวยปล้ำต่อสู้กัน นักมวยปล้ำคนใดมีกำลังมากกว่าจะทำให้คู่ต่อสู้ล้มลงพ่ายแพ้ได้^{๔๔}

๔. กตัตตากรรม กรรมสักว่าทำ หมายถึง กรรมดีหรือชั่วที่ทำด้วยเจตนา หรือความตั้งใจไม่แรง เพราะไม่มีเจตนาที่ตั้งใจไว้ก่อน หากไม่มีครุกรรม อาสันนกรรม กรรมนี้จึงจะให้ผลเป็นตัวกำหนดคติชีวิตหลังความตาย ไปเกิดในทุคติหรือสุคติตามกรรมที่ทำกรรมประเภทที่ ๒ เป็นกรรมที่จัดตามลำดับการให้ผลก่อนหรือหลัง ตามความหนักเบา ของกรรม ยกเว้นอาสันนกรรมที่ไม่อยู่ในเงื่อนไขนี้ ด้วยเป็นกรรมที่ทำในวาระสุดท้ายของจิตส่งผลให้เกิดในทุคติหรือสุคติ จึงเป็นกรรมที่ให้ผลในชาติที่ ๒

(ค) กรรมประเภทที่ ๓ กรรมให้ผลตามระยะเวลา มี ๔ อย่างคือ

๑. ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาตินี้
๒. อุปปีชเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติหน้า
๓. อปราปรียเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป
๔. อโหสิกรรม กรรมไม่ให้ผล

กรรมให้ผลตามระยะเวลา หมายถึง กรรมที่ได้ทำไปแล้ว เป็นกรรมทั้งในส่วนที่ดีและไม่ดี ย่อมมีระยะเวลาในการให้ผลต่างกัน กล่าวคือกรรมบางอย่างทำในชาตินี้ ให้ผลในชาตินี้กรรมบางอย่างทำในชาตินี้ ให้ผลในชาติหน้า กรรมบางอย่างทำในชาตินี้ ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไปจากชาติหน้า

๑. ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาตินี้ หมายถึง กรรมดี กรรมชั่ว ที่กระทำในชาตินี้ ให้ผลในชาตินี้เลย เป็นกรรมแรงจึงให้ผลทันตาเห็น^{๔๕} กรรมดีให้ผลเป็น ลาภ ยศ สรรเสริญ กรรมชั่วให้ผลเป็น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา^{๔๖} มี ๒ อย่าง คือ กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ให้ผลภายใน ๗ วัน และให้ผลภายในชาตินี้ กรรมประเภทนี้จะกลายเป็นอโหสิกรรมต่อเมื่อให้ผลแล้วและผู้ที่จะรับผลตายจะไม่มี การให้ผลข้ามชาติ ดังนั้น จึงต้องเป็นกรรมที่ทำด้วย เจตนาดีแรงกล้า กระทำกับผู้มีคุณ

^{๔๔} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), กรรมที่ปณี เล่ม ๑, หน้า ๑๙๐.

^{๔๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ ๒, หน้า ๑๒๖.

^{๔๖} บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑, หน้า ๑๒๙.

วิเศษ มีบุญ คุณ หรือมีความ ดีอย่างมาก^{๔๗} ทัฏฐธัมมเวทนียกรรมจะให้ผลในชาตินี้ได้เลยนั้น ต้องไม่ถูกทัฏฐธัมมเวทนียกรรมฝ่ายตรงข้ามเข้าเบียดเบียน และต้องมีปัจจัยสำคัญเกี่ยวพัน ๔ ประการ คือ คติ กาล อุบัติ และปัจจัย ถ้าเกี่ยวพันทัฏฐธัมมเวทนียกรรมฝ่ายกุศล เรียกว่าสมบัติ ๔ และถ้าเกี่ยวพันทัฏฐธัมมเวทนียกรรมฝ่ายอกุศลเรียกว่า วิบัติ ๔ กรรมประเภทนี้จึงเปรียบได้กับนายพรานเนื้อ ยิ่งลูกธนูไปยังเนื้อถ้าถูกเนื้อ เนื้อก็ตาย ถ้าไม่ถูกเนื้อย่อมวิ่งหนีไม่กลับมาให้อีก นายพรานจึงเปรียบเหมือนผลของกรรม เนื้อคือ ผู้ทำกรรมที่ต้องรับผลของกรรมนั้น^{๔๘}

๒. อุปัชฌายเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติหน้า หมายถึง กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำในชาตินี้ แต่ยังไม่ให้ผล จะให้ผลในชาติถัดไป กรรมประเภทนี้ กลายเป็นอโหสิกรรม ต่อเมื่อให้ผลแล้ว หรือผู้ทำกรรมตายลงก่อนได้รับผล จะไม่ข้ามไปให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป

๓. อปรายเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป ถัดจากชาติหน้าหมายถึง กรรมดี หรือกรรมชั่ว ที่ทำในชาตินี้ แล้วจะให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป ถัดจากชาติหน้าชาติใดชาติหนึ่งเมื่อสบโอกาส เปรียบเหมือนสุนัขไล่เนื้อไล่ตามเนื้อที่เข้าในทีใด ย่อมเข้ากัดในที่นั้น^{๔๙} ดังนั้น กรรมประเภทนี้จึงน่ากลัวกว่ากรรมประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ ด้วยว่าผลของกรรมจะติดตามผู้กระทำไปตลอดการเวียนว่ายตายเกิด จนกว่าจะให้ผลหมดจึงจะกลายเป็นอโหสิกรรม ดังนั้น การให้ผลของกรรมประเภทที่ ๒ และประเภทที่ ๓ ทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในเรื่องผลของกรรม ที่มีความซับซ้อนส่งผลข้ามภพข้ามชาติ

๔. อโหสิกรรม กรรมที่ให้ผลสำเร็จแล้ว หรือกรรมไม่มีผล หมายถึง กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำไว้ ให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว เมื่อไม่มีโอกาสให้ผลในเวลาที่เหมาะสม ด้วยถูกกรรมชนิดอื่นตัดหน้าให้ผลไปก่อน จึงอ่อนกำลังให้ผลไม่ทัน และเลิกให้ผลในที่สุด หรือเพราะผู้กระทำกรรมนั้นสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นิพพานในชาติที่แล้ว ก็ไม่เวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป จึงไม่มีตัวตนที่จะต้องมารับผลของกรรม เปรียบเหมือนพืชสิ้นยางแล้วเพาะไม่ขึ้น^{๕๐} ดังนั้น อโหสิกรรม จึงหมายถึงการกระทำความดีต่าง ๆ ของพระอรหันต์ด้วย ย่อมไม่มีผลเป็นกรรมดี เพราะท่านทำความดีด้วยจิตที่ปราศจากความยึดมั่น ถือมั่น^{๕๑} ไม่คิดทำดีเพื่อหวังผลตอบแทนชั้นนอก รวมทั้งไม่คิดทำดีเพื่อละกิเลส เพราะกิเลสได้

^{๔๗} อ่างแล้ว. หน้า ๑๒๙.

^{๔๘} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), *กรรมทีปนี เล่ม ๑*, หน้า ๒๕๔.

^{๔๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *ธรรมวิภาคปริจเฉทที่ ๒*, หน้า ๑๒๖.

^{๕๐} อ่างแล้ว. หน้า ๑๒๖.

^{๕๑} บรรจบ บรรณรุจิ, *เอกสารประกอบการสอนพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑*, หน้า ๑๓๐.

หมดสิ้นแล้ว แต่ยังทำดีต่อไปอย่างต่อเนื่อง การทำดีของท่านจึงจัดเป็นเพียงกิริยา ไม่จัดเป็นกรรม และไม่มีวิบาก^{๕๒}

กรรม ๑๒ เป็นความรู้เรื่องการให้ผลในส่วนของ ลาก ยศ สรรเสริญ และเสื่อมลาภเสื่อมยศ นิทานเป็นการกล่าวถึงผลของกรรมโดยเฉพาะที่กล่าวถึงการให้ผลชั้นนอกเท่านั้น คือ ให้ผลเป็นโลกธรรม ไม่ได้กล่าวถึงการให้ผลชั้นใน คือ ให้ผลทางด้านจิตใจ ตลอดจนเป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกรรมเก่าในอดีตชาติกับกรรมใหม่ในชาติปัจจุบัน เช่น กรรมเก่าในอดีตชาติทำหน้าที่เป็นชนกกรรม แล้วกรรมเก่าในอดีตชาติอย่างอื่นหรือกรรมใหม่ในชาติปัจจุบันอาจทำหน้าที่เป็นอุปถัมภกกรรม อุปปีฬกกรรม และอุปฆาตกรรมก็ได้^{๕๓} และทำกรรมเพียงประเภทเดียว อาจเป็นกรรมได้ถึง ๓ ประเภท พร้อม ๆ กัน เช่น ถ้าเราบาปดาเป็นทั้งศรัทธาเป็นทั้งกุศลธรรมเป็นทั้งวิญญูธรรมและเป็นทั้งอุปฆาตกรรม^{๕๔}

สรุปได้ว่า กรรม ๑๒ เป็นมติของอรรถกถาจารย์ ที่กล่าวไว้ในอรรถกถา โดยมีวัตถุประสงค์รวบรวมคำสอนเรื่องกรรมจากพระไตรปิฎก แล้วจัดแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ตามทางให้ผลของกรรม คือ ๑. กรรมให้ผลตามหน้าที่ ๒. กรรมให้ผลก่อนหรือหลัง ๓. กรรมให้ผลตามระยะเวลา อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับกรรมและผลของกรรมที่เป็นรูปธรรมได้ชัดเจน ผู้ที่ศึกษาเรื่องกรรม ๑๒ จนเข้าใจจะเป็นผู้ยอมรับเงื่อนไขของการให้ผลของกรรมชั้นนอก ที่มีความซับซ้อนได้ โดยไม่สงสัยการให้ผลของกรรมอีกต่อไป

๒.๓ ลักษณะของกรรม

กรรม เป็นสิ่งที่ควรพิจารณาในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม เพราะกรรมจะส่งผลต่อชีวิตทั้งปัจจุบัน และในอนาคต ทำให้มีอันเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดกรรม ที่เราเกิดมาได้นี้ ก็เป็นเรื่องของกรรม เมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องประสบกับผลของกรรมที่ก่อไว้ในอดีต ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พิจารณาเพื่อละการทำความชั่ว และเร่งกระทำความดีให้พ้นจากกรรมชั่ว ความตอนหนึ่งในฐานสูตร และจุฬกัมมวิภังคสูตรว่า สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น”^{๕๕}

^{๕๒} บรรจบ บรรณรุจิ, ปฏิจจสมุปบาท, หน้า ๒๐๑.

^{๕๓} บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑, หน้า ๑๓๑.

^{๕๔} แสง จันทร์งาม, พุทธศาสนวิทยา, หน้า ๑๑๕.

^{๕๕} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๑.

๒.๓.๑ ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นภาระต่อผู้รับกรรม

เมื่อได้ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปแล้ว กรรมนั้นย่อมให้ผลอย่างแน่นอน ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเป็นเครื่องยืนยันถึงกรรมว่า เมื่อเราทำกรรมลงไปแล้วจะต้องได้รับผลแน่นอนที่สุด ตั้งแต่ในขณะทำกรรมลงไป เช่น ขณะเรากำลังฆ่าคนหรือสัตว์คนหรือสัตว์นั้นรู้ตัวแล้วต่อสู้อันตราย ทำให้เราได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต เป็นต้น อาจกล่าวเป็นภาษาชาวบ้านโดยทั่วไปได้ว่า เป็นกรรมทันตาเห็น บางทีกรรมบางอย่างให้ผลแบบต่อเนื่องไปถึงอนาคต เช่น ไปแอบขโมยของของคนอื่น ตอนแรกเจ้าของยังไม่ทราบว่าเป็นฝีมือใคร ตอนนั้นจึงรอดตัว แต่เมื่อรวบรวมหลักฐานได้แล้วให้เจ้าหน้าที่เข้าไปจับกุม นี่ก็เป็นผลกรรมที่ยังไม่ทันตาเห็น แต่รอให้ผลเมื่อถึงเวลาของมัน กรรมเหล่านี้จะให้ผลไปจนถึงที่สุดแห่งกรรมนั้น คือเป็นกรรมที่ไม่สามารถให้ผลอีกต่อไป เมื่อถูกจับผลกรรมนั้นสิ้นสุดลง หรือเป็นอโหสิกรรมเมื่อเจ้าทุกข์ไม่เอาเรื่องเอาความผลกรรมนั้นก็ไม่ต้องเสวยผลกรรมอีกต่อไป คือไม่ต้องรับภาระแก้กรรมกันอีกต่อไป ดังนั้น กรรมจึงเปรียบเสมือนสมบัติที่ตนเองพึงจะได้รับในอนาคต หรือหนี้สินที่ตนเองต้องชดเชยอย่างเลี่ยงไม่ได้ในอนาคต มนุษย์จึงมีกรรมเป็นของตน และกรรมนี้เองนำไปสู่การสร้างภพสร้างชาติ สร้างเป็นชั้น ๑ ชั้น ๔ ชั้น ๕ ชั้น ๕ ชั้น ซึ่งเป็นภาระต่อไปไม่รู้จบ ดังพุทธพจน์ที่ว่าภาระนั้น ได้แก่ อุปาทานชั้น (กองอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น) ๕ ประการ คือ รูปอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือรูป) เวทนอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือเวทนา) สัญญาอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสัญญา) สังขารอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสังขาร) วิญญาณอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือวิญญาณ) การถือภาระ คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพติดเพลนและความกำหนัด มีปกติให้เพติดเพลนและความกำหนัด มีปกติให้เพติดเพลนในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่ กามตัณหา (ความทยานอยากในกม) ภวตัณหา (ความทยานอยากในภพ) วิภวตัณหา (ความทยานอยากในวิภพ) การวางภาระ คือความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา^{๕๖}

๒.๓.๒ ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อผู้รับผลกรรม

ในอรรถกถาจุฬามณีวิภังคสูตร ได้อธิบายถึงการเป็นผู้รับผลของกรรมไว้ว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นทายาทแห่งกรรม เพราะฉะนั้น สัตว์เหล่านั้น ชื่อว่า เป็นทายาทแห่งกรรม”^{๕๗}

ดังนั้น หลังจากที่ได้ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไปแล้ว จะเกิดผลกรรมขึ้นมา ซึ่งอาจเกิดขึ้นที หรืออาจให้ผลภายหลังตามแรงกรรม และผู้ที่ได้รับผลกรรมโดยตรงก็คือตัวผู้กระทำเอง ไม่มีใครรับผลกรรมแทนกันได้ หากว่ากรรมที่กระทำเป็นกุศลกรรม กรรมนั้นก็จะเป็นมรดกตกทอดให้ผู้ทำ

^{๕๖} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๒๒/๓๔-๓๕.

^{๕๗} ม.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๒.

กรรมนั้นได้รับทันที ดังพุทธภาษิตที่ปรากฏในจุฬามณีวงศ์ มัชฌิมนิกาย อุปริปัญญาสกั พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๔ ว่า “กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน”^{๕๘}

เมื่อได้รับมรดกกรรมที่ตนเองได้ก่อขึ้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ถ้าทำกรรมดี ก็จะได้สิ่งดีเป็นมรดก ถ้าทำกรรมชั่วก็จะได้ผลกรรมชั่วเป็นมรดกให้กับตนเอง และไม่มีทางที่จะได้ผลตรงกันข้าม เช่น ทำดีแล้วได้ชั่ว หรือทำชั่วแล้วได้ดี ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในกุกกุรวตติกสูตร ว่า ด้วยการประพฤติวัตรเลียนแบบสุนัขของซีเปลือยที่ชื่อว่า เสนิยะ แก่บุตรของชายโกลิยะชื่อว่า ปุณณะ ว่า ครั้นบำเพ็ญกุกกุรวตติ บำเพ็ญตนตามปกติแบบสุนัข บำเพ็ญจิตแบบสุนัข บำเพ็ญกิริยาอาการแบบสุนัขอย่างสมบูรณ์ไม่ขาดสายแล้ว หลังจากตายไป เขาย่อมไปเกิดในหมู่สุนัข^{๕๙} สามารถกล่าวได้ว่า ทำอย่างไรก็ได้เช่นนั้นนั่นเอง และเป็นการกระทำที่สามารถจำแนกผู้กระทำได้ว่าเป็นคนดีหรือคนเลว ซึ่งเราสามารถสังเกตได้จากผลของการกระทำนั่นเอง

๒.๓.๓ ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นเหตุให้ผู้รับกรรมต้องมาเกิดเพื่อรับกรรม

ตามความที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา มัชฌิมนิกาย อุปริปัญญาสกั พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความหมายของคำว่า “เรามีกรรมเป็นกำเนิด” ว่า “กรรมเป็นทายาทคือเป็นภันตะของสัตว์เหล่านั้น กรรมเป็นกำเนิดคือเป็นเหตุของสัตว์เหล่านั้น เพราะฉะนั้น สัตว์เหล่านั้นชื่อว่า มีกรรมเป็นกำเนิด”^{๖๐}

ในจุฬามณีวงศ์ มัชฌิมนิกาย พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงสาเหตุที่มนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลายเกิดมาไม่เหมือนกันต่อหน้าสุภมาณพโตเทยยบุตร เมื่อสุภมาณพโตเทยยบุตรทูลถาม และพระพุทธองค์ทรงวิสัชชนาว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน^{๖๑}

จากพระสูตรนี้จะเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าที่เราเกิดมาแล้วต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เพราะกรรมที่เราก่อไว้ในกาลก่อนแทบทั้งสิ้น ถ้าทำแต่สิ่งที่เป็นกุศลมาแต่ก่อน กุศลกรรมที่ได้ก่อขึ้นก็จะเป็นเหตุปัจจัยทำให้ประสบแต่สิ่งที่ดีในปัจจุบัน เช่น เกิดมารวย ก็เพราะกรรมดีมีการทำบุญให้ทาน เป็นต้น เป็นเหตุปัจจัยเกี่ยวพัน แต่หากว่าก่ออกุศลกรรม คือทำความชั่ว เช่น ไปลักขโมยของ เป็นต้น เหตุปัจจัยดังกล่าวก็จะทำให้เกิดมามีฐานะยากจน อย่างนี้เป็นต้น

^{๕๘} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๗/๓๕๖.

^{๕๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๙/๗๖.

^{๖๐} ม.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๒.

^{๖๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๔๙-๓๕๐.

ในจิตตสัมภุตชาดก พระพุทธเจ้าตรัสพระคาถาที่จิตตบัณฑิตแสดงต่อหน้าพระพักตร์ของ พระเจ้าสัมภุตตะผู้เคยเป็นพี่น้องกับท่านเมื่อชาติปางก่อน ว่า

ขอเดชะพระองค์ผู้จอมชน ชาติก่อนของนรชนไม่สม่าเสมอ
 ในหมู่มนุษย์ กำเนิดแห่งคนจันฑาลนับว่าต่ำต้อยที่สุด
 ในชาติก่อน พวกเราได้อาศัยอยู่ในครรภ์ของหญิงจันฑาล
 เพราะกรรมชั่วช้าของตน^{๖๒}

พระสูตรนี้เป็นอีกพระสูตรหนึ่งที่ทรงแสดงให้เห็นว่า เราจะทำอะไรก็ตาม ก็ส่งผลให้ตนเองได้รับผลจากการกระทำนั้น ๆ ด้วย เช่นเดียวกันกับจูฬกัมมวิภังคสูตร ก็คือ ถ้าได้ทำความดีเอาไว้ ก็จะได้รับผลดี ซึ่งอาจส่งผลเร็วหรือช้า เราจะได้รับผลอย่างแน่นอน และถ้าทำกรรมชั่ว ก็จะได้รับผลกรรมชั่วที่ตนเองได้ทำไว้เช่นกัน

วคิน อินทสระ ได้อธิบายประเด็นนี้โดยยึดหลักการอธิบายแบบเดียวกับหลักปัจจุสมุปบาทและสังสารวัฏ ซึ่งท่านกล่าวว่าคนเราเกิดมาเพราะยังมีกรรมอยู่ คือยังมีกิเลส มีกรรมและมีวิบากคือผลของกรรม ผลของกรรมย่อมส่งวิญญาณให้เกิดในที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมแก่กรรม จะมีแต่คนไม่มีกรรมแล้ว เช่น พระอรหันต์ย่อมไม่เกิดอีก^{๖๓}

๒.๓.๔ ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นเผ่าพันธุ์ของผู้รับกรรม

อรรถกถาจารย์ได้ให้ความหมายของคำว่า “เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์” ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ว่า “กรรมเป็นเผ่าพันธุ์ของสัตว์เหล่านั้น เพราะฉะนั้น สัตว์เหล่านั้นชื่อว่า มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์”^{๖๔} เมื่อได้ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว กรรมนั้นจะส่งผลตามอำนาจของกรรมทันทีโดยส่งผลได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต กล่าวคือ กรรมที่เราได้ทำไว้จะส่งผลให้เราเกิดมีและเป็นไปตามแรงกรรม จึงเปรียบเสมือนเป็นเผ่าพันธุ์ของตัวผู้กระทำความกรรมต่อไปในอนาคตนั่นเองโดยจะส่งผลได้ทั้ง ๓ ระยะเวลา คือ

^{๖๒} ชุ.ชา.วี.สตี. (ไทย) ๒๗/๓๘/๔๗๖.

^{๖๓} วคิน อินทสระ, หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, (กรุงเทพมหานคร : เรือนธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒.

^{๖๔} ม.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๒.

๑. ในปัจจุบัน หรือในภพนี้เรียกว่า ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม^{๖๕}
๒. ในภพหน้า เรียกว่า อุปปัชชเวทนิยกรรม^{๖๖}
๓. ในภพต่อ ๆ ไป เรียกว่า อปปราปรเวทนิยกรรม^{๖๗}

๒.๓.๕ ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นที่พึ่งอาศัยของผู้รับกรรม

ในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของสิ่งมีชีวิตทุกชีวิตที่เกิดมาและอาศัยในภพภูมิต่าง ๆ ล้วนแต่อาศัยกรรมเก่าที่ทำไว้ปางก่อน และกรรมที่ทำไว้ในปัจจุบัน พระมหาไพฑูริย์ สุทฺธวิฑูโร ได้กล่าวถึงการอาศัยอยู่กับกรรมของสัตว์โลกทั้งหลายว่า

“ในสังคมมนุษย์นี้ ปรากฏว่ามีคนหลายประเภทที่แตกต่างกัน เช่น บางคนหูหนวก ตาบอด ปัญญาอ่อน บ้า ไข้ พิกัด แต่กำเนิดก็มี หรืออาศัยสิ่งแวดล้อม อุปนิสัยบางอย่าง หรือการกระทำบางอย่างแล้วกลายเป็นคนพิการก็มี และที่เห็นชัดก็คือ มีสัตว์หลายประเภทที่อาศัยอยู่ร่วมโลกใบเดียวกับมนุษย์ อะไรคือสิ่งที่ทำให้มนุษย์เหล่านั้นและสัตว์เหล่านั้นต่างกันออกไป สิ่งที่ทำให้มนุษย์และมนุษย์หรือมนุษย์กับสัตว์แตกต่างกันออกไปเช่นนั้น เพราะผลแห่งกรรม หรือกรรมให้ผลนั่นเอง ไม่มีใครบันดาล ใครทำกรรมใดไว้ก็ได้รับผลกรรมนั้น ซึ่งการสร้างกรรมนั้น อาศัยเจตนาเป็นตัวการ แม้บาปอกุศลกรรมก็มีเจตนาที่เป็นตัวชักนำนี้เป็นตัวทำอกุศลเจตสิกทั้งหมดเป็นตัวการทำให้สำเร็จแล้วจำแนกสัตว์ให้ได้รับทุกข์แตกต่างกันไป”^{๖๘}

^{๖๕} ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาต กล่าวว่า ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรมนั้น ให้วิบากในอภัพพนี้เท่านั้น (อง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๒).

^{๖๖} ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาต มีคำอธิบายว่าอุปปัชชเวทนิยกรรมนั้นอำนาจผลในอภัพพต่อไป แต่ในบรรดาอกุศลอกุศลทั้งสองฝ่ายนี้ อุปปัชชเวทนิยกรรมในฝ่ายที่เป็นอกุศล พึงทราบด้วยสามารถแห่งสมาบัติ ๘ ในฝ่ายที่เป็นอกุศล พึงทราบด้วยสามารถแห่งอนันตริยกรรม ๕ ผู้ที่ได้สมาบัติ ๘ จะเกิดในพรหมโลก ฝ่ายผู้กระทำอนันตริยกรรม ๕ จะเกิดในนรกด้วย (อง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๒-๑๒๓).

^{๖๗} ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาต มีคำอธิบายว่า อปปราปรเวทนิยกรรมนั้นได้โอกาสเมื่อใดในอนาคตกาล เมื่อนั้น จะให้ผล เมื่อความเป็นไปแห่งสังสารวัฏฏะยังมีอยู่ กรรมนั้นจะชื่อว่า เป็นอิโหสิกรรมย่อมไม่มี (อง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๓).

^{๖๘} พระมหาไพฑูริย์ สุทฺธวิฑูโร, “การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๗๗.

ในจุฬนันทิยาชาดก^{๖๙} พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายที่กำลังวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของพระเทวทัตที่หาทางลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าหลายครั้งแล้ว จึงทรงแสดงชาดกนี้และตรัสพระคาถาว่า

คนทำกรรมใดไว้	ย่อมเห็นกรรมนั้นในตน
คนทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี	คนทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว
คนหว่านพืชเช่นใด	ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ^{๗๐}

ทั้งสองพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงต่อหน้าภิกษุทั้งหลายที่มีความสงสัยเรื่องกรรมก็ทรงยืนยันว่า ทำกรรมอะไรเอาไว้ ย่อมได้ผลเช่นนั้น ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว เหมือนกับการหว่านเมล็ดพันธุ์พืชชนิดใด ย่อมได้พันธุ์พืชเช่นนั้นเป็นการตอบแทนอย่างแน่นอนเช่นเดียวกัน

อีกพระสูตรหนึ่งที่พระพุทธเจ้า คือ กุมารกัสสุตร ที่ทรงแสดงแก่เด็กที่กำลังจับปลาอยู่ในระหว่างกรุงสาวัตถีกับพระเชตวันให้เลิกจับปลาด้วยพุทธรูทานว่า

ถ้าเธอทั้งหลายกลัวความทุกข์
 ถ้าความทุกข์ไม่เป็นที่รักของเธอทั้งหลาย
 ก็อย่าได้ทำบาปกรรมในที่แจ้ง^{๗๑} หรือบาปกรรมในที่ลับ^{๗๒}
 เพราะถ้าเธอทั้งหลายจักทำ หรือกำลังทำบาปกรรมอยู่
 ถึงจะเหาะหนีไป เธอย่อมไม่พ้นจากความทุกข์ไปได้^{๗๓}

ตามหลักคำสอนลักษณะของกรรมดังที่ได้กล่าวมา ณ เบื้องต้น การสร้างกรรมของบุคคลผู้ก่อกรรม กรรมนั้นจะส่งผลต่อไปในภายภาคหน้า ทั้งในส่วนของสภาพจิตใจ หรือแม้แต่สภาพแวดล้อม เปรียบเสมือนการสร้างที่อยู่อาศัยให้กับตนเอง

^{๖๙} ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ทุกนิบาตชาดก เล่ม ๓ ภาค ๓ หน้า ๓๘๙ ใช้คำว่า “จุฬนันทิยาชาดก” แทน “จุฬนันทิยาชาดก” (ขุ.ชา.ทก. (ไทย) ๒๗/๒๙๒-๒๙๔/๓๘๙-๓๙๔).

^{๗๐} ขุ.ชา.ทก. (ไทย) ๒๗/๑๔๓-๑๔๔/๑๐๓.

^{๗๑} บาปกรรมในที่แจ้ง หมายถึงกรรมชั่วทางกาย และทางวาจา (ขุ.อ.อ. (ไทย) ๔๔/๑๑๕/๕๒๐).

^{๗๒} บาปกรรมในที่ลับ หมายถึงกรรมชั่วทางใจ (ขุ.อ.อ. (ไทย) ๔๔/๑๑๕/๕๒๐).

^{๗๓} ขุ.อ. (ไทย) ๒๕/๔๔/๒๖๐.

๒.๔ สรุปแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับกรรมในพระพุทธศาสนา ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ตลอดจนนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของกรรมดังกล่าวมาแล้วนั้น

สรุปได้ว่า ความหมายของ “กรรม” หมายถึง การกระทำที่จะต้องประกอบไปด้วยความตั้งใจ หรือเจตนาเป็นพื้นฐาน โดยจะแสดงออกมา ทางกาย ทางวาจา และทางใจ มีทั้งกรรมดี กรรมชั่วและส่งผลต่อผู้กระทำ ไม่ขึ้นอยู่กับฐานะ เมื่อก่อกรรมแล้วจะต้องได้รับผลของกรรมนั้นแน่นอนไม่ช้าก็เร็วขึ้นอยู่กับประเภทของกรรมที่ได้กระทำ

คำว่ากรรมเป็นคำกลาง ๆ ที่ไม่ได้บ่งบอกถึงสิ่งที่ดีหรือชั่ว แต่กรรมเป็นเรื่องของการกระทำอันประกอบด้วยเจตนา ที่เกิดจากทวารคือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยทางพระพุทธศาสนา ถือว่า ใจเป็นบ่อเกิดของสิ่งทั้งปวง ที่จะนำไปสู่การกระทำทางกาย หรือทางวาจา สมดังพุทธพจน์ที่ว่า มโนปุพฺพ คมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา... ฯลฯ แปล ใจเป็นผู้นำทุกสิ่งทุกอย่าง ใจเป็นใหญ่ ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยใจ ถ้าคนเรามีใจชั่วเสียแล้ว การพูด การกระทำก็พลอยชั่วไปด้วย เพราะการพูดชั่วทำชั่วนั้นทุกข้อมตามสนองเขา เหมือนล่อหมุนตามรอยเท้าโค โดยสามารถแยกกรรมออกเป็น ๒ ฝ่ายคือ ฝ่ายดีเรียกว่า กุศลกรรม ฝ่ายชั่วเรียกว่า อกุศลกรรม

ลักษณะของกรรมเป็นดังคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกันอย่างนี้

บทที่ ๓

การกระทำกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สำหรับบทที่ ๓ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาเรื่องการกระทำกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ถึงแม้พระเทวทัตจะเป็นศัตรูของพระพุทธองค์ก็ตาม แต่ท่านก็ถือว่าเป็นพระสาวกรูปหนึ่งของพระพุทธองค์เช่นเดียวกัน การดำเนินชีวิตของท่านมีความเป็นไปที่น่าสนใจยิ่งนัก ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

การศึกษาการกระทำกรรมของพระเทวทัตนั้น ผู้วิจัยขอเริ่มตั้งแต่อดีตชาติก่อน เพื่อให้รู้ว่าเพราะเหตุใด ท่านจึงได้มาเป็นศัตรูคอยจ้องล้างจอบผลาญพระพุทธองค์

๓.๑ ประวัติของพระเทวทัต

๓.๑.๑ ประวัติในอดีตชาติ

ชีวประวัติในอดีตชาติของพระเทวทัตนั้น เนื่องจากท่านมิใช่พระสาวกฝ่ายเอตทัคคะ ดังนั้น จึงมิได้ปรากฏในคัมภีร์อปาทาน ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลประวัติของท่านจากชาดกต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์ได้ปรารภเหตุเกิดขึ้นแล้วตรัสไว้ โดยมีท่านเกิดร่วมชาติด้วย เฉพาะที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดกนั้น นับได้ทั้งหมด ๗๘ ชาติ^๑ ซึ่งผู้วิจัยจะได้สรุปชีวประวัติของท่านในแต่ละชาติ ดังต่อไปนี้

๑. ในเสรีวาณิชชาดก ถือว่าเป็นชาติแรกที่พระเทวทัตได้ผูกอาฆาตในพระโพธิสัตว์ ซึ่งพระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าชื่อเสรีวะ ในเมืองเสรีวะ ฝ่ายพระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพ่อค้าชื่อเสรีวะเหมือนกัน เขาได้หลอกซื้อขายสินค้าแก่ประชาชน เมื่อถูกพระโพธิสัตว์ซื้อของตัดหน้าทำให้เขาเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ได้ผูกอาฆาตในพระโพธิสัตว์^๒

ต่อจากนี้ไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงอดีตชาติของพระเทวทัตที่เกิดร่วมกับพระพุทธรองค์โดยเรียงตามลำดับชาดก ดังนี้

^๑ มีอีกหนึ่งชาดกที่พระพุทธองค์ทรงปรารภพระเทวทัต คือ กุมภิลชาดก ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๔๐๑-๔๐๒, แต่รรถกถาไม่ได้กล่าวรายละเอียดไว้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมิได้นำมากล่าวไว้.

^๒ ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๓/๑๗๘-๑๘๒.

๒. ในอปถมนกษัตริย์ พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าเกวียนผู้เป็นบัณฑิต ส่วนพระเทวทัตเกิดเป็นพ่อค้าเกวียนผู้โง่เขลา เขาได้เดินทางไปค้าขายต่างเมืองพร้อมกับบริวาร เพราะมีปัญญาน้อยจึงถูกพวักยักซ์ที่อยู่กลางดงมาหลอกให้หลงเชื่อแล้วจับกิน ฝ่ายพระโพธิสัตว์อาศัยปัญญาไม่หลงเชื่อพวักยักซ์ จึงผ่านพ้นไปได้โดยสวัสดิภาพ^๓

๓. ในลักขณชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อ มีเนื้อหนึ่งพันเป็นบริวาร พระเทวทัตได้บังเกิดเป็นเนื้อชื่อว่ากาฬะลูกของพระโพธิสัตว์ เมื่อโตขึ้นได้ปกครองเนื้อ ๕๐๐ ตัวและได้พาบริวารหลบพวักยักซ์ไปที่เชิงเขา แต่เพราะไม่ระวัง บริวารจึงถูกพวักยักซ์ฆ่าตายเป็นอันมาก^๔

๔. ในนิโครธมคชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อนิโครธ ฝ่ายพระเทวทัตได้บังเกิดเป็นพญาเนื้อสาละ ทั้งสองต่างมีบริวารตัวละ ๕๐๐ เมื่อแม่เนื้อบริวารของพญาเนื้อสาละซึ่งกำลังมีครรภ์แก่มาอ่อนวอนขอผัดผ่อนวาระที่พญาเนื้อทั้งสองตั้งไว้ให้บริวารต้องเสียสละชีวิตตนเพื่อส่วนรวมให้พระราชอาชารนำเนื้อไปปรุงอาหาร แต่พญาเนื้อสาละไม่ยินยอม พระโพธิสัตว์จึงสละชีวิตของตนไปรับวาระแทน แต่ในที่สุดก็ได้รับอภัยทาน^๕

๕. ในนพปานชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาสิงห์มีบริวารแปดหมื่นตัว พระเทวทัตกำเนิดเป็นผีเสื้อน้ำที่สระโบกขรณีคอยดักกินสัตว์ทุกตัวที่ลงกินน้ำในสระ พญาสิงห์พาบริวารไปหากินที่สระนั้น อาศัยปัญญาจึงสามารถพาบริวารทั้งหมดกินน้ำโดยที่ผีเสื้อน้ำนั้นจับกินไม่ได้เลย^๖

๖. ในกुरुคมคชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกวาง พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นนายพราน เขาประสงค์จะจับพระโพธิสัตว์ผู้มาหากินผลไม้ที่หล่นใต้ต้นไม้ที่ตนซัดห้างอยู่ข้างบน พระโพธิสัตว์ไม่เข้ามาเพราะเห็นผิดสังเกต เขาจึงโยนผลไม้ให้ไปตกลงข้างหน้าของพระโพธิสัตว์ ถูกพระโพธิสัตว์กล่าวตำหนิจึงพุ่งหอกเข้าใส่แต่พลาด ไม่สามารถจับพระโพธิสัตว์ได้^๗

๗. ในสัมโมทมานชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกกระจาบมีบริวารหลายพันตัว อยู่ในป่า พระเทวทัตก็ได้กำเนิดเป็นนกกกระจาบบริวาร พระโพธิสัตว์ให้โอวาทแก่นกกกระจาบบริวารให้

^๓ คุรยละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๑๕๔-๑๗๐.

^๔ คุรยละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๒๒๘-๒๓๒.

^๕ คุรยละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๒๓๓-๒๔๕.

^๖ คุรยละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๒๗๔-๒๗๗.

^๗ คุรยละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๒๗๙-๒๘๑.

มีความสามัคคีกัน เมื่อนายพรานมาจับก็ไม่สามารถจับได้ ต่อมานกกระจาบท่อนั้นเกิดทะเลาะกัน แม้พระโพธิสัตว์ห้ามก็ไม่ฟัง จึงถูกนายพรานนำขามาทอดจับได้ทั้งหมด^๘

๘. ในมหาสีลวชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ามหาสีลวราชครองราชสมบัติในกรุงพาราณสี พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นอำมาตย์ช้วนในครานั้น พระราชาได้เนรเทศอำมาตย์ช้วนนั้นออกจากแคว้นแคว้น เขาโกรธจึงได้กราบทูลยุยงพระเจ้าโกศลให้ไปยึดราชสมบัติของเมืองพาราณสี แต่ครั้งพระเจ้ามหาสีลวราชทรงโอวาทพระเจ้าโกศลนั้นให้ตั้งอยู่ในธรรม พระเจ้าโกศลก็ถวายราชสมบัติคืนทั้งหมด แล้วทรงลงอาญาแก่อำมาตย์ช้วนนั้นอย่างหนัก^๙

๙. ในวานรินทชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นลิง พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นจระเข้ จระเข้ได้ใช้อุบายเพื่อจะจับพระโพธิสัตว์ผู้ไปหากินที่เกาะกลางแม่น้ำ เพื่อนำไปให้แก่เมียซึ่งมีครรภ์แก่ผู้เกิดแพ่ท้องอยากจะกินหัวใจของพระโพธิสัตว์ แต่พระโพธิสัตว์รู้เท่าทันจึงใช้ปัญญาของตนให้รอดพ้นจากจระเข้ได้^{๑๐}

๑๐. ในตโยธรรมชาดก พระเทวทัตถือกำเนิดเป็นพญาลิง พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นลูกของพญาลิงนั้น ถือปฏิสนธิในครรภ์ของนางลิงตัวหนึ่ง นางกลัวว่าลูกตนจะถูกทำร้าย จึงหนีไปคลอดที่อื่น เมื่อพระโพธิสัตว์เจริญวัยขึ้นจึงกลับเข้าฝูง พญาลิงต้องการจะฆ่าแต่สู้กำลังของพระโพธิสัตว์ไม่ได้ จึงใช้อุบายอย่างอื่นเพื่อจะฆ่าพระโพธิสัตว์ แต่มิได้เป็นไปดังที่ตนประสงค์ หัวใจจึงได้แตกเจ็ดเสี่ยงสิ้นชีวิตไป^{๑๑}

๑๑. ในสีลวนาชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างสีลวนาคราช พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นนายพรานผู้อกตัญญู ซึ่งเข้าไปในป่าหิมพานต์แล้วเกิดหลงทาง พระโพธิสัตว์ได้ช่วยเหลือพากลับไปเข้าเมืองของตน แต่เขากลับหวนมาขอตัดงา พระโพธิสัตว์ได้สละงาของตนให้ไป เพราะปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณ พอนายพรานนั้นลับจากสายตาของพระโพธิสัตว์ไปเท่านั้น ก็ถูกแผ่นดินสูบไปเกิดในอเวจีมหานรก^{๑๒}

๑๒. ในสังจัจจิริชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤๅษีอาศัยอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นทูลฐกุมาร ผู้มีสันดานกักขะหยาบคาย พระกุมารได้ผูกอาฆาตใน

^๘ ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๓๓๕-๓๓๘.

^๙ ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๖๐-๗๒.

^{๑๐} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๙๕-๙๙.

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๑๐๐-๑๐๔.

^{๑๒} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๑๘๒-๑๘๘.

พระโพธิสัตว์ผู้เคยช่วยเหลือตนเอง รับสั่งให้ประหารชีวิตท่าน พระโพธิสัตว์อาศัยปัญญาจึงได้รอดพ้นจากความตาย ชาวนครได้ปลงพระชนม์พระราชานั้น แล้วอภิเษกพระโพธิสัตว์ขึ้นครองราชย์แทน^{๑๓}

๑๓. ในสิคาลชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาข้างป่าช้า พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นสุนัขจิ้งจอก ซึ่งออกตัญญูต่อพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งเคยช่วยเหลือตน โดยถ่ายอุจจาระใส่ในผ้าสไบเฉียงของพราหมณ์ แล้วหนีเข้าป่าช้าไป^{๑๔}

๑๔. ในทุมเมธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช่างเผือก พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพระราชารองราชย์ในกรุงราชคฤห์ พระราชานั้นเกิดความริษยาในพระโพธิสัตว์ จึงรับสั่งให้นายความช่างใช้อุบายฆ่าพระโพธิสัตว์ แต่นายความช่างได้พาพระโพธิสัตว์หนีไปอยู่ที่กรุงพาราณสี^{๑๕}

๑๕. ในอัสสัมปทานชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสังขเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ พระเทวทัตถือกำเนิดเป็นปิลียเศรษฐีในกรุงพาราณสี ทั้งสองเป็นสหายกัน เมื่อปิลียเศรษฐีได้ประสบภัยพิบัติกลายเป็นคนขัดสน สังขเศรษฐีได้แบ่งสมบัติให้แก่ปิลียเศรษฐีครึ่งหนึ่ง ภายหลัง สังขเศรษฐีได้ประสบภัยเช่นนั้น จึงได้ไปหาปิลียเศรษฐี แต่ปิลียเศรษฐีกลับไม่รู้บุญคุณ ความทราบถึงพระราชพระองค์จึงริบสมบัติของปิลียเศรษฐีคืนให้แก่สังขเศรษฐี^{๑๖}

๑๖. ในอุกโกตภัตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา พระเทวทัตได้กำเนิดเป็นพรานเบ็ด เมื่อพรานเบ็ดพร้อมด้วยลูกชายไปหาปลาที่บึง เบ็ดไปติดที่ต่อไม่ได้ น้ำ เขาสำคัญผิดว่าเป็นปลาตัวใหญ่ ไม่ประสงค์จะแบ่งให้คนอื่น จึงให้ลูกชายไปบอกมารดาให้ทะเลาะกับเพื่อนบ้าน ฝ่ายตนเองไม่สามารถดึงเบ็ดขึ้นมาได้จึงถอดผ้าริบกระโจนลงน้ำ กระแทกกับตอเข้าทำให้нынตาแตกทั้งสองข้าง ผ้าที่วางไว้บนบกก็ถูกโจรขโมยไป เขาเจ็บปวดเอามือกุมตาทั้งสองข้างขึ้นมาชมขานหา ผ่านงแต่มีได้เจอ ฝ่ายภริยาของเขาก็ผิดใจกับเพื่อนบ้าน เขาได้สูญเสียประโยชน์ทุกทางแล้ว^{๑๗}

^{๑๓} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๑๘๙-๑๙๘.

^{๑๔} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๔๒๗-๔๓๐.

^{๑๕} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๔๖๙-๔๗๔.

^{๑๖} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๕๑๔-๕๒๑.

^{๑๗} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๕๕๑-๕๕๔.

๑๗. ในโคธชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเหี้ย พระเทวทัตได้กำเนิดเป็น กิ้งก่า กิ้งก่าเกิดความโกรธในบุตรของพระโพธิสัตว์ ต้องการจะทำลายตระกูลเหี้ย จึงได้บอกให้พราน คนหนึ่งมาจับฝูงเหี้ยไป แต่พระโพธิสัตว์หนีรอดไปได้^{๑๘}

๑๘. ในสิคาลชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพญาสุนัขจิ้งจอกอยู่ในป่าช้า ฝ่าย พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นนักเลงสุรา ผู้ประสงค์จะจับพระโพธิสัตว์เอาเนื้อมากินจึงใช้อุบายหลอกล่อ แต่พระโพธิสัตว์รู้ทันจึงรอดพ้นได้และยังกล่าวตำหนิเขาเป็นอันมาก^{๑๙}

๑๙. ในวิโรจนชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชสีห์อาศัยอยู่ในถ้ำทองพระเทวทัต ได้ถือกำเนิดเป็นสุนัขจิ้งจอก ผู้ประสงค์จะล่าสัตว์เลียนแบบพระโพธิสัตว์ จึงได้ไปยื่นคอยอยู่ที่เชิงเขา หมายจะจับข้าง แต่พลาดถูกข้างเหยียบจนถึงแก่ความตาย^{๒๐}

๒๐. ในวินิลกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าวิเทหะในกรุงมิถิลาพระเทวทัต ได้ถือกำเนิดเป็นนกวีณิลกะ ซึ่งได้กล่าวยกตนดีเสมอกับพระเจ้าวิเทหะ ทำให้ถูกพญาหงส์ผู้เป็นบิดา ของตนกล่าวตำหนิเป็นอันมาก^{๒๑}

๒๑. ในสกุณคคชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกมูลไถ อาศัยอยู่ในก้อนดินที่ ชาวนาทำการไถ พระเทวทัตถือกำเนิดเป็นนกเหยี่ยวเขา นกเหยี่ยวเขานั้นจับพระโพธิสัตว์ได้ แต่ พระโพธิสัตว์อาศัยปัญญาจึงเอาตัวรอดได้และใช้อุบายทำให้เหยี่ยวนั้นถึงแก่ความตาย^{๒๒}

๒๒. ในมัททกชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ในแคว้นกาสิ พระเทวทัต ได้ถือกำเนิดเป็นลิงอกตัญญู ซึ่งไม่รู้คุณของพระโพธิสัตว์ที่ตักน้ำให้ดื่ม กลับถ่ายอุจจาระรดศีรษะของ พระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์จึงได้กล่าวตำหนิลิงเป็นอันมาก^{๒๓}

๒๓. ในคิริทัตตชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ในกรุงพาราณสี พระเทวทัต บังเกิดเป็นคนเลี้ยงม้าชื่อว่าคิริทัตซึ่งมีขาพิการ พระราชารับสั่งให้พระโพธิสัตว์ไปตรวจดูม้ามงคลของ

^{๑๘} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๕๖๑-๕๖๔.

^{๑๙} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๕๖๕-๕๖๘.

^{๒๐} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๕๖๙-๕๗๓.

^{๒๑} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๗๑-๗๕.

^{๒๒} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๑๑๓-๑๑๖.

^{๒๓} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๑๓๗-๑๔๒.

พระองค์ที่เลียนแบบท่าทางการเดินของศิริทัต พระโพธิสัตว์ให้เปลี่ยนเอาคนที่มี่ร่างกายบริบูรณ์มา เลี้ยงม้าแทน ม้านั้นก็ไ้กลับเป็นม้าดีดังเดิม^{๒๔}

๒๔. ในจุลลพทุมชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นปฐมราชกุมาร พระเทวทัตได้ ถือกำเนิดเป็นโจรผู้กตัญญู เมื่อพระโพธิสัตว์พร้อมพระชายาได้ออกไปอยู่ในป่า แล้วได้ช่วยเหลือโจร คนหนึ่งซึ่งถูกตัดมือ เท้า หู และจมูกนำไปรักษาตัว กลับถูกพระชายาซึ่งร่วมมือกับโจรหลอกปลักตก เหว แต่พญาเหี้ยได้ช่วยเหลือไว้แล้วพากลับไปยังพระนคร^{๒๕}

๒๕. ในมณีโจรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคหบดีอาศัยอยู่ในหมู่บ้านไม้ไกล จากกรุงพาราณสี พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพระเจ้าพาราณสี เมื่อพระเจ้าพาราณสีได้ทอดพระเนตร เห็นภริยาของพระโพธิสัตว์ ก็ทรงเกิดจิตปฏิพัทธ์ขึ้น ประสงค์จะฆ่าพระโพธิสัตว์แล้วยึดเอาหญิงนั้นมา จงใช้อุบายจับพระโพธิสัตว์มาเพื่อจะประหาร แต่ท้าวสักกะได้เสด็จมาช่วยเหลือไว้ ทำให้พระราชาถูก ประหารชีวิตแทน^{๒๖}

๒๖. ในวีรกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกาน้ำชื่อว่าวีระกษัตริย์อาศัยอยู่ในป่า หิมพานต์ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นกาน้ำชื่อว่าสวัชฐกษัตริย์อาศัยอยู่ในกรุงพาราณสีคราวหนึ่งกาสวัชฐกษัตริย์ ได้ไปหาพระโพธิสัตว์ขออาศัยอยู่ด้วย เมื่อเห็นพระโพธิสัตว์ด่าลงไปคาบปลาในน้ำ ก็ประสงค์จะจับ ปลาบ้าง จึงดำน้ำลงไปจับปลาแต่ถูกสาหร่ายพันคอตายในน้ำนั่นเอง^{๒๗}

๒๗. ในกุงุคมกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกวางอยู่ที่ป่าละเมาะแห่งหนึ่ง พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพรานเนื้อ พระโพธิสัตว์ได้ติดบ่วงที่พรานเนื้อนั้นดักไว้ นกสตัดตะและ เต่าซึ่งเป็นสหายได้ช่วยเหลือให้รอดพ้น แต่เต่าถูกนายพรานจับได้ พระโพธิสัตว์ก็อาศัยปัญญา ช่วยเหลือเต่าให้รอดพ้นได้^{๒๘}

๒๘. ในสูงสูมารชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติวานรอยู่ในป่าหิมพานต์ พระเทวทัต ได้ถือกำเนิดเป็นจระเข้ ซึ่งได้ใช้อุบายหลอกฆ่าพระโพธิสัตว์เพื่อนำเนื้อหัวใจไปให้แก่ภรรยาซึ่งกำลัง แพ้ท้อง พระโพธิสัตว์ใช้ปัญญาจนสามารถหลุดพ้นจากอันตรายได้^{๒๙}

^{๒๔} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๑๙๒-๑๙๕.

^{๒๕} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๒๒๙-๒๓๘.

^{๒๖} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๒๓๙-๒๔๕.

^{๒๗} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๒๙๒-๒๙๕.

^{๒๘} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๓๐๐-๓๐๓.

^{๒๙} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๓๑๐-๓๑๓.

๒๙. ในกักรชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาอยู่ในป่าใหญ่ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพรานนก ซึ่งเที่ยวดักไก่ในป่าใหญ่นั้น แต่ถูกไก่ขันเยาะเย้ยแล้วหนีเข้าไปในป่า^{๓๐}

๓๐. ในกักรชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นนกหัวขวานเที่ยวหากินในป่าไม้ตะเคียน พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นนกชื่อว่ากักรชาดกเที่ยวหากินในป่าไม้ทองหลาง วันหนึ่งนกกักรชาดกได้ไปหาพระโพธิสัตว์ เห็นพระโพธิสัตว์เจาะไม้ตะเคียนแล้วนำตัวสัตว์ออกมาให้ตนกิน ก็ประสงค์จะเลียนแบบ จึงใช้จะงอยปากเคาะที่ไม้ตะเคียน จะงอยปากก็หักทันที ตาถลน หัวแตก ตกจากต้นตะเคียนถึงแก่ความตายในทันที^{๓๑}

๓๑. ในธัมมัทธชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้ากรุงพาราณสี ชื่อธรรมธัช พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นเสนาบดีชื่อกาฬกะ ซึ่งเกิดความอาฆาตประสงค์จะฆ่า พระโพธิสัตว์ ได้ยุยงพระราชินีให้ประหารชีวิตพระโพธิสัตว์ ทำวสัฏกะได้เสด็จมาช่วยเหลือไว้ ต่อมาเมื่อพระราชินีทรงทราบเรื่องทั้งหมด ก็ทรงให้จับกาฬกะเสนาบดีไปประหารชีวิต^{๓๒}

๓๒. ในกาฬชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพญาช้างหัวหน้าโขลงในป่าหิมพานต์ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นนายพรานซึ่งประสงค์จะจับเอาช้าง จึงนุ่งผ้ากาสาวะไปนั่งอยู่ใกล้ ทางผ่านของโขลงช้างแล้วฆ่าช้างตัวอยู่หลังสุด พระโพธิสัตว์เกิดความสงสัยในนายพรานนั้น จึงเดินอยู่หลังช้างทั้งหมด พอเห็นว่านายพรานนั้นประสงค์จะฆ่าตน จึงได้วิ่งรี่เข้าไปแล้วจับนายพรานนั้น ประสงค์จะฟาดลงที่พื้นดิน แต่ครั้งเห็นผ้ากาสาวะก็คิดยำเกรงต่อธงชัยของพระอรหันต์ ก็ได้กล่าว ตำนินนายพรานแล้วปล่อยไป^{๓๓}

๓๓. ในจุลนันทียชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นวานรชื่อนันทียะอยู่ที่ป่าหิมพานต์ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นนายพรานผู้กักขะหยาบช้า เขาได้ยิงพระโพธิสัตว์พร้อมทั้ง น้องชายและมารดาให้ถึงแก่ความตาย ด้วยบาปกรรมนั้น เขาจึงถูกแผ่นดินสูบตายไปบังเกิดใน อเวจีมหานรก^{๓๔}

^{๓๐} พระไตรปิฎกเป็น กุกกชาดก, ดุรายละเอียดยุ.ช.อ. (ไทย) ๕๗/๓๑๔-๓๑๖.

^{๓๑} ดุรายละเอียดยุ.ช.อ. (ไทย) ๕๗/๓๑๗-๓๒๐.

^{๓๒} ดุรายละเอียดยุ.ช.อ. (ไทย) ๕๗/๓๖๕-๓๖๖.

^{๓๓} ดุรายละเอียดยุ.ช.อ. (ไทย) ๕๗/๓๘๓-๓๘๘.

^{๓๔} ดุรายละเอียดยุ.ช.อ. (ไทย) ๕๗/๓๘๙-๓๙๔.

๓๔. ในอุปาหนชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นนายหัตถาจารย์ในกรุงพาราณสี พระเทวทัตได้บังเกิดเป็นมาณพในบ้านกาสิคาม ซึ่งได้มาเรียนศิลปะกับพระโพธิสัตว์ แต่เมื่อเรียนจบแล้วกลายเป็นคนอกตัญญูต่ออาจารย์ จึงถูกมหาชนทำร้ายร่างกายจนสิ้นชีวิต^{๓๕}

๓๕. ในมหาปิงคิลชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพระเจ้ามหาปิงคิละในกรุงพาราณสี พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพระเจ้ามหาปิงคิละซึ่งเป็นผู้ครองราชย์โดยธรรม มิได้เป็นที่รักของใคร ๆ เลย เมื่อสิ้นพระชนม์ลง ชาวนครทั้งสิ้นพากันร่ำเรงยินดี แต่พระโพธิสัตว์ได้ทอดพระเนตรเห็นยามเฝ้าประตูคนหนึ่งร้องไห้ จึงถามว่าพระเจ้ามหาปิงคิละเป็นที่รักยิ่งหรือ เมื่อยามประตูกราบทูลว่าพระราชานั้นมิได้เป็นที่รักเลย แต่ที่ร้องไห้เพราะกลัวว่าพระราชานั้นจะกลับมาอีก พระโพธิสัตว์จึงตรัสปลอบยามประตูนั้นจนสบายใจ^{๓๖}

๓๖. ในสัพพทวารุชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตในกรุงพาราณสี พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นสุนัขจิ้งจอกซึ่งรู้มนต์ที่สามารถบังคับสัตว์ทั้งหมดให้อยู่ในอำนาจของตนได้ พาสัตว์ทั้งหมดไปเพื่อจะยึดกรุงพาราณสีโดยได้ขึ้นนั่งบนหลังราชสีห์แล้วให้ราชสีห์ขึ้นเหยียบบนหลังช้างสองตัว พระโพธิสัตว์ได้ใช้อุบายให้ราชสีห์นั้นแปลงสีหนาท ช้างที่ราชสีห์ตัวนั้นเหยียบอยู่ที่ใดตกใจกลัว ได้สลัดสุนัขจิ้งจอกนั้นให้ตกลงมา แล้วเหยียบสุนัขจิ้งจอกนั้นจนสิ้นชีวิตไป^{๓๗}

๓๗. ในคฤตติลชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นนักขับร้องชั้นยอดอยู่ในกรุงพาราณสี ชื่อว่าคฤตติลกุมาร พระเทวทัตถือกำเนิดเป็นมุสลิมานพในเมืองอุชเชนี ซึ่งได้มาขอศึกษาศิลปะกับพระโพธิสัตว์ เมื่อเรียนจนสำเร็จแล้วกลับเป็นคนอกตัญญู ลบหลู่คุณของอาจารย์ จึงถูกมหาชนทำร้ายเอาจนสิ้นชีวิต^{๓๘}

๓๘. ในโรมชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นนกพิราบอาศัยอยู่ในป่าใกล้ปัจจันตคามพร้อมทั้งบริวาร พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นชฎิลโง่งซึ่งอยู่ที่อาศรมในป่าใกล้ปัจจันตคามนั้น ชฎิลนั้นประสงค์จะฆ่าฝูงนกพิราบ แต่พระโพธิสัตว์รู้ทันจึงกล่าวตำหนิชฎิลเป็นอันมาก แล้วพาฝูงนกพิราบบินหนีไป^{๓๙}

^{๓๕} ดุรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๔๓๑-๔๓๕.

^{๓๖} ดุรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๔๖๘-๔๗๓.

^{๓๗} ดุรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๔๗๔-๔๗๙.

^{๓๘} ดุรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๔๘๔-๔๙๗.

^{๓๙} ดุรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๒๑๕-๒๒๐.

๓๙. ในชมพูชาติ พะโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาอยู่ในป่าไม้หว่า
แห่งหนึ่ง พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นสุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งซึ่งได้เห็นกากำลังกินผลไม้หว่าอยู่ เกิดความ
ปรารถนาจะกินบ้าง จึงได้กล่าวสรรเสริญกานันด้วยคำไม่จริง ฝ่ายกาได้เขย่ากิ่งไม้หว่าให้ผลหล่นลงมา
พร้อมทั้งสรรเสริญสุนัขจิ้งจอกด้วยคำไม่จริงเช่นเดียวกัน พระโพธิสัตว์กล่าวตำหนิทั้งสองนั้นแล้วไล่ให้
หนีไปที่อื่น^{๔๐}

๔๐. ในอันตชาติ พะโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาที่ต้นละหุ่ง พระเทวทัต
ได้ถือกำเนิดเป็นสุนัขจิ้งจอกซึ่งได้เคี้ยวกินเนื้อของโคแก่ที่คนมาทิ้งไว้ใกล้ต้นละหุ่ง กาได้บินผ่านมาเห็น
เข้า จึงประสงค์จะกินบ้าง ได้กล่าวชมสุนัขจิ้งจอกด้วยคำไม่จริง สุนัขจิ้งจอกก็กล่าวชมกาด้วยคำไม่จริง
ก่อนที่จะแบ่งเนื้อนั้นให้กา พระโพธิสัตว์ได้ออกมาไล่ทั้งสองนั้นให้หนีไปที่อื่น^{๔๑}

๔๑. ในชวสกุณชาติ พะโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นนกหัวขวาน พระเทวทัตได้ถือ
กำเนิดเป็นราชสีห์ ซึ่งได้กินเนื้อแล้วกระดูกติดคอเกิดความทุกข์ทรมานเป็นอันมาก พระโพธิสัตว์ได้บิน
ผ่านมาพบเข้าจึงได้ช่วยเหลือ แต่ราชสีห์มิได้มีกตัญญูเลย พระโพธิสัตว์จึงได้กล่าวตำหนิเป็นอันมาก
แล้วก็บินหนีไป^{๔๒}

๔๒. ในขันตีวาทีชาติ พะโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกษัตริย์ดาบส พระเทวทัตได้ถือ
กำเนิดเป็นพระราชาพระนามว่ากลาปในกรุงพาราณสี ซึ่งได้รับสั่งให้ราชบุรุษใช้หว่ายเข็ยนต์ แล้วให้
ตัดมือ เท้า หู และจมูกของดาบส เมื่อยังไม่พอพระทัยก็ได้เอาพระบาทกระที่บยอดดอกของดาบสจน
มรณภาพ ด้วยผลกรรมนั้น ทำให้พระองค์ถูกแผ่นดินสูบไปเกิดในอเวจีมหานรก^{๔๓}

๔๓. ในกัการุชาติ พะโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นเทพบุตรองค์หนึ่งในภพดาวดึงส์
พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นบุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตในพระนครพาราณสี ได้กล่าวโกหกว่าตนเอง
มีคุณธรรมเพราะอยากจะได้เทริดดอกไม้ทิพย์ซึ่งมีกลิ่นหอมของเทพบุตร เมื่อได้รับแล้วก็สวมเทริด
ดอกไม้บนศีรษะ เกิดทุกขเวทนาขึ้นอย่างมาก เทพบุตรจึงได้กล่าวติเตียนบุโรหิตแล้วได้นำเทริด
ดอกไม้ออกจากศีรษะให้^{๔๔}

^{๔๐} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๓๓๗-๓๔๐.

^{๔๑} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๓๔๑-๓๔๓.

^{๔๒} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๔๒๖-๔๒๙.

^{๔๓} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๔๕๗-๔๖๔.

^{๔๔} ดุราลัยเถียรใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๕๕๕-๕๖๒.

๔๔. ในกาฬพาทุซาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นลิงเผือกชื่อราธะ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นลิงดำชื่อกาฬพาทุ พรานป่าคนหนึ่งได้จับเอาพระโพธิสัตว์พร้อมกับน้องชายและกาฬพาทุหน้าไปถวายพระเจ้าพาราณสี พระองค์จึงรับสั่งให้คนเลี้ยงดูเป็นอย่างดี กาลพาทุนั้นได้กระดิกหู กลอกหน้ากลอกตาใส่พระราชกุมารทั้งหลาย ทำให้ทรงกลัว พระราชาจึงรับสั่งให้ไล่กาฬพาทุนั้นออกจากวังไป^{๔๕}

๔๕. ในชมพูกษัตริย์ พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นราชสีห์ในป่าหิมพานต์ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นสุนัขจิ้งจอก ซึ่งประสงค์จับสัตว์เลียนแบบพระโพธิสัตว์ หวังจะจับข้างแต่พลาดถูกข้างเหยียบที่หัวถึงแก่ความตาย^{๔๖}

๔๖. ในวานรชาติ พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นลิง พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นจระเข้ ซึ่งได้ใช้อุบายหลอกล่อพระโพธิสัตว์เพราะประสงค์จะนำเนื้อหัวใจของพระโพธิสัตว์ไปให้ภริยาของตนซึ่งกำลังแพ้ท้อง พระโพธิสัตว์จึงใช้ปัญญาจนสามารถพ้นจากอันตรายได้^{๔๗}

๔๗. ในเวณสาชชาติ พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ผู้ศึกษาปาโมกข์ในกรุงตักกสิลา พระเทวทัตเกิดเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตในกรุงพาราณสี ปุโรหิตนั้นได้ยุยงพระเจ้าพรหมทัตให้ไปยึดราชสมบัติทั่วชมพูทวีปเพราะความโลภในยศ พระราชาก็ทรงยึดราชสมบัติทั่วชมพูทวีปได้ เว้นไว้แต่กรุงตักกสิลา ต่อมา พระเนตรทั้งสองข้างของพระเจ้าพรหมทัตได้แตกไป ทำให้ทรงได้รับทุกขเวทนาเป็นอย่างยิ่งสิ้นพระชนม์ไปบังเกิดในนรก^{๔๘}

๔๘. ในลูกกษัตริย์ พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพญาช้างซึ่งมีบริวารมาก พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นช้างดุร้ายซึ่งได้เหยียบลูกนกกของนางนกลัคนตายทั้งหมด ทำให้นางนกลัคนอกอาฆาตข้านั้น จึงไปขอความช่วยเหลือจากกา แผลงวัน และกบให้ช่วยกันทำร้ายช้างจนถึงแก่ความตาย^{๔๙}

๔๙. ในจุลลธรรมปาลชาติ พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระธรรมปาลกุมาร พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพระเจ้ามหาปตาปะในกรุงพาราณสี ซึ่งได้เกิดความพิโรธต่อพระโพธิสัตว์ จึงรับสั่งให้เพชฌฆาตนำพระโพธิสัตว์ไปประหารชีวิต แม้พระเทวีจะอ่อนวอนขอชีวิตของพระโพธิสัตว์

^{๔๕} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๕๗๗-๕๘๒.

^{๔๖} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๖๑๒-๖๑๗.

^{๔๗} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๖๕๗-๖๖๐.

^{๔๘} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๗๒๐-๗๒๙.

^{๔๙} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๗๕๗-๗๖๔.

ก็ตามที ก็มีทรงฟัง พระเทวีทรงรำไห้ พระทัยแตกสลายทิวงคตไป ฝ่ายพระราชาก็เมื่อรับสั่งให้ประหารพระกุมารแล้ว ได้พลัดตกลงไปที่ห้องพระโรง ถูกแผ่นดินสูบลงไปในพื้นที่ดิน สิ้นพระชนม์ไปบังเกิดในอเวจีมหานรก^{๕๐}

๕๐. ในสาถิยชาติก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นทารกในตระกูลกมุณีในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นหมอหุรพลซึ่งได้ผ่านไปยังหมู่บ้านที่พระโพธิสัตว์กับสหายกำลังเล่นกันอยู่ ประสงค์จะให้งูกัดเด็ก เพื่อที่จะได้ค่าจ้างจากการรักษาบ้าง จึงลวงพระโพธิสัตว์ว่าในโพรงไม่มีลูกนกสาถิกายอยู่ ให้ขึ้นไปจับเอา พระโพธิสัตว์จึงขึ้นไปแล้วลวงเข้าไปจับที่คองูดึงออกมา เมื่อเห็นว่าเป็นงูก็รีบขว้างไป งูนั้นปลิวไปตกลงที่คอของหมอ ได้กัดหมอนั้นให้ล้มลงตายในที่นั้นเอง^{๕๑}

๕๑. ในสุวรรณภักกชาติก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นกา ซึ่งประสงค์จะฆ่าพระโพธิสัตว์เพื่อนำนัยน์ตามาให้แก่ภริยาของตนที่กำลังแพ้ท้อง จึงได้เข้าไปอ้อนวอนให้งูเห่ากัดพระโพธิสัตว์ให้ตายเพื่อตนจะจิกนัยน์ตา งูเห่าได้กัดพระโพธิสัตว์จนล้มลง กานั้นจึงเข้าไปเพื่อประสงค์จะจิกนัยน์ตา ปูสีทองซึ่งเป็นสหายของพระโพธิสัตว์ได้ใช้กำหนีบคอกาไว้เป็นตัวประกัน และบอกงูให้ดูพิษกลับคืนจากร่างกายของพระโพธิสัตว์ให้หมด พระโพธิสัตว์ได้ฟื้นขึ้นมา ปูได้หนีบัสต์ทั้งสองให้ถึงแก่ความตาย^{๕๒}

๕๒. ในมโนชชาติก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นราชสีห์ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นสุนัขจิ้งจอก ซึ่งคุ้นเคยกับราชสีห์ชื่อว่ามโนชะผู้เป็นลูกของพระโพธิสัตว์ ได้ยุยงให้มโนชะไปฆ่าม้าในวังหลวงเพื่อนำมากิน ฝ่ายมโนชะแม้พระโพธิสัตว์ห้ามไว้ก็ไม่ฟัง ได้ไปที่โรงม้า ได้ถูกนายขมังธนูช่มยิงจนถึงแก่ความตาย^{๕๓}

๕๓. ในกปิชาติก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพญาสิงอาศัยอยู่ใกล้กรุงพาราณสี พร้อมทั้งบริวาร พระเทวทัตได้บังเกิดเป็นลิงหัวดี้อ ซึ่งได้ถ่ายอุจจาระรดหัวบุโรหิต ทำให้บุโรหิตผูกอาฆาต จึงให้หนักแมนธนูไปยังลิงหัวดี้อพร้อมทั้งบริวารให้ตายไปทั้งหมด แต่พระโพธิสัตว์พร้อมทั้งบริวารหนีรอดไปได้^{๕๔}

^{๕๐} ดุรายละเอียตใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๗๖๕-๗๗๔.

^{๕๑} ดุรายละเอียตใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๘๒๖-๘๒๙.

^{๕๒} ดุรายละเอียตใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๙/๑๕๒-๑๖๐.

^{๕๓} ดุรายละเอียตใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๙/๒๑๖-๒๒๓.

^{๕๔} ดุรายละเอียตใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๙/๒๘๗-๓๐๔.

๕๔. ในมหากปิชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพญาลิงซึ่งอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์พร้อมกับบริวารเป็นอันมาก พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นลิงบริวารตัวหนึ่งซึ่งมีความริษยาในพระโพธิสัตว์ เมื่อพระโพธิสัตว์ใช้เถาวัลย์ผูกเอวของตนที่ต้นไม้ต้นหนึ่งเข้ากับต้นไม้อีกต้นหนึ่งทำตนเป็นสะพานเพื่อให้บริวารของตนหลบหนีพระเจ้าพาราณสีที่รับสั่งให้เหล่าราชบริพารล้อมต้นไม้เพื่อจะฆ่าลิงทั้งหลาย บริวารทั้งหลายก็หนีไปได้โดยความสวัสดี แต่ลิงวายุร้ายตัวนั้นได้กระโดดเหยียบหลังพระโพธิสัตว์อย่างแรงทำให้หัวใจของพระโพธิสัตว์แตกแล้วไต๋ข้ามไป พระโพธิสัตว์เกิดมีทุกขเวทนาอย่างแรงกล้าจนสิ้นชีวิตไป^{๕๕}

๕๕. ในปรนตปิชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพระเจ้าพรหมทัต ในกรุงพาราณสี พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพระเจ้าพรหมทัต ซึ่งมีพระประสงค์จะปลงพระชนม์พระโพธิสัตว์ เมื่อศึกประชิดจึงได้ส่งพระโพธิสัตว์ออกไปรบ เหล่าบริวารได้ติดตามพระโพธิสัตว์ออกไปทั้งหมดจนพระนครว่างเปล่า พระเจ้าพรหมทัตเมื่อรู้ว่าพระนครได้ว่างเปล่า ก็ทรงกลัวจึงได้นี้ออกไปอยู่ในป่าและสิ้นพระชนม์อยู่ในป่านั้นเอง พระโพธิสัตว์ได้ทำการรบขับไล่ข้าศึกให้หนีไปแล้วทรงขึ้นครองราชย์แทน^{๕๖}

๕๖. ในเจติยราชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกบิลบุโรหิต พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพระเจ้าอุปัชฌายาในพระนครชื่อว่าเจติยรัฐ ซึ่งพระองค์ประกอบด้วยฤทธิ์เป็นอันมาก ต่อมา พระโพธิสัตว์ได้ลาออกบวชเป็นฤๅษี พระราชาถูกโอรสปลอมพราหมณ์ซึ่งเป็นน้องชายของพระโพธิสัตว์กราบทูลยุยงให้ตั้งตนเองเป็นบุโรหิต พระราชาทรงรับปากว่าจักตรัสสมุสาวาททำพระโพธิสัตว์ให้มีร่างเป็นพราหมณ์ผู้เป็นน้องชาย ทำพราหมณ์ผู้น้องชายให้เป็นพี่ชายแล้วจักตั้งพราหมณ์นั้นให้เป็นบุโรหิตแทน แม้พระโพธิสัตว์จะทูลห้ามก็ไม่ทรงเชื่อฟัง จึงถูกแผ่นดินสูบจนสิ้นพระชนม์ไปบังเกิดในอเวจีมหานรก^{๕๗}

๕๗. ในตติตติราชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นนกกกระทา พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นดาบสผู้เลวทราม ซึ่งได้ฆ่าพระโพธิสัตว์ตายแล้ว ตนเองก็ถูกเสือโคร่งซึ่งเป็นสหายของพระโพธิสัตว์กัดตายเช่นเดียวกัน^{๕๘}

^{๕๕} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๙/๓๓๒-๓๔๓.

^{๕๖} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๙/๔๔๐-๔๕๒.

^{๕๗} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๙/๕๓๑-๕๕๑.

^{๕๘} พระไตรปิฎก เป็น ทัททราชาดก, ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๙/๗๔๒-๗๕๕.

๕๘. ในนิโครธชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระราชาพระนามว่านิโครธ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นสาขเสนาบดี สาขเสนาบดีนั้นกับขุนคลังชื่อโปกกะได้เป็นสหายกับ พระราชาตั้งแต่ยังเยาว์วัย แต่ต่อมาสาขเสนาบดีได้ผูกอาฆาตในโปกกะนั้น เมื่อโปกกะได้ไปหาตน ก็ได้ ให้นำคนทนต์แล้วขับไล่โปกกะออกจากบ้าน พระราชาเมื่อทรงทราบเรื่องนั้นก็ได้ตรัสตำหนิสาขเสนาบดี เป็นอันมาก^{๕๙}

๕๙. ในกุกกุชชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นไก่อยู่ในป่าแห่งหนึ่งพร้อมไก่ บริวารหลายร้อยตัว พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นเหยี่ยวคอยจับไก่บริวารของพระโพธิสัตว์กินทั้งหมด เหลือแต่พระโพธิสัตว์เท่านั้น เหยี่ยวไม่อาจจับพระโพธิสัตว์ได้จึงแสร้งกล่าวถ้อยคำไพเราะต่าง ๆ เพื่อให้ตายใจ แต่พระโพธิสัตว์ไม่หลงเชื่อและยังได้กล่าวตำหนิเหยี่ยวนั้นเป็นอย่างมาก แล้วขับไล่ เหยี่ยวนั้นให้หนีไป^{๖๐}

๖๐. ในมาตุโปสกชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นช่างเผือกอาศัยอยู่ที่เชิงเขา แห่งหนึ่งในป่าหิมพานต์กับมารดาซึ่งตาบอด พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพรานป่าผู้เลวทราม ซึ่งได้ไป ล่าสัตว์ในป่าเกิดหลงทาง พระโพธิสัตว์ได้ช่วยพาพรานป่านั้นกลับไปยังถิ่นมนุษย์ แต่เขากลับเป็นคน ออกตัญญูได้พานายหัตถาจารย์มาจับเอาพระโพธิสัตว์ไปถวายพระเจ้าพรหมทัตในพระนครพาราณสี พระราชารับสั่งให้ทำโรงช้างอย่างดี ให้นำอาหารอันวิจิตรมีรสโอชามาให้แก่พระโพธิสัตว์ แต่ พระโพธิสัตว์มิได้บริโภคเพราะเป็นห่วงมารดาของตนกลัวจะไม่มีอาหารกิน เมื่อพระราชาทรงทราบ ความประสงค์จึงได้ปล่อยพระโพธิสัตว์ให้กลับไปหามารดาที่เชิงเขานั้น^{๖๑}

๖๑. ในธรรมเทวบุตรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นธรรมเทวบุตร พระเทวทัตได้ บังเกิดเป็นธรรมเทวบุตร ธรรมเทวบุตรนั้น ทรงรททิพย์เวียนชวามพหูวิปเทียวชกชวณให้มหาชนใน มนุษยโลกถือมั่นในกุศล ฝ่ายธรรมเทวบุตร ก็ทรงรททิพย์เวียนชวามพหูวิปเทียวชกชวณให้มหาชน ถือมั่นในอกุศล เมื่อเทวบุตรทั้งสองมาพบกันเข้า ธรรมเทวบุตรได้ตำธรรมเทวบุตร ด้วยผลแห่ง บาปกรรมนั้น จึงตกจากรถแล้วถูกแผ่นดินสูบตายไปเกิดในอเวจิมหานรก^{๖๒}

^{๕๙} ติฎฐิตินิชาดก ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๙/๘๕๑-๘๖๔.

^{๖๐} ติฎฐิตินิชาดก ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๙/๘๕๓-๘๖๒.

^{๖๑} ติฎฐิตินิชาดก ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๐/๑-๑๑.

^{๖๒} ติฎฐิตินิชาดก ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๐/๒๓-๓๐.

๖๒. ในสมุททวารวณิชชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นช่างไม้ผู้เป็นบัณฑิตมีบิรवार อยู่ ๕๐๐ ครอบครัวอยู่ในหมู่บ้านในที่ไมไกลจากกรุงพาราณสี พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นช่างไม้ผู้ เป็นพาลมีบิรवार ๕๐๐ ครอบครัวเช่นกัน คราวหนึ่ง ช่างไม้ทั้งหมดได้พากันต่อเรือไปอาศัยอยู่ที่เกาะ แห่งหนึ่ง พระโพธิสัตว์ทำการเตรียมการไว้โดยให้บิรวารตนต่อเรือให้พร้อม ภายหลัง เมื่อน้ำกำลังจะท่วมเกาะ ก็ได้พาบิรवारทั้งหมดขึ้นเรือแล้วหนีไปที่อื่น ฝ่ายช่างไม้ผู้เป็นพาลพร้อมทั้งบิรวารมิได้ เตรียมการใด ๆ ไว้เลย จึงถูกน้ำทะเลท่วมตายในที่นั่นเอง^{๖๓}

๖๓. ในมหาปทุมชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นปทุมกุมารพระโอรสของ พระเจ้าพรหมทัต พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพระเจ้าพรหมทัตในกรุงพาราณสี พระอัครมเหสีของ พระราชากราบทูลใส่ร้ายพระโพธิสัตว์ พระราชาจึงรับสั่งให้ประหารชีวิตพระโพธิสัตว์ แต่เทวดาได้ ช่วยเหลือไว้ พระโพธิสัตว์จึงออกไปบวชเป็นฤาษีที่ป่าหิมพานต์ ต่อมาเมื่อพระราชาทรงทราบเรื่องราว ทั้งหมด จึงได้รับสั่งให้ประหารชีวิตพระอัครมเหสี^{๖๔}

๖๔. ในอัมพชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นบุตรของบุโรหิตหนีภัยจาก อหิวาตกโรคเข้าไปกรุงตักสิลาเรียนไตรเพทและศิลปะจนจบรุ่มนตทำให้มะม่วงมีผลนอกฤดูกาลได้ พระเทวทัตได้บังเกิดเป็นมาณพผู้กตัญญู ซึ่งได้เรียนมนต์กับพระโพธิสัตว์ แล้วเที่ยวร่ายมนต์เสก มะม่วงเลี้ยงชีพ ต่อมาได้เสกมะม่วงถวายแด่พระราชา เมื่อพระราชาตรัสถามว่าเรียนมนต์กับใคร ก็กล่าวเท็จว่าเรียนกับอาจารย์ทศปาโมกข์ มนต์ได้เสื่อมไป เมื่อพระราชาทรงทราบว่ามาณพนั้นกล่าว คำเท็จจึงได้ตรัสตำหนิเขาแล้วไล่ออกไปจากพระราชวัง เขาได้กลับไปหาพระโพธิสัตว์เพื่อจะเรียนมนต์ อีกแต่ถูกปฏิเสธ จึงเกิดความละอายจึงได้หนีเข้าไปในป่าแล้วสิ้นชีวิตในป่านั้นเอง^{๖๕}

๖๕. ในรุมิคชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพญากวางชื่อว่ารุสุผู้มีร่างกายมีสี ประหนึ่งทองอาศัยอยู่ในป่า พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นบุตรของเศรษฐีในกรุงพาราณสี ซึ่งไม่รู้กตัญญู ในพระโพธิสัตว์ที่ได้ช่วยเหลือตนไว้จากการถูกน้ำพัดแล้วพาไปส่งที่เมืองเลย กลับได้เข้าไปเฝ้า พระราชาแล้วนำทางไปจับกวางทองนั้น พระโพธิสัตว์ได้กล่าวตำหนิเขาเป็นอย่างมาก พระราชาเมื่อ ทรงทราบเรื่องทั้งหมดประสงค์จะประหารชีวิตเขา แต่พระโพธิสัตว์ได้ห้ามไว้^{๖๖}

^{๖๓} ดุรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๐/๑๓๐-๑๔๓.

^{๖๔} ดุรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๐/๑๘๖-๒๐๒.

^{๖๕} ดุรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๐/๒๑๐-๒๒๔.

^{๖๖} ดุรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๐/๓๑๓-๓๒๖.

๖๖. ในจันทกนิรชาตก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกนิรอยู่ในป่าหิมพานต์ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพระเจ้าพรหมทัตในกรุงพาราณสี คราวหนึ่ง พระราชาได้เสด็จไปล่าสัตว์ที่ป่าหิมพานต์ ทรงมีจิตปฏิพัทธ์ในจันทกนิรซึ่งเป็นภริยาของพระโพธิสัตว์ ได้ทรงยิงพระโพธิสัตว์จนหมดสติ จันทกนิรครั้งเห็นดั่งนั้นก็ได้นำให้พลาปรำพันด้วยเสียงอันดัง พระราชาได้ชวนจันทกนิรไปเป็นพระอัครมเหสีของพระองค์ จันทกนิรไม่ยินยอม พระราชาจึงได้เสด็จหลีกไป ท้าวสักกะได้ลงมาช่วยเหลือพระโพธิสัตว์ให้ฟื้นคืนชีพดังเดิม^{๖๗}

๖๗. ในตัจฉสุกรชาตก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาอยู่ในป่า พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นชฎิลโงก ได้ยู่ให้เสือโคร่งไปฆ่าฝูงหมูป่า หมูป่าตัวหนึ่งชื่อ ตัจฉสุกรได้ขวิดเสือโคร่งจนขาดใจตาย แล้วได้ชักชวนฝูงหมูป่าไปฆ่าชฎิลโงกจนถึงแก่ความตาย รุกขเทวดาเห็นเหตุดั่งนั้นจึงได้กล่าวชมเชยหมูป่าเหล่านั้น^{๖๘}

๖๘. ในสัตติคัมพชาตก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นลูกนกแขกเต้าชื่อ ปุพผกะ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นลูกนกแขกเต้าชื่อสัตติคัมพะ สัตติคัมพะถูกโจรเลี้ยงดูทำให้มีนิสัยดุร้าย ส่วนปุพผกะได้ถูกเลี้ยงดูจึงมีนิสัยอ่อนโยน วันหนึ่ง พระเจ้าปัญจาลราชเสด็จไปล่าเนื้อและได้ไปพักบรรทมใกล้บ้านโจร นกสัตติคัมพะนั้นเมื่อได้เห็นพระราชาก็ได้กล่าวกับพ่อครัวว่าจะปลงพระชนม์ พระราชา พระราชาจึงได้หลีกหนีไปจนถึงอาศรมของพวกราชานก ปุพผกะได้เข้าไปทำปฏิสันถารกับ พระราชาด้วยถ้อยคำอันไพเราะ พระราชาทรงเลื่อมใสในพระโพธิสัตว์เป็นอย่างยิ่ง^{๖๙}

๖๙. ในโสมนัสสชาตก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นโสมนัสสกุมารผู้เป็นโอรสของพระเจ้าเรณูราชในอูตตรปัญจาลนคร แคว้นกุรุ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นชฎิลโงกเป็นที่เลื่อมใสของพระเจ้าเรณูราช ชฎิลโงกนั้นได้กราบทูลความอันเป็นเท็จว่าตนถูกพระโพธิสัตว์ทำร้ายแก่พระราชา พระองค์ทรงกริ้วจึงรับสั่งให้เพชฌฆาตนำพระโพธิสัตว์ไปประหารชีวิต แต่พระโพธิสัตว์ได้กราบทูลเรื่องทั้งหมดและได้รับอภัยทาน หลังจากนั้นก็ได้ขอพระบรมราชานุญาตออกไปบรรพชาที่ป่าหิมพานต์ ฝ่ายชฎิลโงกก็ได้ถูกมหาชนทำร้ายจนสิ้นชีวิต^{๗๐}

^{๖๗} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๐/๓๖๐-๓๗๒.

^{๖๘} พระบาลี เป็น ตัจฉสุกรชาตก, ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๐/๔๖๙-๔๘๓.

^{๖๙} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๑/๑๒๗-๑๔๓.

^{๗๐} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๑/๑๖๒-๑๘๔.

๗๐. ในจัมเปยยชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นจัมเปยยนาคราชในนาคพิภพ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นหมองู ซึ่งได้ร้ายมนต์แล้วจับพระโพธิสัตว์ผู้ขึ้นไปขนดกายนอนรักษาศีล อุโบสถในถ้ำมนุษย์ทำร้ายให้ได้รับทุกขเวทนา แล้วได้พาไปแสดงที่กรุงพาราณสี ต่อมา พระนางสุมนา เทวีพระอัครมเหสีของพระโพธิสัตว์ได้ออกไปตามหาจนพบ แล้วพาพระโพธิสัตว์กลับไปบำเพ็ญศีล อุโบสถที่นาคพิภพตามเดิม^{๗๐}

๗๑. ในฉัททันตชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพญาช้างฉัททันต์อาศัยอยู่ใกล้ สระฉัททันต์ในป่าหิมพานต์ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นนายพรานชื่อโสมนุตรอยู่ในกรุงพาราณสี คราวหนึ่ง พระอัครมเหสีของพระเจ้าพาราณสีซึ่งชาติก่อนเคยเกิดเป็นมเหสีของพระโพธิสัตว์แต่ได้ผูก อาฆาตในพระโพธิสัตว์ นางระลึกชาติได้ก็ประสงค์จะทรงแก้แค้น จึงรับสั่งให้นายพรานโสมนุตรไปนำงา ของพระโพธิสัตว์มาให้แก่พระนาง เมื่อนายพรานนั้นได้ยิงพระโพธิสัตว์จนบาดเจ็บสาหัสแล้วตัดงา มา พระโพธิสัตว์ได้สิ้นชีวิตลง เมื่อพระนางได้เห็นงานั้น พร้อมสติบ่เรื่องที่พระโพธิสัตว์สิ้นชีวิตลงก็เกิด ความโศกเศร้าเป็นยิ่งนัก ดวงหทัยของพระนางก็แตกสลายไป ได้ทำกาลกิรียาในวันนั้นเอง^{๗๑}

๗๒. ในมหากปิชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นลิงในป่าหิมพานต์ พระเทวทัตถือ กำเนิดเป็นพราหมณ์ผู้อกตัญญู ซึ่งไม่ได้สำนึกบุญคุณของพระโพธิสัตว์ที่ช่วยเหลือตน กลับทำร้ายให้ ได้รับบาดเจ็บ ด้วยผลกรรมนั้น ทำให้ผีขึ้นจนเต็มร่างกายของเขา เขาได้เป็นมนุษย์เปรตเสวย ทุกขเวทนาเป็นยี่งนักถึง ๗ ปี ได้เร่ร่อนไปในที่ต่าง ๆ ถูกพวกมนุษย์ทำร้ายเอา จนกระทั่งได้ไปถึงมิกา ชินอุทยาน เขตกรุงพาราณสี ลาดใบตองลงนอน พระราชาได้เสด็จมาพบเข้าตรัสถามถึงเรื่องนั้น เขาก็ ได้ทูลถึงเรื่องทั้งหมดแต่พระราชา เมื่อกราบทูลเสร็จก็ได้ถูกแผ่นดินสูบตายไปเกิดในอเวจีมหานรก^{๗๒}

๗๓. ในปิ่นทรกชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาครุฑในป่าหิมพานต์ ฝ่าย พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นซีเปลือย ซึ่งถูกพญาครุฑอ่อนวอนให้หลอกถามพญานาคเรื่องการทำร้ายจับ ตัวนาคมากินโดยไม่ต้องเสียชีวิต พญานาคได้บอกไป ซีเปลือยจึงได้บอกแก่พญาครุฑ พญานาคถูก พญาครุฑจับตัวได้ก็รู้ว่าซีเปลือยบอกความลับของตน จึงอ่อนวอนขอให้พญาครุฑปล่อยตัวไป ต่อมาไป

^{๗๐} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๑/๑๘๕-๒๑๙.

^{๗๑} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๑/๓๗๐-๔๐๘.

^{๗๒} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๑/๔๓๔-๔๕๕.

หาซีเปลือยแล้วสาปแช่ง ศีรษะของซีเปลือยได้แตกเป็นเจ็ดเสี่ยง และซีเปลือยนั้นได้ถูกแผ่นดินสูบตายไปบังเกิดในอเวจีมหานรก^{๗๔}

๗๔. ในมโหสถชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิตซึ่งเป็นบุโรหิตของพระเจ้าวิเทโหราชในกรุงมถิลลา พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพราหมณ์แก้วภูบุโรหิตของพระเจ้าจูลณีพรหมทัตในอุตตรปัญจาลนคร พราหมณ์นั้นได้กราบทูลยุยงพระราชินีให้ยกกองทัพไปตีเมืองมถิลลา แต่ไม่สามารถยึดได้ เพราะพระโพธิสัตว์ได้จัดเตรียมพระนครอย่างดี พราหมณ์แก้วภูได้ผูกอาฆาตในพระโพธิสัตว์นั้น จึงได้ทูลยุยงให้พระเจ้าจูลณีพรหมทัตใช้อุบายล่อให้พระเจ้าวิเทโหราชพร้อมทั้งพระโพธิสัตว์มายังเมืองของตนเพื่อปลงพระชนม์ แต่พระโพธิสัตว์ใช้อุบายพาพระเจ้าวิเทโหราชให้หนีกลับยังกรุงมถิลลาได้อย่างปลอดภัย และใช้อุบายผูกสัมพันธ์ไมตรีกับพระเจ้าจูลณีพรหมทัตจนพระองค์ทรงพอพระทัยในพระโพธิสัตว์เป็นยิ่งนัก ทั้งสองเมืองจึงได้ผสมไมตรีกันอย่างแน่นแฟ้นตั้งแต่นั้นมา^{๗๕}

๗๕. ในภุททชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพยานาคภุททอาศัยอยู่ในนาคพิภพ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นนายพรานอาศัยอยู่ในกรุงพาราณสี ซึ่งได้พาหมองูไปจับพระโพธิสัตว์ซึ่งขึ้นไปขุดขนดบนจอมปลวกทำอุโบสถกรรมในถ้ำมณเฑียรแล้วได้ไปทิ่มแม่น้ำ ส่วนหมองูได้จับพระโพธิสัตว์แล้วพาไปแสดงการฟ้อนรำตามที่ต่าง ๆ ภายหลัง สุกฤษณะผู้เป็นพี่ชายของพระโพธิสัตว์ได้ออกตามหาแล้วพาพระโพธิสัตว์กลับไปยังนาคพิภพ สุกฤษณะผู้เป็นน้องชายของพระโพธิสัตว์ได้เห็นนายพรานที่รึมน้ำจึงได้จับไปยังนาคพิภพ พระโพธิสัตว์ได้สั่งให้นายพรานกลับไปสู่มนุษย์โลกโดยมิได้ทำอันตราย^{๗๖}

๗๖. ในจันทรกุมารชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นจันทรกุมารโอรสของพระเจ้าเอกราชในกรุงปุพผวัตติ พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นบุโรหิตชื่อว่า กณทหาละ ซึ่งผูกความอาฆาตในพระโพธิสัตว์ ได้กล่าวเท็จกราบทูลยุยงพระราชินีให้ทำการบูชายัญด้วยพระราชโอรส พระมเหสีชวานิคม โคอุสภราช ม้าอาชาไนยเพื่อเป็นเหตุให้ไปบังเกิดในสวรรค์ พระราชาทรงเชื่อจึงทรงรับสั่งให้จับพระโพธิสัตว์รวมทั้งคนและสัตว์ทั้งหมดตามคำของบุโรหิตนั้นนำไปสู่สถานที่บูชายัญ ท้าวสักกะได้

^{๗๔} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๑/๔๖๑-๔๘๘.

^{๗๕} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๓/๓๐๓-๕๖๘.

^{๗๖} ดุราลละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๔/๑-๑๒๒.

เสด็จมาช่วยทั้งหมดให้พ้นจากพิธีบูชาญันนั้น มหาชนก็ได้บูชาปุโรหิตจนถึงแก่ความตาย และได้ปลดพระราชอาออกจากพระราชอิสริยยศ แล้วอภิเษกพระโพธิสัตว์ขึ้นครองราชย์แทน^{๗๗}

๗๗. ในมหานารทกัศสปชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาพรหมนารทอยู่ในพรหมโลก พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นเสนาบดีของพระเจ้าอังกศติราช ชื่ออลาตะ เป็นศิษย์คุณาชีวกกัศสปโคตร คราวหนึ่งอลาตะเสนาบดีได้พาพระเจ้าอังกศติราชผู้เป็นสัมมาทิฐิและประกอบด้วยทศพิธราชธรรมไปหาคุณาชีวกผู้เป็นมิจฉาทิฐิ ได้สดับธรรมที่คุณาชีวกกล่าวทำให้เกิดมิจฉาทิฐิ ทรงละเลิกกุศลกรรมทุกประการ ไม่ทรงใส่พระทัยในราชกิจ ทรงกระทำแต่อกุศลกรรม พระนางจุจาราชกุมารีได้เสด็จมาหาเพื่อกราบทูลให้พระองค์ละเลิกมิจฉาทิฐิ แต่ไม่สำเร็จ จึงทรงอธิษฐานอ้อนวอนให้ท้าวมหาพรหมมาช่วยปลดเปลื้องมิจฉาทิฐิของพระราชานารทมหาพรหมได้เห็นดังนั้นเข้าจึงได้เสด็จลงมาจากพรหมโลกเนรมิตร่างกายเป็นถาชี แล้วทรงสั่งสอนให้พระราชาละเลิกจากมิจฉาทิฐิให้ดำรงอยู่ในสัมมาทิฐิตามเดิม^{๗๘}

๗๘. ในเวสสันดรชาดก พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรอยู่ในกรุงเชตุคร แคว้นสีพี พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพราหมณ์ชุกอยู่ในแคว้นกาลิงคะ ซึ่งได้ถูกนางอมิตตดาปนาให้ไปหาทาสและทาสีมาทำงานแทนตนโดยให้ไปขอกัมมาชิชาและชาลีซึ่งเป็นพระโอรสและธิดาของพระเวสสันดร ชุกก็ได้เดินทางไปที่เขาวงกตเพื่อขอพระโอรสและธิดา เมื่อพระเวสสันดรได้พระราชทานให้แล้ว ก็ได้พากัมมาชิชาและชาลีกลับไปยังแคว้นของตน แต่ในระหว่างทางถูกเทวดาหลงใจให้เดินทางไปยังกรุงเชตุคร พระเจ้าสญชัยและพระนางมุสดีทรงได้พระกุมารและพระกุมารีให้เป็นไทแล้วพระราชทานทรัพย์รวมทั้งปราสาท ๗ ชั้นแก่พราหมณ์ชุก พราหมณ์ชุกนั้นได้บริโภคอาหารเกินขนาดไม่สามารถย่อยได้ สิ้นชีวิตไปในคินนนั้นเอง^{๗๙}

สรุปชาดกต่าง ๆ จากการกระทำกรรมและผลกรรมของพระเทวทัตได้ดังนี้

ลำดับที่	ชาดก	กำเนิดของพระเทวทัต	การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
๑	เสรีวณิชาดก	เสรีวพาล	- หลอกหลวง - ผูกอาฆาต	- ได้รับความทุกข์ทรมานทางกาย - กระจกโลกहितจน

^{๗๗} ดูรายละเอียดใน ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๔/๑๒๓-๒๐๔.

^{๗๘} ดูรายละเอียดใน ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๔/๒๐๕-๒๙๕.

^{๗๙} ดูรายละเอียดใน ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๔/๔๘๔-๘๑๔.

ลำดับ ที่	ชาตก	กำเนิดของพระเทวทัต	การกระทำความกรรมของ พระเทวทัต	ผลกรรมของพระ เทวทัต
				สิ้นชีวิต
๒	อปีนถกชาตก	พ่อค้าเกวียนผู้เฒ่า	- เห็นแก่ตัว - โง่เขลา	- ได้รับความทุกข์ทาง กาย - ถูกอมนุษย์จับกิน
๓	ลักขณชาตก	เนื้อชื่อว่ากาพะ	- โง่เขลา - ทำให้ผู้อื่นเสียชีวิต	- ต้องอยู่โดดเดี่ยว ลำพัง
๔	นิโครธมคชาตก	พญาเนื้อสาชะ	- ไม่มีเมตตากรุณา	- ถูกรังเกียจจากฝูง ต้องอยู่โดดเดี่ยวลำพัง
๕	นพปานชาตก	ผีเสื้อน้ำ	- มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	- ได้รับความทุกข์
๖	กुरुคมคชาตก	นายพราน	- เบียดเบียนชีวิตสัตว์ - ผูกพยาบาท	- ได้รับความทุกข์ทาง ใจ ซึ่งจัดเป็นวิบาก ทางใจ คือ ต้องได้รับ ความผิดหวัง
๗	สัมโมทมานชาตก	นักรบจาบบริวาร	- มีความโกรธ - ก่อการทะเลาะ วิวาท	- ถูกนายพรานจับได้ และถูกฆ่าเพื่อทำเป็น อาหาร
๘	มหาสีลวชาตก	อำมาตย์ชั่ว	- ผูกอาฆาต - ยุยงพระเจ้าโกศลให้ ประพฤตชั่ว	- ถูกลงอาญาอย่าง หนัก
๙	วานรินทชาตก	จระเข้	- มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	- ได้รับความทุกข์ทาง ใจ ซึ่งจัดเป็นวิบาก ทางใจ คือ ต้องได้รับ ความผิดหวัง
๑๐	ตโยธรรมชาตก	พญาลิง	- มีความโลภ - คิดฆ่าลูกของตน	- หัวใจได้แตกเจ็ด เสี่ยงสิ้นชีวิต
๑๑	สีลวานคชาตก	นายพราน	- มีความโลภ - ทำลายมิตร - ออกตัญญู	- ถูกแผ่นดินสูบไป เกิดในเวจีมหานรก
๑๒	สัจจังกิรชาตก	ทูลกระฎุมภ์	- นิสัยหยาบคาย - ผูกอาฆาต - ทำลายมิตร	- ถูกขวานครปลง พระชนม์

ลำดับ ที่	ชาตก	กำเนิดของพระเทวทัต	การกระทำความกรรมของ พระเทวทัต	ผลกรรมของพระ เทวทัต
			- มุสาวาท - อกตัญญู	
๑๓	ลีคาลชาตก	สุนัขจิ้งจอก	- มุสาวาท	- ถูกพราหมณ์ สาปแช่ง
๑๔	ทุมเมธชาตก	พระราชา	- มีความริษยา - ประสงค์ร้าย	- ต้องสูญเสียช้าง มงคล
๑๕	อสัมปทานชาตก	ปิลียเศรษฐี	- อกตัญญู - ทำลายมิตร	- ถูกยึดสมบัติคืน
๑๖	อุกโตภัตถชาตก	พรานเบ็ด	- มีความโลภ - สั่งภรรยาให้ก่อการ ทะเลาะกับพวกคน ใกล้เคียง	- สูญเสียดวงตา และ เสียทรัพย์ ครอบครั ได้รับความเดือดร้อน
๑๗	โคธชาตก	กิ้งก่า	- มีความโกรธ - ทำลายมิตร	- สูญเสียมิตร ไม่มีผู้ใด คบหาสมาคม
๑๘	ลีคาลชาตก	นักเลงสุรา	- ติดสุรา - เบียดเบียนสัตว์อื่น	- ได้รับความทุกข์ทาง ใจ ซึ่งจัดเป็นวิบาก ทางใจ คือ ต้องได้รับ ความผิดหวัง และถูก ตำหนิติเตียน
๑๙	วีโรจนชาตก	สุนัขจิ้งจอก	- ไม่รู้จักประมาณตน - อยากเป็นใหญ่	- ถูกช้างเหยียบ จนถึงแก่ความตาย
๒๐	วินิลกชาตก	นกวินิลกะ	- ไม่รู้จักประมาณตน	- ถูกบิดารังเกียจและ ขับไล่
๒๑	สกุณคมิชาตก	นกเหยี่ยวเขา	- มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	- เสียชีวิต
๒๒	ทพภิกขมกกุชาตก	ลิง	- อกตัญญู - ทำลายมิตร	- ถูกตำหนิติเตียนซึ่ง เป็นวิบากจากการ ถ่ายอุจจาระรด ศีรษะของพระ โพธิสัตว์
๒๓	คิริทัตตชาตก	คิริทัต	- ประทุษร้ายฆ่าของ	- ถูกปลดจากตำแหน่ง

ลำดับ ที่	ชาดก	กำเนิดของพระเทวทัต	การกระทำความผิดของ พระเทวทัต	ผลกรรมของพระ เทวทัต
			พระเจ้าสามะ	
๒๔	จุลลปทุมชาดก	โจร	- ประพฤติผิดในกาม	- ถูกตัดมือ เท้า หู และจมูก
๒๕	มณีโจรชาดก	พระเจ้าพาราณสี	- ปราศจากธรรม - ต้องการภรรยาผู้อื่น - มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	- ถูกประหารชีวิต
๒๖	วีรกชาดก	กาสวิษฐกะ	- ไม่รู้จักประมาณตน	- ถูกสาหร่ายพันคอ ตายในน้ำ
๒๗	กुरुคมิกชาดก	นายพรานเนื้อ	- มีอาชีพล่าสัตว์ขาย	- ได้รับความทุกข์ทาง ใจ ซึ่งจัดเป็นวิบาก ทางใจ คือ ต้องได้รับ ความผิดหวัง
๒๘	สูงสูมารชาดก	จระเข้	- มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	- ได้รับความทุกข์ทาง ใจ ซึ่งจัดเป็นวิบาก ทางใจ คือ ต้องได้รับ ความผิดหวัง
๒๙	กั๊กกรชาดก	นายพรานนก	- เปียดยืนชีวิตสัตว์	- ได้รับความทุกข์ทาง ใจ ซึ่งจัดเป็นวิบาก ทางใจ คือ ต้องได้รับ ความผิดหวัง และถูก เหยาะเหยียดจากไก่
๓๐	กัณฑลกลชาดก	นกกัณฑลกละ	- ไม่รู้จักประมาณตน	- ได้รับความทุกข์ จะงอยปากหักตา ถลน หัวแตก ตก จากต้นตะเคียนถึง แก่ความตาย
๓๑	ธัมมัทธชาดก	กาฬกเสนาบดี	- รับสินบน - ไม่มีคุณธรรม - ยุ้งให้พระราชาม้า พระโพธิสัตว์	- ถูกประหารชีวิต

ลำดับ ที่	ชาดก	กำเนิดของพระเทวทัต	การกระทำความกรรมของ พระเทวทัต	ผลกรรมของพระ เทวทัต
๓๒	กาสาวชาดก	นายพราน	- มีความโลภ - ขำข่าง - มุ่งจะทำร้ายสัตว์	- ถูกตำหนิติเตียน
๓๓	จุลนันทียชาดก	นายพราน	- ไม่เชื่อฟังอาจารย์ - ไม่มีเมตตากรุณา - เบียดเบียนชีวิตสัตว์	- ถูกแผ่นดินสูบตาย ไปบังเกิดในอเวจี มหานรก
๓๔	อุปาทนชาดก	มาณพ	- ไม่เกรงกลัวต่อบาป - ไม่รู้จักประมาณตน - เป็นศิษย์คิดล้างครู	- ถูกมหาชนทำร้าย ร่างกายจนสิ้นชีวิต
๓๕	มหาปิงคิลชาดก	พระเจ้ามหาปิงคิละ	- มีความลำเอียง - ชูตรีศรัทธาของ ประชาชน	- ถูก ประชาชน รังเกียจไม่สรรเสริญ
๓๖	สัพพทราชชาดก	สุนัขจิงจอก	- ไม่รู้จักประมาณตน	- ถูกช้างเหยียบจน สิ้นชีวิต
๓๗	คุดติลชาดก	มุสิลมาณพ	- ไม่เกรงกลัวต่อบาป - ไม่รู้จักประมาณตน - เป็นศิษย์คิดล้างครู	- ถูกมหาชนทำร้าย จนสิ้นชีวิต
๓๘	โรมชาดก	ชฎิลโกง	- มุ่งจะทำร้ายสัตว์	- ได้รับความผิดหวัง และถูกตำหนิจาก นกพิราบ
๓๙	ขัมพูชาทกชาดก	สุนัขจิงจอก	- กล่าวคำไม่เป็นจริง	- ถูกตำหนิและถูกขับ ไล่
๔๐	อันทชาดก	สุนัขจิงจอก	- กล่าวคำไม่เป็นจริง	- ถูกตำหนิและถูกขับ ไล่
๔๑	ขวสกุณชาดก	ราชสีห์	- ออกตัญญู	- ต้องอยู่ลำพังโดด เดี่ยวและถูกตำหนิจาก นกหัวขวาน
๔๒	ขันตีวาทีชาดก	พระเจ้ากလာปุ	- มีความโกรธ - ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	- ถูกแผ่นดินสูบไป เกิดในอเวจีมหานรก
๔๓	กักรุชาดก	ปุโรหิต	- มีความโลภ	- ได้รับความทุกข์

ลำดับ ที่	ชาตก	กำเนิดของพระเทวทัต	การกระทำความกรรมของ พระเทวทัต	ผลกรรมของพระ เทวทัต
			- กล่าวมุสาวาท	เจ็บปวดศีรษะ และ ถูกเทวดาตำหนิติ เตียน
๔๔	กาฬพาทูชาตก	ลิงกาฬพาทู	- แสดงท่าทางให้พระ ราชากุมารกลัว	- ถูกขับไล่ให้ออกจาก วังสูญเสียเอกลาภ
๔๕	ขัมพุกชาตก	สุนัขจิ้งจอก	- ไม่รู้จักประมาณตน - มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	- ถูกช้างเหยียบที่หัว ถึงแก่ความตาย
๔๖	วานรชาตก	จระเข้	- มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	- ได้รับความผิดหวัง จากวิบากของ อกุศลกรรมทางใจ
๔๗	เวนสาขาชาตก	บุโรหิต	- มีความโลภ - ยุให้ผู้อื่นทำชั่ว	- สูญเสียดวงตาได้รับ ทุกขเวทนาเป็นอย่าง ยิ่งสิ้นพระชนม์ไป บังเกิดในนรก
๔๘	ลภูกิกชาตก	ช่างตุ๋น	- ไม่มีเมตตากรุณา - เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น	- ได้รับความทุกข์ตา บอดถูกหนอนซ่อนไข ในตาและถูกกบลง ให้ตกเหวจนถึงแก่ ความตาย
๔๙	จุลลธรรมपालชาตก	พระเจ้ามहाปตาปะ	- สั่งให้เพชรฆาตตัด มือตัดเท้าและตัด ศีรษะพระโพธิสัตว์	- ถูกแผ่นดินสูบไป บังเกิดในอเวจีมหา นรก
๕๐	สาถิยชาตก	หมอ	- มีความโลภ - หลอกหลวง	- ถูกงูกัดเสียชีวิต
๕๑	สุวรรณกั๊กกุชาตก	กา	- มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	- ถูกปูหนีบลำคอทำ ให้เสียชีวิต
๕๒	มโนชาตก	สุนัขจิ้งจอก	- ยุให้ผู้อื่นทำชั่ว	- ถูกนายขมังธนูช่ม ยิงจนถึงแก่ความ ตาย
๕๓	กปิชาตก	ลิงหัวดี	- ถ้ายอจจาระรด	- ถูกนักแม่นธนูไปยัง

ลำดับ ที่	ชาดก	กำเนิดของพระเทวทัต	การกระทำความกรรมของ พระเทวทัต	ผลกรรมของพระ เทวทัต
			ศีรณะของบุโรหิต	เสียชีวิต
๕๔	มหากปิชาดก	ลิงบริวาร	- ประทุษร้ายผู้อื่น	- ไม่ปรากฏผลกรรม
๕๕	ปรีตปชาดก	พระเจ้าพรหมทัต	- ประทุษร้าย พระโอรส	- หนีออกไปอยู่ในป่า และสิ้นพระชนม์
๕๖	เจติยราชชาดก	พระเจ้าอุปจิรราช	- กล่าวมุสาวาท	- ถูกแผ่นดินสูบจน สิ้นพระชนม์ไป บังเกิดในอเวจีมหานรก
๕๗	ติตติรชาดก	ดาบสชั้ว	- ออกตัญญู - เบียดเบียนชีวิตสัตว์	- ถูกเสือโคร่งกัดตาย
๕๘	นิโครธชาดก	สาขเสนาบดี	- มีความโลภ - ออกตัญญู - ทำลายมิตร	- ถูกพระราชาตำหนิ ตีเตียน
๕๙	กุกกุฏชาดก	เหยี่ยว	- เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น - มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	- ได้รับความผิดหวัง และถูกขับไล่ให้หนีไป
๖๐	มาตุโปสกชาดก	พรานป่า	- มีความโลภ	- ไม่ปรากฏผลกรรม
๖๑	ธรรมเทวปุตตชาดก	อธรรมเทพบุตร	- ชักชวนให้หมูชนถือ มั่นในอกุศลกรรมมถ ๑๐ ประการ	- ตกจากรถแล้วถูก แผ่นดินสูบตายไป เกิดในอเวจีมหานรก
๖๒	สมุททวานิชชาดก	ช่างไม้ผู้เป็นพาล	- มีความประมาท	- ถูกน้ำทะเลท่วม ตาย
๖๓	มหาปทุมชาดก	พระเจ้าพรหมทัต	- หลงมัวเมา - มีความโกรธ	- ไม่ปรากฏผลกรรม
๖๔	อัมพชาดก	มาณพ	- กล่าวคำมุสาวาท	- สิ้นชีวิตในป่า
๖๕	รุมิคชาดก	บุตรของเศรษฐี	- มีความโลภ - ออกตัญญู - ประทุษร้ายมิตร	- ถูกพระโพธิสัตว์ กล่าวตำหนิ
๖๖	จันทกนิรชาดก	พระเจ้าพรหมทัต	- ต้องการภรรยาผู้อื่น - เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น	- ถูกจันทกนิร ตำหนิตีเตียน
๖๗	ตัจฉสุรชาดก	ชฎิลโกง	- มีความโลภ	- ถูกฝูงหมูป่ารุมทำ

ลำดับ ที่	ชาตก	กำเนิดของพระเทวทัต	การกระทำความกรรมของ พระเทวทัต	ผลกรรมของพระ เทวทัต
			- ยุยงให้ผู้อื่นทำชั่ว	ร้ายจนเสียชีวิต
๖๘	สัตติคุมพชาตก	นกสัตติคุมพะ	- มีความโลภ - ยุยงโจรปล้น พระราชาแล้วฆ่า	- ไม่ปรากฏผลกรรม
๖๙	โสมนัสสชาตก	ชฎิลโกง	- มีความโลภ - โทกหลอกหลวง - ยุยงพระราชาให้ ประพตติชั่ว	- ถูกมหาชนทำร้าย จนสิ้นชีวิต
๗๐	จัมเปยยชาตก	หมອງ	- มีความโลภ - ทรมานสัตว์	- ไม่ปรากฏผลกรรม
๗๑	ฉัททันตชาตก	นายพรานชื่อโสณุต	- มีความโลภ - เบียดเบียนชีวิตสัตว์	- ไม่ปรากฏผลกรรม
๗๒	มหากปิชาตก	พรหมณ์	- มุ่งทำร้ายสัตว์อื่น	- ถูกแผ่นดินสูบตาย ไปเกิดในอเวจีมหา นรก
๗๓	ปิ่นทรกชาตก	ชีเปลือย	- มีความโลภ - โทกหลอกหลวง - ไม่รักษาสัจจะ - ประทุษร้ายผู้ไม่ ประทุษร้าย	- ถูกแผ่นดินสูบตาย ไปบังเกิดในอเวจี มหานรก
๗๔	มโหสถชาตก	แก้วบุโรหิต	- มีความโลภ - ยุยงให้พระราชา ประพตติชั่ว	- ไม่ปรากฏผลกรรม
๗๕	ภูริทัตชาตก	นายพราน	- มีความโลภ - ทรมานสัตว์	- ถูกจับ ชัง อยู่วัง บาดาลและถูกปล่อย ตัว
๗๖	จันทกุมารชาตก	กัณหาหาลบุโรหิต	- รับสินบน - ไม่มีคุณธรรม - ผูกอาฆาต - ยุให้พระราชา ประพตติชั่ว	- ถูกชาวเมืองทุบตี จนถึงแก่ความตาย

ลำดับ ที่	ชาดก	กำเนิดของพระเทวทัต	การกระทำความกรรมของ พระเทวทัต	ผลกรรมของพระ เทวทัต
๗๗	มหานารทกัศสพชาดก	อลาตเสนาบดี	- มีความโลภ - ชื่นนำให้พระราชา หลงผิด	- เสื่อมจากลาภ
๗๘	เวสสันดรชาดก	พราหมณ์ชุก	- มีราคะ - มีความโลภ - กล่าวมุสาวาท - ทูบตีกุมารทั้งสอง - ไม่ประมาณในการ บริโภค	- บริโภคอาหารเกิน ขนาดไม่สามารถ ย่อยได้ สิ้นชีวิต

จากการศึกษาชาดกทั้งหมด สรุปได้ว่าพระเทวทัตเกิดเป็น

๑. เทพบุตร ๑ ครั้ง

๒. ฝี่เสื่อน้ำ ๑ ครั้ง

๓. มนุษย์ ๔๗ ครั้ง คือเป็น พระราชา ๙ ครั้ง, พระกุมาร ๑ ครั้ง, บุโรหิต ๔ ครั้ง, เสนาบดี ๓ ครั้ง, อำมาตย์ ๑ ครั้ง, เศรษฐี ๑ ครั้ง, บุตรเศรษฐี ๑ ครั้ง, พราหมณ์ ๒ ครั้ง, พ่อค้า ๒ ครั้ง, มานพ ๓ ครั้ง, หมอ ๑ ครั้ง, หมอสูง ๑ ครั้ง, ช่างไม้ ๑ ครั้ง, นายพราน ๑๐ ครั้ง, คนเลี้ยงม้า ๑ ครั้ง, นักเลงสุรา ๑ ครั้ง, โจร ๑ ครั้ง, ชฎิล ๓ ครั้ง และซีเปลือย ๑ ครั้ง

๔. สัตว์เดรัจฉาน ๒๙ ครั้ง คือเป็น สุนัขจิ้งจอก ๗ ครั้ง, นก ๕ ครั้ง, ลิง ๕ ครั้ง, จระเข้ ๓ ครั้ง, เนื้อ ๒ ครั้ง, เหยี่ยว ๒ ครั้ง, กา ๒ ครั้ง, ราชสีห์ ๑ ครั้ง, ช้าง ๑ ครั้ง และกิ้งก่า ๑ ครั้ง

โดยในชาดกเหล่านี้ พระเทวทัตได้เกี่ยวข้องกับพระโพธิสัตว์ ดังนี้

๑. เป็นบิดา ๕ ครั้ง คือ ตโยธรรมชาดก, มหาปิงคิลชาดก, จุลลัมมपालชาดก, ปรันตปชาดก และมหาปทุมชาดก

๒. เป็นบุตร ๑ ครั้ง คือ ลักขณชาดก

๓. เป็นลูกศิษย์ ๓ ครั้ง คือ อุปาหนชาดก, คุตติลชาดก และอัมพชาดก

๔. เป็นบริวาร ๒ ครั้ง คือ สัมโมทนชาดก และมหากปิชาดก

๕. เป็นพี่น้องกัน ๑ ครั้ง คือ สัตติคุมพชาดก

ดังนั้น ทั้ง ๗๘ ชาดก พระเทวทัตมีความเกี่ยวข้องกับพระโพธิสัตว์ ๑๒ ครั้ง ส่วนที่เหลือจากนี้ ๖๖ ชาดก พระเทวทัตไม่ได้เกี่ยวข้องกับพระโพธิสัตว์โดยตรงเลย

๓.๑.๒ ประวัติในปัจจุบันชาติ

พระเทวทัตได้เกิดเป็นโอรสของพระเจ้าสุปปพุทธะซึ่งเป็นพระราชบิดาของเจ้าหญิงโยโสธราผู้เป็นพระชายาของเจ้าชายสิทธัตถะ และได้ตั้งตัวเป็นศัตรูกับเจ้าชายสิทธัตถะตั้งแต่วัยเยาว์ที่ยังไม่ได้บรรพชา เป็นต้นว่า ได้ก่อความวิวาทในเรื่องหงส์ที่ท่านยิงตกลงมา แต่เจ้าชายสิทธัตถะได้นำไปรักษาจนหายจากอาการบาดเจ็บ ก่อให้เกิดความไม่พอใจขึ้น^{๘๐} เจ้าชายเทวทัตรู้สึกขัดเคืองพระทัยเป็นอย่างยิ่งในการที่เจ้าชายสิทธัตถะมาแย่งหงส์ของเจ้าชายเทวทัตไป จึงได้เรียกร้องให้เจ้าชายสิทธัตถะเอาหงส์คืนให้แก่เจ้าชายเทวทัตในฐานะที่พระองค์เป็นผู้ยิง แต่เจ้าชายสิทธัตถะไม่ยอมคืนให้ เรื่องนี้จึงยังไม่ยุติ ในวันนั้น ได้มีประชุมวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหงส์ตัวนั้นขึ้น และได้มีการถกเถียงกันในที่ประชุม บางท่าน มีความเห็นอย่างหนึ่ง และบางท่านก็มีความเห็นอีกอย่างหนึ่ง มีท่านหนึ่งกล่าวว่าหงส์ตัวนี้ควรจะเป็นของเจ้าชายสิทธัตถะ เพราะท่านได้ช่วยชีวิตมันไว้ อีกท่านหนึ่งว่าหงส์ตัวนี้ควรเป็นของเจ้าชายเทวทัต เพราะเจ้าชายเทวทัตเป็นผู้ยิงมันตกลงมาได้ เมื่อมีเหตุผลต่าง ๆ กันดังนั้นการประชุมจึงยังไม่เป็นที่สิ้นสุด จึงต้องได้พิจารณาต่อไป ทุกคนในที่ประชุมได้ลงความเห็นเป็นเอกฉันท์ด้วยถ้อยคำที่มีเหตุผลและเที่ยงธรรมของบุรุษผู้หนึ่ง ซึ่งไม่เคยมีใครในที่ประชุมนั้นรู้จักมาก่อน ได้ลุกขึ้นยืน และกล่าวว่า “โดยแท้จริง ชีวิตต้องเป็นของผู้ที่พยายามจะช่วยชีวิตมันไว้ ชีวิตต้องไม่เป็นของบุคคลที่พยายามแต่จะทำลายมัน นกที่กำลังบาดเจ็บนี้ เมื่อก่อนโดยสิทธิอันชอบธรรมแล้วต้องตกเป็นของบุคคลที่พยายามช่วยชีวิตมันไว้แต่ฝ่ายเดียว ดังนั้น ขอให้หงส์ตัวนี้ตกเป็นของผู้ที่พยายามช่วยเหลือ คือเจ้าชายสิทธัตถะเถิด”^{๘๑} การตัดสินก็เป็นอันว่า เจ้าชายสิทธัตถะก็ได้รับเอาหงส์ตัวนั้นไป ซึ่งพระองค์ได้ช่วยให้มันพ้นจากความตาย เจ้าชายสิทธัตถะได้เอาใจใส่หงส์ตัวนั้นอย่างดีที่สุดจนกระทั่งบาดแผลของมันหายดีและได้ปล่อยมันไปสู่ความเป็นอิสระกลับคืนไปยังฝูงของมันที่สระน้ำกลางป่าลึก นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา เจ้าชายเทวทัตก็มีความอาฆาตบาดหมางผูกใจเจ็บ และจองเวรกับเจ้าชายสิทธัตถะเรื่อยมา

ต่อมา พระเทวทัตออกบวชพร้อมกับพระราชาและเจ้าชายแห่งศากยวงศ์รวม ๖ พระองค์ คือ พระเจ้าภัททิยศากยราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงกบิลพัสดุ์, เจ้าชายอนุรุทธะ, เจ้าชายอนันนทะ,

^{๘๐} เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์, **ประวัติแห่งทวีปเอเชีย**, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔-๑๖.

^{๘๑} พุทธทาส อินทปัญโญ, **พุทธประวัติ สำหรับเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๗), หน้า ๙.

เจ้าชายภักคุ, เจ้าชายกิมพิละ และเจ้าชายเทวทัต และนายอุบาลี ข่างภูษามาลาอีกท่าน รวมเป็น ๗ คน ณ อนุปิยอัมพวันแห่งมัลลกษัตริย์^{๘๒} โดยพระพุทธองค์ทรงบวชให้ด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ซึ่งหลังจากบวชได้ไม่นาน เจ้าชายทั้งหมดและนายอุบาลีภูษามาลาก็ได้บรรลุนิพพานทั้งหมด ยกเว้น พระเทวทัตที่ได้แต่เพียงโลกียสมาบัติ (แสดงฤทธิ์ได้) เท่านั้น

หลังจากพระเทวทัตบวชปรากฏว่า ท่านได้ละความเพียรในการบำเพ็ญสมณธรรม หลังจากได้ฤทธิ์แล้ว ท่านได้มีความมกใหญ่ไฝสูง โดยแสดงฤทธิ์เหาะไปให้เจ้าชายอชาตศัตรูเห็น หลังจากนั้นเจ้าชายอชาตศัตรูจึงเกิดศรัทธายอมตนเป็นศิษย์และรับบำรุงอุปฐากพระเทวทัต และด้วยการยุยงของพระเทวทัต จึงเป็นสาเหตุให้เจ้าชายอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดาของพระองค์ เพื่อขึ้นครองราชย์สมบัติแห่งแคว้นมคธแทน นอกจากการยุยงให้พระเจ้าอชาตศัตรูทำปิตุฆาต (ปลงพระชนม์พระบิดา) แล้ว ท่านยังได้พยายามลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าอีกหลายครั้ง เช่น ปล่อย่างตมมันเข้าทำร้ายพระพุทธองค์, จ้างนายธนู ๑๐ ผลัด ไปลอบยิงพระพุทธองค์ แต่ทุกครั้งไม่สามารถทำอะไรพระพุทธเจ้าได้ และกลับเป็นผู้ที่ส่งไปทำร้ายเกิดศรัทธาในพระพุทธเจ้าจนหมดสิ้น ทำให้พระเทวทัตลงมือพยายามลอบปลงพระชนม์เองโดยการกลิ้งหินให้ตกจากหน้าผาเขาคิชฌกูฏใส่พระพุทธเจ้า แต่หินกลับกระเด็นหนีพระพุทธเจ้าอย่างน่าอัศจรรย์ แต่สะเก็ดหินก็ทำให้พระพุทธองค์ทรงห้อเลือดเล็กน้อยที่ข้อพระบาท

นอกจากนี้แล้วพระเทวทัตยังเป็นผู้มกใหญ่ไฝสูง อยากรจะเป็นพระศาสดาแทนพระพุทธองค์ โดยพระเทวทัตกระทำการถึงขั้นที่เสนอให้พระพุทธเจ้าลาออกจากตำแหน่งพระศาสดา แล้วให้พระเทวทัตเป็นพระศาสดาแทน และพยายามทำตัวให้ดูเป็นผู้นำที่เคร่งครัดอย่างยิ่งยวดเพื่อแบ่งแยกคณะสงฆ์ เช่น เสนอพระวินัยอย่างเคร่งครัด เช่น กินเจตลอดชีวิต อยู่ป่าตลอดชีวิต แก่พระพุทธเจ้าเพื่อทรงบัญญัติ ซึ่งเมื่อผู้คนเริ่มทราบความตั้งใจชั่วของท่าน ทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูออกห่างไม่อุปถัมภ์บำรุงถูกดูหมิ่นจากชาวบ้านและพระสงฆ์ ทำให้ในภายหลัง ท่านได้สำนึกผิด และเดินทางไปขอมาพระพุทธานุภาพแต่ทว่าด้วยกรรมที่ท่านสร้างไว้นั้นหนักมาก จึงทำให้ท่านต้องถูกรณีสูลงสู่เวจันรก ณ ริมสระโบกขรณีหน้าวัดพระเชตุพนมหาวิหาร

^{๘๒} ชู.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๘๑-๑๘๕.

๓.๒ การกระทำกรรมของพระเทวทัต

๓.๒.๑ ก่อนพระเทวทัตบวช

โดยเริ่มจากพระเทวทัตยังทรงเป็นเจ้าของคอกวัวแห่งหนึ่ง ครึ่งหนึ่ง ขณะที่เจ้าชายเทวทัต นำคัณศรและลูกศรติดตัวไปนอกเมืองเห็นหงส์ตัวหนึ่งกำลังบินร่อนผ่านมาบนศีรษะ จึงใช้ศรยิงหงส์ตัวนั้น ลูกศรถูกปีกของหงส์ทำให้มันต้องถลาตกลงมาบนพื้นดิน มีแผลใหญ่ได้รับความทุกข์ทรมาน ขณะนั้น เจ้าชายสิทธัตถะซึ่งเสด็จออกจากพระนครเที่ยวเล่นนอกเมืองกับพระญาติทรงพบเห็นหงส์ตัวดังกล่าวได้รับบาดเจ็บจากลูกศรอยู่บนพื้นดินด้านหน้าจึงรีบเสด็จเข้าไปถึงหงส์ตัวนั้น ทรงช่วยชีวิตหงส์ด้วยการนำลูกศรออกจากปีก ทรงนำไปไม้ชนิดหนึ่งมีสรรพคุณทำให้เย็นยัดไปไม้ชนิดนั้นเข้าไปในบาดแผลเพื่อให้โลหิตหยุดไหล บรรเทาความเจ็บและความกลัวของนกนั้น ฝ่ายเจ้าชายเทวทัตเมื่อยิงหงส์ตัวนั้นแล้วขณะที่มันบินตกลงมาตกบนพื้นจึงเสด็จตามมา พบเจ้าชายสิทธัตถะกำลังช่วยเหลือหงส์ตัวนั้นรู้สึกชดเคืองพระทัยเป็นอย่างยิ่งที่พระญาติของพระองค์มาแย่งเอาหงส์ไป จึงเรียกร้องให้เจ้าชายสิทธัตถะคืนหงส์ให้แก่พระองค์ในฐานะที่พระองค์เป็นผู้ยิงมันตกด้วยลูกศรของพระองค์เอง เจ้าชายสิทธัตถะทรงปฏิเสธที่จะมอบหงส์ตัวนั้นให้ด้วยเหตุผลว่า “ถ้าหงส์ตาย มันจึงเป็นของผู้ยิง แต่เมื่อมันยังมีชีวิตอยู่เช่นนี้ มันก็ต้องเป็นของผู้ที่พยายามช่วยชีวิตมันไว้”^{๘๓} ฝ่ายเจ้าชายเทวทัตก็ยังคงยืนยันกรานว่ามันต้องเป็นของพระองค์ ในที่สุด เจ้าชายสิทธัตถะเป็นฝ่ายเสนอข้อพิพาทนี้ให้นักปราชญ์ของประเทศเป็นผู้ตัดสินชี้ขาด เจ้าชายเทวทัตจึงยินยอม

ณ ที่ประชุม ในวันนั้น ปัญหาเรื่องหงส์จึงได้ข้อยุติอย่างเป็นธรรม โดยนักปราชญ์ทั้งหลาย ต่างลงความเห็นด้วยกับถ้อยคำอันมีเหตุผลเที่ยงธรรมจากบุรุษผู้หนึ่ง ซึ่งไม่เคยมีใครในที่ประชุมนั้น รู้จักมาก่อน ด้วยถ้อยคำที่กล่าวว่า “โดยแท้จริง ชีวิตต้องเป็นของผู้ที่พยายามจะช่วยชีวิตมันไว้ ชีวิตต้องไม่เป็นของผู้ที่พยายามแต่จะทำลายมัน นกที่กำลังบาดเจ็บนี้ เมื่อก่อนโดยสิทธิอันชอบธรรมแล้ว ต้องตกเป็นของบุคคลที่พยายามช่วยชีวิตมันไว้แต่ฝ่ายเดียว ดังนั้น ขอให้นกตัวนี้ตกเป็นของผู้ที่พยายามช่วยเหลือ คือเจ้าชายสิทธัตถะเถิด” การตัดสินก็เป็นว่า นกตัวนั้นตกเป็นของเจ้าชายสิทธัตถะ

หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะออกผนวชจนบรรลุนครสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระพุทธองค์ทรงประกาศพระศาสนาได้พระสาวกชุดแรก ประมาณ ๖๐ รูป ล้วนแต่มีเชื้อชาติสกุลดี มีความ پاکเพียรและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ภายใต้การควบคุมสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเอง ในเวลาไม่นาน ทุกท่านได้รู้และได้บรรลุวิชาและญาณอันสูงสุดด้วยตนเอง และเป็นพระอรหันต์

^{๘๓} อ่างแล้ว, หน้า ๙.

ด้วยกันทุกท่าน พระพุทธองค์ได้ส่งพระสาวกชุดแรก จำนวน ๖๐ รูป ออกไปประกาศพระศาสนาทุกทิศทุกทาง ในวันหนึ่ง พระองค์ทรงเสด็จประทับอยู่ที่อนุปิยัมพวัน แห่งมัลลกษัตริย์ ในวันทำนายพระลักษณะของพระพุทธองค์ ตระกูลพระญาติแปดหมื่นทรงมอบพระโอรสแปดหมื่นให้ ด้วยคำว่า “สิทธัตถกุมาร จะเป็นพระราชาก็ตาม เป็นพระพุทธเจ้าก็ตาม จะมีกษัตริย์เป็นบริวารติดตามไป”^{๔๔} เมื่อพระโอรสเหล่านั้นออกบวชติดตามพระองค์เป็นจำนวนมาก เหล่าพระญาติเห็นศากยะ ๖ พระองค์ คือ ภัททิยราชา, อนุรุทธะ, อานันทะ, ภค, กิมพิละ และเทวทัต ยังมีได้บวชจึงสนทนากันว่า “พวกเรา ยังให้ลูก ๆ ของตนบวชได้ ศากยะทั้ง ๖ นี้ ชะรอยจะไม่ใช้พระญาติกระมัง” ด้วยเหตุนี้ กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์ ต่างปรึกษากันตกลงกันว่า จะบวช แต่นั้น กษัตริย์ทั้งหกองค์นั้น บัณฑิตนายอุบาลีมาลา เป็น ๗ ทรงเสวยมหาสมบัติตลอด ๗ วันแล้ว เสด็จออกเดินทางไปสำนักของพระศาสดา ระหว่างทางนั้น กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์ทรงเปลื้องอาภรณ์ของตนทำเป็นหม้อมอบให้นายอุบาลีและรับสั่งให้กลับไป แต่นายอุบาลีไม่ต้องกลับจึงขอร้องกษัตริย์ทั้งหกองค์แต่ไม่อาจล่วงอาชญาของกษัตริย์ได้ จึงลุกขึ้นถือหม้อของนั้นกลับไป นายอุบาลีไปได้หน่อยหนึ่งก็กลับ คิดว่าพวกศากยะจะฆ่าตนด้วยเข้าใจว่าตนปลงพระชนม์กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์ เพราะเห็นหน้าของเหล่ากษัตริย์นั้น จึงทิ้งอาภรณ์อันหาค่ามิได้เสีย แล้วจะบวช ฝ่ายกษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์เมื่อทรงเห็นนายอุบาลีกลับมาจึงตรัสถามสาเหตุ นายอุบาลีจึงกราบทูลตามที่ตนได้กระทำตั้งนั้นแล้ว กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์รวมนายอุบาลีจึงเข้าไปสู่สำนักของพระศาสดาถวายบังคมแล้ว กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลาย ชื่อว่าเป็นพวกศากยะ มีความถือตัวประจำ นายอุบาลีนี้เป็นคนรับใช้ของพวกข้าพระองค์มาเป็นเวลานาน ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะทำสามัคคีธรรมมีการอภิวัตน์เป็นต้นแก่เขา ความถือตัวของข้าพระองค์ จะสร้างสันไปด้วยอาการอย่างนี้”^{๔๕} ดังนี้แล้ว ให้นายอุบาลีบวชก่อน กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์จึงทรงผนวชภายหลัง

๓.๒.๒ หลังพระเทวทัตบวช

หลังจากบรรดาศากยภิกษุ ๖ รูป ทรงผนวชแล้วท่านภัททิยะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในพรรษาตัวเอง ท่านพระอนุรุทธะเป็นผู้มีจักษุเป็นทิพย์ ภายหลังได้บรรลุพระอรหันต์ ท่านพระอานนท์ได้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล พระภคเถระและพระกิมพิละเถระ ภายหลังเจริญวิปัสสนาได้บรรลุพระอรหันต์ พระเทวทัตได้บรรลุฤทธิ์อันเป็นของปุถุชน^{๔๖}

^{๔๔} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๘๑.

^{๔๕} ตูรายละเอียดใน ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๘๑-๑๘๗.

^{๔๖} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๘๗.

๑. ยุยงพระเจ้าอชาตศัตรูให้หลงเชื่อ

ในกาลต่อมา พระเทวทัตได้ตามเสด็จพระพุทธองค์ไปยังกรุงโกสัมพี พร้อมกับพระอสีติมหาสาวก มีพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะเป็นต้น ปรากฏว่าประชาชนชาวเมืองพากันนำภัตตาหาร ผ้า และเภสัชไปถวายพระพุทธองค์และพระอสีติมหาสาวกเป็นอันมาก ประชาชนรู้จักพระเถระรูปใดก็เที่ยวถามหาพระเถระรูปนั้น แต่ไม่มีใครถามหาพระเทวทัตเลย ทำให้ท่านเกิดความน้อยใจ ยิ่งนัก เกิดความคิดว่า พระเถระรูปอื่นเป็นกษัตริย์ออกบวช ตนก็เป็นกษัตริย์ออกบวช ทำไมหนอ จึงไม่มีใครรู้จักตนบ้าง ตนจะหาบุคคลใดให้มาเลื่อมใสเป็นผู้อุปฐาก ถวายลาภและสักการะให้ตนดังเช่นพระเถระรูปอื่นบ้างหนอ ท่านนึกถึงพระเจ้าพิมพิสาร แต่รู้ว่าคงไม่สำเร็จ เพราะพระเจ้าพิมพิสารเป็นพระโสดาบันแล้ว จึงนึกไปถึงอชาตศัตรูกุมารซึ่งเป็นพระโอรสของพระเจ้าพิมพิสาร เห็นว่าคงจะสำเร็จได้ เพราะพระกุมารยังทรงพระเยาว์อยู่ ยังไม่รู้จักพระพุทธศาสนา จึงได้ออกจากกรุงโกสัมพีไปยังกรุงราชคฤห์ เมื่อไปถึงก็ได้ไปหาอชาตศัตรูกุมาร โดยการเนรมิตตนเป็นกุมารน้อย ให้นุ่งพินัยที่มีมือทั้ง ๒ ข้าง ๆ ละ ๒ ตัว พันที่เท้า ๒ ข้าง ๆ ละ ๒ ตัว พันที่คอ ๑ ตัว ทำเป็นเทริดสวมศีรษะ ๑ ตัว และทำเป็นสร้อยสังวาลเวียงป่าอีก ๑ ตัว แล้วเหาะไปปรากฏตัวบนพระเพลาของอชาตศัตรูกุมาร เมื่อเห็นพระกุมารตกพระทัยกลัวยิ่งนัก จึงกล่าวปลอบว่า ตนเป็นพระภิกษุ อยากล้วยเลย แล้วคลายฤทธิ์กลับเป็นพระภิกษุตามเดิม พระกุมารทรงเลื่อมใสในอิทธิฤทธิ์นั้นมาก ถึงกับทรงปวารณาพระองค์เป็นผู้อุปถัมภ์พระเทวทัต และทรงให้สร้างวิหารถวายที่ตำบลคยาสี่สะ พระองค์เองได้เสด็จไปหาทั้งเวลาเช้าและเย็นด้วยราชรถ ๕๐๐ คัน นำภัตตาหารไปถวายวันละ ๕๐๐ สำหรับเป็นประจำ พระเทวทัตจึงเป็นผู้มีลาภสักการะมากสมตามความปรารถนา เมื่อมีลาภสักการะและได้รับคำสรรเสริญมาก ท่านก็หลงจนลืมตัวและเกิดความปรารถนาจะปกครองสงฆ์แทนพระพุทธองค์ พร้อมกับเกิดความคิดนี้ ฤทธิ์ของท่านก็เสื่อมหายไปไหนทันที ขณะนั้น พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่กรุงโกสัมพี เมื่อทรงทราบเรื่องนี้จากพระมหาโมคคัลลานะ จึงตรัสว่า การกระทำของพระเทวทัต จักปรากฏผลออกมาเอง แล้วตรัสเทศนาเรื่องศาสดา ๕ จำพวกให้ฟัง เมื่อพระองค์เสด็จไปที่พระเวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์ เหล่าภิกษุกราบทูลเรื่องอชาตศัตรูกุมารบำรุงพระเทวทัตให้ทรงทราบ จึงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ในกาลภายหน้า พระเทวทัตนั้นจักเสื่อมจากลาภสักการะและจักเสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย แล้วแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่ภิกษุทั้งหลายฟัง^{๘๗}

^{๘๗} ตูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๓-๓๓๕/๑๓๔-๑๔๐, ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๘๖-๑๘๗.

๒. กราบทูลขอปกครองสงฆ์

ต่อมา พระเทวทัตเข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ขณะที่ประทับอยู่ท่ามกลางพุทธบริษัทซึ่งพระเจ้าพิมพิสารประทับอยู่ด้วย เมื่อได้โอกาสจึงกราบทูลขอปกครองสงฆ์แทนพระพุทธองค์ถึง ๓ ครั้ง โดยอ้างว่า พระพุทธองค์ทรงชราภาพมากแล้ว สมควรพักผ่อนพระอิริยาบถให้สุขสบาย พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต พระเทวทัตโกรธจัด จึงผูกอาฆาตในพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก และได้ลุกออกไปทันที เมื่อพระเทวทัตจากไปแล้ว พระพุทธองค์ได้ตรัสให้สงฆ์ทำปกาสนียกรรมแก่พระเทวทัต โดยรับสั่งให้พระสารีบุตรเป็นตัวแทนสงฆ์ไปประกาศในกรุงราชคฤห์ตามความเป็นจริงว่า แต่ก่อนพระเทวทัตเป็นอย่างหนึ่ง เดียวนี้กลับเป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างไร พูดอย่างไร ไม่พึงเห็นว่า พระพุทธพระธรรม พระสงฆ์เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเป็นเรื่องเฉพาะตัวพระเทวทัตเท่านั้น

พระเทวทัตคิดว่า ท่านถูกพระพุทธองค์ทอดทิ้งแล้วเป็นแน่ จึงวางแผนจะสร้างความพินาศให้แก่พระพุทธองค์ จึงเข้าไปหาอชาตศัตรูกุมาร ยุยงให้พระกุมารปลงพระชนม์พระบิดาแล้วขึ้นครองราชย์เสียเอง ส่วนตนเองก็จะปลงพระชนม์พระพุทธองค์แล้วเป็นพระพุทธเจ้าแทน อชาตศัตรูกุมารซึ่งยังทรงพระเยาว์อยู่มิได้ไตร่ตรองเลยก็หลงเชื่อ ได้ทำการปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารแล้วขึ้นครองราชย์แทน^{๘๘}

๓. พยายามเพื่อปลงพระชนม์พระพุทธองค์

หลังจากที่พระเจ้าอชาตศัตรูขึ้นครองราชย์แล้ว พระเทวทัตก็ถวายพระพรว่า มโนรถของพระองค์สำเร็จแล้ว แต่ของตนยังไม่สำเร็จ จึงขออนายขมังธนูจำนวน ๓๑ คนเพื่อให้ไปข่มยิงพระพุทธองค์ด้วยลูกศรอาบยาพิษให้สิ้นพระชนม์ แต่แผนการนี้ไม่สำเร็จ เพราะนายขมังธนูทั้งหมดไม่สามารถยิงพระพุทธองค์ได้ด้วยพุทธานุภาพ และได้ฟังธรรมจนสำเร็จเป็นพระโสดาบันทุกคน แล้วได้บรรพชาอุปสมบทบรรลุพระอรหัตต์ทั้งหมด^{๘๙}

ต่อมา พระเทวทัตได้ขึ้นไปบนภูเขาศิขณภูฏ พอเห็นพระพุทธองค์เสด็จจาริกมาถึงที่เชิงภูเขา ก็ลึงศิลาก้อนใหญ่ให้ตกลงมาประสงค์จะให้ทับ ชะง่อนหินก็รับเอาศิลาที่ตกลงไปนั้นไว้ได้ แต่สะเก็ดศิลาชิ้นหนึ่งที่กะเทาะจากศิลาก้อนนั้นกระเด็นไปกระทบพระบาทของพระพุทธองค์เข้า ทำให้พระโลหิตห้อขึ้น พระพุทธองค์ทรงแหว่งพระพักตร์ขึ้นตรัสกับพระเทวทัตว่า เธอสั่งสมบาปไว้มานักที่

^{๘๘} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๖-๓๓๗/๑๔๑-๑๔๕, ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๘๗-๑๘๘.

^{๘๙} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๐/๑๔๗-๑๕๐, ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๔/๑๔๙-๑๕๒, ชุ.ธ.อ. (ไทย)

คิดประทุษร้ายคิดปลงพระชนม์ ให้พระบาทของพระตถาคตหื้อพระโลหิตขึ้น แล้วตรัสกับภิกษุทั้งหลายที่ติดตามว่า การทำพระวรกายของพระพุทธเจ้าให้หื้อพระโลหิตขึ้นนี้จัดเป็นอนันตริยกรรมคือบาปอันหนักยิ่ง หลังจากนั้น พระองค์ก็ทรงให้เหล่าภิกษุนำพระองค์ไปที่ชิวกัมพวนาราม หมอชีวกได้ทำการผ่าพระบาทของพระองค์ด้วยศาสตรา เอาเลือดและเนื้อร้ายออก แล้วรักษาแผลให้พระองค์จนหาย^{๙๐}

เมื่อไม่สามารถปลงพระชนม์พระพุทธองค์ได้ พระเทวทัตจึงคิดหาวิธีอื่น เมื่อทราบข่าวชังนาพาคีรีซึ่งเป็นช่างทรงของพระเจ้าอชาตศัตรูกำลังตกมัน คุร้ายมาก ท่านจึงเข้าไปหาความชังนาพาคีรีเกลี้ยกล่อมให้ปล่อยช่างนาพาคีรี ขณะที่พระพุทธองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จออกบิณฑบาตในตอนเช้าตรู่ พระเทวทัตก็สั่งให้ความชังนาพาคีรีเข้าไปหาช่างถึง ๑๖ หม้อ แล้วปล่อยออกจากโรงช่าง พระอานนท์เห็นเหตุการณ์นั้น จึงได้เอาตัวเข้าไปขวางช่างไว้ไม่ให้เข้าถึงพระพุทธองค์ พระองค์ตรัสบอกให้อานนท์หลีกเลี่ยงไปแล้วปราบพญาช่างให้หายเมาเมาน้ำและเมาน้ำได้ด้วยเมตตาจิต เมื่อชาวเมืองผู้ประสบเหตุการณ์ต่างพากันแซ่ซ้องสาธุการ และล้อมใส่ในพุทธานาถานั้น ในขณะเดียวกัน ก็กล่าวโจษขานกันว่า เรื่องนี้ พระเทวทัตเป็นผู้บงการ และวิพากษ์วิจารณ์กันไปถึงการที่นายขมังธนูไปลอบยิงพระพุทธองค์ และการกลิ้งหินทำโลหิตุปบาทด้วย และยังได้โจษขานว่า แม้การสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าพิมพิสารก็เพราะเนื่องมาจากพระเทวทัตนั่นเอง เรื่องนี้ได้แพร่สะพัดไปอย่างรวดเร็ว เหล่าประชาชนทั่วทั้งพระนครต่างพากันตำหนิพระเจ้าอชาตศัตรูที่ยังทรงอุปถัมภ์พระเทวทัตอยู่ พระองค์จึงทรงงดการบำรุงท่านตั้งแต่บัดนั้น และชาวกรุงราชคฤห์ก็ไม่ยอมใส่บาตรให้แก่พระเทวทัตด้วย^{๙๑}

ภิกษุบางพวกที่คุ้นเคยกับพระเทวทัตได้เข้าไปพบและพูดจาดักเตือนว่า พระพุทธองค์ทรงมีอุปการะแก่พระเทวทัตเป็นอย่างยิ่ง พระเทวทัตได้บวชเรียนพระธรรมวินัย และได้สำเร็จฉาน ๔ ก็เพราะอาศัยพระองค์ พระเทวทัตกล่าวตอบว่า พระพุทธองค์หาได้มีอุปการะแก่ท่านสักเท่าปลายหญ้าไม่ ท่านบวชเอง เรียนพระธรรมวินัยเอง และปฏิบัติธรรมจนได้สำเร็จฉานเอง พระภิกษุเหล่านั้นจึงไปกราบทูลพระพุทธองค์ว่า พระเทวทัตเป็นคนอกตัญญู พระพุทธองค์ตรัสว่า แม้ในอดีตพระเทวทัตก็เคยเป็นคนอกตัญญู จึงได้ตรัสเทศนาชาดกหลายเรื่อง มีคุดตลชาดก เป็นต้น^{๙๒}

^{๙๐} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๑/๑๕๐-๑๕๓, ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๒/๓๓๖, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๘๘, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔/๘๑-๘๕.

^{๙๑} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๒/๑๕๓-๑๕๖, ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๒/๓๓๗-๓๔๓, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๘๘-๑๙๐.

^{๙๒} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๔๘๔-๔๘๕.

๔. ทูลขอวัตถุ ๕ ประการและทำสังฆเภท

เมื่อเสื่่อมลาภสักการะแล้ว พระเทวทัตพร้อมกับบริวาร ซึ่งมีพระโกกาลิกะ พระกตโมรค ติสสกะ พระขันธเทวีบุตร และพระสมุททัตตะ ต่างก็เที่ยวขออาหารตามบ้านเรือนต่าง ๆ โดยกล่าว อวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีในตนของกันและกัน แต่ถึงกระนั้นประชาชนก็ไม่เลื่อมใส ท่านจึงคบคิดกับ คณะเพื่อทำสังฆเภท

วันหนึ่ง พระเทวทัตพร้อมกับบริวารเข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ผู้ประทับอยู่ในท่ามกลางพุทธบริษัท ทูลขอให้ทรงบัญญัติวัตถุ ๕ ประการ คือ ให้ถือการอยู่ป่า ถือการบิณฑบาต ถือผ้าบังสุกุล ถือการอยู่ตามโคนไม้ และถือมังสวิริติเป็นวัตรตลอดชีวิต ผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม ผู้นั้นมีโทษ ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้พระมีความมกน้อย สันโดษตามจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา แต่พระองค์ไม่ทรงอนุญาต ท่านจึงพาคณะเที่ยวประกาศในกรุงราชคฤห์ว่า วัตถุ ๕ ประการเป็นของดี และตนหวังดีต่อพระพุทธศาสนา จึงทูลขอ แต่พระสมณโคดมไม่ทรงอนุญาต ส่วนพวกของตนมีน้อยสันโดษ จึงถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ทำให้มีประชาชนหลงเชื่อเป็นจำนวนไม่น้อย เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบจึงรับสั่งให้พระเทวทัตเข้าเฝ้า และตรัสเตือนไม่ให้พยายามทำลายสงฆ์ อันเป็นบาปหนัก ตกนรกตลอดกาล แต่ท่านไม่ยอมเชื่อ^{๙๓}

เข้าวันหนึ่ง พระเทวทัตพบพระอานนท์ขณะบิณฑบาต จึงสั่งให้มากราบทูลพระพุทธองค์ว่า นับตั้งแต่วันนี้ไป ท่านจะทำอุโบสถสังฆกรรม แยกจากพระพุทธองค์ แยกจากภิกษุสงฆ์ ครั้นถึงวันอุโบสถ พระเทวทัตสามารถชักชวนพระบวชใหม่ชาววัชชี ๕๐๐ รูปให้เข้าร่วมเป็นฝักฝ่ายของตน ให้จับสลากแล้วทำลายสงฆ์ และพาไปอยู่ที่วิหารคยาสี่สะ กล่าวสอนลัทธิของตนว่า สิ่งที่พระสมณโคดมทำ ไม่ใช่ธรรม สิ่งที่ท่านทำเท่านั้น คือธรรม^{๙๔}

เนื่องจากพระ ๕๐๐ รูปนั้นเป็นสานุศิษย์ของพระสารีบุตร พระพุทธองค์จึงตรัสสั่งให้พระสารีบุตรกับพระมหาโมคคัลลานะติดตามไปนำกลับมา พระเถระทั้งสองจึงไปนำพระเหล่านั้นกลับมาได้สำเร็จ

หลังจากที่พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะพาภิกษุเหล่านั้นกลับไปแล้ว พระโกกาลิกะได้เข้าไปปลุกพระเทวทัตผู้นอนหลับอยู่ แล้วกล่าวว่า ตนเตือนไม่ให้ไวใจพระอัครสาวกแล้วยังไม่เชื่อ

^{๙๓} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๓/๑๕๖-๑๕๙, ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๓๓๘, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๙๐-๑๙๑.

^{๙๔} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๓-๓๔๔/ ๑๖๐-๑๖๑, ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๙๐-๑๙๑.

จนท่านทั้งสองพาพระกลับไปหมดแล้ว ว่าแล้วก็กระแทกเข้าเข้าที่อกของท่าน เลือดสด ๆ ไหลออกทางปากพระเทวทัต ท่านจึงล้มป่วยลงแต่นั้นมา^{๙๕}

สรุปได้ว่า การกระทำความผิดของพระเทวทัต เริ่มจากก่อนบวชเจ้าชายเทวทัตเป็นพระโอรสของพระเจ้าสุปปพุทธะผู้ครองกรุงเทวทหะแห่งแคว้นโกลิยะ ซึ่งมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับเจ้าชายสิทธัตถะ พระเทวทัตเป็นที่รู้จักกันดีจากเรื่องราวในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ว่าเป็นผู้ที่มีความริษยา ความอิจฉา เบียดเบียนชีวิตสัตว์อื่น มีมานะทิฐฐิแรงกล้า หลังจากบวชพระเทวทัตยังได้เป็นพระสงฆ์ที่ก่อนั้นตรียกรรมคือพยายามลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าและก่อการสังฆเภท ทำให้คณะสงฆ์แตกแยกกัน เดิมนั้นท่านออกบวชด้วยความบริสุทธิ์ใจ

๓.๓ ผลกรรมของพระเทวทัต

๓.๓.๑ ผลกรรมในอดีตชาติ

ในชาดกทั้ง ๗๘ ชาดกนั้น พระเทวทัตได้ผูกอาฆาตในพระโพธิสัตว์บ้าง ได้เบียดเบียนพระโพธิสัตว์ให้ได้รับความทุกข์หรือถึงแก่ความตายบ้าง เมื่อพระเทวทัตเบียดเบียนพระโพธิสัตว์แล้วได้ถูกแผ่นดินสูบบ้าง ซึ่งพอจะสรุปเป็นหัวข้อที่สำคัญได้ดังนี้

๑. พระเทวทัตได้ผูกอาฆาตในโพธิสัตว์มีทั้งหมด ๑๑ ครั้ง คือ เสรีวณิชาดก, มหาสีลวชาดก, สัจจังกิริชาดก, ทุมเมธชาดก, รัมมัทธชาดก, ชันตีวาทีชาดก, มหากปิชาดก, ปรันตปชาดก, โสมนัสชาดก, มโหสถชาดก และจันทกุมารชาดก

๒. พระเทวทัตได้เบียดเบียนพระโพธิสัตว์ทำให้ได้รับบาดเจ็บก็มี สิ้นชีวิตไปก็มี ไม่สามารถทำอะไรได้ก็มี ซึ่งทำด้วยตนเองบ้าง ใช้คนอื่นบ้าง ดังนี้

- เบียดเบียนพระโพธิสัตว์แต่ไม่ถึงกับสิ้นชีวิต มี ๒๓ ครั้ง คือ มหาสีลวชาดก, ตโยธรรมชาดก, สีลวนาคชาดก, สัจจังกิริชาดก, ทุมเมธชาดก, โคธชาดก, สีคาลชาดก, สกุนคฺฉิชาดก, ทุพภิกยมักกภูชาดก, มณีโจรชาดก, กุรุคมิชชาดก, รัมมัทธชาดก, กาสาวชาดก, โรมชาดก, สุวรรณกักกภูชาดก, ปรันตปชาดก, มหาปทุมชาดก, จันทกนิรีชาดก, โสมนัสชาดก, จัมเปยยชาดก, ภูริทัตชาดก, จันทกุมารชาดก และเวสสันดรชาดก

^{๙๕} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๕/๑๖๑-๑๖๓, ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๕๖๙-๕๗๐, ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๙๒.

- เปียดเบียนพระโพธิสัตว์จนถึงแก่ชีวิต มี ๗ ครั้ง คือ จุลนันทิยชาดก, ชันติวาทีชาดก, จุลลธรรมपालชาดก, มหากปิชาดก, ติตติรชาดก, ฉัททันตชาดก และมหากปิชาดก

๓. พระเทวทัตถูกแผ่นดินสูบทั้งหมด ๘ ครั้ง คือ สีลวนาคชาดก, จุลนันทิยชาดก, ชันติวาทีชาดก, จุลลธรรมपालชาดก, เจติยราชชาดก, ธรรมเทวบุตรชาดก, มหากปิชาดก และปิ่นทรกชาดก รวมกับชาติสุดท้ายที่เกิดมาร่วมกับพระพุทธองค์นับได้ ๙ ชาติ

๔. ชาดกที่มีลักษณะคล้ายกัน มีดังนี้

- พระเทวทัตได้บังเกิดเป็นจระเข้ซึ่งประสงค์จะจับพระโพธิสัตว์ซึ่งเสวยพระชาติเป็นลิง มี ๓ ครั้ง คือ วานรินทชาดก, สูงสูมารชาดก และวานรชาดก

- พระเทวทัตบังเกิดเป็นสุนัขจิ้งจอก ประสงค์จะเลียนแบบพระโพธิสัตว์ซึ่งเสวยพระชาติเป็นราชสีห์ มี ๒ ครั้ง คือ วิโรจนชาดก และขัมพุกชาดก

- พระเทวทัตเป็นลูกศิษย์ของพระโพธิสัตว์ และประสงค์จะยกตนทัดเทียมอาจารย์ มี ๒ ครั้ง คือ อุปาหนชาดก และคุดติลชาดก

จากการศึกษา พบว่า พระเทวทัตได้เกิดร่วมชาติกับพระโพธิสัตว์ใน ๗๘ ชาดกนี้ ก็มีทั้งที่ ท่านได้เกิดมาเพื่อมุ่งจองเวรพระโพธิสัตว์โดยตรงก็มี และที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกันโดยตรงก็มี แต่อย่างไรก็ตาม ก็ถือได้ว่าพระเทวทัตได้เกิดมาเพื่อทำให้พระโพธิสัตว์ได้สร้างสมบารมีในด้านต่าง ๆ จนกระทั่งในชาติสุดท้ายที่พระองค์จะอุบัติมาเพื่อตรัสรู้ พระเทวทัตก็ได้เกิดมาร่วมชาติกับพระพุทธองค์อีกเพื่อมาเสริมคุณของพระพุทธองค์ให้ปรากฏชัดเจนมากขึ้น

๓.๓.๒ ผลกรรมในปัจจุบันชาติ

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลกรรมในอดีตชาติของพระเทวทัตและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องแล้ว ก็จะกล่าวถึงผลกรรมในปัจจุบันชาติของพระเทวทัตตามที่ปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ ต่อไป

หลังจากที่พระเทวทัตได้ถูกอาฆาตในพระโพธิสัตว์แล้วตามจองเวรในชาติต่อ ๆ มา จนกระทั่งถึงชาติที่พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรทรงบำเพ็ญทานบารมี ฝ่ายพระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพราหมณ์ชุกนั้นแล้ว ในชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ พระเทวทัตก็ได้มาเกิดร่วมชาติเพื่อตามจองเวรอีก

๑. ถูกแผ่นดินสูบถึงแก่กรรม

พระเทวทัตป่วยหนักอยู่ ๙ เดือน เกิดรู้สึกสำนึกตัวว่าได้ทำผิดต่อพระพุทธองค์มามากแล้ว ก่อนมรณภาพประสงค์จะเข้าเฝ้าทูลขอขมาโทษ สาราภาพความผิดด้วยตนเอง จึงเรียกบริวารให้ช่วยนำ

ตนไปเฝ้าพระพุทธองค์ที่พระเชตวันมหาวิหาร เหล่าภิกษุผู้บริวารได้ห้ามท่านรอนแรมมาจนใกล้ถึงพระเชตวัน เมื่อพระภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลเรื่องการมาของพระเทวทัตให้ทรงทราบ พระองค์ทรงยืนยันว่า พระเทวทัตจะไม่ได้เห็นพระองค์ด้วยอตภาพนั้น ครั้นเหล่าบริวารพาพระเทวทัตมาถึงสระโบกขรณีนหน้าพระเชตวัน แล้ววางเตียงลงริมสระ ลงไปตีมน้ำและชำระร่างกาย ขณะนั้น พระเทวทัตลุกขึ้นจะลงไปอาบน้ำ แต่พอลงเท้าลงถึงพื้นดินเท่านั้น แผ่นดินใหญ่ก็ได้แยกออกให้ช่อง เปลวเพลิงจากอเวจีมหานรกก็พวยพุ่งขึ้นโอบอุ้มเอาตัวไป พระเทวทัตได้ถูกแผ่นดินสูบลงไปตั้งแต่ข้อเท้า สะอวจนถึงคาง ในขณะที่จมลงถึงคาง ท่านคิดว่า บาปกรรมของท่านถึงที่สุดแล้ว ก็หวนระลึกถึงพระคุณของพระพุทธองค์ และได้กล่าวคำสรรเสริญพระพุทธคุณว่า

ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธองค์ ผู้เป็นบุคคลเลิศ
เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ เป็นสารถิแห่งคนที่ควรฝึก
มีพระจักขุเห็นรอบด้าน ทรงบุญลักษณะนี้บริบูรณ์พระองค์นั้น
ด้วยลมปราณกับกระดุกทั้งหลายนี้

ดังนี้แล้ว ร่างของท่านก็จมหายเข้าไปในแผ่นดิน แล้วไปเกิดในอเวจีมหานรกสิ้น ๑ กัป

พระพุทธองค์ทรงทำนายให้พุทธบริษัทฟังว่า พระเทวทัตเมื่อเสวยทุกข์อยู่ในนรกอเวจี ๑ กัปแล้ว ภายหลังจักได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์และจะได้ตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า อัญญิสสระด้วยอำนาจผลบุญที่ถวายกระดุกคางเป็นพุทธบูชา^{๓๖}

๒. ขตใช้กรรมในอเวจีมหานรก

เมื่อพระเทวทัตได้ถูกแผ่นดินสูบมรณภาพไปเกิดในอเวจีมหานรก ท่านมีร่างกายสูงประมาณ ๑๐๐ โยชน์ เกิดในก้นอเวจีซึ่งมีประมาณ ๓๐๐ โยชน์ ศีรษะตั้งแต่หมวกหูดอดเข้าไปในแผ่นเหล็กในเบื้องบน ข้อเท้าทั้ง ๒ จมแผ่นดินเหล็กลงไปข้างล่าง หลาวเหล็กเท่าลำตาลขนาดใหญ่ออกจากฝาข้างหลัง แทงกลางหลังทะลุหน้าอกปักฝาด้านหน้า อีกหลาวหนึ่งออกทางด้านข้าง แทงสี่ข้างเบื้องขวาทะลุสี่ข้างเบื้องซ้ายไปปักฝาดีกข้าง อีกหลาวหนึ่งออกทางเบื้องบน แทงกระหม่อมทะลุออกส่วนเบื้องต่ำไปปักลงสู่แผ่นดินเหล็ก ท่านยืนนิ่งไหวติงไม่ได้ ถูกไฟไหม้อยู่ในอเวจีมหานรกนั้นนาน ๑ กัป

^{๓๖} ตูรายละเอียดยใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๐/๑๓๓-๑๓๔, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๙๕-๑๙๗.

หลังจากที่พระเทวทัตได้ถูกแผ่นดินสูบ เหล่ามหาชนต่างก็พากันยินดีปรีดาว่า บัดนี้ เสี้ยนหนามของพระพุทธองค์และพระพุทธศาสนาได้หมดสิ้นไปแล้ว จึงพากันประดับธงชายธงทิวและต้นกล้วยและเล่นมหรสพกันอย่างรื่นเริง^{๙๗}

๓. คุณที่พระเทวทัตได้จากการบวช

ฤทธิ์มีทั้งหมด ๑๐ อย่าง ดังนี้ คือ

๑. อธิภูฐานาธิธิ ฤทธิ์อธิษฐาน
๒. วิกุพพนาธิธิ ฤทธิ์บิดเบือน
๓. มโนมยาธิธิ ฤทธิ์มโนมาย
๔. ญาณวิปหาราธิธิ ฤทธิ์ญาณปกแผ่
๕. สมาธิวิปหาราธิธิ ฤทธิ์สมาธิปกแผ่
๖. อริยธิธิ ฤทธิ์ของพระอริยะ
๗. กम्मวิปากชาธิธิ ฤทธิ์เกิดด้วยวิบากกรรม
๘. ปุณญวาโต ฤทธิ์ของผู้มีบุญ
๙. วิชขามยาธิธิ ฤทธิ์สำเร็จด้วยวิทยา
๑๐. ตตถ ตตถ สมมาปโยคปจจยา อิชณนฐฐน อธิธิฤทธิ์โดยความหมายว่าสำเร็จ เพราะความประกอบชอบในกิจนั้น ๆ เป็นปัจจัย^{๙๘}

สำหรับพระเทวทัต หลังจากที่ท่านเข้ามาบวชแล้ว ในช่วงแรกได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมของพระพุทธองค์เป็นอย่างดี ทำให้ท่านได้บรรลุฌานและมีฤทธิ์มาก ซึ่งจัดอยู่ในจำพวกวิกุพพนาฤทธิ์ คือฤทธิ์บิดเบือน สามารถที่จะเปลี่ยนตนให้เป็นรูปต่าง ๆ ได้ แต่ก็เป็นคุณที่เสื่อมได้ เพราะเป็นคุณของปุถุชน^{๙๙}

๔. พระเทวทัตกับพระพุทธองค์

พระเทวทัตมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ในฐานะเป็นพระญาติ เพราะท่านถือกำเนิดเป็นเจ้าชายในกรุงเทวทหะ ซึ่งระหว่างกรุงเทวทหะกับกรุงกบิลพัสดุ์มีความเกี่ยวพันกันโดยเป็นญาติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และอีกฐานะหนึ่ง ในสมัยที่ยังเป็นคฤหัสถ์ เจ้าชายเทวทัตเป็นเชษฐภคินาของ

^{๙๗} ดุราลละเอียตโน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๙๘-๑๙๙.

^{๙๘} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๔/๓๙๑, ๓๑/๙/๕๖๒, วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๙๙-๑๐๐.

^{๙๙} ดุราลละเอียตโน ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๓/๕๖๖.

เจ้าหญิงพิมพา และเจ้าหญิงก็ได้อภิเษกสมรสกับพระพุทธองค์เมื่อครั้งยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ดังนั้น จึงถือว่า เจ้าชายเทวทัตดำรงอยู่ในตำแหน่งพระเชษฐาของพระชายาแห่งเจ้าชายสิทธัตถะ และอีกฐานะหนึ่ง ท่านดำรงอยู่ในตำแหน่งพระสาวกของพระพุทธองค์ เพราะพระเทวทัตได้ออกบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงถือได้ว่า พระเทวทัตมีความเกี่ยวข้องในพระพุทธองค์ในหลายฐานะดังที่กล่าวมา

เมื่อพระเทวทัตได้ออกบวชแล้ว ฤกษ์ลาภสักการะครบงำ เกิดโลกจิตขึ้นมา ประสงค์จะเป็นใหญ่ จึงกราบทูลขอปกครองคณะสงฆ์กับพระพุทธองค์โดยอ้างว่า พระพุทธองค์ทรงพระชราภาพ แก่เฒ่าสูงอายุ ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว ขอให้พระพุทธองค์ทรงปล่อยวาง ประกอบตนอยู่ในธรรมสำหรับอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ขอให้มอบภิกษุสงฆ์ให้ตัวท่านเถิด ท่านจะปกครองภิกษุสงฆ์แทน แต่ถูกพระพุทธองค์ตรัสห้ามถึง ๓ ครั้งแล้วทรงรุกรานท่านว่า แม้แต่สารีบุตรและโมคคัลลานะพระองค์ยังไม่มอบภิกษุสงฆ์ให้เลย จะมอบภิกษุสงฆ์ให้ตัวท่านซึ่งเป็นคนต่ำช้าบริโภคปัจจัยจุกกลืนน้ำลายได้อย่างไรเล่า ท่านจึงคิดว่า พระพุทธองค์ทรงรุกรานตัวท่านในท่านกลางบริษัทด้วยพระดำรัสว่าเป็นผู้บริโภคปัจจัยจุกกลืนน้ำลาย ทรงยกย่องแต่พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเท่านั้น จึงโกรธไม่พอใจ ผูกอาฆาตในพระพุทธองค์ และคอยหาทางแก้แค้นพระองค์ โดยการลอบปลงพระชนม์ถึง ๓ ครั้งด้วยกันดังนี้

๑. ส่งนายขมังธนูเพื่อให้ไปประหารพระพุทธองค์
๒. ขึ้นไปบนภูเขาศิขณภูฏแล้วลึงศิลาหมายจะปลงพระชนม์พระพุทธองค์
๓. ปล่อย่างงาพาคีรีซึ่งกำลังเมามันเพื่อให้ทำร้ายพระพุทธองค์

แต่ก็ไม่สามารถที่จะปลงพระชนม์พระพุทธองค์ได้ ทำได้เพียงแต่ยังพระบาทของพระองค์ให้ห้อพระโลหิตขึ้นเท่านั้น

เมื่อเหตุการณ์ไม่เป็นไปตามที่ตนประสงค์ อีกทั้งพระเจ้าอชาตศัตรูยกเลิกการอุปฐากทั้งหมด ทำให้ท่านเสื่อมจากลาภและสักการะ ท่านจึงได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อทูลขอวัตถุ ๕ ประการ แต่เมื่อพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต ท่านจึงได้ป่าวประกาศไปทั่วกรุงราชคฤห์ว่าตนมีความหวังดีต่อพระศาสนา แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต ดังนั้น ใครเห็นชอบกับท่าน ให้เข้ามาร่วมเป็นพวกพ้องกับท่าน ซึ่งเหตุการณ์นี้มีประชาชนเลื่อมใสเป็นอย่างมาก และท่านยังได้ชักชวนภิกษุชาววัชชีจำนวน ๕๐๐ รูปไปอยู่ที่คยาสิสประเทศ พร้อมกับทำสังฆเภท คือ แยกตัวทำสังฆกรรมจากพระพุทธองค์และภิกษุสงฆ์ต่างหาก เมื่อพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะไปที่คยาสิสประเทศเพื่อนำพระภิกษุชาววัชชีบุตรกลับมา ท่านประพฤติดนทำกิริยาเลียนแบบพระพุทธองค์ โดยให้พระสารีบุตร

นั่งด้านขวาและพระมหาโมคคัลลานะนั่งด้านซ้าย ยกตนเองเทียบพระพุทธรองค์ เมื่อพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะพาพระภิกษุเหล่านั้นกลับไปแล้ว ท่านเกิดความทุกข์ใจโศกเศร้าจนล้มป่วยลง ภายหลังเกิดสำนึกผิด ประสงค์จะมาขอขมาโทษพระพุทธรองค์ แต่พระองค์ตรัสบอกพระอานนท์ว่า พระเทวทัตจักไม่เห็นพระองค์อีกในอภินิหาร^{๑๐๐} และท่านได้ถูกแผ่นดินสูบมรณภาพไปบังเกิดในอเวจีมหานรก เพราะโทษหนักที่ท่านได้ล่วงเกินพระพุทธรองค์

๕. พระเทวทัตกับภิกษุสงฆ์

เนื่องจากพระเทวทัตเป็นผู้มีความทะเยอทะยานอยากจะทำนุกรรม และยังเป็นผู้อั้วอวด ประสงค์ความเป็นใหญ่มีชื่อเสียง ดังนั้นท่านจึงได้เกี่ยวข้องกับพระภิกษุหลายรูปทั้งรูปที่เป็นพระอรหันต์และรูปที่เป็นปุถุชน ซึ่งพอที่จะสรุปเฉพาะที่เด่น ๆ มีดังต่อไปนี้

๑. พระสารีบุตร
๒. พระมหาโมคคัลลานะ
๓. พระอานนท์
๔. ภิกษุชาววัชชีบุตร ๕๐๐ รูป
๕. พระโกกาลิกะ

๖. พระเทวทัตกับพระสารีบุตร

พระสารีบุตร เดิมชื่ออุปติสสะ เมื่อบวชเข้ามาแล้วได้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธรองค์ ท่านเป็นผู้เลิศในด้านเป็นผู้มีปัญญามาก ดังที่พระพุทธรองค์ได้แต่งตั้งท่านในตำแหน่งเอตทัคคะ^{๑๐๑} ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระสารีบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีปัญญามาก”^{๑๐๒} และดังที่พระอรธกถาจารย์กล่าวไว้ในอรธกถาธรรมบทว่า “นอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว บุคคลที่สามารถเพื่อจะทันปัญญาของพระสารีบุตรเถระ หาได้มีไม่^{๑๐๓} ท่านพระสารีบุตรได้เกี่ยวข้องกับพระเทวทัตหลายเหตุการณ์ด้วยกัน แต่ที่ปรากฏชัดเจน พอจะสรุปได้มีอยู่ ๓ เหตุการณ์ ดังต่อไปนี้

^{๑๐๐} นัยว่า ภิกษุทั้งหลายย่อมไม่เห็นพระพุทธรองค์อีก จำเดิมแต่กาลที่ขอวัตถุ ๕ ประการ - ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๙๖.

^{๑๐๑} เอตทัคคะ หมายถึง พระสาวกที่ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เยี่ยมยอดในทางใดทางหนึ่ง, อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๓๘.

^{๑๐๒} อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖/๒๘.

^{๑๐๓} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๑๔๒.

เหตุการณ์แรกเกิดขึ้นเมื่อคราวหนึ่ง ประชาชนชาวกรุงราชคฤห์ได้พากันถวายทานครั้งใหญ่ กุฎุมพีคนหนึ่งได้บริจาคผ้าเพื่อถวายแก่สงฆ์ ประชาชนจึงได้ประชุมกันเพื่อตกลงว่าจะถวายผ้ากาสาแวกแก่พระเถระรูปไหน บางพวกก็กล่าวว่า ควรถวายแก่พระสารีบุตร บางพวกกล่าวว่า ควรถวายแก่พระเทวทัต เพราะพระสารีบุตรมาที่กรุงราชคฤห์นี้เป็นบางครั้งบางคราว ส่วนพระเทวทัตได้อยู่ที่นี่ประจำ เมื่อเป็นดังนั้น ทั้งหมดจึงตกลงใจกันถวายผ้าแก่พระเทวทัต แต่ต่อมา เมื่อเห็นท่านนั่งห่มผ้าผืนนั้นก็กล่าวกันว่า ผ้าผืนนี้ไม่เหมาะสมแก่พระเทวทัตเลย เหมาะสมแก่พระสารีบุตรมากกว่า^{๑๐๔}

เหตุการณ์ที่สองเกิดขึ้นเมื่อคราวที่พระเทวทัตกราบทูลขอปกครองสงฆ์แทนพระพุทธองค์ แต่พระองค์ไม่ทรงอนุญาต และทรงรับสั่งให้พระสารีบุตรทำปาสาณียกรรมในกรุงราชคฤห์แก่พระเทวทัต พระสารีบุตรกราบทูลพระองค์ว่า เมื่อก่อนตัวท่านเคยกล่าวยกย่องพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ว่ามีฤทธิ์มากมีอำนาจมาก บัดนี้จะให้ทำปาสาณียกรรมอย่างไร พระพุทธองค์จึงบอกให้ท่านกล่าวตามความเป็นจริงว่า เมื่อก่อนพฤติกรรมของพระเทวทัตเป็นอย่างหนึ่ง บัดนี้ ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตประพฤติสิ่งใดด้วยกาย วาจา ใจ ก็ไม่พึงเห็นว่าพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์เป็นอย่างนั้น พึงเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นเรื่องส่วนตัวของพระเทวทัต พระสารีบุตรจึงทำปาสาณียกรรมในกรุงราชคฤห์แก่พระเทวทัตตามที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำ^{๑๐๕}

อีกเหตุการณ์หนึ่ง เมื่อพระเทวทัตได้ชักชวนภิกษุชาววัชชีบุตร ๕๐๐ รูปซึ่งเป็นสาธุศิษย์ของพระสารีบุตรไปอยู่ที่คยาสิสประเทศ พระพุทธองค์ได้รับสั่งให้พระสารีบุตรกับพระมหาโมคคัลลานะไปนำภิกษุเหล่านั้นกลับมา พระสารีบุตรก็ได้ไปแสดงธรรมสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นด้วยธรรมิกถาที่เป็นอนุศาสนีประกอบด้วยอาเทศนาปาฏิหาริย์ ทำให้ภิกษุเหล่านั้นมีความเห็นชอบแล้วพากันกลับมายังพระเวฬุวัน^{๑๐๖}

จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า เมื่อก่อนพระเทวทัตเคยเป็นคนดีและมีฤทธิ์มาก และคงจะประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์อยู่บ้าง ถึงขนาดที่พระสารีบุตรยังกล่าวยกย่องท่านทั่วกรุงราชคฤห์ว่าเป็นผู้มีฤทธิ์และอำนาจมาก แต่ท่านกลับไม่รักษาความดีนั้นไว้ เกิดมีฉันทิภูมิตริร้ายขึ้นมาทำให้ส่งผลกระทบถึงการดำเนินชีวิตของท่านในเวลาต่อมา

^{๑๐๔} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๐๕-๑๑๒.

^{๑๐๕} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๖-๓๓๘/๑๘๐-๑๘๕.

^{๑๐๖} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๔-๓๔๕/๒๐๓-๒๐๗.

๗. พระเทวทัตกับพระมหาโมคคัลลานะ

พระมหาโมคคัลลานะ เดิมชื่อโกลิตะ เมื่อเข้ามาบวชแล้วได้เป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธองค์คู่กับพระสารีบุตร ท่านเป็นผู้เลิศในด้านมีฤทธิ์มาก ดังที่พระพุทธองค์ได้แต่งตั้งท่านในตำแหน่งเอตทัคคะว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระมหาโมคคัลลานะ เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายสาวกของเราผู้มีฤทธิ์”^{๑๐๗} พระเทวทัตได้เกี่ยวข้องกับพระมหาโมคคัลลานะอยู่หลายเหตุการณ์ แต่เฉพาะที่ปรากฏชัดเจน มีเหตุการณ์เดียวคือ เมื่อพระเทวทัตพาภิกษุชาววัชชี ๕๐๐ รูปไปคยาสี่ประเทศดังที่ได้กล่าวแล้ว พระพุทธองค์ก็รับสั่งให้ตัวท่านกับพระสารีบุตรไปพาภิกษุเหล่านั้นกลับมา ซึ่งตัวท่านก็ได้ไปแสดงธรรมสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นด้วยธรรมมีกถาที่เป็นอนุศาสน์ประกอบด้วยอิทธิปาฏิหาริย์จนภิกษุชาววัชชีบุตรทั้งหมดได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วได้พากลับมาพระเวฬุวัน^{๑๐๘}

๘. พระเทวทัตกับพระอานนท์

พระอานนท์ ก่อนออกบวชท่านเป็นเจ้าของชายาศากยะโอรสของพระเจ้าอมิตโพนะในกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อบวชเข้ามาแล้วได้เป็นพุทธอุปัฏฐาก ซึ่งพระเทวทัตได้เกี่ยวข้องกับท่านโดยเคยเป็นเพื่อนเล่นกันตั้งแต่ยังเป็นพระกุมารพร้อมกับศากยกุมารอีก ๔ คือ ภัททิกุมาร อนุรุธกุมาร กิมพิลกุมาร และภคุกุมาร จนกระทั่งเมื่อเติบโตขึ้นมา ก็ได้ออกบวชพร้อมกันทั้ง ๖ รวมกับนายภูษามาลาอุบาสีอีกหนึ่ง รวมเป็น ๗ คน ซึ่งหลังจากที่ทั้งหมดได้บวชแล้ว เว้นแต่พระอานนท์ ก็ไม่ปรากฏว่าพระเทวทัตได้เกี่ยวข้องกับพระเถระรูปอื่นโดยตรงเลย ท่านได้เกี่ยวข้องกับพระอานนท์อยู่ ๒ เหตุการณ์ที่ปรากฏเด่นชัด คือ

เหตุการณ์แรก เป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน พระเทวทัตออกบิณฑบาตแล้วได้พบกับพระอานนท์ ได้บอกว่าตั้งแต่วันนี้ไป ตัวท่านจักทำสังฆเภทโดยทำอุโบสถและสังฆกรรมแยกจากพระพุทธองค์และหมู่แห่งภิกษุ พระอานนท์ได้นำเรื่องนั้นไปกราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ พระองค์ทรงเปล่งอุทานว่า “กรรมดี คนดีทำได้ง่าย กรรมดี คนชั่วทำได้ยาก กรรมชั่ว คนชั่วทำได้ง่าย กรรมชั่ว พระอริยะทั้งหลายทำได้ยาก”^{๑๐๙} แล้วทรงแสดงธรรมให้แก่พระอานนท์ฟัง^{๑๑๐}

^{๑๐๗} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖/๒๘.

^{๑๐๘} ตูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๔-๓๔๕/ ๒๐๓-๒๐๗.

^{๑๐๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๓/๒๐๓, ชุ.อ. (ไทย) ๒๕/๑๒๔/๑๔๒.

^{๑๑๐} ตูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๓/๒๐๓, ชุ.อ. (ไทย) ๖/๒๗-๓๔.

อีกเหตุการณ์หนึ่ง พระเทวทัตได้สมคบกับพระเจ้าอชาตศัตรูปล่อยช้างนาฬาคีรีที่กำลังเมาสุราให้วิ่งไปตามถนนด้วยประสงค์จะให้ช้างเหยียบพระพุทธรองค์ผู้กำลังเสด็จบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์กับภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเหล่านั้นเห็นดังนั้น ได้กราบทูลให้พระพุทธรองค์เสด็จกลับ แต่พระองค์ไม่กลับ พระเถระผู้ใหญ่หลายรูปกราบทูลขอโอกาสเพื่อจะปราบช้างนาฬาคีรีให้ละพยศ แต่พระองค์ไม่ทรงอนุญาต พระอานนท์ซึ่งมีความรักในพระพุทธรองค์อย่างมากไม่สามารถจะทนนิ่งอยู่ได้ จึงยอมสละชีวิตของตนกลายเป็นพุทธรูปชา โดยออกมายืนขวางเบื้องพระพักตร์พระองค์ พระองค์รับสั่งให้ท่านหลีกไปถึง ๓ ครั้ง แต่ท่านยังยืนที่เดิมอย่างแน่วแน่ พระองค์จึงใช้กำลังฤทธิ์ให้พระอานนท์ถอยกลับมาแล้วใช้อานุภาพแห่งเมตตاپราบช้างให้หายจากการมามัน ภิกษุทั้งหลายรวมทั้งประชาชนชาวเมืองต่างก็พากันกล่าวสรรเสริญคุณของพระอานนท์เป็นอย่างมาก คุณของท่านได้ปรากฏเด่นชัดและขจรขยายไปมากขึ้น^{๑๑๑}

๙. พระเทวทัตกับภิกษุชาววัชชีบุตร

ภิกษุชาววัชชีบุตรมีด้วยกันทั้งหมด ๕๐๐ รูป คราวเมื่อพระพุทธรองค์ได้เสด็จไปที่กรุงเวสาลีแคว้นวัชชี ทรงแสดงธรรมให้ประชาชนได้ฟัง ทำให้มีหลายคนเกิดความเลื่อมใสและออกบวชติดตามเป็นอันมาก ภิกษุเหล่านี้เป็นอีกพวกหนึ่งที่มีความเลื่อมใสได้ออกบวชด้วย โดยได้พระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้

เมื่อพระเทวทัตกราบทูลขอวัตถุ ๕ ประการแล้วถูกพระพุทธรองค์ตรัสห้าม ท่านจึงประกาศให้ภิกษุจับสลากด้วยกล่าวว่า ตนได้เข้าเฝ้าพระสมณโคดมแล้วทูลขอวัตถุ ๕ ประการซึ่งเป็นไปเพื่อความมักน้อยสันโดษ แต่พระองค์ไม่ทรงอนุญาต ดังนั้น พวกเราจึงสมทานประพฤติดตามวัตถุ ๕ ประการนั้นกันเถิด ท่านรูปใดเห็นด้วยกับวัตถุ ๕ ประการเหล่านี้ ท่านเหล่านั้นจงจับสลาก ภิกษุชาววัชชีบุตรเหล่านั้นซึ่งเป็นพระบวชใหม่ยังไม่รอบรู้พระธรรมวินัย คิดกันว่า พระเทวทัตพูดถูก พวกตนจักเข้าเป็นบริวารของพระเทวทัตนั้น จึงพากันจับสลากเพราะเข้าใจว่า สิ่งนี้เป็นธรรม สิ่งนี้เป็นวินัย สิ่งนี้เป็นสัตถุศาสน์ พวกท่านจึงได้ร่วมกับพระเทวทัตทำลายสงฆ์และได้ไปอยู่คยาสี่สประเทศ ภายหลังพระอัครสาวกได้ไปแสดงธรรมให้ฟังจนได้ดวงตาเห็นธรรมว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา”

ต่อจากนั้นพระอัครสาวกก็ได้พาภิกษุเหล่านั้นกลับมาที่พระเวฬุวันเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธรองค์ เมื่อมาถึง พระสารีบุตรก็ได้กราบทูลพระพุทธรองค์ให้เหล่าภิกษุผู้ประพฤติดตามภิกษุผู้ทำลายสงฆ์

^{๑๑๑} ตูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๒/๓๓๖-๓๔๓, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๘๘-๑๘๙.

อุปสมบทใหม่ แต่พระพุทธองค์ได้ตรัสห้ามไว้ ทรงอนุญาตให้ภิกษุชาววัชชีบุตรเหล่านั้นเพียงแค่แสดง อาบัติอุลลัจจัย^{๑๑๒}

๑๐. พระเวททัตกับพระโกกาลิกะ

พระโกกาลิกะ เป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา ซึ่งในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มิได้กล่าวไว้ชัดเจนนัก กล่าวเพียงว่า ท่านมาจากตระกูลอุทิจจพราหมณ์ และมีได้ปรากฏว่าใครเป็นอุปชฌาย์ของท่าน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ท่านน่าจะเป็นชาวเมืองราชคฤห์ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้บวชเข้ามาอาศัยอยู่ในพระเวฬุวัน แล้วหันไปเลื่อมใสพระเวททัตเมื่อคราวที่พระเวททัตได้ขอวัตถุ ๕ ประการ ซึ่งในคราวนั้นมีผู้ที่มายอมรับนับถือพระเวททัตเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็มีตัวท่านเอง และบริวารคือ พระกโมรกตีสสกะ พระขันทเทวีบุตร และพระสมุททัตต์รวมอยู่ด้วย แต่เนื่องจากบริวารที่เหลือนั้นไม่ได้มีความปรากฏเด่นชัดนัก จึงไม่ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยนี้ จะกล่าวถึงเฉพาะพระโกกาลิกะเท่านั้น

เมื่อคราวที่พระเวททัตทำสังฆเภท ท่านได้ชักจูงภิกษุหลายรูปเพื่อมาเป็นบริวาร ซึ่งพระโกกาลิกะมีความพอใจและเห็นชอบในการทำสังฆเภท ได้กล่าวโต้ตอบภิกษุทั้งหลายที่ติเตียนพระเวททัตโดยพูดว่า พระเวททัตพูดอุกกรรม พูดอุกวินัย กล่าวคล้ายตามความพอใจและความเห็นชอบของพวกตน พวกตนถูกใจ และท่านก็ได้เข้ามาสมคบกับพระเวททัตตั้งแต่นั้นมา พระเวททัตจึงได้เกี่ยวข้องกับพระโกกาลิกะอย่างสนิทแน่นแฟ้น ซึ่งก็ปรากฏมีเหตุการณ์ที่เด่นอยู่หลายเหตุการณ์ ดังนี้

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูทรงรับสั่งให้เลิกภัตตาคาร ๕๐๐ ส้ารับแล้ว ลาภสักการะเสื่อมหายไป พระเวททัตจึงได้ชักชวนพระโกกาลิกะและภิกษุบริวารเที่ยวขออาหารกับประชาชนชาวเมือง โดยการกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมของกันและกันเพื่อให้คนเลื่อมใส และเมื่อพระเวททัตพูดวัตถุ ๕ ประการแล้วพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตจึงได้พาภิกษุชาววัชชี ๕๐๐ รูปไปที่คยาสี่สประเทศ พระโกกาลิกะและภิกษุบริวารของพระเวททัตที่เหลือนักก็ได้ติดตามไปด้วย ภายหลังพระพุทธองค์ได้ส่งพระอัครสาวกไปเพื่อให้นำภิกษุชาววัชชีเหล่านั้นกลับมา ฝ่ายพระเวททัตเข้าใจผิดว่าท่านทั้งสองชอบใจธรรมของตน แม้พระโกกาลิกะจะได้กล่าวเตือนพระเวททัตว่าไม่ให้ไว้วางใจพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ พร้อมทั้งกล่าวใส่ร้ายพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะว่ามีความปรารถนาชั่ว ตกอยู่ในอำนาจความปรารถนาชั่ว แต่พระเวททัตไม่ฟัง ได้ยินมนต์ให้ท่านทั้งสองแสดงธรรมแก่ภิกษุชาววัชชีเหล่านั้นฟัง ส่วนตนเองได้ปูสังฆาฏิจำวัดหลับไปอย่างเผลอสติ เมื่อพระอัครสาวกได้แสดงธรรมให้ภิกษุ

^{๑๑๒} ตูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๔-๓๔๕/ ๑๙๗-๒๐๗, พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๙๐-๑๙๒.

เหล่านั้นฟังจนได้ดวงตาเห็นธรรมทั้งหมดแล้วพากันไปยังพระเวฬุวันแล้ว พระโกกาลิกะก็ได้ปลุกพระเทวทัตให้ตื่นขึ้นบอกว่า พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะพากันไปหมดแล้ว ตนบอกแล้วว่ามิให้ไว้วางใจพระอัครสาวกทั้งสอง เพราะท่านทั้งสองมีความปรารถนาชั่ว ตกอยู่ในอำนาจความปรารถนาชั่ว ท่านก็ไม่เชื่อ เมื่อพูดจบก็เอาเข้ากระแทกเข้าที่ทรวงอกของพระเทวทัต โลหิตอุ่น ๆ ได้พุ่งออกจากปากพระเทวทัตในตนเอง และได้ล้มป่วยลงถึง ๙ เดือน ภายหลังเมื่อพระเทวทัตประสงค์จะเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อกราบทูลขอขมาโทษ พระโกกาลิกะและภิกษุบริวารได้กล่าวห้ามไว้ว่า พระเทวทัตเป็นศัตรูคู่แค้นกับพระพุทธองค์ พวกตนไม่สามารถนำไปได้ แต่ถูกพระเทวทัตรบกวน จึงพากันห้ามท่านเดินทางไปยังพระเชตวัน^{๑๓๓}

ต่อจากนี้ไป ในคัมภีร์ต่าง ๆ ก็ไม่ปรากฏเรื่องราวของพระโกกาลิกะอีกเลย จึงไม่สามารถรู้ได้ว่า ชีวิตของท่านจะเป็นไปในทางใด ซึ่งถ้าให้คาดเดา ก็คงจะเป็นได้ ๒ ทาง คือ

๑. ทางที่หนึ่ง เมื่อท่านเห็นพระเทวทัตได้ประสบกับความย่อยยับแล้ว ก็เป็นไปได้ว่าท่านจะหันกลับมายอมรับนับถือพระพุทธองค์ ประพฤติตนเป็นพระภิกษุที่ดีและเป็นสาวกที่ดี ประพฤติปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุมรรคผลขั้นใดขั้นหนึ่ง

๒. อีกทางหนึ่ง เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยไม่ดี ทั้งจิตใจยังเต็มไปด้วยความหลง ทำให้คาดเดาไปได้ว่า ท่านจะยิ่งถลาลึกลงไปในความชั่ว ประกอบกรรมทำสิ่งอกุศลต่าง ๆ และประพฤติผิดธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ได้บัญญัติและสั่งสอนไว้ ทำให้ได้ประสบกับความย่อยยับ มีชีวิตที่ลุ่มจมลง

จากการศึกษาเรื่องความเกี่ยวข้องระหว่างพระเทวทัตกับพระภิกษุ ทำให้ได้ทราบดังนี้

๑. ความเกี่ยวข้องระหว่างท่านกับพระอัครสาวกและพระอานนท์ซึ่งถือว่าเป็นพระอรหันต์คนนั้น ท่านไม่สามารถที่จะทำอันตรายหรือความมัวหมองใด ๆ ให้เกิดได้เลย มีแต่จะทำให้คุณของท่านเหล่านี้ปรากฏเด่นชัดขึ้นอย่างเดียวนั่น

๒. ความเกี่ยวข้องระหว่างท่านกับภิกษุชาววัชชีบุตร ๕๐๐ รูปนั้น ถือได้ว่าท่านเกือบจะทำให้ภิกษุเหล่านั้นได้รับความย่อยยับเพราะพาให้ถือเอาในทางที่ผิด แต่ภิกษุเหล่านั้นได้พระอัครสาวกมาช่วยไว้ ทำให้รอดพ้นจากความฉิบหายไปได้

๓. ความเกี่ยวข้องระหว่างท่านกับพระโกกาลิกะนี้ ช่วงแรก ท่านสามารถจูงใจพระโกกาลิกะให้มานับถือได้ เป็นผู้ชี้แนะพระโกกาลิกะในการทำกรรมต่าง ๆ แต่หลังจากที่ท่านสูญเสียภิกษุบริวารไป จนพระโกกาลิกะไม่สามารถอดทนได้ จึงได้กล่าวตำหนิและทำร้ายท่านจนเจ็บป่วย ก็ถือได้ว่า ทั้ง

^{๑๓๓} ตูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๓-๓๔๕/ ๑๙๗-๒๐๗, พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๙๐-๑๙๒.

สองฝ่ายต่างก็มีอุปนิสัยไม่ดี เมื่อมาเจอกัน ก็สามารถที่มารวมกันได้ และก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ขึ้นมา ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยแล้ว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยแล้ว สัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยงาม

แม้ในอดีต สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยแล้ว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยแล้ว สัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยงาม

แม้ในอนาคต สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยแล้ว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยแล้ว สัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยงาม

ภิกษุทั้งหลาย แม้ในปัจจุบันนี้ สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยแล้ว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยแล้ว สัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอหยาศัยงาม^{๑๑๔}

๑๑. พระเทวทัตกับภิกษุณี

พระเทวทัตได้ตั้งสำนักของท่านโดยเฉพาะและได้อุปสมบทให้แก่ภิกษุและภิกษุณีจำนวนมาก^{๑๑๕} เพราะสำนักของท่านเพียบพร้อมไปด้วยลาภและสักการะ ดังนั้นท่านจึงมีความเกี่ยวข้องกับภิกษุณีหลายรูป แต่เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับภิกษุณีปรากฏเด่นชัด มีอยู่ ๒ รูป คือ

๑. ภิกษุณีผู้เป็นมารดาของพระกุมารกัสสปะ

๒. อุลลันนทาภิกษุณี

๑๒. พระเทวทัตกับภิกษุณีมารดาของพระกุมารกัสสปะ

ภิกษุณีผู้เป็นมารดาของพระกุมารกัสสปะนี้ เป็นธิดาของเศรษฐีคนหนึ่งในกรุง ราชคฤห์ ประสงค์จะออกบวชตั้งแต่พอรู้ความ แต่บิดามารดาไม่อนุญาติ ภายหลังได้แต่งงานและเกิดตั้งครรภ์

^{๑๑๔} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๙๙/๑๘๗-๑๘๙.

^{๑๑๕} หลักฐานปรากฏในเรื่องภิกษุผู้คบหาบุคคลฝ่ายผิด - ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๒๙๙-๓๐๑, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๘/๘๙-๙๒, และเรื่องภิกษุณีผู้มารดาของพระกุมารกัสสปะ - ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๑๗-๒๓.

ขึ้น แต่นางยังไม่รู้ อ้อนวอนสามีขอบวชอยู่เรื่อย ๆ กระทั่งสามีอนุญาต นางจึงให้สามีพาไปบวชในสำนักของภิกษุณีที่เป็นฝักฝ่ายของพระเทวทัต นางจึงได้เกี่ยวข้องกับพระเทวทัตตั้งแต่นั้นมา

ต่อมา ภิกษุณีทั้งหลายทราบเรื่องที่น่าจะมีครรภ์จึงได้พานางไปหาพระเทวทัต ท่านกล่าวว่าสำนักของตนจักเสื่อมเสียชื่อเสียงจึงสั่งให้นางสึกทันทีโดยมิทันได้พิจารณาความอันใดเลย เมื่อนางได้ยินเช่นนั้นก็กล่าวว่า นางบวชอุทิศพระพุทธรองค์ ไม่ได้บวชอุทิศพระเทวทัต แล้วให้เหล่าภิกษุณีพานางไปหาพระพุทธรองค์ที่กรุงสาวัตถี พระพุทธรองค์แม้จะทรงทราบอยู่ว่านางตั้งครรภ์แต่ครั้งยังเป็นคฤหัสถ์ แต่เพื่อจะป้องกันคำครหาของประชาชนเหล่าอื่น จึงรับสั่งให้เชิญพระเจ้าปเสนทิโกศล มหาอนาถปิณฑิกเศรษฐี จุลอนาถปิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา พร้อมทั้งสกุลใหญ่อื่น ๆ หลายสกุลมาเป็นพยาน แล้วรับสั่งให้พระอุบาลีเถระสอบสวนอภิรณที่ที่เกิดขึ้น พระเถระได้เชิญนางวิสาขามาแล้วให้ตรวจตราพิจารณาอภิรณนั้น นางวิสาขาก็ได้ให้คนล้อมมานแล้ว เข้าไปตรวจภิกษุณีนั้นในภายในม่าน ตรวจดูมือ เท้า สะตือ และท้องน้อยของนาง นับเดือนและวันดู ทราบว่านางตั้งครรภ์ตั้งแต่ยังเป็นคฤหัสถ์ จึงได้บอกความนั้นแก่พระอุบาลีเถระ พระเถระได้ชำระอภิรณนั้นให้สำเร็จในท่ามกลางบริษัทนั้น นางจึงหลุดพ้นจากอภิรณนั้น เมื่อครบกำหนดนางได้คลอดลูกชาย แล้วเลี้ยงไว้ในวัดพระเชตะวันนั่นเอง ภายหลัง พระเจ้าปเสนทิโกศลได้นำทารกนั้นไปเลี้ยงในวังจนเติบโตใหญ่ กุมารนั้นมีชื่อว่า กุมารกัสสปะ ต่อมาก็ออกบวชแล้วได้บรรลุปะภะอรหันต์ ส่วนภิกษุณีผู้เป็นมารดานั้นมีความโศกเศร้าตั้งแต่พลัดพรากจากบุตร แต่ต่อมาสามารถหักห้ามใจได้ ก็ตั้งใจปฏิบัติธรรมแล้วได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์เช่นกัน

ในเหตุการณ์นี้ ภิกษุทั้งหลายได้กล่าวติเตียนพระเทวทัตและยกย่องพระพุทธรองค์ว่าพระเทวทัตเป็นคนพาล ได้ทำลายนางภิกษุณีให้ฉิบหาย ส่วนพระพุทธรองค์ได้เป็นที่พึ่งพิงอาศัยของนางภิกษุณีนั้น ทำให้ชื่อเสียงในด้านลบของพระเทวทัตยิ่งปรากฏมากขึ้น^{๑๑๖}

๑๓. พระเทวทัตกับอุลลันทาภิกษุณี

อุลลันทาภิกษุณีเป็นภิกษุณีบริวารของพระเทวทัต ถือได้ว่าเป็นภิกษุณีรูปหนึ่งที่เป็นอาทิกัมมิกะ^{๑๑๗} ให้พระพุทธรองค์บัญญัติสิกขาบทหลายสิกขาบท นางมีความเลื่อมใสในพระเทวทัต จึงได้เข้ามาบวชในฝ่ายพระเทวทัต ดังนั้น เมื่อนางไปฉันที่ไหน ๆ ก็จะถูกแนะนำทายกให้ถวายทานแก่

^{๑๑๖} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๓/๑๗-๒๓.

^{๑๑๗} อาทิกัมมิกะ : ผู้ทำกรรมที่แรก หมายถึง ภิกษุหรือภิกษุณีผู้เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทนั้น ๆ อ้างในพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๐๗.

พระเทวทัตและภิกษุผู้เป็นบริวาร ดังเช่นคราวหนึ่งนางได้เป็นกุลุปิกา^{๑๑๘} ของตระกูลแห่งหนึ่ง เป็นผู้รับภัตตาหารประจำ เมื่อคบตีได้ตระเตรียมทานไว้มากมายเพื่อพระมหาเถระมีพระอัครสาวก เป็นต้น นางถามรู้ดังนั้นจึงกล่าวกับคบตีว่า เมื่อพระเถระผู้ใหญ่มีอยู่ ทำไมจึงนิมนต์พระผู้น้อยเล่า เมื่อถูกถามว่าใครคือพระเถระผู้ใหญ่ก็ตอบว่า พระเทวทัต พระโกกาลิกะ พระกฏโมรคติสสะ พระชัณฑเทวีบุตร พระสมุททัต ในขณะที่นางกำลังพูดอยู่นั้น พระมหาเถระมีพระอัครสาวกเป็นต้น มาถึง นางกลับพูดว่า ท่านได้นิมนต์พระมหาเถระแล้ว คบตีจึงได้กล่าวตำหนินางแล้วขับออกจากเรือน และยกเลิกภัตตาหารที่ถวายประจำ ภิกษุทั้งหลายเมื่อทราบความนั้น ก็ได้กล่าวติเตียนพระเทวทัตว่า “พระเทวทัต รู้อยู่ ทำไมจึงฉันทินิมนต์ที่ภิกษุณีแนะนำให้ถวายเล่า” แล้วนำความไปกราบทูลพระพุทธองค์ พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทห้าไม่ให้ภิกษุฉันทินิมนต์ที่ภิกษุณีแนะนำถวาย^{๑๑๙}

และอีกครั้งหนึ่ง ถุลสนันทาภิกษุณีนั้น ได้นิมนต์พระเถระทั้งหลายมาประชุมกันด้วยกล่าวว่า จักบวชสิกขมานา^{๑๒๐} ครั้นเห็นอาหารมากมาย กลับบอกว่า ดิฉันจักยังไม่บวชสิกขมานาก่อน และให้พระเถระทั้งหลายกลับ แล้วนิมนต์พระเทวทัต พระโกกาลิกะ พระกฏโมรคติสสะ พระชัณฑเทวีบุตร และพระสมุททัตมาประชุมกันบวชสิกขมานา ภิกษุณีทั้งหลายได้ตำหนินางแล้วกราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามิให้ภิกษุณีบวชสิกขมานาด้วยให้ฉันทะค้ำ^{๑๒๑}

๑๔. พระเทวทัตกับพระเจ้าสุปพุตระ

เจ้าศากยะพระนามว่าสุปพุตระ มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับพระเทวทัตในฐานะเป็นพระบิดา ซึ่งพระองค์ทรงผูกความอาฆาตต่อพระพุทธองค์ด้วยเหตุ ๒ ประการคือ พระพุทธองค์ทรงตั้ง

^{๑๑๘} กุลุปิกา : ผู้เข้าถึงสกุล, ภิกษุณีที่คุ้นเคยสนิท ไปมาหาสู่ประจำของตระกูล, ภิกษุณีที่เข้าอุปถัมภ์ และเป็นที่ปรึกษาประจำของครอบครัว, อ้างในพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๑.

^{๑๑๙} ตูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๒/๑๙๒-๑๙๗/๔๑๖-๔๑๗.

^{๑๒๐} สิกขมานา หมายถึง นางผู้กำลังศึกษา, สามเณรีผู้มีอายุถึง ๑๘ ปีแล้ว อีก ๒ ปีจะครบบวชเป็นภิกษุณี ภิกษุณีสงฆ์สวดให้สิกขาสมมติ คือ ตกลงให้สมาทานสิกขาบท ๖ ประการ ตั้งแต่ข้อ ปาณาติปาตาเวรมณี จนถึงข้อ วิกาลโภชนา เวรมณี ให้รักษาอย่างเคร่งครัดไม่ขาดเลย ตลอดเวลา ๒ ปีเต็ม (ถ้าล่วงข้อใดข้อหนึ่ง ต้องสมาทานตั้งต้นไปใหม่อีก ๒ ปี) ครบ ๒ ปี ภิกษุณีสงฆ์จึงทำพิธีอุปสมบทให้ ขณะที่สมาทานสิกขาบท ๖ ประการอย่างเคร่งครัดนี้ เรียกว่า นางสิกขมานา - พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๓๘-๓๓๙.

^{๑๒๑} ตูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๓/๑๖๑-๑๖๖/ ๒๗๐-๒๗๑.

พระธิดาของพระองค์ออกบวชประการ ๑ ให้พระโอรสของพระองค์บวชแล้วตั้งไว้ในฐานะแห่งศรัทธา
 ประการ ๑ เมื่อสบโอกาสที่พระพุทธร่องค์จะเสด็จผ่านทางไปยังสถานที่ที่ทายกนิมนต์ จึงนั่งเสวย
 น้ำจันทน์ขวางทางเสด็จของพระองค์ แม้ราชบุรุษจะทูลบอกอย่างไรก็ไม่ทรงเชื่อฟัง พระพุทธร่องค์ไม่
 สามารถเสด็จไปยังที่นิมนต์ได้จึงเสด็จกลับแล้วตรัสกับพระอานนท์ว่า พระเจ้าสุปพุทธะนี้ทำกรรม
 หนักยิ่ง จักถูกแผ่นดินสูบในวันที่ ๗ นับจากวันนี้ ณ ที่ใกล้เชิงบันไดภายใต้ปราสาท ฝ่ายพระเจ้า
 สุปพุทธะนั้นได้ส่งราชบุรุษไปสอดแนม เมื่อราชบุรุษมากราบทูลเรื่องนั้น จึงดำริว่า พระพุทธร่องค์ตรัส
 คำใด คำนั้นจักเป็นจริงแน่แท้ แต่วันนี้ เรื่องจักไม่เป็นดังนั้น ตนจะได้ช่องจับโกหกพระพุทธร่องค์นั้น
 จึงเสด็จขึ้นไปบนปราสาทชั้นเจ็ด ให้ชักบันไดออกทั้งหมด ปิดประตู ตั้งคนดูแลรักษาที่ประตูทุกชั้น ๆ
 ละ ๒ คน โดยกำชับว่า ถ้าพระองค์ทรงเผลอจะลงไปข้างล่าง ก็ให้ห้ามไว้ แล้วก็ประทับอยู่บนปราสาท
 นั้น กระทั่งเวลาผ่านไปถึงวันที่ ๗ เวลาพร้อมกันกับที่พระเจ้าสุปพุทธะปิดทางแก่พระพุทธร่องค์ ม้า
 มงคลของพระองค์ซึ่งอยู่ภายใต้ปราสาทเกิดศึกคะนองขึ้น พระองค์ได้สติบเสียดจึงทอดพระเนตรมอง
 ม้านั้น เมื่อม้าเห็นพระองค์เข้าก็หยุดนิ่ง พระองค์ประสงค์จะจับม้าจึงบ้ายพระพักตร์ไปทางประตู
 ประตูเปิดเอง และบันไดก็กลับตั้งอยู่ตามเดิม คนดูแลรักษาในทุก ๆ ชั้นก็จับพระองค์ผลักให้ตกลงไป
 ในภายใต้จนถึงพื้นดิน พอสัปดาห์พระองค์ทรงเหยียบพื้นดินเท่านั้น พระองค์ก็ถูกแผ่นดินสูบจน
 สิ้นพระชนม์ แล้วได้บังเกิดในอเวจีมหานรก^{๑๒๒}

เมื่อกล่าวถึงผู้ที่ถูกแผ่นดินสูบ ก็จะได้กล่าวถึงพอสังเขป ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา^{๑๒๓} ได้
 กล่าวถึงผู้ที่ถูกแผ่นดินสูบไว้ว่ามีด้วยกันทั้งหมด ๕ คน^{๑๒๔} คือ

๑. พระเทวทัต
๒. พระเจ้าสุปพุทธะ
๓. นางจิญจมาณวิกา^{๑๒๕}
๔. นันทมาณพ^{๑๒๖}

^{๑๒๒} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๕/๖๒-๖๖.

^{๑๒๓} มลลินท. (ไทย) หน้า ๑๓๖.

^{๑๒๔} ในคัมภีร์อรรถกถาได้กล่าวถึงตระกูลอุปฐากของพระเทวทัต ๕๐๐ ตระกูลได้ถูกแผ่นดินสูบ แต่
 ไม่ได้กล่าวเรื่องราวไว้ชัดเจน ดังนั้นจึงไม่ได้นับรวมไว้ในที่นี้, ดูในกปิชาดก - ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๒๙๗-๓๐๔, ขุ.ชา.อ.
 (ไทย) ๖๐/๑๓๐-๑๔๓.

^{๑๒๕} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๗๔-๘๑, ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๐/๑๘๙-๑๙๑.

^{๑๒๖} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๒๑๔-๒๑๘.

๕. นันทยกษ^{๑๒๗}

๑๕. พระเทวทัตกับชาตศัตรุกุมาร

ชาตศัตรุกุมาร เป็นพระโอรสของพระเจ้าพิมพิสารในกรุงราชคฤห์ พระเทวทัตได้มีความเกี่ยวข้องกับชาตศัตรุกุมารในคราวที่ท่านแสวงหาคนผู้ที่จะมาเป็นอุปัฏฐากของตน คราวแรกนั้นก็ถึงพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อรู้ว่าพระองค์เป็นพระโสดาบัน ก็คิดว่าพระองค์คงจะไม่สำเร็จเป็นแน่ จึงแสวงหาคนอื่น ก็ได้เล็งเห็นชาตศัตรุกุมาร ครั้นเห็นว่าคงจักสำเร็จแน่นอน จึงไปแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้แก่ชาตศัตรุกุมารดู พระกุมารทรงเลื่อมใสในอิทธิปาฏิหาริย์นั้นเป็นอย่างยิ่ง ได้บริจาคทรัพย์สร้างวิหารที่คยาสิสประเทศ รับสั่งให้นำภัตตาหารประจำ ๕๐๐ ทาบไปถวาย พร้อมทั้งเสด็จไปอุปัฏฐากท่านทั้งเช้าทั้งเย็นพร้อมขบวนรถ ๕๐๐ คันทุก ๆ วัน

ต่อมา พระเทวทัตเมื่อมีลาภและสักการะมาก ก็ถูกความคิดชั่วครอบงำ จึงได้เข้าไปเฝ้าพระกุมารแล้วถวายพระพรว่า เมื่อก่อนมนุษย์มีอายุยืน แต่บัดนี้มีอายุน้อย ดังนั้น พระองค์จึงควรที่จะปลงพระชนม์พระราชบิดาแล้วขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนตนเองจะปลงพระชนม์พระพุทธรองค์แล้วเป็นพระพุทธรเจ้าแทน พระกุมารก็ทรงเชื่อคำของท่านจึงได้เหน็บพระแสงกริชเข้าไปหาพระราชบิดา พวกราชบุรุษจับได้ จึงทูลถามว่าใครเป็นผู้ยิง เมื่อได้รับคำตอบว่า พระเทวทัตยิง จึงมาปรึกษากันว่าจะทำอย่างไร มหาอำมาตย์บางพวกลงมติว่า ควรปลงพระชนม์พระกุมาร ฆ่าพระเทวทัต ฆ่าภิกษุทั้งหมด บางพวกลงมติว่า ไม่ควรฆ่าภิกษุทั้งหลาย เพราะพวกภิกษุไม่มีความผิดอะไร ควรปลงพระชนม์พระกุมารและฆ่าพระเทวทัตเท่านั้น บางพวกลงมติว่า ไม่ควรจะฆ่าใครเลย แต่ควรจะกราบทูลพระราชบิดาแล้วปฏิบัติตามที่พระองค์รับสั่ง เมื่อเหล่ามหาอำมาตย์คุมพระกุมารไปเฝ้าพระราชบิดาแล้วกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ พระองค์จึงได้ตรัสว่า ท่านทั้งหลาย พระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ จะเกี่ยวอะไร พระพุทธรองค์ทรงรับสั่งให้ทำปกาสณียกรรมแก่พระเทวทัตแล้วมิใช่หรือ แล้วรับสั่งถามชาตศัตรุกุมารว่า ต้องการปลงพระชนม์พระองค์เพื่ออะไร เมื่อทรงทราบว่าต้องการราชสมบัติจึงได้พระราชทานราชสมบัติให้ เมื่อพระกุมารได้เป็นพระราชาก็นำเรื่องนั้นไปบอกแก่พระเทวทัต ท่านก็ยุยงไม่ให้วางพระทัยในพระเจ้าพิมพิสาร เพราะพระเจ้าพิมพิสารอาจจะจับพระองค์แล้วขึ้นครองราชย์เหมือนดังเดิม สมควรที่จะปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารจึงจะปลอดภัยที่สุด พระองค์ตรัสว่าพระราชบิดาของพระองค์ไม่สมควรจะถูกปลงพระชนม์ด้วยศาสตรา ท่านจึงถวายพระพรว่า จงให้

^{๑๒๗} ชุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๓๔/๑๑๔, ชุ.อุ.อ. (ไทย) ๔๔/๔๒๗-๔๓๒, ม.อุ.อ. (ไทย) ๒๒/๓๐, วิสุทธิ. (ไทย)

พระองค์สิ้นพระชนม์ด้วยการอดพระกระยาหาร พระเจ้าอชาตศัตรูจึงตรัสรับสั่งให้ขังพระราชบิดาไว้ และรับสั่งห้ามผู้อื่นเข้าเยี่ยมเว้นแต่พระราชมารดา ฝ่ายพระราชเทวีก็ทรงนำพระกระยาหารเข้าไปให้ พระเจ้าพิมพิสารเสวย เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูทรงทราบเข้า จึงรับสั่งห้ามพระราชมารดาเข้าเยี่ยม พระเจ้าพิมพิสารทรงอดพระกระยาหาร แต่ยังพระวรกายให้เป็นไปได้ด้วยการเสด็จจงกรม เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูทรงทราบ จึงรับสั่งให้ช่างกลบกำใช้มีดโกนกรีดพระบาทของพระราชบิดาแล้วทาด้วยน้ำมันผสมเกลือแล้วรมด้วยถ่านไม้ตะเคียน^{๑๒๘} พระเจ้าพิมพิสารเกิดเวทนาอันสาหัสทรงระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยอย่างเดียว แล้วเสด็จจุดไปบังเกิดเป็นยักษ์ชื่อว่าชนวสกะ เป็นผู้บำรุงท้าวเวสสุวรรณในเทวโลกชั้นจาตุมหาราช^{๑๒๙}

ฝ่ายพระเจ้าอชาตศัตรูเมื่อได้เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ก็ส่งนายขมังธนูและให้ปล่อยช้างนาฬาคีรีเพื่อไปปลงพระชนม์พระพุทธองค์ตามคำของพระเทวทัต ชาวได้แพร่หลายไปในพระนคร พวกมหาชนได้โจษจันกันว่า พระเจ้าอชาตศัตรูได้เที่ยวสมคบกับพระเทวทัตซึ่งเป็นคนชั่ว เมื่อพระองค์ได้สดับถ้อยคำของมหาชนแล้ว จึงให้เลิกภัตตาหารประจำ ๕๐๐ สำหรับแล้วก็มีได้เสด็จไปยังที่อุปฐากของพระเทวทัตอีกเลย^{๑๓๐}

ต่อมา เมื่อพระองค์ได้สดับว่า พระเทวทัตถูกแผ่นดินสูบที่ทรงหวาดกลัวว่าพระองค์จะได้รับบาปกรรมเช่นเดียวกัน จึงไม่ได้มีความสบายใจในสิริราชสมบัติเลย ทรงหวาดผวาทลอดเวลา ทรงมีประสงค์จะขอฆ่าโทษพระพุทธองค์ จึงเสด็จไปหาพระองค์พร้อมกับหม้อช็อกแล้วกราบทูลขอฆ่าโทษพระองค์ พระองค์ได้แสดงธรรมให้ฟังจนพระเจ้าอชาตศัตรูมีความเลื่อมใสแล้วแสดงตนเป็นพุทธมามกะ แต่นั้นมา พระองค์ก็ได้เสด็จไปหาพระพุทธองค์อย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งถวายทาน รักษา

^{๑๒๘} คัมภีร์มิ่งคลที่ปณีได้เล่าบุพกรรมของพระเจ้าพิมพิสารไว้ว่า ในกาลก่อน พระราชาทรงสวมฉลองพระบาทในลานพระเจดีย์ อันเป็นสถานที่บูชาด้วยสักการะมีของหอมและดอกไม้เป็นต้น อาจารย์บางพวกกล่าวว่า พระองค์เอาพระบาทซึ่งมีได้ชำระเหยียบเสื่อลำแพนที่เขาปูไว้เพื่อต้องการเป็นที่นั่งของภิกษุสงฆ์ - มงคล. (ไทย) ๑/๕๘.

^{๑๒๙} ความจริง พระเจ้าพิมพิสารเป็นพระอรียบุคคลชั้นพระโสดาบัน จะเสด็จไปบังเกิดเป็นเทพเจ้าในสรวงสวรรค์ชั้นสูงกว่านี้ก็ได้ แต่ที่พระองค์เสด็จมาบังเกิดในสวรรค์ชั้นต่ำนี้ ก็เพราะพระองค์เคยอยู่ที่นี้มาก่อน และมีพระทัยปรารถนาจะอยู่ที่นี้นั่นเอง, อ้างในพระธรรมวิธีราชมหายานี, **โลกที่ปณี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕๒.

^{๑๓๐} ตูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๙-๓๔๒/ ๑๘๕-๑๘๗, ที.สี. (ไทย) ๙/๑๕๐-๒๕๓/๔๘-๘๖, มงคล. (ไทย) ๑/๕๔-๕๕.

ศีล และสดับธรรมกถาเนื่องนิตย และได้เป็นอุบาสกปุณฺณที่ถึงไตรสรณคมน์อย่างหนักแน่นที่สุด^{๑๓๑} ทรงรับเป็นพระบรมราชาบุรุษในการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก แต่ด้วยอำนาจแห่งกรรมชั่วคือ ปิตุฆาต ซึ่งถือว่าเป็นอนันตริยกรรม ทำให้พระองค์ต้องไปอุบัติในโลหกุ่มภินรกจนครบ ๖๐,๐๐๐ ปี จึงจะได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ ในชาติสุดท้ายจักได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่าชีวิตวิเสส^{๑๓๒}

ในแง่ความสงสัยที่ว่า พระเทวทัตยอมให้พระเจ้าอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร แล้วทำไมไม่ปรับปาราชิกแก่พระเทวทัตเล่า

ในเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พระเทวทัตมิได้ต้องอาบัติปาราชิก เพราะไม่สมบูรณ์ด้วย องค์แห่งปาราชิก เพราะพระเทวทัตได้สั่งให้พระเจ้าอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารด้วยการ ให้ออดพระกระยาหาร แต่พระเจ้าพิมพิสารสวรรคตด้วยการถูกราชบุรุษใช้มีดโกนผ่าฝ่าพระบาททั้งสอง ข้างทำให้เกิดทุกขเวทนาอย่างสาหัสจนทนไม่ได้จึงเสด็จสวรรคต เป็นการทำให้เสียการนัดหมายและ เสียนิมิตไป ดังบทมาติกาวิภังค์ ซึ่งว่าด้วย อาณัติติกประโยค (การทำกรณัตถหมาย) ว่า

ที่ชื่อว่า การนัดหมาย ได้แก่ภิกษุทำการนัดหมายว่า จงปลงชีวิตเขาเสียตามค่านัดหมาย นั้น ในเวลาเช้าหรือในเวลาเย็น ในเวลากลางคืนหรือกลางวัน ดังนี้ ต้องอาบัติทุกกฏ

เพราะการนัดหมายนั้น ภิกษุผู้รับคำสั่งปลงชีวิตเขาสำเร็จ ต้องอาบัติปาราชิกทั้ง ๒ รูป ปลงชีวิตบุคคลนั้นได้ก่อนหรือหลังค่านัดหมายนั้น ภิกษุผู้สั่งเดิม ไม่ต้องอาบัติ ภิกษุผู้ฆ่า ต้องอาบัติ ปาราชิก

ที่ชื่อว่า การทำนิมิต ได้แก่ภิกษุทำนิมิตว่า ผมจักขยิบตา ยกคิ้ว หรือผงกศีรษะ ท่านจง ปลงชีวิตบุคคลนั้นตามนิมิตนั้น ดังนี้ ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุผู้รับสั่ง ปลงชีวิตบุคคลนั้นสำเร็จตามนิมิตนั้น ต้องอาบัติปาราชิกทั้ง ๒ รูป ปลงชีวิต เขาก่อนหรือหลังนิมิตนั้น ภิกษุผู้สั่งเดิมไม่ต้องอาบัติ ภิกษุผู้ฆ่าต้องอาบัติปาราชิก^{๑๓๓}

ดังนั้น ถ้ายึดตามหลักมาติกานี้ พระเทวทัตจึงต้องเพียงอาบัติทุกกฏเท่านั้น ไม่ถึงอาบัติ ปาราชิก เพราะพระเจ้าพิมพิสารมิได้สวรรคตตามคำสั่งของพระเทวทัต

^{๑๓๑} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๖/๖๐๗-๖๑๒, ขุ.ชา. อ. (ไทย) ๖๒/๑๖๕-๑๖๗, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๘๖-๑๘๙, มงคล. (ไทย) ๑/๕๔-๖๒

^{๑๓๒} พระธรรมธีรราชมหามุนี, โลกทิปนี, หน้า ๕๔-๕๕.

^{๑๓๓} วิ.จ. (ไทย) ๑/๑๗๙/๓๐๓.

เมื่อได้กล่าวถึงอาณัติติกประโยค ก็จะได้นำมากล่าวไว้ตรงนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษา ดังนี้

อาณัติติกประโยค คือการใช้ให้คนอื่นฆ่า มีนิยาม ๖ ข้อ เป็นเครื่องวินิจฉัยว่า จะล่วงละเมิดสิกขาบทหรือไม่ คำว่านิยาม คือ วัตถุประสงค์กำหนดมี ๖ คือ

๑. นิยมวัตถุ หมายถึง วัตถุที่ถูกฆ่า มีมนุษย์และสัตว์เป็นต้น
๒. นิยมกาล คือ กำหนดเวลาใช้ฆ่า เช่น เวลาเช้า สาย บ่าย เย็นเป็นต้น
๓. นิยมโอกาส หมายถึงเอาที่กำหนดสถานที่ เช่น ในป่า ในบ้าน เป็นต้น
๔. นิยมเครื่องประหาร หมายถึงเอาเครื่องประหาร มีดาบ หอก เป็นต้น
๕. นิยมอิริยาบถ หมายถึงเอาอิริยาบถ มี การยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น
๖. นิยมกิริยาวิเศษ หมายถึง วิธีใช้ฆ่า มี ฟัน แหง ยิง เป็นต้น

ในนิยามทั้ง ๖ นี้ เมื่อสั่งให้เขาทำแล้ว ถ้าเขาทำถูกต้องตามนิยามนั้น จึงได้ชื่อว่า ล่วงละเมิดสิกขาบท แต่ถ้าผู้รับใช้ทำผิดจากนิยามที่เขาสั่งไป ไม่ชื่อว่าล่วงละเมิดสิกขาบท^{๑๓๔}

๑๖. พระเวทที่ตัดกับตระกูลอุปัฏฐาก ๕๐๐ ตระกูล

ในคัมภีร์อรรถกถาชาดกมิได้กล่าวถึงโดยละเอียด กล่าวแต่เพียงว่า ตระกูลอุปัฏฐากของพระเวทที่ตัดได้มีถึง ๕๐๐ ตระกูล ตระกูลเหล่านั้นพากันเข้าข้างพระเวทที่ตัดว่าพระพุทธรองค์ จึงได้ไปเกิดในอเวจีทั้งหมด พระเวทที่ตัดซึ่งตระกูล ๕๐๐ ไปไว้ในนรกอเวจีด้วยประการฉะนี้ เหล่าภิกษุได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระพุทธรองค์ พระองค์จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้น ที่พระเวทที่ตัดหมกมุ่นในลาภและสักการะ ไม่มองดูภัยในอนาคต แม้ในกาลก่อน ก็ไม่มองดูภัยในอนาคต ถึงความพินาศใหญ่หลวงกับบริวารเป็นอันมาก เพราะแสวงหาความสุขเฉพาะหน้า ดังนี้แล้วตรัสสมุททวาณิชชาดกให้ภิกษุทั้งหลายฟัง^{๑๓๕}

๑๗. พระเวทที่ตัดกับนายขมังธนู

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูทรงเลื่อมใสพระเวทที่ตัด ทรงนำลาภและสักการะมาถวายเป็นอันมาก พระเวทที่ตัดถูกลาภและสักการะครอบงำ เกิดความคิดที่จะปลงพระชนม์พระพุทธรองค์ จึงเข้าไปเฝ้าพระราชาแล้วถวายพระพรว่า มโนรถของพระองค์ถึงที่สุดแล้ว ส่วนมโนรถของตนเองยังไม่ถึงที่สุดแล้วขอ นายขมังธนูเพื่อให้ไปปลงพระชนม์พระพุทธรองค์ พระราชาทรงรับสั่งให้ประชุม นายขมังธนูถึง

^{๑๓๔} วิ.อ. (ไทย) ๑/๙๐-๙๔.

^{๑๓๕} ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๐/๑๓๓-๑๓๔.

๕๐๐ ตระกูล ทรงเลือกจากคนเหล่านั้นเหลือ ๓๑ คน ตรัสสั่งให้ทำตามคำสั่งของพระเทวทัต ท่านเรียกหัวหน้านายขมังธนูมาบอกว่า พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่ภูเขาศิชมภู เสด็จจงกรมอยู่ตรงโน้น ให้ไปในที่นั้น ยิ่งพระองค์ด้วยลูกศรอาบยาพิษให้สิ้นพระชนม์แล้วจึงกลับมาทางโน้น แล้วสั่งให้นายขมังธนูชุกอยู่ในทางนั้น ๒ คนพร้อมสั่งว่า ให้ยิงหัวหน้านายขมังธนูนั้นให้ตายแล้วกลับมาทางโน้น แล้วสั่งนายขมังธนูไปชุกยิงกันเป็นทอด ๆ เพื่อฆ่านายขมังธนูเป็นทอด ๆ เหตุที่พระเทวทัตได้จัดนายขมังธนูไว้เช่นนั้น ก็เพื่อปกปิดผลกรรมชั่วของตนมิให้ชัดทอดถึงตนได้

หัวหน้านายขมังธนูได้เดินทางไปสำนักของพระพุทธองค์ตามคำสั่งของพระเทวทัต เมื่อเห็นพระองค์แล้วก็ยกธนูขึ้นหมายจะยิง แต่ไม่สามารถปล่อยธนูออกไปได้ เพราะพระพุทธองค์ทรงใช้ปาฏิหาริย์ทำให้นายขมังธนูนั้นยิงไม่ได้ เมื่อเขาไม่สามารถจะปล่อยธนูได้ จะลดมือลงก็ไม่ได้ ทำให้ทรมานเป็นอย่างยิ่ง เกิดความกลัวจึงได้ร้องขึ้นมา พระพุทธองค์ทอดพระเนตรเห็นดังนั้นก็ทรงเปล่งวาจาตรัสลอบให้หายกลัว และเรียกให้มาหา นายขมังธนูจึงตั้งอาวุธแล้วกราบลงแทบพระบาทของพระพุทธองค์ กราบทูลขอขมาโทษ พระองค์จึงแสดงธรรมให้ฟังจนเขาได้บรรลุโสดาปัตติผล แล้วออกบวชในเวลาต่อมา นายขมังธนูที่เหลือ ต่อมาก็ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์และฟังธรรมที่พระองค์แสดงให้ฟังก็มีความเลื่อมใส จึงเสด็จออกบรรพชาอุปสมบทแล้วบรรลุอรหัตผลทุกรูป^{๑๓๖}

นายขมังธนูเหล่านี้ เมื่อเริ่มแรกที่เกี่ยวข้องกับพระเทวทัต ก็ถูกพระเทวทัตชักจูงไปในทางเสียหาย แต่ได้พระพุทธองค์เป็นกัลยาณมิตร จึงได้รอดพ้นจากอันตราย และท้ายที่สุดก็ได้บรรลุสิ่งประเสริฐคือพระอรหัตผล ดังนั้น ก็ถือได้ว่า ท่านเหล่านี้ เป็นผู้มีต้นคิดแต่ปลายตรง

๑๘. พระเทวทัตกับนายหัตถาจารย์

พระเทวทัตได้ส่งนายขมังธนูเพื่อปลงพระชนม์พระพุทธองค์แต่ไม่สำเร็จ จึงขึ้นไปบนภูเขาศิชมภูเพื่อกลิ้งศิลาที่ไม่สำเร็จอีก จึงได้เข้าไปขอให้พระราชชาลปล่อยช้างนาฬาคีรีไปในระหว่างหนทางที่พระพุทธองค์เสด็จไปปินทพาด พระราชาทรงรับสั่งให้เรียกนายหัตถาจารย์ หรือ นายควาณชัง มาเฝ้า แล้วทรงบัญชาให้นายหัตถาจารย์เหล่านั้นมอมเหล่าช้างนาฬาคีรีให้มึนเมาแล้วปล่อยไปบนหนทางที่พระพุทธองค์เสด็จมาแต่เช้า ฝ่ายพระเทวทัตไปยังโรงช้าง กล่าวกับนายหัตถาจารย์ว่า ตนเองเป็นญาติของพระราชชาล สามารถที่จะแต่งตั้งผู้อยู่ในตำแหน่งต่ำไว้ในตำแหน่งสูง สามารถเพิ่มเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือนได้ ถ้าพวกเธอต้องการยศ พงษ์นี้เข้า ก็จงช่วยกันเอาเหล่าช้างนาฬาคีรีให้ได้ ๑๖ หม้อจน

^{๑๓๖} ตูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๐/๑๔๗-๑๕๐, ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๔/๑๔๙-๑๕๒, ชุ.ธ.อ. (ไทย)

เมา ถึงเวลาที่พระพุทธองค์เสด็จมา จึงช่วยกันแทงข้างด้วยปลายหอกซัด ย้วยให้มันอาละวาดให้ทำลายโรงช้าง ช่วยกันล่อให้มุ่งหน้าตรงไปในหนทางที่พระพุทธองค์เสด็จมา แล้วปลงพระชนม์ให้พระองค์สิ้นพระชนม์ รุ่งขึ้น พระราชาให้ราชบุรุษเที่ยวตีกองประกาศไปทั่วพระนครว่า พຸຸ່ງนี้ นายหัตถาจารย์จักมอมเหล่าช่างนาพาคีรีให้มันเมาแล้วจักปล่อยไปในพระนคร ชาวเมืองทั้งหมดอย่าเดินออกมาในระหว่างหนทาง เมื่อแลเห็นพระพุทธองค์เสด็จดำเนินถึงถนนนั้น นายหัตถาจารย์เหล่านั้นได้ปฏิบัติตามพระเทวทัตสั่ง แต่ก็ไม่สามารถปลงพระชนม์พระพุทธองค์ได้เลย^{๑๓๗}

๑๙. พระเทวทัตกับสัตว์ดิรัจฉาน

พระเทวทัตมีความเกี่ยวข้องกับสัตว์ดิรัจฉานอยู่ ๒ เหตุการณ์คือ เหตุการณ์แรก ตอนที่พระเทวทัตยิงหงส์ และเหตุการณ์ที่พระเทวทัตได้ปล่อยช่างนาพาคีรีเพื่อจะให้ปลงพระชนม์พระพุทธองค์ ซึ่งจะกล่าวต่อไป

เมื่อพระเทวทัตประสงค์จะปลงพระชนม์พระพุทธองค์จึงได้ส่งนายขมังธนูไปเพื่อปลงพระชนม์แต่ไม่สำเร็จ จึงคิดว่า ใคร ๆ เห็นพระรูปโฉมของพระพุทธองค์ซึ่งเป็นที่น่าเลื่อมใส ถ้าเป็นมนุษย์ก็ไม่อาจที่จะเข้าไปทำร้ายได้ แต่พระราชามีช่างทรงชื่อว่านาพาคีรีอยู่ ช่างนั้นเป็นช่างที่ดุร้ายสามารถฆ่ามนุษย์ได้ เมื่อไม่รู้จักคุณพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ ก็จักให้พระพุทธองค์นั้นสิ้นพระชนม์ได้ จึงขอให้พระเจ้าอชาตศัตรูปล่อยช่างนาพาคีรี พระราชาได้ทรงทำตามคำพระเทวทัตฝ่ายพระเทวทัตเข้าไปหาหนายหัตถาจารย์ก็ถามว่า ในวันนี้อื่น ๆ ช่างนาพาคีรีตีมสุราก็หม้อ เมื่อทราบว่าเป็น ๘ หม้อจึงบอกว่า พຸ່ງนี้จึงให้ช่างนั้นตีมเพิ่มขึ้นเป็น ๑๖ หม้อแล้วปล่อยให้มุ่งหน้าไปตามหนทางที่พระพุทธองค์เสด็จผ่านมา นายหัตถาจารย์นั้นก็รับคำ รุ่งขึ้นก็ได้มอมเหล่าช่างนาพาคีรีแล้วปล่อยไปบนถนนที่พระพุทธองค์เสด็จมาเพื่อบิณฑบาตพร้อมกับหมู่ภิกษุ ช่างนาพาคีรีพอเห็นพระพุทธองค์เสด็จมาเท่านั้น ก็ได้ยงวงขึ้นชู หูกางหางชี้ วิ่งรีไปทางพระพุทธองค์ ประหนึ่งภูเขาเอียงเข้าทับพระองค์ ภิกษุทั้งหลายเห็นดังนั้น จึงกราบทูลให้พระองค์เสด็จกลับ แต่พระองค์ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายมาเถิด พวกเธออย่ากลัวไปเลย ภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาสที่จะปลงชีวิตตถาคตด้วยความพยายามของผู้อื่น ภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตทั้งหลายจะไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น^{๑๓๘} พระมหาเถระทั้งหลายทูลขอโอกาสพระองค์ขอทรมานช่างนาพาคีรี แต่พระองค์ไม่ทรงอนุญาต เวลา นั้น มนุษย์ทั้งหลายมีความคิดเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งก็คิดว่าพระพุทธองค์จะถูกช่างปลงพระชนม์ ส่วน

^{๑๓๗} ตูรายละเอียดยใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๒/๑๕๕-๑๕๗, ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๒/๓๓๗-๓๓๙.

^{๑๓๘} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๗๒/๑๕๖.

อีกฝ่ายหนึ่งที่มีศรัทธา เป็นบัณฑิตก็คิดว่าจักดูลีลาของพระพุทธองค์ เมื่อชังนาฬาคีรีได้เข้ามาใกล้ พระอานนท์ไม่สามารถทนนิ่งอยู่ได้จึงสละชีวิตออกมายืนขวางข้างหน้า พระพุทธองค์รับสั่งให้พระอานนท์ถอยกลับมาแล้วทรงแผ่เมตตาไปยังชังนาฬาคีรี ทรงเปล่งพระสุรเสียงอันไพเราะยิ่งนักดุจเสียงพรหม ชังนาฬาคีรีพอได้ยินพระดำรัสของพระพุทธองค์เท่านั้น ก็ลืมหิวหิวพระรูปร่างอันเป็นสิริของพระองค์ กลับได้ความสังเวชใจ หายเมมาสุราด้วยเดชแห่งพระพุทธองค์ ลดวงและหูทั้งสองข้างไป หมอบอยู่แทบพระบาทของพระองค์ พระองค์จึงได้ตรัสกับชังนาฬาคีรีว่า ตั้งแต่นี้ไป เธอจงอย่าดูร้าย อย่าหยาบคาย อย่าฆ่ามนุษย์ แล้วแผ่เมตตาจิตทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวาออกไปลูบที่กระพองแล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

กุญชรเอ๋ย เจ้าอย่าคิดเข้ามาทำร้ายพระพุทธเจ้า

กุญชรเอ๋ย การคิดเข้ามาทำร้ายพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

เป็นเหตุแห่งความทุกข์

กุญชรเอ๋ย ผู้ฆ่าพระพุทธเจ้า

จากชาตินี้ไปสู่ชาติหน้าจะไม่มีสุคติภูมิเลย

เจ้าอย่าฆ่าเขา อย่าประมาท

เพราะคนผู้ประมาทแล้วย่อมไม่ไปสุคติ

เจ้านี้แหละจักกระทำให้เจ้าเดินทางไปสุคติ^{๑๓๙}

เมื่อพระศาสดารับสั่งดังนี้ ปิติได้แผ่ซ่านไปทั่วสรรพสัตว์ทั้งสิ้นของช้าง ถ้าไม่เป็นสัตว์ดิรัจฉาน ก็จักได้บรรลุสุโตปาตีตผล มนุษย์เห็นปาฏิหาริย์นั้น ต่างก็พากันส่งเสียงปรบมือกันอ้ออึง โยนอาวุธต่าง ๆ ไปปกคลุมสรรพสัตว์ของช้าง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ชังนาฬาคีรีจึงปรากฏนามว่า ชนปาละกะ พระพุทธองค์ทรงให้ช้างชนปาละกะตั้งอยู่ในศีล ๕ ประการ ช้างนั้นก็เฝ้าระวังดูแลองค์พระบาทของพระองค์แล้วเอาไปรยลงบนหัวของตน ย่อตัวถอยหลังออกมายืนอยู่ที่พอแลเห็น ถวายบังคมพระพุทธองค์แล้วกลับไปยังโรงช้าง ตั้งแต่วันนั้นมา ช้างชนปาละกะนั้น ก็กลายเป็นสัตว์ที่ได้รับการฝึกแล้ว ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อนอีกเลย เหล่ามนุษย์พากันตำหนิพระเทวทัตว่าเป็นคนบาป เพราะพยายามที่จะปลงพระชนม์พระพุทธองค์ผู้มีฤทธิ์และอนุภาพมาก ทั้งยังไม่ถวายภัตตาหารให้แก่ท่าน ลากสักการะของพระเทวทัตจึงเสื่อมสิ้นไป ส่วนลาภและสักการะของพระพุทธองค์กลับเจริญยิ่งขึ้น^{๑๔๐}

^{๑๓๙} ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๒/๓๔๑.

^{๑๔๐} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๒/๑๙๕-๑๙๖, ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๒/๓๓๗-๓๔๓.

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้พบว่าพระเทวทัตไม่ว่าจะคบใครก็ตาม โดยมากจะมุ่งเอาประโยชน์ตนเป็นที่ตั้ง มีกุสโลบายในการพูดหวานล่อม แต่มักชักชวนไปในทางอบาย อาจกล่าวได้ว่าพระเทวทัตมีลักษณะแห่งมิตรปฏิรูปก์ หรือ มิตรเทียม (คนเทียมมิตร, คนที่ฟังทราบว่าเป็นศัตรูผู้มาในร่างมิตร) ครบทั้ง ๔ ประการ คือ

๑. คนปกอลอก (อัญญทัตตุหฺร)
๒. คนดีแต่พูด (วจีบรม)
๓. คนหัวประจบ (อนุปิยภาณิ)
๔. คนชวนฉิบหาย (อปายสหาย)^{๑๔๑}

ซึ่งเมื่อท่านคบหาสมาคมกับบุคคลใด หากบุคคลนั้นมีปัญญาสามารถที่จะพิจารณาว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดสมควร สิ่งใดไม่สมควร ก็หาได้ถูกพระเทวทัตชักจูงไปในทางเสียหายไม่ แต่ถ้าบุคคลใด ไม่มีปัญญาที่จะพิจารณาเหตุที่ถูกต้องแล้ว ถูกพระเทวทัตชักจูงไปในทางเสื่อมทราม บุคคลนั้นก็มักจะประสบกับความฉิบหายอย่างเดียว

สรุปได้ว่า ถึงแม้พระเทวทัตจะสำนึกผิดแล้ว ตามหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา ผลของกรรมที่ท่านก่อไว้นั้นไม่อาจจะหยุดยั้งได้ เพราะกรรมที่ท่านกระทำเป็นกรรมที่ส่งผลให้ได้รับในชาติปัจจุบัน ท่านต้องรับผลของกรรมนั้นก่อน แต่ถึงอย่างไรก็ตามเมื่อท่านชดใช้ผลกรรมแล้วท่านก็จะได้บรรลุนิพพานเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า นามว่า อัญญิสระในอนาคต กล่าวอีกในหนึ่ง คือ พระเทวทัตเป็นพระปัจเจกโพธิสัตว์ผู้ได้รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าแล้วนั่นเอง

^{๑๔๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๔-๒๕๙/๒๐๗-๒๐๙, ตูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๔-๑๕๕.

บทที่ ๔

วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การวิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยใช้หลักกรรมมาวิเคราะห์ได้แก่

๑. กรรม ๒ ได้แก่ กุศลกรรม ๑, อกุศลกรรม ๑
๒. กรรม ๓ ได้แก่ กายกรรม ๑, วจีกรรม ๑, มโนกรรม ๑
๓. กรรม ๔ ได้แก่ กรรมดำ มีวิบากดำ ๑, กรรมขาว มีวิบากขาว ๑, กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว ๑, กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว ๑

เพื่อให้ทราบชัดถึงผลกรรมของพระเทวทัต ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ตามหลักกรรมดังต่อไปนี้

๔.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในอดีตชาติ

๔.๑.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในอดีตชาติตามหลักกรรม ๒

จากการศึกษากรรมของพระเทวทัตในอดีตชาติที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยพบว่า ข้อมูลประวัติของท่านจากชาตต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์ได้ปรารภเหตุเกิดขึ้นแล้วตรัสไว้โดยมีท่านเกิดร่วมชาติด้วย ทั้งหมด ๗๘ ชาต เมื่อวิเคราะห์ตามหลักกรรมที่ถูกต้องสิ่งที่จำเป็นนั้นคือ ความหมายของหลักกรรม ตามพุทธพจน์ที่ว่า เจตนาหิ ภิกขเว กम्मํ วทามิ “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม” หมายความว่า เจตนา คือ ตัวความคิดตั้งใจ เจตจำนง ความตั้งใจคิดมุ่งหมายนี้แหละเป็นกรรม เมื่อบุคคลตั้งใจ มีเจตนาอย่างใดแล้ว ก็แสดงออกมาเป็นการกระทำทางกายบ้าง และแสดงออกมาทางวาจาบ้าง นี่ก็คือ ความหมายที่แท้จริงของกรรม เมื่อวิเคราะห์กรรมของพระเทวทัตตามที่ปรากฏในชาตต่าง ๆ ทั้ง ๗๘ ชาต วิเคราะห์ตามกรรม ๒ ได้แก่ กุศลกรรม คือ กรรมดี ๑, อกุศลกรรม คือ กรรมชั่ว ๑ จะเห็นได้ว่า พระเทวทัตมีเจตนาที่เป็นอกุศลกรรม ทั้ง ๗๘ ชาต ผู้วิจัยขอนำเสนอการวิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในอดีตชาติเพื่อเป็นแนวทางเป็นตัวอย่างประกอบ ๓ ชาตดังต่อไปนี้

ในเสรีวณิชชาต จากการวิเคราะห์ พบว่า เป็นชาติแรกที่พระเทวทัตได้ผูกอาฆาตต่อ พระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพ่อค้าชื่อว่า เสรีวะ ประกอบกุศลกรรม คือ กรรมดี ไม่คิดเอาเปรียบ ไม่คิดคดโกง ชื่อตรงในอาชีพการงาน ฝ่ายพระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพ่อค้าชื่อว่า เสรีวะ เช่นกัน แต่มีเจตนาที่เป็นอกุศลกรรม คือ กรรมชั่ว ชอบเอาเปรียบ คิดคดโกง หลอกลวงซื้อขาย สินค้าของประชาชน ในวันหนึ่ง หลานสาวของยายคนหนึ่งอยากได้เครื่องประดับจึงบอกกับยายแต่ยาย ไม่มีเงิน ยายนั้นมีแต่เพียงถาดเก่าซึ่งเป็นถาดทองคำ วันนั้น พระเทวทัต หรือ พ่อค่านั่นเที่ยวร้องขาย ของอยู่ มีเครื่องประดับ เป็นต้น ร้องขายของไปตามถนน ยายนั้นทนหลานสาวรบเร้าเพราะความ ต้องการอยากจะได้เครื่องประดับไม่ไหวจึงเรียกพ่อค่านั้นมาและบอกกับพ่อค่านั่นว่าถาดนี้พอที่จะแลก ของอะไรได้บ้าง เมื่อพ่อค้าจับถาดดูและใช้เข็มขีดที่ถาดปรากฏว่าเป็นทองคำ ด้วยความโลภ คิดว่าจะ ไม่ให้อะไรแก่คนทั้งสอง จึงแกล้งทำที่ท่าไม่สนใจกล่าวออกไปว่า ถาดนี้ไม่มีค่าอะไร จึงโยนลงบนพื้น แล้วก็ออกไปจากที่นั่น ฝ่ายพ่อค้าชื่อว่า เสรีวะ ผู้ประกอบกุศลกรรม ได้เข้าไปยังถนนที่ยายและหลาน อยู่ ร้องขายของมีเครื่องประดับเป็นต้น ยายนั้นพอได้ยินเสียงพูดจาอ่อนโยนของพ่อค้า จึงให้ หลานสาวเรียกพ่อค้าเข้ามา ยายยื่นถาดให้พ่อค้าผู้ประกอบกุศลกรรม พ่อค้าพิจารณาถาดนั้นและ บอกกับยายว่า ถาดใบนี้มีราคา ๑๐๐๐๐๐ กหาปณะ สินค้ามีค่าเท่ากับถาดทองคำของพ่อค้าไม่มี ยาย จึงแลกถาดทองนั้นแก่พ่อค้าผู้ประกอบกุศลกรรม โดยพ่อค่านั่นได้มอบกหาปณะ ๕๐๐ และสินค้ามี ราคา ๕๐๐ กหาปณะ แก่ยายและหลานแล้วจึงหนีไป

ดังนั้น ด้วยผลอกุศลกรรมดังกล่าว ส่งผลให้พระเทวทัต หรือ พ่อค้าผู้ประกอบ อกุศลกรรม เกิดความทุกข์มีความเสียดายอย่างมากในถาดทองนั้นหลังจากทราบว่าเป็นถาดทองที่ตนหวัง อยากรจะไดกลับถูกพ่อค้าผู้ประกอบกุศลกรรมได้ถาดทองนั้นไป ถึงกับหมดสติสลบล้มลงกับพื้น พอฟื้นคืนสติได้ทั้งเงินและสิ่งของเดินไปถึงฝั่งแม่น้ำเพื่อตามหาพ่อค่านั่น เมื่อเดินไปถึงฝั่งแม่น้ำได้เห็น พ่อค้าอยู่บนเรือกำลังแล่นไปจึงร้องเรียกให้กลับมาแต่พ่อค่านั่นห้ามไม่ให้คนพายเรือกลับไป เมื่อ พระเทวทัต หรือ พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรมเห็นพ่อค่านั่นไปแล้ว ทำให้เสียใจเป็นอย่างมากจึง ผูกอาฆาตต่อพ่อค่านั่นถึงกับเลือดพุ่งออกจากปากสิ้นชีวิต ณ ที่ตรงนั้นนั่นเอง

ในสังข์จิงกิริชาต จากการวิเคราะห์ พบว่า พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นฤๅษีอาศัยอยู่ใน ป่าแห่งหนึ่ง ฝ่ายพระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็น ทูฐฐุมมาร ประกอบอกุศลกรรม คือ กรรมชั่ว เป็นผู้ มีสันดานกักขะหยาบคาย มีจิตผูกอาฆาต จิตใจโหดร้าย เป็นผู้อกตัญญู เมื่อไม่ได้ด่า ไม่ได้ทุบตีบิรวาร จะไม่ทรงยอมตรัสกับผู้ใด วันหนึ่ง ทูฐฐุมมารปรารถนาจะทรงเล่นน้ำในแม่น้ำเมื่อเสด็จไปถึง ทรงรับสั่ง

ให้บริวารพาพระองค์ไปกลางแม่น้ำ จากความแค้นเคืองของพวกบริวารจึงปรึกษากันว่า “พระราชาก็ทรงทำอะไรพวกเราได้ พวกเราพาทูลุฑกุมารผู้ใจร้ายไปกลางแม่น้ำและปล่อยให้จมน้ำตายเสียในแม่น้ำนี้แหละ” พวกบริวารพาทูลุฑกุมารลงไปกลางแม่น้ำช่วยกันกดทูลุฑกุมารลงไปในน้ำและพากันว่ายน้ำกลับขึ้นไปยืนบนฝั่งพากันกลับไปกรุงพาราณสี ฝ่ายทูลุฑกุมารลอยไปในแม่น้ำเห็นท่อนไม้ท่อนหนึ่งจึงเกาะไว้ลอยไปตามน้ำร้องไห้คร่ำครวญอย่างหนัก ท่อนไม้ลอยน้ำมา งามู และนกแขกเต้าซึ่งหนีน้ำที่เซาะทำลายที่อยู่อาศัยของพวกตนว่ายน้ำลอยมาอาศัยท่อนไม้ที่ทูลุฑกุมารเกาะลอยผ่านมาและลอยผ่านศาลาของฤๅษี ขณะนั้นฤๅษีกำลังเดินจงกรมอยู่ได้ยินเสียงร้องไห้ของทูลุฑกุมารด้วยความเมตตากรุณาจึงช่วยเหลือกุมารและบรรดาสัตว์เหล่านั้นขึ้นบนฝั่งก่อไฟและให้ ผิงไฟ ฤๅษี คิดว่า บรรดาสัตว์เหล่านี้มีความอ่อนแอกว่ากุมารจึงนำอาหารให้แก่งู หนูและนกก่อนแล้วจึงให้ทูลุฑกุมารภายหลัง ฝ่ายทูลุฑกุมารคิดว่า ฤๅษีผู้นี้ไม่นับถือเราผู้เป็นพระราชกุมาร กลับยกย่องพวกสัตว์ดิรัจฉาน จึงผูกอาฆาตต่อฤๅษีต่อจากนั้นล่วงไปได้ ๒ - ๓ วัน พระกุมารและบรรดาสัตว์เหล่านั้นมีเรี่ยวแรงเป็นปกติแล้ว น้ำในแม่น้ำแห้งแล้ว งามู และ นกแขกเต้าไหว้ฤๅษีและกล่าวว่า “ข้าแต่พระคุณท่านผู้เจริญ พระคุณท่านได้กระทำอุปการะอย่างใหญ่หลวงแก่พวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้ามิใช่เป็นผู้ขัดสน เมื่อพระคุณท่านต้องการใช้สอยทรัพย์สินพวกข้าพเจ้ายินดีถวายทรัพย์สินทั้งหมดแต่พระคุณท่าน ขอพระคุณท่านจงเรียกพวกข้าพเจ้าเถิด” แล้วก็ลาไป ฝ่ายพระราชกุมารเป็นผู้ฟังใจในกรรมชั่วเป็นสันดาน คิดว่า “การที่เราจะไม่กล่าวอะไร ๆ บ้างไปเสียเฉย ๆ ไม่เหมาะสมเลย เราจักฆ่าฤๅษีเสียเวลาที่มาหาเรา” จึงกล่าวว่า “ข้าแต่พระคุณท่านผู้เจริญ เมื่อข้าพเจ้าดำรงอยู่ในราชสมบัติ นิมนต์มาเถิด กระผมจะบำรุงพระคุณท่านด้วยปัจจัย ๔” แล้วจึงลาฤๅษีกลับไป พระราชกุมารนั้นเสด็จไปได้ไม่นานก็ได้ครองราชสมบัติ ฝ่ายฤๅษีจะทดสอบพระราชกุมารจึงไปในพระนคร ในขณะที่ทูลุฑกุมารผู้ครองราชย์ประทับเหนือคอช้างทอดพระเนตรเห็นฤๅษีมาแต่ไกลทรงดำริว่า “ฤๅษีผู้นี้ คงประสงค์จะอยู่ในสำนักของเราจึงได้มา ต้องให้ราชบุรุษตัดศีรษะเสียทันที” ทรงตรัสสั่งให้ราชบุรุษจับฤๅษีมัดมือไพร์หลังให้เขี่ยนทุก ๔ แยก นำออกจากพระนครและตัดศีรษะฤๅษีเอาตัวเสียบลาวไว้ ในขณะที่ราชบุรุษกระทำตามที่พระราชชาติรัสสั่ง ฤๅษีได้กล่าวไปตลอดหนทางถึงอุปการะที่ตนได้ช่วยเหลือพระราชินีขึ้นจากในแม่น้ำให้รอดชีวิตแต่ตนกลับถูกพระราชินีประทุษร้ายมิตรสั่งให้ราชบุรุษจับตนเขี่ยนและตรัสสั่งให้ตัดศีรษะตน

ดังนั้น เมื่อประชาชนได้ทราบความจริงจากฤๅษีที่กล่าวไปตลอดหนทาง ด้วยผลของอกุศลกรรมดังกล่าว ส่งผลให้พระราชินีชั่วช้าทำร้ายมิตรถูกประชาชนใช้ธนูยิงบ้าง ใช้หอกแทงบ้าง

ใช้ก้อนหินขว้างปาบ้าง ใช้ไม้ค้อนบ้าง เป็นต้น ทำร้ายพระราชอาและจับเท้าของพระราชอากระชากลงมา จากคอข้างประชาชนจึงช่วยกันจับพระราชอาโยนทิ้งไปบนสันคูน้ำ

ในเวสสันดรชาดก จากการวิเคราะห์ พบว่า พระเทวทัตบังเกิดเป็นพราหมณ์ชุก ประกอบอกุศลกรรม โดยการพูดโกหก หลอกลวง อีกทั้งยังตกอยู่ในอำนาจของราคะ มีความใคร่ต่อนางอมิตตดาปนาผู้เป็นภรรยาสาวของตน นางอมิตตดาปนาถูกบรรดาภรรยาของพราหมณ์ในหมู่บ้านพากันด่าทอทุบตีนาง เพราะเป็นต้นเหตุทำให้พวกนางถูกบรรดาพราหมณ์ผู้เป็นสามีด่าทอทุบตีพวกตน นางอมิตตดาปนาอับอายไม่กล้าออกจากบ้านจึงบอกให้พราหมณ์ชุกเดินทางไปเขาวงกตเพื่อขอพระโอรสและพระธิดาของพระเวสสันดรมาเป็นทาสรับใช้ของตน ถ้าพราหมณ์ชุกไม่ไปนางจะหาสามีใหม่ พราหมณ์ชุกเมื่อได้ฟังคำนั้นจึงให้นางจัดแจงเสปียงอาหารเพื่อการเดินทาง พราหมณ์ชุกเดินทางไปยังเขาวงกตพบพรานเจตบุตรผู้อารักขา พระเวสสันดร พราหมณ์ชุกได้กล่าววาทะ หลอกลวงให้พรานหลงเชื่อว่าตนเป็นบุตรของพระราชามาเพื่อกราบทูลพระเวสสันดรให้ทรงเสด็จกลับไปยังพระนคร พรานเจตบุตรจึงหลงเชื่อยอมให้พราหมณ์ชุกเข้าไปพบพระเวสสันดร เมื่อพราหมณ์ชุกเข้าไปถึงที่อยู่ของพระเวสสันดรได้กราบทูลขอบุตรธิดาของพระองค์ พระเวสสันดรมอบบุตรธิดาให้แก่พราหมณ์ พราหมณ์ชุกจึงนำเอาวัลย์มาผูกข้อมือพระโอรสและพระธิดาของพระองค์ ผูกกระชากทุบตีกุมารทั้งสองนั้นให้ได้รับความทุกข์ ความเจ็บปวดทรมานจากเขาวงกตจนถึงพระนคร

ดังนั้น ด้วยผลของอกุศลกรรมดังกล่าว ส่งผลให้หลังจากที่พราหมณ์ชุกเดินทางพาสองกุมารเข้าพระนคร พระเจ้าสุทนต์พระราชบิดาของพระเวสสันดรจึงทรงตรัสสั่งให้บริวารนำทรัพย์เงินทองไถ่ตัวของพระกุมารทั้งสองพร้อมทั้งจัดเตรียมอาหารหวานคาวเลี้ยงดูแก่พราหมณ์ พราหมณ์ชุกไม่ประมาณในการบริโภค บริโภคอาหารเกินพอดีทำให้อาหารที่บริโภคเข้าไปไม่ย่อยเกิดทุกข์เวทนาทรมานจนต้องแตกสิ้นชีวิต ณ ที่นั้น

๔.๑.๒ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในอดีตชาติตามหลักกรรม ๓

จากการศึกษากรรมของพระเทวทัตในอดีตชาติที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามหลักกรรม ๓ คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาดีหรือชั่ว สุจริตหรือทุจริต ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งการกระทำทั้ง ๓ นี้ เป็นช่องทางในการทำกรรมที่ส่งผลให้ได้รับความสุขหรือความทุกข์ เพื่อให้ทราบชัดถึงผลกรรมของพระเทวทัตตามกรรม ๓ มีดังนี้

จากการวิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตตามหลักกรรม ๓ ในเสรีวณิชาดก พบว่า พระเทวทัต หรือ พ่อค้าชื่อว่า เสรีวะ ผู้ประกอบอกุศลกรรม มีความประพฤติดังนี้

ทางกาย จะพบว่า พระเทวทัต หรือ พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรม แสดงอาการหยาบคาย ต่อยายและหลานผู้ซึ่งเป็นเจ้าของภาคเท่านั้น โดยใช้เข็มขีดลงไปบนภาคปรากฏว่าเป็นทองคำ เมื่อทราบว่าเป็นทองจึงสร้างทำเป็นโยนภาคนั้นทิ้งลงไปบนพื้นและเดินจากไป

ทางวาจา จะพบว่า พระเทวทัต หรือ พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรม กล่าวคำลวง กล่าว วาจาไม่ไพเราะ โทก หลอกลวง ยายและหลานผู้เป็นเจ้าของภาคทอง ว่า ภาคนั้นไม่มีค่าแต่อย่างใด โดยแท้จริงภาคนั้นเป็นภาคทองมีราคาถึง ๑๐๐๐๐๐ กหาปณะ

ทางใจ จะพบว่า พระเทวทัต หรือ พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรม มีจิตใจโสมบโรดมมาก คิดเอารัดเอาเปรียบ ต้องการภาคทองของยายและหลานนั้น อีกทั้งยังมีจิตผูกอาฆาตต่อพระพุทธเจ้า หรือ พ่อค้าผู้ประกอบด้วยกุศลกรรม หลังจากที่ถูกชิงซื้อภาคทองจากยายและหลานนั้นไป

ดังนั้น พระเทวทัต หรือ พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรมจึงมีความประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลกรรมจึงส่งผลให้ผิดหวังจากความโลภอยากได้ภาคทองของยายและหลาน ถึงกับสลบหมดสติล้มลงบนพื้น เมื่อทราบว่ามีพ่อค้าได้ซื้อภาคทองนั้นไป พ่อพันคืนสติได้ทั้งเงินและ สิ่งของเดินไปถึงฝั่งแม่น้ำเพื่อตามหาพ่อค้าที่ซื้อภาคทองไป เมื่อถึงฝั่งแม่น้ำเห็นพ่อค้าผู้นั้นอยู่บนเรือ กลางน้ำจึงร้องเรียกให้เรื่อนั้นกลับมาฝั่งปรากฏว่าเรื่อนั้นไม่หันกลับมาทำให้เสียใจเป็นอย่างมากผูก อาฆาตต่อพ่อค้าผู้นั้นถึงกับเลือดพุ่งออกจากปากสิ้นชีวิต ณ ที่นั้น

จากการวิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตตามหลักกรรม ๓ ในสังข์จิงกิริชาดก พบว่า พระเทวทัต หรือ ทุณฐกุมาร ผู้ประกอบอกุศลกรรม มีความประพฤติดังนี้

ทางกาย จะพบว่า พระเทวทัต หรือ ทุณฐกุมาร มีความประพฤติทางกาย โดยชอบทุบตี ทำร้ายบริวารให้ได้รับความเจ็บปวดทรมาน เมื่อไม่ได้ทุบตีหรือทำร้ายบริวารก็จะไม่ทรงยอมตรัส กล่าววาจาแก่ใคร

ทางวาจา จะพบว่า พระเทวทัต หรือ ทุณฐกุมาร มีความประพฤติทางวาจา โดยกล่าว วาจาหยาบคาย ชอบดู ด่า บริวาร กล่าววาจาไม่เป็นจริง

ทางใจ จะพบว่า พระเทวทัต หรือ ทุณฐกุมาร มีความประพฤติทางใจ โดยมีจิตผูกอาฆาต มีจิตใจโหดร้าย เป็นผู้กตัญญู ต่อบริวาร และฤๅษีผู้ช่วยเหลือพระองค์ที่ถูกบริวารจับกดลงในน้ำและ ลอยน้ำมายังหน้าอาศรมของฤๅษีนั้น

ดังนั้น พระเทวทัต หรือ ทุณฐกุมารจึงมีความประพฤติกุจจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลกรรมจึงส่งผลให้บริวารเกิดความเจ็บแค้นพาพระองค์ลงไปในแม่น้ำและจับพระองค์กดลงจมน้ำ ปลอ่ยให้ลอยตามน้ำไป ขณะที่พระองค์ลอยน้ำอยู่มีท่อนไม้ท่อนหนึ่งลอยมาจึงทรงอาศัยท่อนไม้นั้น เมื่อลอยไปมีงู หนู และนกแขกเต้า ซึ่งหนีน้ำที่เขาส่งมาลอยมาอาศัยท่อนไม้ที่ทุณฐกุมารเกาะลอยผ่านมาและลอยผ่านอาศรมของฤๅษี ทุณฐกุมารจึงร้องขอความช่วยเหลือด้วยความเมตตาของ ฤๅษีจึงได้ช่วยพระองค์เอาไว้จากเหตุการณ์นั้น ทุณฐกุมารทรงไม่พอพระทัยต่อฤๅษีที่ไม่เห็นว่าพระองค์มีความสำคัญแต่กลับนำอาหารให้แก่งู หนู และนกแขกเต้าก่อนพระองค์ จึงผูกอาฆาตต่อฤๅษี หลังจากที่พระองค์ได้รับการช่วยเหลือจากฤๅษี เวลาล่วงไป ๒ - ๓ วัน ก่อนจะกลับพระนครพระองค์ทรงรับตรัสว่า เมื่อพระองค์ดำรงตำแหน่งเป็นพระราชา นิมนต์ฤๅษีไปยังพระนครเพื่อบำรุงด้วยปัจจัย ๔ แต่ว่า ครั้นฤๅษีไปยังพระนครที่พระองค์ได้ทรงครองราชเป็นพระราชาตามที่ทรงนิมนต์แล้วกลับถูกพระราชารับสั่งให้ราชบุรุษจับตัวและเขยิบตีไปตลอดหนทางอีกทั้งทรงรับสั่งให้ตัดศีรษะฤๅษีนั้น ผลกรรมจึงส่งผลให้พระราชาผู้ชั่วช้าทำร้ายมิตรฤๅษีประชาชนใช้ธนูยิง ใช้หอกแทง ใช้ก้อนหินขว้างปา และไม้ค้อน เป็นต้น ทำร้ายแล้วจับเท้ากระชากลงมาจากคอข้างโยนทิ้งไปบนสันคูน้ำ เพราะประชาชนได้ทราบข้อเท็จจริง โดยแท้จริงแล้วฤๅษีได้ช่วยชีวิตพระราชาเอาไว้ในวันที่พระองค์ถูกบริวารจับกดลงจมน้ำและลอยไปยังอาศรมที่ฤๅษีอาศัยอยู่

จากวิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตตามหลักกรรม ๓ ในเวสสันดรชาดก พบว่าพระเทวทัต หรือ พรหมณ์ชูชก ผู้ประกอบอกุศลกรรม มีความประพฤติดังนี้

ทางกาย จะพบว่า พระเทวทัต หรือ พรหมณ์ชูชก มีความประพฤติทางกาย โดยไม่เคยแบ่งปันสิ่งของให้แก่ใคร อีกทั้งยังฉุดกระชากเขยิบตีสองกุมาร คือ ซาลี และกัณหา บุตรธิดาของพระเวสสันดรทั้งต่อหน้าและในระหว่างหนทาง รวมถึงไม่ประมาณในการบริโภค

ทางวาจา จะพบว่า พระเทวทัต หรือ พรหมณ์ชูชก มีความประพฤติทางวาจา ดู คำว่าร้ายสองกุมาร กล่าววาจาไม่ใช่ความจริงต่อเจตบุตรผู้รักษาทางเข้าเขาวงกตสถานพระเวสสันดรพำนักพักอาศัยอยู่

ทางใจ จะพบว่า พระเทวทัต หรือ พรหมณ์ชูชก มีความประพฤติทางใจ โดยมีความมุ่งหมายต่อนางอมิตตตปนาภรรยาของตน มีความโลภอยากได้

ดังนั้น พระเทวทัต หรือ พรหมณ์ชูชกจึงมีความประพฤติกุจจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลกรรมส่งผลให้พระเทวทัต หรือ พรหมณ์ชูชกได้รับความเดือดร้อนถูกประชาชนที่ตนเข้าไป

ขอทรัพย์สินเงินทองต่าง ๆ ดุ ค่า พุบตีบ้าง อีกทั้งพราหมณ์ชุกยังมีรูปร่างอัปลักษณ์ ต้องลำบากจากการเดินทางไปขอสงกุมารเพื่อนำมาเป็นคนรับให้แก่ภรรยาของตน ถูกสุนัขของนายพรานเจตบุตรไล่กัด แทบเสียชีวิตจากลูกศรของพรานเจตบุตรผู้รักษาทางไปเขาวงกต โดยในที่สุดพราหมณ์ชุกก็ไม่สามารถในการบริโภคจากอาหารหวานคาวที่ถูกจัดเตรียมไว้ในวันที่ได้รับเงินทองคำไถ่ตัวของสงกุมาร พราหมณ์ชุกบริโภคอาหารจนเกินพอดีทำให้อาหารที่บริโภคเข้าไปไม่ย่อยเกิดทุกข์เวทนาทรมานจนต้องแตกสิ้นชีวิต

๔.๑.๓ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเวททัตในอดีตชาติตามหลักกรรม ๔

จากการศึกษากรรมของพระเวททัตในอดีตชาติที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามหลักกรรม ๔ คือ กรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก ตามสาเหตุและทางแห่งการกระทำ ได้แก่ กรรมดำ มีวิบากดำ ๑, กรรมขาว มีวิบากขาว ๑, กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว ๑, กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เพื่อให้ทราบชัดถึงผลกรรมของพระเวททัตตามหลักกรรม ๔ มีดังนี้

จากวิเคราะห์ผลกรรมของพระเวททัตตามหลักกรรม ๔ ในเสรีวิมุขชาดก พบว่า พระเวททัต ได้ถือกำเนิดเป็น พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรม ประพฤติกรรมดำ มีวิบากดำ คือ กรรมชั่ว ให้ผลชั่ว กล่าวคือ กรรมชั่วที่พระเวททัต หรือ พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรมกระทำทางกาย ทางวาจา และ ทางใจ ได้แก่ แสดงอาการหยาบคายต่อยายและหลานผู้ซึ่งเป็นเจ้าของถาดทอง โดยใช้เข็มขีดลงบนถาดเพื่อตรวจสอบดูปรากฏว่าเป็นถาดทองคำ เกิดความโลภอยากได้ถาดทองคำนั้น โดยไม่ต้องการลงทุนหรือให้สิ่งของเพื่อแลกกับถาดทองคำนั้นจึงเสแสร้งด้วยการโยนถาดทองนั้นลงบนพื้นและกล่าววาจาโกหกหลอกลวงต่อยายและหลานว่า ถาดใบนี้ไม่มีค่าแม้แต่ครั้งมาสัก พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรมจึงเดินจากไป จากการกระทำขอพ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรมดังกล่าว เป็นกรรมดำ คือ กรรมชั่ว ส่งผลให้มีวิบากดำ คือ ให้ผลชั่ว ผลกรรมนั้นส่งผลให้พระเวททัต หรือ พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรม ถูกยายผู้เป็นเจ้าของถาดทองคำหนีและนำไปเปรียบเทียบกับพ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรมว่า กล่าววาจาไม่สุภาพอ่อนโยน ไม่ซื่อตรง อีกทั้ง ผลกรรมนั้นส่งผลให้พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรมต้องผิดหวังจากความโลภอยากได้ถาดทองคำของยาย ซึ่งถูกพ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรมใช้ความซื่อตรงไม่คิดคดโกง เอาไรต์เอาเปรียบจึงได้ถาดทองคำนั้นไป เมื่อพ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรมทราบว่าพ่อค้าอีกผู้หนึ่งได้ถาดทองคำนั้นไปถึงกับหมดสติสลบล้มลงไปกับพื้น พอฟื้นคืนสติจึงรีบลุกขึ้นเดินไปทึ่งเงินและสินค้า เครื่องประดับเพื่อตามหาพ่อค้าผู้หนึ่ง พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรมเดินไปถึงฝั่งแม่น้ำพบเห็น

พ่อค้าผู้นั้นอยู่บนเรือกลางน้ำจึงร้องเรียกให้คนพายเรือหันหัวเรือกลับมาแต่คนพายเรือไม่ยอมพายเรือกลับมาเพราะพ่อค้าผู้ประกอบกุศลกรรมสั่งไม่ให้กลับ พ่อค้าผู้ประกอบกุศลกรรมเห็นดังนั้นได้ผูกอาฆาตต่อพ่อค้าผู้ประกอบกุศลกรรมถึงกับเลือดพุ่งออกจากปากจนสิ้นชีวิต

ดังนั้น กรรมดำ คือ กรรมชั่ว ที่พระเทวทัต หรือ พ่อค้าผู้ประกอบกุศลกรรม กระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่เป็นอกุศลกรรมบถ ๑๐ มีผลเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น วิบากดำ คือ ให้ผลชั่ว ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับความทุกข์ฝ่ายเดียว เหมือนกับพระเทวทัต ซึ่งในชาดกนี้ได้เกิดเป็น พ่อค้าชื่อ เสรีวะ ผู้ประกอบกุศลกรรมที่ได้รับโทษทัณฑ์จากกรรมครั้งนี้

จากวิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตตามหลักกรรม ๔ ในสังขจิงจรชาดก พบว่า พระเทวทัต ได้ถือกำเนิดเป็น ทุณฐกุมาร ประพฤติกรรมดำ มีวิบากดำ คือ กรรมชั่ว ให้ผลชั่ว กล่าวคือ กรรมชั่วที่พระเทวทัต หรือ ทุณฐกุมารกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ได้แก่ ชอบทุบตี ทำร้าย กล่าววาจาหยาบคาย ทุ ด่า บริวารให้ได้รับความทุกข์ทางกาย และทางใจ ขณะที่ทรงประทับอยู่ในพระราชวัง เมื่อพระองค์ไม่ได้ทุบตี ทุ ด่า ทำร้ายพวกบริวารก็จะไม่ทรงยอมตรัสกล่าววาจาแก่ผู้ใด คือ จะไม่ทรงพูดจากับใครเลย เป็นพระกุมารที่ชอบเอาแต่ใจตนเอง จากการกระทำดังกล่าว เป็นกรรมดำ คือ กรรมชั่ว ส่งผลให้มีวิบากดำ คือ ให้ผลชั่ว ผลกรรมนั้นส่งผลให้พระเทวทัต หรือ ทุณฐกุมาร ถูกพวกบริวารจับพระองค์ไปกลางแม่น้ำกดลงให้จมน้ำและปล่อยให้ลอยไปตามน้ำ ผลกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด ขณะที่ทุณฐกุมารลอยไปตามแม่น้ำมีท่อนไม้ท่อนหนึ่งลอยมาจึงทรงเกาะขอนไม้ไว้ ทุณฐกุมารเกาะขอนไม้ลอยตามน้ำไปก่อนที่จะถึงอาศรมของฤๅษีมี ฐู หนู และนกแขกเต้า ซึ่งหินน้ำที่เขาสั่งทำลายที่อยู่อาศัยของพวกตนว่ายน้ำลอยมาอาศัยท่อนไม้ที่ทุณฐกุมารเกาะลอยผ่านมา ฝ่ายฤๅษีขณะที่กำลังเดินจงกรมอยู่ได้ยินเสียงร้องของทุณฐกุมารจึงหยุดแลดู เมื่อขอนไม้ที่ทุณฐกุมารลอยผ่านอาศรมของตนจึงเมตตาช่วยเหลือกุมาร รวมทั้ง ฐู หนู และนกแขกเต้าที่เกาะอาศัยมาขึ้นฝั่ง ฤๅษีเห็นว่าทั้งกุมารและพวกสัตว์เปี้ยกชุ่มไปด้วยน้ำจึงให้เข้าไปผิงไฟเพื่อบรรเทาความหนาว ระหว่างที่กุมารและพวกสัตว์ผิงไฟอยู่ฤๅษี จึงนำอาหารมาและพิจารณาเห็นว่า สัตว์พวกนี้อ่อนแอกว่าพระกุมารจึงนำอาหารให้สัตว์เหล่านั้นได้ กินก่อนและจึงนำอาหารมาให้แก่กุมาร ทุณฐกุมารทรงไม่พอพระทัยต่อฤๅษีที่ไม่เห็นว่าพระองค์ มีความสำคัญแต่กลับเห็นพวกสัตว์เหล่านั้นมีความสำคัญกว่าพระองค์จึงผูกอาฆาตต่อฤๅษีผ่านไป ๒ - ๓ วัน กุมารและสัตว์เหล่านั้นมีเรี่ยวแรงเป็นปกติ น้ำในแม่น้ำก็แห้งแล้ว ฐู หนู และนกแขกเต้าไหว้ฤๅษีและกล่าวต่อฤๅษีว่า อุปการะที่ท่านมีต่อพวกข้าพเจ้านั้นหาที่สุดมิได้ สิ่งที่จะตอบแทนท่านได้มีแต่เพียงทรัพย์สมบัติของพวกเรา ถ้าท่านขาดเหลือสิ่งใดขอให้ท่านร้องเรียกพวกเราก็จะมาหาท่าน

และพร้อมที่จะช่วยเหลือท่าน ฐ หนู และนกแขกเต้าบอกที่อยู่ของพวกตนจึงลากลับไป ฝ่ายทูลกระหม่อม
ยังฝังใจในกรรมชั่วเป็นสันดาน คิดว่า “การที่ไม่กล่าวอะไรบ้าง เสด็จกลับไปเฉย ๆ ไม่เหมาะสมเลย
เราจะฆ่าฤๅษีเสียเวลาที่มาหาเรา” จึงกล่าวว่า “ข้าแต่พระคุณท่านผู้เจริญ เมื่อข้าพเจ้าดำรงอยู่ในราช
สมบัติ นิมนต์มาเถิด กระผมจะบำรุงพระคุณท่านด้วยปัจจัย ๔” แล้วจึงลาฤๅษีไป พระราชกุมารนั้นเสด็จ
ไปได้ไม่นานก็ได้ครองราชสมบัติ ฝ่ายฤๅษีจะทดสอบพระราชกุมารจึงไปในพระนคร ในขณะนั้น ทูลกระ
หม่อมผู้ครองราชย์ประทับเหนือคอช้างทอดพระเนตรเห็นฤๅษีมาแต่ไกล ทรงดำริว่า “ฤๅษีผู้นี้ คงประสงค์
จะอยู่ในสำนักของเราจึงได้มา ต้องให้ราชบุรุษตัดศีรษะเสียทันที” ทรงตรัสสั่งให้ราชบุรุษจับฤๅษีมัดมือ
ไพโรห์หลังให้เขียนทุก ๔ แยก นำออกจากพระนครและตัดศีรษะฤๅษีเอาตัวเสียบหลาวไว้ ในขณะที่ราช
บุรุษกระทำตามที่พระราชดำรัสสั่ง ฤๅษีได้กล่าวไปตลอดหนทางถึงอุปการะที่ตนได้ช่วยเหลือพระราชบิดา
จากในแม่น้ำให้รอดชีวิตแต่ตนกลับถูกพระราชบิดาผู้ประทุษร้ายมิตรสั่งให้ราชบุรุษจับตนเขียนและตรัสสั่ง
ให้ตัดศีรษะตน ด้วยเหตุนี้ วิบากดำ คือ ให้ผลชั่ว ส่งผลให้พระราชบิดาผู้ชั่วช้าทำร้ายมิตรถูกประชาชนใช้
ธนูยิง ใช้หอกแทง ใช้ก้อนหินขว้างปา และไม้ค้อนเป็นต้นทำร้ายแล้วจับเท้ากระชากลงมาจากคอช้าง
โยนทิ้งไปบนสันคูน้ำสิ้นพระชนม์ ณ ที่นั้น

ดังนั้น กรรมดำ คือ กรรมชั่ว ที่พระเทวทัต หรือ ทูลกระหม่อมกระทำทางกาย ทางวาจา
และทางใจ ที่เป็นอกุศลกรรมบถ ๑๐ มีผลเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น วิบากดำ คือ ให้ผลชั่ว ส่งผล
ให้ผู้กระทำได้รับแต่ความทุกข์ความเดือดร้อนแต่ฝ่ายเดียว เหมือนกับพระเทวทัต ซึ่งในชาดกนี้ได้เกิด
เป็น ทูลกระหม่อม ผู้ประกอบอกุศลกรรมจึงได้รับโทษทัณฑ์จากกรรมครั้งนี้

จากวิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตตามหลักกรรม ๔ ในเวสสันดรชาดก พบว่า พระ
เทวทัต ได้กำเนิดเป็น พราหมณ์ชุกก ประพฤติกรรมดำ มีวิบากดำ คือ กรรมชั่ว ให้ผลชั่ว กล่าวคือ
กรรมชั่วที่พระเทวทัต หรือ พราหมณ์ชุกกกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ได้แก่ มีความตระหนี่
ถี่เหนียว ไม่เคยแบ่งปันสิ่งของให้แก่ใคร ลุ่มหลงต่อนางอมิตตตาปนา มีความโลภ ดุ ด้ว่าร้าย โทก
หลอกลวง จากการกระทำดังกล่าว เป็นกรรมดำ คือ กรรมชั่ว ส่งผลให้มีวิบากดำ คือ ให้ผลชั่ว ผลกรรม
นั้นส่งผลให้พระเทวทัต หรือ พราหมณ์ชุกกต้องออกเดินทางไปเขาวงกตเพื่อขอสองกุมาร คือ ซาลี
และกัณหา จากพระเวสสันดร โดยหนทางมีความยากลำบาก ขณะที่ไปถึง ประตูทางเข้าเขาวงกต
พราหมณ์ชุกกถูกสุนัขของพรานเจตบุตรผู้รักษาประตูทางเข้าเขาวงกตไล่กัดทำให้พราหมณ์ต้องหนีภัย
จากอันตรายครั้งนี้ขึ้นต้นไม้ ฝ่ายพรานเจตบุตรเห็นพราหมณ์ชุกกคิดขึ้นว่า “พราหมณ์ผู้นี้ต้องการเข้าไป
เขาวงกตเพื่อไปกราบทูลขอให้พระเวสสันดรบริจาคนานเป็นแน่” พรานเจตบุตรหมายจะยิง

พราหมณ์ชุกด้วยธนู พราหมณ์ชุกจึงใช้เล่ห์อุบายหลอกลวงว่าตนเป็นผู้ถือสารมาจากพระนครสีพี เพื่อกราบทูลให้ พระเวสสันดรเสด็จกลับพระนคร ฝ่ายพราณเจตบุตรหลงเชื่อจึงยินยอมให้พราหมณ์ชุกเขาไปยังอาศรมที่พระเวสสันดรประทับอยู่ หลังจากพราหมณ์ชุกลาพราณเจตบุตรจึงได้เดินทางเข้าไปถึงอาศรมของพระเวสสันดรเข้าไปกราบพระบาทของพระองค์และกราบทูลขอสองกุมารจากพระองค์ ฝ่ายพระเวสสันดรทรงดำริถึงซึ่งเป็นมหาทานยิ่งใหญ่ทรงตัดสินพระทัยมอบสองกุมารให้แก่พราหมณ์ ชุกเพื่อเป็นทานบารมี พราหมณ์ชุกนำเอาวัลย์มาผูกข้อพระหัตถ์ของสองกุมารและชุดกระชาก ดุ ด่า ทูตตี สองกุมารให้ได้รับความทุกข์ทรมานตลอดหนทางจนถึงพระนครสีพี ด้วยเหตุนี้วิบากดำ คือ ให้ผลชั่ว ส่งผลให้พราหมณ์ชุกเดินทางพาสองกุมารเข้าพระนคร พระเจ้าสุชัยพระราชบิดาของ พระเวสสันดรจึงตรัสสั่งให้บริวารนำทรัพย์เงินทองไถ่ตัวพระกุมารทั้งสองพร้อมทั้งจัดเตรียมอาหารหวานคาวเลี้ยงดูแก่พราหมณ์ พราหมณ์ชุกไม่ประมาณในการบริโภคทำให้อาหารที่บริโภคเข้าไปไม่ย่อยเกิดทุกข์เวทนาทรมานจนต้องแตกสิ้นชีวิต ณ ที่นั้น

ดังนั้น กรรมดำ คือ กรรมชั่ว ที่พระเทวทัต หรือ พราหมณ์ชุกกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่เป็นอกุศลกรรม ๑๐ มีผลเบียดเบียนทั้งตนเองและบุคคลอื่น วิบากดำ คือ ให้ผลชั่ว ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับแต่ความทุกข์ความเดือดร้อนแต่ฝ่ายเดียว เหมือนกับพระเทวทัต ซึ่งในชาดกนี้ได้เกิดเป็นพราหมณ์ชุก

๔.๒ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในปัจจุบันชาติ

๔.๒.๑ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในปัจจุบันชาติตามหลักกรรม ๒

จากการศึกษากรรมของพระเทวทัตในปัจจุบันชาติ ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตตามหลักกรรม ๒ ได้ดังนี้

โดยเริ่มจากก่อนที่พระเทวทัตจะออกบวช จากการศึกษาพบว่า สมัยที่ยังทรงเป็นเจ้าชายเทวทัตมีเจตนาเป็นอกุศลกรรม อุปนิสัยเยอหยิ่งถือตัว ชอบเบียดเบียนชีวิตสัตว์อื่นให้ได้รับความทุกข์ มีจิตผูกอาฆาตต่อเจ้าชายสิทธัตถะ ผลของอกุศลกรรมที่ปรากฏเด่นชัด กล่าวคือ ได้ก่อการวิวาทในเรื่องหงส์ที่พระองค์ใช้ศรยิงตกลงมา แต่เจ้าชายสิทธัตถะเป็นผู้นำหงส์ตัวดังกล่าวไปรักษา จึงเกิดการยื้อแย่งหงส์กันระหว่างเจ้าชายสิทธัตถะกับเจ้าชายเทวทัต ด้วยเหตุนี้ ผลของอกุศลกรรมส่งผลให้พระเทวทัตเป็นผู้พ่ายแพ้จากการตัดสินคดีความครั้งนี้ นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา เจ้าชายเทวทัตจึงผูกความอาฆาตบาดหมางผูกใจเจ็บ และจองเวรกับเจ้าชายสิทธัตถะเรื่อยมา จนเมื่อครั้งที่

เจ้าชายสิทธัตถะทรงออกบวชและได้บรรลุอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าทรงเสด็จมาประทับที่อนุปิยอัมพวันแห่งมัลลกะษัตริย์ ในช่วงระยะเวลานี้เจ้าชายเทวทัตเมื่อทราบข่าวการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าและได้ทราบข่าวการแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าให้แก่พระราชา กษัตริย์ต่าง ๆ รวมถึงประชาชนให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา เจ้าชายเทวทัตเมื่อได้ยินได้ฟังกิตติศัพท์ของพระพุทธองค์จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาตามณะละทิฏฐิลงทรงออกบวชพร้อมกับเจ้าชายแห่งศากยวงศ์รวม ๖ พระองค์ สังเกตได้ว่าช่วงนี้เจ้าชายเทวทัตมีเจตนาเป็นกุศล ผลของกุศลกรรมส่งผลให้เจ้าชายเทวทัตได้รับการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาจากพระพุทธเจ้าบำเพ็ญสมณธรรมจนแสดงฤทธิ์ได้สามารถแสดงฤทธิ์ในการเหาะได้ จำแลงแปลงกายได้ เป็นต้น

ต่อมา หลังจากที่พระเทวทัตบำเพ็ญสมณธรรมจนสามารถแสดงฤทธิ์ได้เจตนาที่เป็นอกุศลได้เกิดแก่พระเทวทัตเกิดความลุ่มหลงในฤทธิ์ที่ท่านได้จนละการบำเพ็ญเพียร มีความโลภ มีความมักใหญ่ใฝ่สูง แสดงฤทธิ์ให้เจ้าชายอชาตศัตรูเลื่อมใสศรัทธาตนเพื่อหวังการบำรุงอุปฐากจากเจ้าชายอชาตศัตรู เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูเกิดความเลื่อมใสศรัทธาท่านจึงยุยงให้เจ้าชายปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร นอกจากนี้พระเทวทัตพยายามลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าหลายครั้ง เช่น สั่งให้นายขมังธนูไปลอบยิงพระพุทธองค์ พยายามลอบปลงพระชนม์โดยกลิ้งหินให้ตกจากหน้าผาเขาคิชฌกูฏใส่พระพุทธเจ้า ปล่อยข้างตมมันเข้าทำร้ายพระพุทธองค์ ก่อการสังฆเภท คือ ทำให้คณะสงฆ์แตกแยกกัน โดยท่านจะทำอุโบสถสังฆกรรม แยกจากพระพุทธองค์ แยกจากภิกษุสงฆ์ ครั้นถึงวันอุโบสถ พระเทวทัตสามารถชักชวนพระบวชใหม่ชาววัชชี ๕๐๐ รูปให้เข้าร่วมเป็นฝักฝ่ายของตน ให้จับสลากแล้วทำลายสงฆ์ และพาไปอยู่ที่วิหารคยาสีสะ กล่าวสอนลัทธิของตนว่า สิ่งที่พระสมณโคดมทำ ไม่ใช่ธรรม สิ่งที่ท่านทำเท่านั้น คือ ธรรม

ด้วยเหตุนี้ อกุศลกรรมดังกล่าวจึงส่งผลให้พระเทวทัตได้รับ กล่าวคือ ครั้งที่ท่านสั่งให้นายขมังธนูไปลอบยิงพระพุทธองค์ พระเทวทัตกลับต้องผิดหวังเพราะนายขมังธนูที่ส่งไปทุกคนต่างได้ฟังพระธรรมเทศนาจนบรรลุเป็นโสดาบันและได้บรรพชาอุปสมบทบรรลุพระอรหัตต์ทั้งหมด ครั้งที่กลิ้งหินให้ตกจากหน้าผาเขาคิชฌกูฏใส่พระพุทธเจ้า ครั้งนี้จัดว่าเป็นกรรมหนักแต่ผลปรากฏว่าไม่สามารถปลงพระชนม์พระพุทธองค์ได้เพียงแต่สะเก็ดศิลาชิ้นหนึ่งที่กะเทาะจากศิลาก้อนนั้นกระเด็นไปกระทบพระบาทของพระพุทธองค์เข้าทำให้พระโลหิตห้อขึ้น ครั้งที่ปล่อยข้างตมมันเข้าทำร้ายพระพุทธองค์ พระเทวทัตต้องผิดหวังประสบความล้มเหลวด้วยอำนาจของ พระพุทธองค์ข้างนั้นกลับเชื่องต่อพระพุทธองค์ เมื่อชาวเมืองผู้ประสบเหตุการณ์ต่างพากันแห่ซ่องส่าธุการ และเลื่อมใสในพุทธานภาพ

นั้น ในขณะเดียวกัน ก็กล่าวโจษขานกันว่า เรื่องนี้ พระเทวทัตเป็นผู้บงการ และวิพากษ์วิจารณ์กันต่อไปถึงการที่นายธนูไปลอบยิงพระพุทธรองค์ และการกลิ้งหินทำโลหิตุปบาทด้วย และยังได้โจษขานว่า แม้การสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าพิมพิสารก็เพราะเนื่องมาจากพระเทวทัตนี้เอง เรื่องนี้ได้แพร่สะพัดไปอย่างรวดเร็ว เหล่าประชาชนทั่วทั้งพระนครต่างพากันตำหนิพระเจ้าอชาตศัตรูที่ยังทรงอุปถัมภ์พระเทวทัตอยู่ พระองค์จึงทรงงดการบำรุงท่านตั้งแต่บัดนั้น และชาวกรุงราชคฤห์ก็ไม่ยอมใส่บาตรให้แก่พระเทวทัตด้วย และในครั้งนี้พระเทวทัตก่อการสังฆเภท คือ ทำให้คณะสงฆ์แตกแยกกัน พระเทวทัตชักชวนพระบวชใหม่ชาววัชชี ๕๐๐ รูปให้เข้าร่วมเป็นฝ่ายของตนและพาไปอยู่ที่วิหารคยาสี่เส้ กล่าวสอนลัทธิของตนว่า สิ่งที่พระสมณโคดมทำ ไม่ใช่ธรรม สิ่งที่ท่านทำเท่านั้น คือธรรม ผลกรรมส่งผลให้พระเทวทัตต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างอีกทั้งยังถูกพระโกกาลิกะกระแทกเข้าเข้าที่อกของท่านเลือดสด ๆ ไหลออกทางปาก หลังจากที่พระพุทธรเจ้าทรงรับสั่งให้พระสารีบุตรกับพระมหาโมคคัลลานะพาพระบวชใหม่ชาววัชชี ๕๐๐ รูปซึ่งเป็นสานุศิษย์ของพระสารีบุตรกลับมา นับแต่นั้นมาพระเทวทัตจึงล้มป่วยลง พระเทวทัตป่วยหนักอยู่ ๙ เดือน จึงได้คิดทบทวนการกระทำของท่านที่ผ่านมาได้ทำผิดต่อพระพุทธรองค์มากรู้สึกสำนึกผิดก่อนมรณภาพต้องการเข้าเฝ้าทูลขอขมาโทษ สารภาพความผิดด้วยตนเองจึงขอร้องให้บริวารช่วยหามท่านไปที่พระเชตวันมหาวิหาร บริวารได้หามท่านรอนแรมมาจนถึงพระเชตวัน เหล่าบริวารพาพระเทวทัตมาถึงสระโบกขรณีหน้าพระเชตวัน แล้ววางเตียงลงริมสระ ลงไปตีมน้ำและชำระร่างกาย ขณะนั้น พระเทวทัตลุกขึ้นจะลงไปอาบน้ำแต่พอวางเท้าลงถึงพื้นดินเท่านั้น แผ่นดินใหญ่ก็ได้แยกออกให้ช่อง เปลวเพลิงจากอเวจีมหานรกก็พวยพุ่งขึ้นโอบอุ้มเอาตัวไป พระเทวทัตได้ถูกแผ่นดินสูบลงไปตั้งแต่ข้อเท้า สะเอว จนถึงคาง ในขณะที่จมลงถึงคางท่านคิดว่า บาปกรรมของท่านถึงที่สุดแล้ว ก็หวนระลึกถึงพระคุณของพระพุทธรองค์ และได้กล่าวคำสรรเสริญพระพุทธรองค์ว่า ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธรองค์ ผู้เป็นบุคคลเลิศ เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ เป็นสารถิแห่งคนที่ควรฝึก มีพระจักขุเห็นรอบด้าน ทรงบุญลักษณะนี้บริวารพระองค์นั้น ด้วยลมปราณกับกระดูกทั้งหลายเหล่านี้ ท่านได้ถวายกระดูกคางเป็นพุทธบูชาแก่พระพุทธรองค์

ดังนั้น ผลกรรมจากการทำกรรมของพระเทวทัตที่เป็นอกุศลกรรมจึงส่งผลให้ได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน แต่มิใช่แต่เพียงอกุศลกรรมอย่างเดียวที่ท่านได้กระทำ จากการศึกษายังพบว่า พระเทวทัตท่านก็ประกอบกุศลกรรม มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธรเจ้าได้รับการบวชจากพระพุทธรองค์บำเพ็ญสมณธรรมจนได้ฤทธิ อีกทั้งยังสำนึกผิดมีเจตนาที่เป็นกุศลต้องการขอขมาโทษต่อ

พระพุทธองค์ที่ท่านได้กระทำความผิดเอาไว้มาก แต่เพราะกรรมที่ท่านกระทำเป็นกรรมหนักคุณธรรม
 สุกจนถึงกระดูกคาง ท่านได้ถวายกระดูกคางเป็นพุทธบูชาในพระพุทธศาสนา

๔.๒.๒ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเวททัตในปัจจุบันชาติตามกรรม ๓

จากการศึกษากรรมของพระเวททัตในปัจจุบันชาติ ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลกรรมของ
 พระเวททัตตามกรรม ๓ ได้ดังนี้

ทางกาย จะพบว่า ก่อนบวชเจ้าชายเวททัตมีความประพฤติทางกาย ชอบเบียดเบียน
 ชีวิตสัตว์ แสดงอาการเย่อหยิ่งถือตัว หลังจากนั้นเจ้าชายเวททัตก็ลดอาการเย่อหยิ่งถือตัวลงในวันที่จะ
 บวชท่านได้กราบขอขมาโทษต่อนายอุบาลีอุบาลีซึ่งเป็นคนรับใช้ และงดการเบียดเบียนชีวิตสัตว์
 หลังจากบวชก็ตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรมจนแสดงฤทธิ์ได้ แต่เพราะความลุ่มหลงในฤทธิ์ที่ท่านได้ ทำให้
 ท่านละความเพียรไม่ประพฤติปฏิบัติสมณธรรม เกิดความริษยาต่อพระพุทธเจ้าจึงแสดงพฤติกรรม
 ทางกาย โดยแสดงฤทธิ์ให้แก่เจ้าชายอชาตศัตรูทรงเลื่อมใส หลังจากเจ้าชายอชาตศัตรูเลื่อมใสแล้ว
 ท่านได้ยุยงให้เจ้าชายปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดาจนเป็นผลสำเร็จ พระเวททัตยัง
 สั่งให้นายขมังธนูไปลอบยิงพระพุทธเจ้า ท่านยังลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าด้วยตัวท่านเองโดยการ
 กิ่งหินให้ตกจากหน้าผาเขาคิชฌกูฏใส่พระพุทธเจ้า ปล่อยช้างตกมันเข้าทำร้ายพระองค์ ก่อการ
 สังฆเภท ทำสงฆ์ให้แตกแยก โดยท่านจะทำอุบาสกสังฆกรรม แยกจากพระพุทธองค์ แยกจากภิกษุสงฆ์
 ชักชวนพระบวชใหม่ชาววัชชี ๕๐๐ รูปให้เข้าร่วมเป็นฝ่ายของตน อีกทั้งยังแสดงตนเรียนแบบ
 พระพุทธเจ้า

ทางวาจา จะพบว่า ก่อนบวชเจ้าชายเวททัตมีความประพฤติทางวาจา โดยพูดจาไม่ดี
 พูดจาเห็นแก่ได้ ในกรณีเรื่องหงส์ที่ท่านยิงตกลงมาบนพื้นเกิดข้อพิพาทระหว่างท่านกับเจ้าชายสิทธัตถะ
 หลังจากนั้น ในวันที่จะบวชเจ้าชายเวททัตได้กล่าววาจาขอขมาโทษต่อนายอุบาลีอุบาลีคนรับใช้
 ต่อมา เมื่อบำเพ็ญสมณธรรมจนฤทธิ์แสดงได้ ลุ่มหลงในฤทธิ์ของตนพฤติกรรมก็เปลี่ยนไป พฤติกรรม
 ทางวาจาเปลี่ยนไป โดยกล่าวคำประจบต่อพระเจ้าอชาตศัตรู กล่าวคำยุยงพระเจ้าอชาตศัตรูให้ปลง
 พระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร ออกคำสั่งให้นายขมังธนูไปลอบยิงพระพุทธเจ้า เป็นต้น

ทางใจ จะพบว่า ก่อนบวชเจ้าชายเวททัตมีจิตริษยาต่อเจ้าชายสิทธัตถะ มีความคิดเห็น
 แก่ตัว เห็นแก่ได้ ผูกอาฆาต มิจฉาทิฐิ มีมานะ แต่หลังจากนั้น ในวันที่บวช เจ้าชายเวททัตก็ลดมานะ
 ละมิจฉาทิฐิ มีความเห็นถูกต้อง ละความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ หลังจากบวชท่านบำเพ็ญสมณธรรมจน

แสดงฤทธิ์ได้ เกิดความหลงผิด ลดละความเพียร จนเกิดมานะ มิจฉาทิฏฐิเกิดขึ้น มักใหญ่ใฝ่สูง ต้องการปกครองคณะสงฆ์แทนพระพุทธเจ้า วางแผนคิดปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า เป็นต้น

ดังนั้น ด้วยเจตนาที่เป็นอกุศลกรรมจึงส่งผลให้พระเทวทัตแสดงพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจเป็นทุจริต ผลกรรมนั้นส่งผลให้พระเทวทัตได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนตลอดระยะเวลาที่ท่านดำรงชีวิตอยู่ แต่ถ้าว่าขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่พระเทวทัตก็มีได้มีเจตนาที่เป็นอกุศลกรรมอย่างเดียว จะพบได้ว่า เจตนาที่เป็นอกุศลกรรมของท่านรวมถึงพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจที่เป็นสุจริตก็ยังปรากฏให้ทราบชัดกัน กล่าวคือ ช่วงระยะเวลาในวันที่จะบวช ท่านได้เกิดความศรัทธาต่อพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ท่านได้ละลายมานะ และทิฏฐิทั้งหลายจนหมด ด้วยการแสดงตนขอมาโทษต่อนายอุบาลีภุมมาลาซึ่งเป็นคนรับใช้ยอมให้นายอุบาลีบวชก่อน แสดงให้เห็นว่าขณะนั้นพระเทวทัตเปรียบเหมือนผ้าขาวบริสุทธิ์ ภายหลังถึงแม้ท่านจะประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่สุดท้ายท่านก็สำนึกผิดในกรรมชั่วที่ได้กระทำเอาไว้มากก็เกิดเจตนาเป็นอกุศลกรรมถึงแม้จะถูกพระแม่ธรณีสูบจนถึงกระดูกคางวาระสุดท้ายของจิต ท่านได้กล่าวคำสรรเสริญพระพุทธเจ้าและถวายกระดุกคางของท่านเป็นพุทธบูชา

๔.๒.๓ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตในปัจจุบันชาติตามกรรม ๔

จากการศึกษากรรมของพระเทวทัตในปัจจุบันชาติ ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตตามกรรม ๔ ได้ดังนี้

จากการวิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตตามกรรม ๔ พบว่า ก่อนบวชเจ้าชายเทวทัตประพฤติกกรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว คือ การกระทำความชั่วและทั้งดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ มีผลเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นและไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น กล่าวคือ เจ้าชายเทวทัตได้ยิงหงส์ตัวหนึ่งตกลงบนพื้น ได้ก่อการวิวาทกับเจ้าชายสิทธัตถะ ผลกรรมส่งผลทำให้เจ้าชายเทวทัตได้รับความทุกข์ทางใจเพราะไม่ได้สมความปรารถนาจากการตัดสินใจพิพาสเรื่องหงส์ ผลกรรมนั้นยังส่งผลกระตุ้นให้พระเทวทัตมีจิตคิดผูกอาฆาตต่อเจ้าชายสิทธัตถะ หลังเหตุการณ์นี้ผ่านไป เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวชได้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าและเสด็จมาประทับ ณ อนุปิยัมพวันแห่งมัลลกะศตริย์ เจ้าชายเทวทัตเกิดความเลื่อมใสได้ประพฤติกกรรมขาว ด้วยการละลายมานะและมิจฉาทิฏฐิจนหมดลงในวันที่จะบวชได้กราบขอมาโทษต่อนายอุบาลีภุมมาลาผู้เป็นคนรับใช้และให้นายอุบาลีภุมมาลาบวชก่อนท่าน พระเทวทัตหลังจากบวชได้บำเพ็ญสมณธรรมจนแสดงฤทธิ์ได้ จะเห็นได้ว่า วิบาก หรือ ผลกรรมนี้

ส่งผลให้พระเทวทัตได้รับการบรรชารูปสมทบด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาพระพุทธเจ้าทรงบวชให้ ผลกรรมยังส่งผลให้ท่านได้มานสมาบัติสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ เป็นต้น

ต่อมา พระเทวทัตลดละความเพียรได้สร้างกรรม หรือ กระทำกรรมทั้งดำและขาว กล่าวคือ หลังจากที่ท่านเกิดความลุ่มหลงในฤทธิ์ของตน เกิดความโลภ ริษยาผูกอาฆาตต่อพระพุทธเจ้า ต้องการความเป็นใหญ่ ท่านจึงวางแผนหาบุคคลผู้ที่จะบำรุงอุปถัมภ์ท่านจึงคิดขึ้นว่า ถ้าเป็นพระเจ้าพิมพิสารคงเป็นไปได้เพราะพระเจ้าพิมพิสารมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธเจ้าอย่างมั่นคง จึงพิจารณาคิดขึ้นได้ว่า ถ้าเช่นนั้นท่านต้องแสดงฤทธิ์ต่อเจ้าชายอชาตศัตรูให้เลื่อมใสศรัทธาในตัวท่าน เมื่อแผนการของท่านสำเร็จพระเทวทัตจึงเริ่มประพฤติกกรรมดำ โดยเริ่มจาก ยุงพระเจ้าอชาตศัตรูปลง พระชนม์พระเจ้าพิมพิสารเป็นผลสำเร็จ เหตุนี้เป็นข้อสงสัยขึ้นว่า ทำไมพระเจ้าพิมพิสารจึงถูกเจ้าชายอชาตศัตรูปลงพระชนม์ได้สำเร็จจากการยุงของพระเทวทัต วิเคราะห์ได้ว่า เพราะวิบากกรรมหรือผลกรรมของพระเจ้าพิมพิสารส่งผลให้ได้รับในชาตินี้ ซึ่งในอดีตพระเจ้าพิมพิสารนี้เคยใส่ถ่วงพระบาท (ใส่รองเท้า) เข้าไปในลานพระเจดีย์ ทรงเหยียบอาสนะที่เขาจัดไว้สำหรับนั่ง ผลกรรมจึงส่งผลให้ พระเจ้าอชาตศัตรูรับสั่งให้ทหารใช้ใบมีดกรีดพระบาทของพระองค์จนในที่สุดพระองค์ทรงทนพิษบาดแผลไม่ไหวจึงสิ้นพระชนม์ ซึ่งเป็นส่วนเกี่ยวพันกันในครั้งอดีตรหว่าง พระเจ้าพิมพิสาร เจ้าชายอชาตศัตรู และพระเทวทัต

ต่อจากนั้น พระเทวทัตเมื่อสมความปรารถนาจึงเริ่มแผนการด้วยการทูลขออนายขมังธนูจาก พระเจ้าอชาตศัตรูและสั่งให้นายขมังธนูไปลอบยิงพระพุทธองค์ วิบากดำส่งผลให้พระเทวทัตผิดหวังทุกข์ใจจากการลอบปลงพระชนม์พระพุทธองค์ครั้งนี้ เพราะภานายขมังธนูทั้งหมดที่ท่านส่งไปกลับได้รับฟัง พระธรรมเทศนาจนได้บรรลุโสดาบันและบวชเป็นภิกษุบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด พระเทวทัตยังมิได้เลิกล้มความตั้งใจจึงกระทำการลอบปลงพระชนม์ด้วยตนเอง โดยการกลิ้งหินให้ตกจากหน้าผาที่เขาชุกชีใส่พระพุทธเจ้าได้เพียงแต่สะกิดหินขึ้นหนึ่งที่กะเทาะจากหินก้อนนั้นกระเด็นไปกระทบพระบาทของพระพุทธองค์เข้าทำให้พระโลหิตห้อขึ้นอันเป็นกรรมหนัก ครั้งนี้พระเทวทัตกลับต้องผิดหวังอีก วิบากดำ หรือ ผลกรรมส่งผลให้พระเทวทัตทุกข์ใจซ้ำเข้าไปอีก ในครั้งต่อมา พระเทวทัตคิดหาวิธีอื่น เมื่อทราบข่าวชังนาฬาคีรีซึ่งเป็นช่างทรงของพระเจ้าอชาตศตรูกำลังตกมัน ดุร้ายมาก ท่านจึงเข้าไปหาความชังชุกชุกเกลี้ยกล่อมให้ปล่อยชังนาฬาคีรี ขณะที่พระพุทธองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จออกบิณฑบาตในตอนเช้าตรู่ พระเทวทัตก็สั่งให้ความชังชุกชุกชอมเกล้าพญาชังแล้วปล่อยออกจากโรงชังหวังว่าชังนี้จะเข้าทำร้ายพระองค์ให้สิ้นพระชนม์ ปรากฏว่า พญาชังหายเมาด้วยอำนาจของ

พระพุทธรูปองค์กลับเขื่องเมื่ออยู่ต่อหน้าพระองค์ ผลกรรมนั้นส่งผลให้พระเทวทัตต้องผิดหวังอยู่อีกความทุกข์ความผิดหวังจึงเกิดขึ้นในใจเป็นทวีคูณ ผลกรรมนี้ยังส่งผลให้พระเทวทัตถูกประชาชนวิพากษ์วิจารณ์กันว่า เรื่องนี้ พระเทวทัตเป็นผู้บงการ รวมถึงสั่งให้นายขมังธนูลอบปลงพระชนม์พระพุทธรูป และกลั้วหินหวังให้หินนั้นทับพระพุทธรูปจนสิ้นพระชนม์ อีกทั้งยังยุยงให้พระเจ้าอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดา เหล่าประชาชนทั่วทั้งพระนครต่างพากันตำหนิพระเจ้าอชาตศัตรูที่ยังทรงอุปถัมภ์กษัตริย์สนับสนุนพระเทวทัตอยู่ ด้วยเหตุนี้ ผลกรรมส่งผลให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงงดการบำรุงท่านตั้งแต่บัดนั้น และชาวกรุงราชคฤห์ก็ไม่ยอมใส่บาตรให้แก่พระเทวทัตด้วย

หลังจากที่พระเทวทัตไม่ได้รับการอุปถัมภ์สนับสนุนจากพระเจ้าอชาตศัตรู ท่านยังไม่สำนึก ผลกรรมยังส่งผลให้พระเทวทัตเสื่อมจากมาน เสื่อมจากลาภที่เคยมีอยู่ พระเทวทัตพร้อมกับบริวารเที่ยวกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรม (คุณวิเศษ) ที่ไม่มีในตนเที่ยวขออาหารตามบ้านเรือนต่าง ๆ แต่ถึงกระนั้นประชาชนก็ไม่เลื่อมใส ท่านจึงคบคิดกับคณเฑาะว์เพื่อทำสังฆเภท ทำคณะสงฆ์ให้แตกแยก พระเทวทัตพบพระอานนท์ขณะบิณฑบาต จึงสั่งให้มากราบทูลพระพุทธรูปว่า นับตั้งแต่วันนี้ไป ท่านจะทำอุโบสถสังฆกรรม แยกจากพระพุทธรูป แยกจากภิกษุสงฆ์ ครั้นถึงวันอุโบสถพระเทวทัตสามารถชักชวนพระบวชใหม่ชาววัชชี ๕๐๐ รูป ซึ่งเป็นสานุศิษย์ของพระสารีบุตรให้เข้าร่วมเป็นฝ่ายของตนให้จับสลากแล้วทำลายสงฆ์ และพาไปอยู่ที่วิหารคยาสี่สวะ กล่าวสอนลัทธิของตนว่า สิ่งที่พระสมณโคดมทำ ไม่ใช่ธรรม สิ่งที่ท่านทำเท่านั้น คือ ธรรม หลังจากพระเทวทัตทำลายสงฆ์แล้ว พระพุทธรูปตรัสสั่งให้พระสารีบุตรกับพระมหาโมคคัลลานะติดตามไปนำกลับมา พระเถระทั้งสองจึงไปนำพระเหล่านั้นกลับมาได้สำเร็จ ด้วยเหตุนี้ วิบากดำ หรือ ผลกรรมนี้จึงส่งผลให้พระเทวทัตสูญเสียทุกอย่าง และถูกพระโกกาลิกะผู้เลื่อมใสศรัทธาตนเกิดโทสะที่พระเทวทัตปล่อยให้พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะพาภิกษุเหล่านั้นกลับไป จึงกระแทกเข้าเข้าที่อกของท่าน เลือดสด ๆ ไหลออกทางปากพระเทวทัต ท่านจึงล้มป่วยลงแต่นั้นมา

พระเทวทัตล้มป่วยได้ ๙ เดือน ท่านได้สำนึกผิดต้องการขอขมาโทษต่อพระพุทธเจ้าด้วยตัวท่านเอง จึงขอให้บริวารพาท่านไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อขอขมาโทษต่อพระองค์ บริวารได้พาพระเทวทัตไปก่อนถึงพระเชตวันมหาวิหาร เหล่าบริวารพาพระเทวทัตมาถึงสระโบกขรณีหน้าพระเชตวัน วางเตียงลงริมสระลงไปตักน้ำและชำระร่างกาย วิบากดำ หรือ ผลกรรมส่งผลให้พระเทวทัตลุกขึ้นจะลงไปอาบน้ำแต่พอวางเท้าลงถึงพื้นดินเท่านั้น แผ่นดินใหญ่ก็ได้แยกออกเป็นช่องเปลวเพลิงจากอเวจีมหานรกก็พวยพุ่งขึ้นโอบอุ้มเอาตัวไป พระเทวทัตถูกแผ่นดินสูบลงไปจน

ถึงคาง ในขณะที่จมลงถึงคาง ท่านคิดว่า บาปกรรมของท่านถึงที่สุดแล้ว ก็หวนระลึกถึงพระคุณของ พระพุทธองค์ และได้กล่าวคำสรรเสริญพระพุทธรูปว่า ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธองค์ ผู้เป็นบุคคลเลิศ เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ เป็นสารถิแห่งคนที่ควรฝึก มีพระจักขุเห็นรอบด้าน ทรงบุญลักษณะนบร้อย พระองค์นั้น ด้วยลมปราณกับกระดูกทั้งหลายเหล่านี้ ท่านได้ถวายเป็นพุทธบูชาแก่ พระพุทธองค์

ดังนั้น กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว คือ กรรมทั้งชั่วและทั้งดี ให้ผลทั้งชั่ว และทั้งดี กล่าวคือ การที่พระเทวทัตกระทำทั้งกรรมชั่วและกรรมดี ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งมีผลเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้พระเทวทัตได้รับมีทั้ง ความทุกข์และความสุขสลับกัน

๔.๓ สรุปตารางการกระทำกรรมและผลกรรมของพระเทวทัต

สรุป การกระทำกรรมและผลกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีดังนี้

อดีตชาติ	
การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
๑. ในเสรีวณชชาติก พระเทวทัตเกิดเป็นพ่อค้า ประกอบอาชีพทุจริต โดยหลอกลวงซื้อขายสินค้า จากประชาชน อีกทั้งผูกอาฆาตต่อพระโพธิสัตว์	ได้รับความทุกข์ทางใจจนกระอักโลหิตถึงขั้น เสียชีวิต
๒. ในอปถณกชาติก พระเทวทัตเกิดเป็นพ่อค้า เกวียนผู้โง่เขลา มีความเห็นแก่ตัว โง่เขลาเชื่อคำ ของพวกอมมนุษย์	ถูกพวกอมมนุษย์จับกินต้องสูญเสียสินค้าบริวาร รวมถึงตนเองให้ถึงความพินาศ
๓. ในลักขณชาติก พระเทวทัตเกิดเป็นเนื้อชื่อว่า กากะเป็นผู้นำฝูง มีความโง่เขลา เป็นต้นเหตุทำให้บริวารเสียชีวิต	ต้องอยู่โดดเดี่ยวลำพัง
๔. ในนิโครธมิกชาติก พระเทวทัตเกิดเป็นพญา เนื้อสาชะ ไม่มีเมตตากรรณา	ถูกรังเกียจจากฝูงต้องอยู่โดดเดี่ยวลำพัง

อดีตชาติ	
การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
๕. ในนพปานชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นผีเสื้อน้ำ มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	ได้รับความทุกข์
๖. ในกรุงคมิชชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นนายพราน เปียดเบียนชีวิตสัตว์ ผูกพยาบาท	ได้รับความทุกข์ทงใจ ซึ่งจัดเป็นวิบากทางใจ คือ ต้องได้รับความผิดหวัง
๗. ในสัมโมทมานชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นนกกกระจาบบรวิวาร มีความโกรธ ก่อการทะเลาะวิวาท	ถูกนายพรานจับได้และถูกฆ่าเพื่อทำเป็นอาหาร
๘. ในมหาสีลวชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นอำมาตย์ชั่ว ผูกอาฆาต ยุยงพระเจ้าโกศลให้ประพตติชั่ว	ถูกลงอาญาอย่างหนัก
๙. ในวานรินทชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นจระเข้ มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	ได้รับความทุกข์ทงใจ ซึ่งจัดเป็นวิบากทางใจ คือ ต้องได้รับความผิดหวัง
๑๐. ในตโยธรรมชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นพญาลิง มีความโลภ คิดฆ่าลูกของตน	หัวใจแตกเป็นเจ็ดเสี่ยงสิ้นชีวิต
๑๑. ในสีลวนาชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นนายพราน มีความโลภ ทำลายมิตร ออกตัญญู	ถูกแผ่นดินสูบไปเกิดในอเวจีมหานรก
๑๒. ในสังจังกิรชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นทูลฐกุมาร นิสัยหยาบคาย ผูกอาฆาต ทำลายมิตร มุสาวาท ออกตัญญู	ถูกประชาชนใช้ธนูยิง ใช้หอกแทง ใช้ก้อนหินขว้างปา และไม่ค่อนเป็นต้นทำร้ายแล้วจับเท้ากระชากลงมาจากคอข้างโยนทิ้งไปบนสันคูน้ำ
๑๓. ในลีคาลชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นสุนัขจิ้งจอก กล่าวมุสาวาท ขโมยปลา และเนื้อกิน	ถูกพราหมณ์สาปแช่ง
๑๔. ในทุมเมธชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นพระราชาครองราชย์ในกรุงราชคฤห์ มีความริษยา ประสงค์ร้าย	ต้องสูญเสียช้างมงคล
๑๕. ในออสัมปทานชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นปิลียเศรษฐี ผู้กตัญญู ทำลายมิตร	ถูกพระราชาสั่งยึดสมบัติของปิลียเศรษฐีคืนแก่ท่านสังขเศรษฐีพร้อมทั้งบริวารทั้งหมด
๑๖. ในอุกโตภตตชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นนายพรานเบ็ด มีความโลภ สั่งภรรยาให้ก่อการทะเลาะกับพวกคนใกล้เคียง	สูญเสียดวงตา และเสียทรัพย์ ครอบครัวได้รับความเดือดร้อน

อดีตชาติ	
การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
๑๗. ในโคธชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นกิ้งก่า มีความโกรธ ทำลายมิตร	สูญเสียมิตร ไม่มีผู้ใดคบหาสมาคม
๑๘. ในสีลชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นนักเลงสุรา ดิตสุรา เบียดเบียนสัตว์อื่น	ได้รับความทุกข์ทงใจ ซึ่งจัดเป็นวิบากทางใจ คือ ต้องได้รับความผิดหวัง และถูกตำหนิติเตียน
๑๙. ในวิโรจนชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นสุนัขจิ้งจอก ไม่รู้จักประมาณตน อยากเป็นใหญ่	ถูกช้างเหยียบหัวกะโหลกศีรษะแตกแหลกและสิ้นใจตาย
๒๐. ในวินิลกชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นนกวิณิกะ ไม่รู้จักประมาณตน	ถูกบิดารังเกียจและขับไล่
๒๑. ในสกุณคมิชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นนกเหยี่ยวเขา มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	บินโฉบนกกมุลไถเสียหลักกระแทกเข้ากับก้อนดิน ออกแตกตกลนตายทันที
๒๒. ในมกกภูชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นลิงออกตัญญู ทำลายมิตร	ถูกตำหนิติเตียนซึ่งเป็นวิบากจากการถ่ายอุจจาระรดศีรษะของพระโพธิสัตว์
๒๓. ในคิริทัตตชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นคิริทัตประทุษร้ายม้าของพระเจ้าสามะ	ถูกพระราชอาปตจากตำแหน่งทำให้เสื่อมจากลาภยศ
๒๔. ในจุลปทุมชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นโจรประพตติผิตในกาม	พระราชารับสั่งให้ลงอาญาขังไว้ในกระเข้าจนกระทั่งตาย
๒๕. ในมณิโจรชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นพระเจ้าพาราณสี ปราศจากธรรม ต้องการภรรยาผู้อื่น มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	ถูกประหารชีวิต
๒๖. ในวีรชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นกาชื่อว่า สวิษฐกะ ไม่รู้จักประมาณตน	ถูกสาหร่ายพันคอตายในน้ำ
๒๗. ในกุงคมิชชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นพรานเนื้อ มีอาชีพล่าสัตว์ขาย	ได้รับความทุกข์ทงใจ ซึ่งจัดเป็นวิบากทางใจ คือ ต้องได้รับความผิดหวัง
๒๘. ในสูงสูมารชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นจระเข้ มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	ได้รับความทุกข์ทงใจ ซึ่งจัดเป็นวิบากทางใจ คือ ต้องได้รับความผิดหวัง
๒๙. ในกักรชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นพรานนกเบียดเบียนชีวิตสัตว์	ได้รับความทุกข์ทงใจ ซึ่งจัดเป็นวิบากทางใจ คือ ต้องได้รับความผิดหวัง และถูกเยาะเย้ยจากไก่

อดีตชาติ	
การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
๓๐. ในกัณฑ์ทศลกษัตติก พระเทวทัตเกิดเป็นนกชื่อว่ากัณฑ์ทศลกษะ ไม่รู้จักประมาณตน	เอาจะงอยเคาะต้นตะเคียนจะงอยปากหักทันที ตาทะเล้น หัวแตกไม่อาจจับอยู่บนต้นไม้ไม่ได้ ตกลงบนพื้นดินถึงแก่ความตาย
๓๑. ในอัมมัทธชชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นเสนาบดีชื่อกาหกะ รับสินบน ไม่มีคุณธรรม ยุงให้พระราชานำพระโพธิสัตว์	ถูกอำมาตย์ พราหมณ์ คหบดีทั้งหลายช่วยกันจับมือและเท้าพาลงจากพระราชานิเวศน์ ทบศิระษะด้วยก้อนหินและไม่ค้อนคนละไม้ละมือจนถึงแก่ความตาย
๓๒. ในกาสาชชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นนายพราน มีความโลภ ฆ่าช้าง มุ่งจะทำร้ายสัตว์	ถูกตำหนิติเตียน
๓๓. ในจุลลันนทียชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นนายพราน ไม่เชื่อฟังอาจารย์ ไม่มีเมตตากรุณา เบียดเบียนชีวิตสัตว์	ถูกแผ่นดินสูบตายไปบังเกิดในอเวจีมหานรก
๓๔. ในอุปาหนชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นมาณพชาวกาลิคาม ไม่เกรงกลัวต่อบาป ไม่รู้จักประมาณตน เป็นศิษย์คิดล้างครู	ถูกมหาชนต่างเอาก้อนดินและก้อนไม้เป็นต้นประหารศิษย์ผู้ชั่วร้ายให้ถึงแก่ความตาย
๓๕. ในมหาปิงคิลชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นพระเจ้ามหาปิงคิละ มีความลำเอียง ชูตรีตทรัพย์สินของประชาชน	หลังจากสวรรคตแล้วไม่มีผู้ใดกล่าวสรรเสริญความดีต่อพระมหาปิงคิละเลยเพราะเบียดเบียนประชาชนไว้มาก
๓๖. ในสัพพทาสชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นสุนัขจิ้งจอก ไม่รู้จักประมาณตน	ถูกช้างเหยียบแหลกละเอียดถึงแก่ความตาย
๓๗. ในคฤตติลชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นนักขบถชื่อว้า มุสิละ ไม่เกรงกลัวต่อบาป ไม่รู้จักประมาณตน เป็นศิษย์คิดล้างครู	ถูกมหาชนต่างทุบตีด้วยก้อนหินต้นไม้เป็นต้นจนร่างของมุสิละแหลกเหลวให้ถึงแก่ความตาย
๓๘. ในโรมชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นชฎิล มุ่งจะทำร้ายสัตว์	ถูกพญานกพิราบคุกคาม ชฎิลชั่วไม่อาจอยู่ในที่นั้นได้จึงไปอยู่ที่อื่น
๓๙. ในขัมพูชาทกชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นสุนัขจิ้งจอก กล่าวคำไม่เป็นจริง	ถูกเทวดาตำหนิและขับไลให้หนีไป
๔๐. ในอันตชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นสุนัขจิ้งจอก กล่าวคำไม่เป็นจริง	ถูกเทวดาตำหนิและขับไลให้หนีไป

อดีตชาติ	
การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
๔๑. ในทิวาสกุนชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นราชสีห์ มีความมอกตัณญา	ถูกนกตำหนิติเตียน
๔๒. ในชั้นติวาทิชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นพระราชาพระนามว่า กลาปุ มีความโกรธ ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ถูกแผ่นดินสูบหมกไหม้ทรมาณในอเวจีมหานรก
๔๓. ในกัการุชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นบุโรหิต มีความโลภ กล่าวมุสาวาท	บุโรหิตได้รับความทุกข์ทรมานเกิดขึ้นบนศีระะ เป็นเหมือนถูกของแหลมคมทิ่มแทงและเหมือนถูกบีบรัดด้วยแผ่นเหล็กนอนกลิ้งไปกลิ้งมาร้องเสียงดังลั่น ถูกเทวดาตีเตียน
๔๔. ในกาฬพาหุชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นลิงชื่อ กาฬพาหุ แสดงท่าทางให้พระราชาขมูกแล้ว	พระราชาทรงรับสั่งให้บริวารนำตัวลิงกาฬพาหุ นั้นออกไปจากพระราชวัง ลิงกาฬพาหุจึงเสียมจากลาภสักการะ
๔๕. ในขัมพุกชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นสุนัขจิ้งจอก ไม่รู้จักประมาณตน มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	ถูกช้างเหยียบลงบนกระหม่อมของสุนัขจิ้งจอก ศีระะแตกแหลกละเอียดนอนสิ้นใจตาย
๔๖. ในวานรชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นจระเข้ มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	ได้รับความผิดหวังจากวิบากของอกุศลกรรมทางใจ
๔๗. ในเวณสาชชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นบุโรหิต ชื่อว่า ปิงคิยะ มีความโลภ ยุให้ผู้อื่นทำชั่ว	สูญเสียดวงตาได้รับทุกขเวทนาเป็นอย่างยิ่ง สิ้นพระชนม์ไปบังเกิดในนรก
๔๘. ในลฎุกิกชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นพญาช้างดุร้าย ไม่มีเมตตากรุณา เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น	ถูกกาทำลายตาทั้งสอง ถูกแมลงวันหัวเขียวหยอดไข่ลงไปทีนัยน์ตา ถูกตัวหนอนซ่อนไซ้ได้รับความทุกข์ทรมาน ถูกกบส่งเสียงร้องเพื่อล่อลวงให้พลัดตกลงไปสิ้นชีวิตในเหว
๔๙. ในจุลลธรรมपालชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นพระเจ้ามหาปตาปะ สั่งให้เพชรฆาตตัดมือตัดเท้า และตัดศีระะพระโพธิสัตว์	ถูกแผ่นดินสูบลงในอเวจีมหานรก
๕๐. ในสาเลียชาตก พระเทวทัตเกิดเป็นหมอทุรพล มีความโลภ หลอกลวง	ถูกงูรัดคอและกัดทำให้หมอนั้นล้มลงนอนดิ้นสิ้นใจตายด้วยฤทธิ์ของพิษงู

อดีตชาติ	
การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
๕๑. ในสุวรรณกั๊กกษัตริย์ พระเทวทัตเกิดเป็นกา มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	ถูกบูใช้กำหนับศีรษะสิ้นใจตาย
๕๒. ในมโนชชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นสุนัข จึงจอกชื่อว่า คิริยะ ยุให้ผู้อื่นทำชั่ว	ถูกตำหนิติเตียนและสูญเสียมิตร
๕๓. ในกปิชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นลิงหัวดี้อ เกเร ถ้ายอจจาระรดศีรษะของบุโรหิต	ถูกนักแม่นธนูไปยิงเสียชีวิต
๕๔. ในมหากปิชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นลิงบริวาร ประทุษร้ายผู้อื่น	ไม่ปรากฏผลกรรม
๕๕. ในปรัณฑปชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นพระเจ้าพรหมทัต ประทุษร้ายพระโอรส	เกิดความกลัวจึงหนีออกไปอยู่ในป่าและสิ้นพระชนม์ในป่านั้น
๕๖. ในเจติยราชชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นพระเจ้าอุปัชฌายา กล่าวมุสาวาท	ถูกแผ่นดินสูบลงไปใต้นรกอเวจี
๕๗. ในตติตติรชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นดาบสผู้ออกตัญญู เบียดเบียนชีวิตสัตว์	ถูกเสือโคร่งกัดตาย
๕๘. ในนิโครธชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นสาขเสนาบดี มีความโลภ ออกตัญญู ทำลายมิตร	ถูกพระราชาตำหนิติเตียนและลดทอนอำนาจลง
๕๙. ในกุกกษัตริย์ชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นเหยี่ยว เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น	ได้รับความผิดหวัง และถูกพญาไก่จับไล่
๖๐. ในมาตุโปสกชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นพรานป่า มีความโลภ	ไม่ปรากฏผลกรรม
๖๑. ในธรรมเทวบุตรชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นธรรมเทวบุตร ชักชวนให้หมู่มนุษย์ในอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ	ตกจากรถแล้วถูกแผ่นดินสูบตายไปเกิดในอเวจีมหานรก
๖๒. ในสมุททวาณิชชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นนายช่างไม้ มีความประมาท	ถูกพวกอมนุษย์โกรธบันดาลให้คลื่นจากท้องทะเลซัดเข้าไปล้างเกาะ นายช่างไม้และพวกพ้องต่างถูกน้ำท่วมพากันเสียชีวิตในเกาะนั้น
๖๓. ในมหาปทุมชาตค พระเทวทัตเกิดเป็นพระเจ้าพรหมทัต มีความหลงมัวเมา มีความโกรธ	ไม่ปรากฏผลกรรม

อดีตชาติ	
การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
๖๔. ในอัมพชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นมาณพกล่าวคำสาบาท	มาณพไม่สามารถแสดงมนต์นั้นถวายให้แก่พระราชาทรงทอดพระเนตรได้เพราะมนต์นั้นเสื่อมไป ถูกอาจารย์ขับไล่ เข้าไปอยู่ในป่าเสียชีวิตอย่างอนาถ
๖๕. ในรุกรุมิชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นบุตรของเศรษฐีชื่อว่ามหาชนกะ มีความโลภ อกตัญญู ประทุษร้ายมิตร	ถูกพระโพธิสัตว์กล่าวตำหนิติเตียน
๖๖. ในจันทกนิรีชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นพระเจ้าพรหมทัต ต้องการภรรยาผู้อื่น เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น	ถูกจันทกนิรีสาปแช่งให้ได้รับความทุกข์ทงใจ ส่งผลให้พระราชาทรงผิดหวัง
๖๗. ในตัจฉสุกรชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นชฎิลมีความโลภ ยุยงให้ผู้อื่นทำชั่ว	ถูกฝูงหมูป่าลุมกันขวิดจนเสียชีวิตและพากันกินเนื้อ
๖๘. ในสัตตคุมพชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นนกแขกเต้าชื่อว่า สัตตคุมพะ มีความโลภ ยุยงโจรปล้นพระราชาล้วนแล้ว	ไม่ปรากฏผลกรรม
๖๙. ในโสมนัสสชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นชฎิลมีความโลภ โกหกหลอกลวง ยุยงพระราชานให้ประพฤตชั่ว	ถูกมหาชนพากันทุบตีจนสิ้นชีวิต
๗๐. ในจัมเปยยชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นหมองูมีความโลภ ทรมานสัตว์	ไม่ปรากฏผลกรรม
๗๑. ในฉัททันตชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นนายพรานชื่อว่า โสณุตระ มีความโลภ เบียดเบียนชีวิตสัตว์	ไม่ปรากฏผลกรรม
๗๒. ในมหากปิชาดก พระเทวทัตเกิดเป็นพราหมณ์ มุ่งทำร้ายสัตว์อื่น	เกิดโรคเรื้อนขึ้นทั่วตัวกลายเป็นมนุษย์เปรตในปัจจุบัน ถูกความทุกข์เบียดเบียนอยู่ ๗ ปี ถูกแผ่นดินสูบตกลงไปบังเกิดในอเวจีมหานรก

อดีตชาติ	
การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
๗๓. ในปณฺฑรกชาติก พระเทวทัตเกิดเป็น ชีเปลือย ชื่อว่า กัมพิยเจลกะ มีความโลภ โทหกหลอกลวง ไม่รักษาสัจจะ ประทุษร้ายผู้ไม่ประทุษร้าย	ถูกพญานาคสาปแช่งศีรชะของชีเปลือยแตก ออกเป็น ๗ เสียง ถูกแผ่นดินสูบตกลงไปบังเกิดใน อเวจีมหานรก
๗๔. ในมโหสถชาติก พระเทวทัตเกิดเป็น พราหมณ์แก้วบุโรหิต มีความโลภ ยุยงให้ พระราชาประพาศิขั	ไม่ปรากฏผลกรรม
๗๕. ในภุริทัตชาติก พระเทวทัตเกิดเป็น นายพราน มีความโลภ ทรมานสัตว์	ถูกจับทรมานและปล่อยไป
๗๖. ในจันทกุมารชาติก พระเทวทัตเกิดเป็น บุโรหิตชื่อว่า กัณฑหาละ รับสินบน ไม่มีคุณธรรม ผูกอาฆาต ยุให้พระราชาประพาศิขั	ถูกมหาชนต่างพากันทุบตีบุโรหิตจนถึงแก่ความตาย
๗๗. ในมหานารทกัสปชาติก พระเทวทัตเกิดเป็นเสนาบดีชื่อว่า อลาตะ มีความโลภ ชี้นำให้ พระราชาหลงผิด	ไม่ปรากฏผลกรรม
๗๘. ในเวสสันดรชาติก พระเทวทัตเกิดเป็น พราหมณ์ชุก มีราคะ มีความโลภ กล่าวมุสาวาท ทุบตีกุมารทั้งสอง ไม่ประมาณในการบริโภค	อาหารที่บริโภคเข้าไปไม่ย่อยเกิดทุกข์เวทนา ทรมานจนต้องแตกสิ้นชีวิต

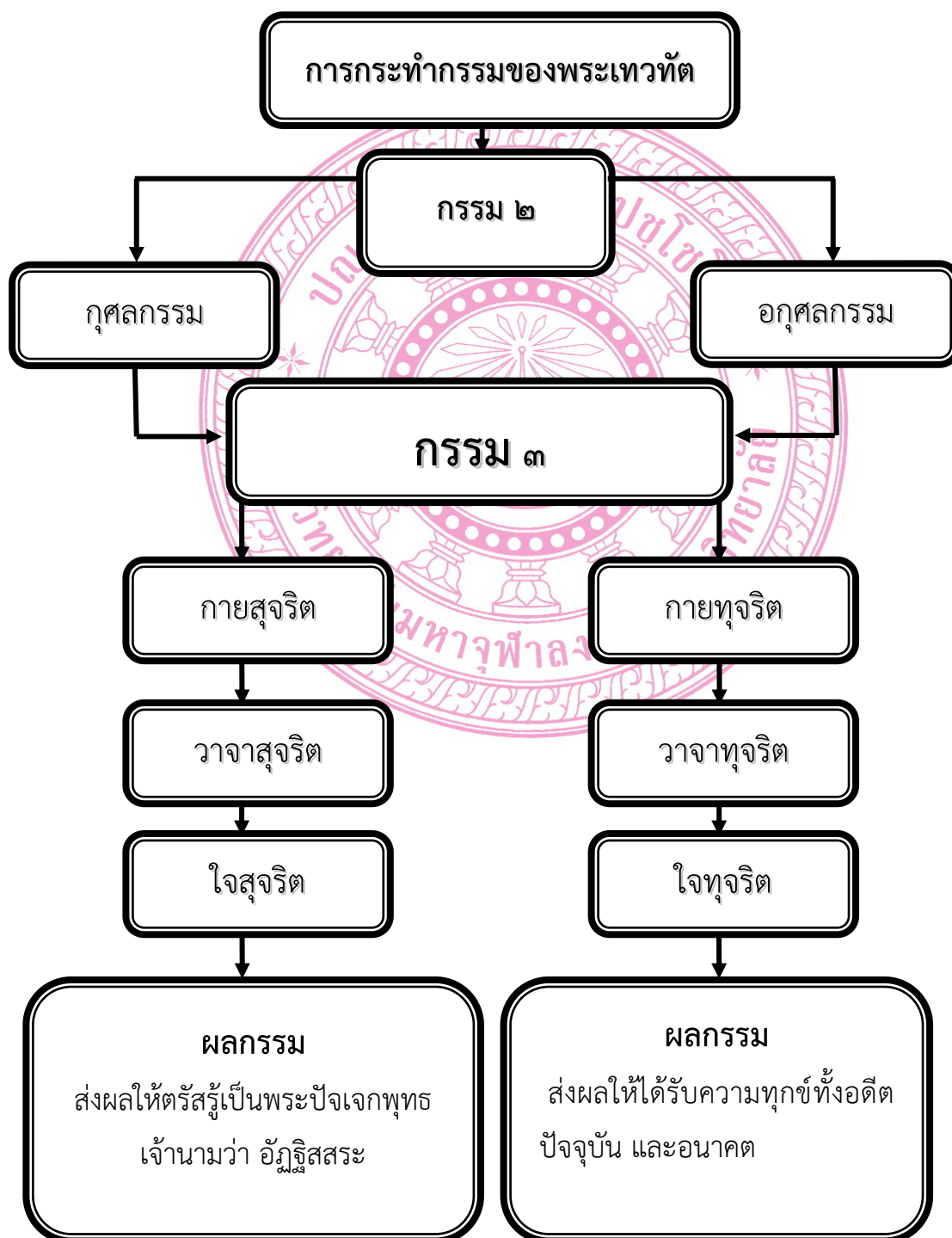
ปัจจุบันชาติ	
การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
๑. ก่อนบวช - เจ้าชายเทวทัต เปียดเบียนชีวิตสัตว์ - เจ้าชายเทวทัต มีศรัทธาต้องการบวช ลดมานะ ละทิฏฐิ	- ต้องผิตหวังจากการครอบครองหงส์ - ได้รับการบวชจากพระพุทธเจ้า
๒. หลังบวช - พระเทวทัต บำเพ็ญสมณธรรม - ยุยงพระเจ้าอชาตศัตรูให้หลงเชื่อ	- บรรลุฤทธิ์อันเป็นของปุถุชน - เสื่อมจากลาภสักการะ เสื่อมจากกุศลธรรม - พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต

ปัจจุบันชาติ	
การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
<ul style="list-style-type: none"> - กราบทูลขอปกครองสงฆ์ต่อพระพุทธเจ้า - พยายามเพื่อปลงพระชนม์พระพุทธองค์ - ทูลขอวัตถุ ๕ ประการและทำสังฆเภท อวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีในตน 	<ul style="list-style-type: none"> - ผิดหวังจากการลอบปลงพระชนม์ - พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต ทรงตรัสเตือนไม่ให้พยายามทำลายสงฆ์ อันเป็นบาปหนัก ตกนรกตลอดกัป แต่ท่านไม่ยอมเชื่อ พระเทวทัตป่วยหนักอยู่ ๙ เดือน ถูกแผ่นดินสูบลงไปตั้งแต่ข้อเท้า สะเอว จนถึงคาง

อนาคต	
การกระทำกรรมของพระเทวทัต	ผลกรรมของพระเทวทัต
<p>พระเทวทัตรู้สึกสำนึกตัวว่าได้ทำผิดต่อพระพุทธองค์มากก่อนมรณภาพประสงค์จะเข้าเฝ้าทูลขอขมาโทษ สารภาพความผิดด้วยตนเอง พระเทวทัตได้ถูกแผ่นดินสูบลงไปตั้งแต่ข้อเท้า สะเอว จนถึงคาง ในขณะที่จมลงถึงคาง ท่านคิดว่าบาปกรรมของท่านถึงที่สุดแล้ว ก็ทวนระลึกถึงพระคุณของพระพุทธองค์ และได้กล่าวคำสรรเสริญพระพุทธคุณ ถวายกระดุกคางเป็นพุทธบูชา</p>	<p>ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่า พระเทวทัตเมื่อเสวยทุกขอยู่ในนรกอเวจี ๑ กัป ภายหลังจักได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์และจะได้ตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า อัญญิสสระด้วยอำนาจผลบุญที่ถวายกระดุกคางเป็นพุทธบูชา</p>

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์กรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยพบว่า องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาครั้งนี้เป็นกระบวนการทำกรรมและการให้ผลของกรรมของพระเทวทัต ดังนี้

จะพบว่ากระบวนการทำกรรมและการให้ผลของกรรมของพระเทวทัต จะเริ่มจาก มีเจตนาเป็นตัวกรรม กรรมในที่นี้หมายถึง กรรม ๒ ประเภท ได้แก่ กุศลกรรม คือ กรรมดี และ อกุศลกรรม คือ กรรมชั่วบุคคลจะประพฤติดี หรือ ชั่ว เป็นผลที่เกิดมาจากเจตนาเป็นตัวกำหนด เมื่อ บุคคลนั้นประพฤติดี เป็นผลมาจากมีเจตนาที่ดี หรือ มีเจตนาที่เป็นกุศล แต่ถ้าบุคคลนั้นประพฤดิชั่ว เป็นผลมาจากเจตนาชั่ว หรือ มีเจตนาที่เป็นอกุศล ด้วยเหตุนี้ เมื่อบุคคลมีเจตนาที่เป็นกุศล หรือ อกุศล ผลกรรมจึงส่งต่อให้บุคคลประพฤติทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งเป็นช่องทางการทำกรรม หรือ กรรม ๓ ประเภท กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีเจตนาเป็นกุศล ผลกรรมจะส่งผลให้บุคคลมีความประพฤติ ทางกาย ทางวาจา และทางใจเป็นสุจริต แต่ถ้าบุคคลมีเจตนาเป็นอกุศล ผลกรรมจะส่งผลให้บุคคลมีความ ประพฤติทางกาย ทางวาจา และทางใจเป็นทุจริต ผลจากการกระทำกรรมจะส่งผลให้ได้รับทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเป็นความสุข หรือ ความทุกข์ มีทรัพย์สมบัติมาก หรือ มีทรัพย์สมบัติน้อย มีอายุ สั้น หรือ มีอายุยืน ต่าง ๆ เหล่านี้ จะเกิดขึ้นและเป็นไปตามกระบวนการทำกรรมของพระเทวทัตดังที่ กล่าวมา

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์กรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ (๑) เพื่อศึกษาหลักกรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาการกระทำกรรมของพระเทวทัต และ (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปผลจากการวิจัยผู้วิจัยพบว่า

๕.๑.๑ หลักกรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

เมื่อศึกษาทำความเข้าใจเรื่องกรรมในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทผู้วิจัยพบว่า หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสไว้ในพระไตรปิฎก พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้อย่างชัดเจนถึงหลักกรรมในฐานสูตรและจูฬกัมมวิภังคสูตรว่า สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น” จากพุทธพจน์นี้ถือได้ว่าเป็นหลักกรรมที่ทรงตรัสไว้อย่างครอบคลุมชัดเจนที่สุด กล่าวคือ กรรม ๒ กรรม ๓ กรรม ๔ และกรรม ๑๒ กรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจเมื่อเรากระทำไปแล้ว กรรมนั้นย่อมให้ผลอย่างแน่นอน กรรมจึงเปรียบเสมือนสมบัติที่ตนเองพึงจะได้รับในอนาคต มนุษย์จึงมีกรรมเป็นของตน หลังจากที่ได้ทำกรรมไปแล้วจะเกิดผลกรรมนั้นขึ้นมาอาจเกิดทันทีหรืออาจให้ผลภายหลังโดยตรงต่อผู้กระทำเอง ไม่มีใครรับผลกรรมแทนกันได้ บุคคลผู้เกิดมามีฐานะร่ำรวยก็เพราะกรรมดีมีการทำบุญให้ทาน บุคคลผู้มีฐานะยากจนก็เพราะทำกรรมชั่วตระหนี่ไม่ให้ทาน ไปลักขโมยของ ประกอบอาชีพทุจริต เป็นต้น เพราะฉะนั้นบุคคลจึงมีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมจึงจำแนกให้บุคคลดี เลว ร่ำรวยหรือยากจนต่างกัน ในจุฬนันทียชาดก พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่า ทำกรรมอะไรเอาไว้ ย่อมได้ผลเช่นนั้น ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่วเหมือนกับหว่านเมล็ดพันธุ์พืชชนิดใด ย่อมได้พันธุ์พืชชนิดนั้นเป็นการตอบแทนอย่างแน่นอน

ดังนั้น จากการศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทตามความหมายของกรรม ประเภทของกรรม ลักษณะของกรรม และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทตัวการสำคัญที่กำหนดให้มนุษย์หรือสัตว์กระทำดีหรือเลวนั้นก็คือเจตนาตนเอง

๕.๑.๒ การกระทำกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การกระทำกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทถือได้ว่าเป็นต้นแบบหรือตัวอย่างที่ดีทางการศึกษาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ โดยสะท้อนให้เห็นถึงกรรมดีและกรรมชั่วอันเป็นสิ่งที่บุคคลทุกคนอาศัยกรรม คือ การกระทำ หรือพฤติกรรม และอีกนัยหนึ่ง ก็คือการปฏิบัติให้เป็นไปตามเป้าหมายของตน ในการศึกษากรรมของพระเทวทัตในอดีตชาติทั้ง ๗๘ ชาตกรพบว่า พระเทวทัตมีเจตนาที่เป็นอกุศลกรรม พระเทวทัตกระทำกรรมทางกายทุจริต อาทิเช่น เบียดเบียนชีวิตสัตว์ ทรมานสัตว์ ก่อการทะเลาะวิวาท ติดสุรา ประพฤติผิดในกาม ชูตรีตทรัพย์สินของประชาชน แสดงท่าทางให้ผู้อื่นกลัว ในชาติที่เกิดเป็นลิงถ่ายอุจจาระรดศีรษะของปุโรหิต ในชาติที่เกิดเป็นพราหมณ์ชุกไม่ประมาณในการบริโภคทำให้อาหารไม่ย่อยท้องแตกจนเสียชีวิต เป็นต้น พระเทวทัต กระทำกรรมทางวาจาทุจริต อาทิเช่น กล่าวมุสาวาท โกหกหลอกลวง ไม่รักษาสัจจะ ยุยงผู้อื่นให้ประพฤติชั่ว ชักชวนให้ผู้อื่นประพฤติอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ เป็นต้น อีกทั้งพระเทวทัตกระทำกรรมทางใจทุจริต อาทิเช่น ผูกอาฆาตพยาบาท เห็นแก่ตัว โง่เขลา ไม่มีเมตตากรุณา มุ่งจะทำร้ายผู้อื่น มีความโกรธ มีความโลภ อกตัญญู มีความลำเอียง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ กรรมหรือการกระทำในอดีตชาติดังที่กล่าวมาของพระเทวทัตจัดเป็นกรรมชั่ว หรือ อกุศลกรรม และมีพฤติกรรมทางกายทางวาจา และทางใจเป็นทุจริต ในทางพระพุทธศาสนา

สำหรับกรรมหรือการกระทำในชาติปัจจุบันของพระเทวทัตโดยเริ่มตั้งแต่ก่อนบวชและหลังจากการบวชของพระเทวทัต ผู้วิจัยพบว่า เจ้าชายเทวทัตมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า ประพฤติกรรมดี ด้วยการละลายมานะ และมีฉันทวิภูษิตได้หมด โดยกระทำการขอมาโทษต่อนายอุบาลีอุษามาลาซึ่งเป็นผู้รับใช้และให้นายอุบาลีอุษามาลาบวชก่อนท่าน หลังจากบวชแล้วพระเทวทัตมีความประพฤติดี กล่าวคือ การกระทำดี หรือ กรรมดี เป็นอกุศลกรรม ท่านสามารถประพฤติปฏิบัติบำเพ็ญสมณะธรรมจนได้ฌานมีฤทธิ์มาก แต่ไม่สามารถรักษาความดีนั้นให้ตั้งอยู่ได้นานถูกอำนาจของกิเลสครอบงำทำให้ก่อกรรมชั่ว เกิดความโลภ ความหลง ประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ อาทิเช่น ยุยงให้พระเจ้าอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารผู้ทรงเป็นพระราชบิดา

ลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า กระทำสังฆเภท คือ ทำให้หมู่สงฆ์แตกแยกกัน เป็นต้น จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตทำให้พระเทวทัตสำนึกผิดในการกระทำของท่าน ท่านได้กระทำความดีด้วยการถวายกระตุกคางเป็นพุทธานุชา ธรรมบุชา สังฆบุชา

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า จากอดีตจนถึงปัจจุบันพระเทวทัตถึงแม้จะประพฤติดูไม่ดีทำความชั่วเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่สุดท้ายแล้วท่านก็ได้ยึดถือเอาความชั่วเป็นหลักในการดำเนินชีวิตเพียงอย่างเดียวท่านยังมีความสำนึกผิดซึ่งเป็นสิ่งที่ดีสะท้อนให้ปุถุชนทั้งหลายได้เห็นถึงกรรมชั่วทำอะไรก็ไม่สามารถทำให้ชีวิตมีความสุขสงบได้อย่างยั่งยืนถาวร แต่กรรมดีหรือความดีเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความสุขสงบได้อย่างยั่งยืนถาวรอย่างแน่แท้

๕.๑.๓ วิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาวิเคราะห์ผลกรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยพบว่า ในอดีตชาติทั้ง ๗๘ ชาตก เมื่อวิเคราะห์ตามหลักกรรม ๒ ได้แก่ กุศลกรรม คือ กรรมดี ๑, อกุศลกรรม คือ กรรมชั่ว ๑ จะเห็นได้ว่า พระเทวทัตมีเจตนาที่เป็นอกุศลกรรมทั้ง ๗๘ ชาตก ตัวอย่างเช่น ในเสรีวณิชาตก พบว่า เป็นชาติแรกที่พระเทวทัตผูกอาฆาตต่อพระพุทธเจ้า พระเทวทัตเกิดเป็นพ่อค้ามีเจตนาที่เป็นอกุศลกรรม คือ กรรมชั่ว ชอบเอาเปรียบ คิดคดโกง หลอกหลวง ชื้อขายสินค้าของประชาชน ผลของอกุศลกรรมส่งผลให้พ่อค้า หรือ พระเทวทัตได้รับความผิดหวัง มีความทุกข์เกิดขึ้น เกิดความเดือดร้อน ผูกอาฆาตต่อพระพุทธเจ้าซึ่งได้เสวยพระชาติเป็นพ่อค้า เช่นเดียวกันกับท่าน เหตุเพราะพระพุทธองค์ได้ลาดทองคำไป ด้วยแรงอาฆาตของพระเทวทัต หรือ พ่อค้าถึงกับทำให้เลือดพุ่งออกจากปากจนสิ้นชีวิต

จากการวิเคราะห์ผลกรรมตามหลักกรรม ๓ จะพบว่า พระเทวทัตมีความประพฤติกุจจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ตัวอย่างในเสรีวณิชาตก ผลกรรมส่งผลให้พระเทวทัต หรือ พ่อค้าผู้ประกอบอกุศลกรรมต้องผิดหวัง เป็นทุกข์ เดือดร้อน และเสียชีวิต เป็นผลจากกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจที่ได้กระทำ

จากการวิเคราะห์ผลกรรมตามหลักกรรม ๔ จะพบว่า พระเทวทัตมีเจตนาเป็นอกุศลกรรมส่งผลให้ประพฤติกุจจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นอกุศลกรรมขบ ๑๐ ประการ จัดตามกรรม ๔ อยู่ในประเภทกรรมดำ หรือ กรรมชั่ว ตัวอย่างในสังกัสสิริชาตก ผลกรรมจึงส่งผลทำให้พระเทวทัต หรือ พุทฺธกุมาร ได้รับความทุกข์ทางกายและทางใจ จากการประพฤติกุจจริตดำ หรือ กรรมชั่ว

ดังนั้น เมื่อพิจารณาแง่มุมในทางกลับกันก็จะทำให้ทราบชัดเป็นอย่างดี ท่านเป็นผู้สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรม หรือ การกระทำที่ดี และชั่ว ตามหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นหลักกรรมอย่างแจ่มชัดว่าผลจากการกระทำกรรมจะส่งผลทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ให้ได้รับความสุข หรือ ความทุกข์ ตามความประพฤติดังกล่าวของท่านที่สะท้อนให้เห็นจึงเป็นประโยชน์ต่อสรรพสัตว์อย่างมากที่จะประพฤติปฏิบัติตนให้ไปในทิศทางใด

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

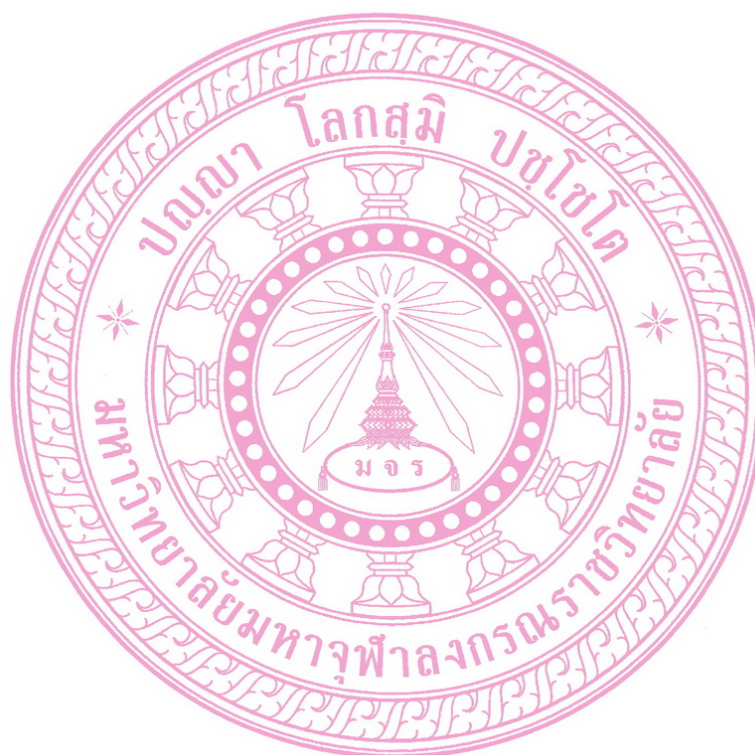
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาเห็นความสำคัญของหลักกรรมซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สามารถช่วยบรรเทาปัญหาของสังคมไทยได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะเยาวชนไทยอันเป็นอนาคตของชาติทุกระดับชั้น ส่งเสริมให้ศึกษาหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจถูกต้อง เมื่อมีการศึกษาหลักกรรมอย่างถูกต้องก็จะเป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนให้เยาวชนไทยมีความประพฤติดี ตัดทอนค่านิยมความเห็นแก่ตัวให้ลดน้อยถอยลง ตลอดจนสามารถปรับปรุงพื้นฐานเปลี่ยนแปลงระบบค่านิยมที่ผิดในสังคมได้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะหลักกรรมเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินชีวิตของคนทุกสังคมเน้นย้ำกระตุ้นเตือนให้การศึกษาอย่างครบถ้วน อีกทั้งเป็นการปลูกฝังกระบวนการคิด การกระทำ ที่ถูกต้องแก่คนทุกระดับสามารถเลือกประพฤติปฏิบัติให้ได้รับความสุขอย่างยั่งยืนถาวรตลอดไป ด้วยเหตุผลดังกล่าวสามารถช่วยลดปัญหาความเห็นแก่ตัวอันนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ อาทิเช่น ประกอบอาชีพทุจริต มีการขายของหนีภาษี เปิดบ่อนการพนัน ค้ายาเสพติด จี้ ปล้น ลักขโมย เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวก็จะลดน้อยลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์

ศึกษาวิเคราะห์กรรมของพระเทวทัตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นการศึกษาวิจัยหลักกรรมและผลกรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ถ้าหากผู้ได้รับการศึกษาจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม หรือถ้าจะศึกษาวิจัยต่อไป เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

- ๑) ควรศึกษาทัศนคติของคนไทยที่มีต่อพฤติกรรมของพระเทวทัต เพื่อจะได้ทราบถึงเหตุผลและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการประพฤติของพระเทวทัต
- ๒) ควรศึกษาอิทธิพลของกรรมและผลกรรมที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย
- ๓) ควรศึกษาวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจต่อหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาของคนไทยกับการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กองทุนการเผยแผ่พระพุทธธรรม, ปทานุกรมพระไตรปิฎก ฉบับบาลี-ไทย เล่ม ๒, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๓๕.

บรรจบ บรรณรุจิ, ปฏิจ্ঞสมุปบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ พรบุญการพิมพ์,

๒๕๓๘.

ปัญญาลักษณ์ สุวรรณ, สูตรลับเศรษฐี, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ Organic books, ๒๕๕๑.

ธรรมรักษา, พระไตรปิฎก และอรรถกถา ฉบับกรมลิขิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๗,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๓,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๗.

_____กรรม-นรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๒.

_____พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

.....พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

.....พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมวิสุทธิภิกขุ (พิจิตร ฐิตวณโณ), **กฎแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๕๓.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), **กรรมที่ปณี เล่ม๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

ดอกหญ้า, ๒๕๔๕.

พระมนตรี สุปุตติโก, **พุทธจริยธรรมทางธุรกิจ เข้มทิศเศรษฐกิจ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

สัมปชัญญะ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔๙.

พระมหาชัยพร ชยวโร, **ธรรมมหาเศรษฐี**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ไพลิน, ๒๕๔๗.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), **พุทธศาสนากับปรัชญา**, กรุงเทพมหานคร :

อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓.

พระศรีคัมภีร์ญาณ (ถวัลย์ ญาณจारी), **คู่มือสร้างทานการกุศล**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สำนัก

วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร, ๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ, **โอสาเรตัพพรหม**, กรุงเทพมหานคร : ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๑๗.

..... **พุทธประวัติ ฉบับสำหรับเยาวชน**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๔๙๗.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๙๓**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๖.

วศิน อินทสระ, **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, กรุงเทพมหานคร :

เรือนธรรม, ๒๕๔๖.

สนธิชัย ทวีโชคทรัพย์สิน, **การอุทิศส่วนกุศลตามแนวพระไตรปิฎก**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

บริษัทแปดสีบเจ็ด (2545) จำกัด, ๒๕๕๑.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), **หลักกรรมใน**

พระพุทธศาสนา, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร :

บริษัทประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖

เสฐียรพงษ์ วรรณปก, เพื่อความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับหลักกรรม, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน

จำกัด หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๔.

สุนทร ณ รังสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

อนุพงษ์ พันธุ์พรประสิทธิ์, ลิขิตแห่งกรรม กับหนทางแก้กรรม และตัดกรรม, กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์เพทาย, ๒๕๕๑.

(๒) เอกสารอัดสำเนา

บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนวิชาพระไตรปิฎกวิเคราะห์,

กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕ (อัดสำเนา).

(๓) วิทยานิพนธ์

ประสาธชัย สุขเจริญ, “ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน”,

สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, (กรุงเทพมหานคร :

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

พงศ์พันธ์ จันทรวาทิตย์, “บทบาทของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร

มหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒),

บทคัดย่อ.

พระมหาไพฑูริย์ สุทธิวิโร, “การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท”,

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖),

พระมหาวิโรจน์ วิโรจน์ (ผาตา), “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธ

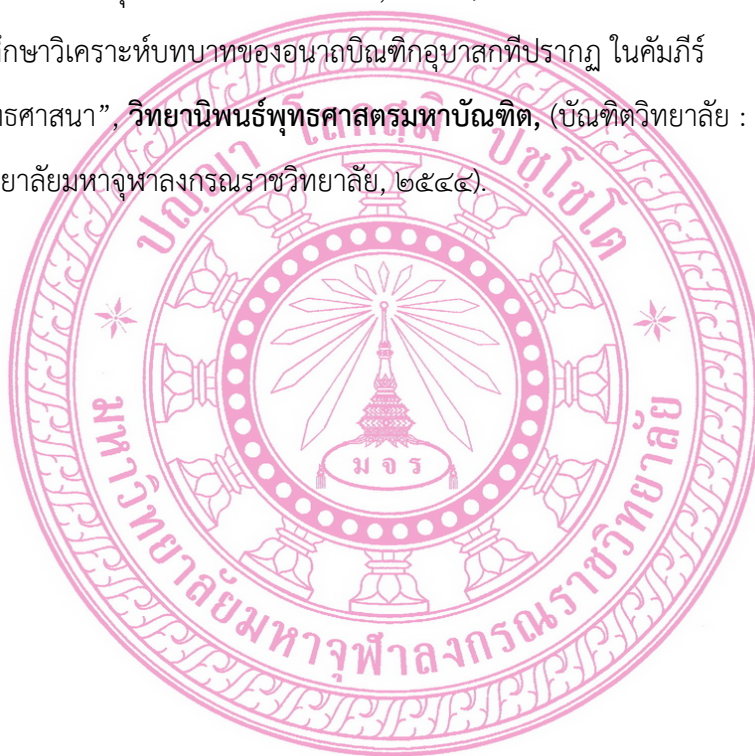
ปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

ไพโรจน์ ศุภทีปมงคล, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์
พระพุทธานุชาต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

พระมหาสุวรรณ สุวณโณ (จุลพงษ์), “ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของเศรษฐีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
กับในสังคมไทยปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

รังษี สุหนต์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์
พระพุทธานุชาต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระปลัดกำพล ปณฺญาวุฑฺโฒ (กวางแก้ว)
เกิด	วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๗
สถานที่เกิด	บ้านท่าฉนวน ตำบลท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท
การศึกษา	นักธรรมชั้นเอก เปรียญธรรม ๑-๒ ประโยค พุทธศาสตรบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) วัดพิบูลทองสิงห์บุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อุปสมบท	๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๘
ที่อยู่	วัดจวน ตำบลท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

